

NAGY IRÓK - NAGY IRÁSOK
SZERKESZTI BÁLINT LAJOS
ELSŐ SOROZAT
VII

GEORGE MEREDITH

AZ ÖNZŐ
(THE EGOIST)

ELSŐ KÖTET

FORDITOTTÁK:
BABITS MIHÁLY és TÓTH ÁRPÁD

GENIUS KIADÁS

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-22-4 (online)
MEK-11326

TARTALOM

George Meredith.

ELŐHANG.

Fejezet, melynek csupán utolsó oldala fontos; annyira-amennyire.

I. FEJEZET.

Csekélyke eset, mely a kés használatának átöröklött ügyességét mutatja.

II. FEJEZET.

Az ifju Sir Willoughby.

III. FEJEZET.

Constantia Durham.

IV. FEJEZET.

Laetitia Dale.

V. FEJEZET.

Clara Middleton.

VI. FEJEZET.

Willoughby, az udvarló.

VII. FEJEZET.

A jegyesek.

VIII. FEJEZET.

Versenyfutás a rossz kisdíákkal; séta a tanítómesterrel.

IX. FEJEZET.

Clara és Laetitia találkozása és összehasonlítása.

X. FEJEZET.

amelyben Sir Willoughby véletlenül új címet szerez magának.

XI. FEJEZET.

A duplavirágu vadcsereznye fa.

XII. FEJEZET.

Miss Middleton és Mr. Vernon Whitford.

XIII. FEJEZET.

Első erőfeszítés a szabadságért.

XIV. FEJEZET.

Sir Willoughby és Laetitia.

XV. FEJEZET.

Kérelem a szabadulásért.

XVI. FEJEZET.

Clara és Laetitia.

XVII. FEJEZET.

A porcellánváza.

XVIII. FEJEZET.

De Craye ezredes.

XIX. FEJEZET.

De Craye ezredes és Clara Middleton.

XX. FEJEZET.

Hires bor, vén bor.

XXI. FEJEZET.

Clara elmékedései.

XXII. FEJEZET.

A lovaglás.

XXIII. FEJEZET.

Értekezés a temperamentum és az okosság párosításáról.

XXIV. FEJEZET.

melyben Willoughby nagylelkűségének egyik példájáról lesz szó.

XXV. FEJEZET.

Menekülés, viharos időben.

George Meredith.

Tongues in the trees, books in the
running brooks, sermons in stones and
good in everything.

I.

A Vacaria csucsán állottam, majdnem kétezer méternyi magasságban; előttem a Királykő, rengeteg fehér kőtömeg a déli napban, áttetszően ragyogott, csiszolt, elképzelhetetlen gyémánthegey. Balra a sztinában zsendicét kínált a csobán felesége: mögöttem, lentebb, az elmaradt társaság, vidámra fáradt szász leányok emelgették szöges botjaikat, lihegve hozta a kapitány legénye a konzervekkel, hideg hussal megbélelt hátizsákot; a nevető karaván úgy tünt föl a fenyvek mögül, mint valami ujfajta hegyi patak, mely fölfelé csörren: bugyborékos élet a mohos köveken. Eznep nem folytattam George Meredithet, akit ekkor már hónapok óta bujtam, de eznep kezdtem igazán megérteni.

A vér persze vigan folyt eremben, mint megint egy ujmódi hegyi patak; lábaimat acéllá edzé a fáradtság; nevetni, kiáltani, futni akartam; éreztem, hogy mily badarság busulni ez életben; mikor az élet oly szép, természetben és társaságban.

II.

Ez optimizmus és ez George Meredith optimizmusa: angol optimizmus, hódítóké és vidám sportmaneké. Ez egyuttal az utazók optimizmusa, akik ujat kívánnak látni. És voltaképen nem optimizmus ez, legalább ő maga nem tud semmit róla, hogy az volna. Ezen a határon az optimizmus és pesszimizmus megszűnnek; „e szóknak nincs többé értelmük” - mondja Meredith. Az ember a föld fia - mondja Meredith: a Föld az a hatalmas She, akit verseiben folyvást megjeleni hallunk; mihelyt az ember a földtől elszakad, pesszimista lesz; s aztán, talán hogy meneküljön a pesszimizmustól, optimista lesz. A XIX. századi angol irodalom legnagyobb csomója ez, melyet Meredith így mintegy kettévág. Byron tetszeleg a pesszimizmusban, Dickens a philanthrópiához menekül előle, Thackeray és Carlyle a gunyhoz, Shelley, majd inkább Tennyson és a praerafaeliták a széphez (s a rutat egyszerűen nem veszik tudomásul); akkor jön egy költő, egy ideális ember, és ideális angol, akinek a világon a legnagyobb boldogság jutott osztályrészüil, (annak az asszonynak a szerelme, akit Poe „neme legnemesebbjének” nevez s Flórenben hosszú élet avval az asszonnyal) akkor jön, mondom, Browning s fenséges drámába olvasztva a szép mellett minden rutat, minden szomorut is, a végén mégis azt szüri le, amit a kis Pippa énekel:

Az Isten egében,
Rendben a világ:

God's in his Heaven, all's right with the World: ez az angol érzés kvintesszenciája Meredith-ig: theologikus optimizmus, amelynek Isten kell, hogy megmagyarázza, miért érzi jónak a világot minden baj dacára, Isten kell, hogy all rightot mondhasson e komisz világra, - pedig all rightot kell mondania, hisz angol, Isten kell, mint Wordsworthnek, aki szintén úgy vélekedik, hogy

not in utter nakedness
but trailing clouds of glory do we come
from God, who is our home.

III.

Browning után csak Meredith jöhetett. Ő talán Browningtól tanult meg érezni, Carlyletől, a Sartor Rosartusból, szeretni (ezek voltak kedves olvasmányai); s érzés és nevetés gondolattá lett nála és így szólt Byronhoz: Tudom én, miért vagy te pesszimista; és így szólt Browninghoz: Tudom én, miért vagy te optimista; és így szólt mihozzánk: Éljetek, ahogy a föld tanít és eszetekbe se jut sem optimizmus, sem pesszimizmus. Ezer meg ezer példája van arra, mennyire hat a fizikai élet a világnézetre: regényhősei legszentebb megindulásait, legmagasabb érzelmeiket egy jó lovaglásnak, egy kitűnő reggelinek köszönhetik: Mikor Vittoria Milanóból hajnalban menekül, a friss reggeli légben kávéra éhezik és ez a legfelségesebb hangulatok egyike; mikor Vernon, a *good walker*, Crossjajt keresi, a zubogó esőben való séta a legcsodálatosabb érzelmekre költi; Clara, a boldogtalan Clara, egy reggeli lovaglás után tökéletesen vidám; Dr. Middleton a kitűnő borok miatt nem hajt leánya panaszaira; Dianával a délnyugati szél minden keservét elfeledteti; s hát Nevil és Renée bárkázása az Alpesekek alatt! s hát a rajnai vihar hatása Richardra! Sokszorozni lehetne a példákat s az új regényirodalom legszebb lapjait hozni föl illusztrációnak. „A tüdők és tagok erős gyakorlása az ember erkölcsi támasza” - mondja Meredith. (Lord Ormont.) Ez a természet segítsége.

És a természetleírásokban remekel Meredith. Eleven, hamvas színekben festi a természetet, a szerető szem minden látásával, a szerető ajk bőbeszédűségével. Stílusa lágy és tiszta szópatak, s hullt cseresznyevirágokat röpit apró hullámain. Alpesi és angol tájai egyaránt feledhetetlenek. „Itt kis vig remények nyílnak számodra, virágok és táplálék gyanánt, közvetlen, kész haszonra, elég, ha jó közel, mint kell halandó reményének. Hogy elzárul körülötted itt a régi tág élet! Erőd embere vagy, nem több. Miért kérne többet az ember? csodálva kérdi, aki egészséges.” (Harry Richmond).

Ez a természet segítsége.

IV.

A másik a társaság segítsége. Egészséges ember emberek közé vágy. A nagy városok is a föld virágai, a földanya gyermekeinek fészkei. Meredithnek elragadó lapjai vannak Londonról. „A nagy városokban is Isten lakik” mondja Bryant - s ezt Meredith odamódosítja: a nagy városokban is a föld szíve dobog. Dianára, a szellemi munkával pénzt kereső Dianára, London utcai forgataga époly átalakító hatással van, mint Richardra a rajnai dombok. „Szerette a tömeget. Öltözete volt neki... Az utcalángok sötétedés után, vére gyors mozgása, mind hozzájárultak, hogy szikrát üssenek lelkében, inspirálni éjjeli irását... Hajlandó volt kimondani, hogy nincs planétánkon lakható hely, egészségesebb, kellemesebb, mint London.”

Meredith távol van minden Rousseau-ságtól. A társaságot hirdeti, még jobban tán, mint a természetet. Ő az angol társadalmi *novel* betetőzője. Egy-egy regénye, pl. az *Egoist*, a tökéletes társadalmi regény; csupa finom pszichológia, ahol a cselekvény tisztán a személyek társadalmi viszonyainak története. A művelt, előkelő angol társaság ez;¹ a legszellemesebb és

¹ Az előkelő társaséletnek majdnem megtestesítője a great lady, Mrs. Mountstuart.

legfrissebb csevegések folynak le előttünk, s a szavak finom célzásait, a hanglejtések jelentős árnyalatait úgy érezzük, mintha szinpadról hallanók. E párbeszédekben épügy érezzük az író gyönyörködését, mint a természetleírásokon. Fejezeteinek felosztása gyakran csupa party-jelenetezés és címei a *Dramatis Personae*. Egy regényének ily alcimet ad: Komédia elbeszélésben; és így határozza meg elején a komédiát: „olyan játék, mely a társaséltre vet reflexiókat, civilizált férfiakkal és nőekkel játszik a szalonban” s nem szorult külső küzdelmekre, erőszakos rázkódtatásokra, hogy meggyőzőn. S minden epikai szélesség és árnyalatos részletezés mellett Meredith művein a komikai muzsa lebeg.

V.

Ez a Muzsa a legegészségesebb Szellem a világon, s egyáltalán nem véletlen, hogy Meredith legkedvesebb külföldi írója Moliére s könyvet ír - egyik legszebb könyvét - a Komédiáról: *Essay on Comedy*. Az a világnézet, melynek elemzését megkísértettük, a Komikai Szellem műve. Meredith említett műve legszebb lapján leírja ezt a Szellemet: józan emberek látják őt, - mondja, a társaság fölött lebegni, overhead. Ahol egészséges férfiak és nők együtt vannak, ott megjelenik a Komikai Szellem, ezüst kacagással. Itél, mérsékel, gyógyít, nyugtat; jó szellem, tele egészséges maliciával, a Természet és Társaság szelleme. Ahol nincs társaság, nincs komikai szellem, nincs igazi egészség; ahol a nők alárendeltek, mint keleten, durva röhej lehet, a Komikai Szellem nem jelenik meg.

Nem mennyei szellem ez! teljesen a Földé. A jót, a rossznak kárpótlását nem az Égtől várja, mint Browning, mint Wordsworth. Nem is keres a rossz mögött titkos jót és nem optimista. A távol jövő, a ködös problémák nem érdeklik. A Honnan és Hová kérdéseihez semmi köze; ragaszkodik a Földhöz, aki „szült bennünket, aki egyetlen látható barátunk”; „aki adja nekünk az emberszerető Nazarénust, a mártirokat, a költőket, a buzát és bort.”² Hálás mindenért, amit a Föld ad; Meredith legszebb lapjainak egyikét a borfajokról írta. Ragaszkodik a földhöz, ráhagyva jövő dolgát, jobban szeretve őt, hogysen kérdene:

Leaving her the future task;
loving her too well to ask.
„Ami néma, - mondja - nem kérdezzük”:
what is dumb
we question not, nor ask
the silent to give sound
the hidden to unmask
the distant to draw near,

de nem is félünk tőle.

The Great Unseen, nowise the Dark Unknown.

A Komikai Szellem nem fél a haláltól. Hisz, ami meghal, a Földbe kerül, anyja kebelére, ahonnan a rózsa fakad:

Into the breast, that gives the rose,
shall I with shuddering fall?

² Meg kell jegyezmem, hogy Meredith fölfogása semmiben sem pantheisztikus s Földje nem az a pantheisztikus földanya, akit Swinburne énekel Herthá-jában. L. erről a kitünő Meredith-monográfus, Trevelyan összehasonlítását.

VI.

Ilyen a komikai szellem.

Nem filozófus szellem, hanem naturalista: nem tagadja le a jót, sem a rosszat: a jót élvezi, a rosszat neveti, s javítani próbálja. Teljesen modern és praktikus szellem: az elavultat neveti; forradalmi szellem, tekintély nincs előtte. Angol szellem: szereti a szépet, de szereti a hasznosat is: mi sem áll tőle távolabb, mint a l'art pour l'art: irodalma etikai és társadalmi; de sohasem száraz. Gyönyörködik minden szépben, de nem fél a ruttól; nem veti meg a képzelet legmerészebb csapongásait sem, hogy mulasson rajtuk: igazi epikureus, aki mindent élvez, képzeletet és valót. Aki Shaving of Shagpat legfantasztikusabb keleti színeit szőtte, ugyanaz fotografálta a Rhoda Fleming utólérhetetlenül naturális pórjeleneteit.

VII.

Ezzel a komikai szellemmel telítve vannak Meredith művei.

És mindazonáltal Meredith nem humorista. Komoly ember, aki mindent komolyan vesz, azt is, amin nevet. Elsősorban komolyan veszi az életet. A legkisebb gyöngeség rettenetes, hólapdaként növekvő következményeit senkisé ismeri olyan jól; s senkinek sincs oly éles szeme észrevenni az emberekközi titkos réseket, melyek napról-napra mélyülnek, soha össze nem forrhatnak.³ Senki nem tudja jobban, mily lelkiküzdelem ez az egész élet, s mennyire mindig résen kell lennünk, hogy becsülettel megálljuk. Ideálja a „boldog harcos” with cheerful fervour of a warrior's mien. S műveinek olvasása, átélése valóságos edzés e küzdelemre. Iránya, mint mondtam (ebben is folytatója, betetőzője a nagy angol regényirodalomnak) tökéletesen erkölcsi. Kitűnő szemével rögtön észreveszi az emberek titkos, apró hibáit, melyek a sok bajt okozzák, és mint az orvos, a legfájóbb pontra nyomja ujját, hogy akinek akarata van, gyógyuljon meg. És úgy találja, hogy az emberek legfájóbb pontja az önzés, hiuság és gyávaság. Bátorságra tanít, és lelki erőre, amihez első sorban fizikai erő kell: az erőt a csapások csak erősítik. Az erős előre vágyik, küzdelemre, több csapás közé, mint a gyermek, aki katona akar lenni, vagy hajós. Meredithnek kedvelt alakja az egészséges kamasz fiú, aki tengerész akar lenni. Mennyi nemesség, lovagiasság, erő és bátorság az egészséges kamasz fiúkban! Ezekhez legyetek hasonlók, mondja Meredith, és ne kisdedekhez. Előre! és ne félj a csapásoktól.

Lo! of hundreds who aspire
eighties perish, nineties tire
they who bear up, in spite of wrecks and wracks
were season'd by celestial hall of thwacks.

VIII.

De a legnagyobb bátorság önmagunk ellen kell, a saját önzésünk ellen. Mert minden gyávaságunk, jövőnk ellensége, önzésünkből fakad. De figyeljünk: nem a nagy, őszinte, Stirner-féle, Nietzsche-féle önzést veszi átka alá írónk, hanem az apró, rejtett, hazug önzést, mely öntudatlan, melyet a világ gyakran nemeslelkűségnek nevez, s mely maga is annak hiszi magát. Ennek a nem sejtett, s csak annál pusztítóbb, átkosabb önzésnek sötét, járatlan, bonyodal-

³ Ha Meredithet optimistának merném nevezni, azt mondanám: ami Kemény pesszimizmusában, ugyanaz Meredith optimizmusában.

mas mélyébe világítani rettenetes rendőrlámpása van Meredithnek. S a lélek e rejtett helyeinek sötétsége, gondozatlansága, annál megrázóbb látvány, mennél fényesebb, kápráztatóbb a külső lélek, melyet a világ lát.

Sir Willoughby, az *Egoist* hőse, kiváló ősök ivadéka, egészséges és széptestű, olyan lábszárjai vannak, mint az I. Károly korabeli angol gavalléroknak, (e vonás még jellemzőbb az íróra, mint alakjára), roppant vagyonnal bir, művelt és szellemes, a hölgyek bálványa, kitűnő sportsman; alárendeltjei alig győzik magasztalni nemes lelkét, ismerősei, rokonai hűségét a barátságban, előzékenységét a társaságban: minden boldogságra predesztinált ember. De lelke mélyében mint valami mérges rák, pusztít egy feneketlen hiuság és önzés, melyet senkise gyanít, legkevésbé ő maga. Emiatt, *tisztán csak emiatt*, boldogtalan lesz s boldogtalanná teszi azokat, akiket (ő legalább úgy véli = önzése úgy kívánja) szeret. Értsük meg jól: a fejlődésbe semmi külső ok nem játszik bele: tisztán ez az észrevehetetlen, lassan működő mérge: az önzés. A szegény vergődő hős nem sejti bűnhődésének okát, mert nincs merészsége a saját lelkébe nézni. Nem ismerek rettentőbb, mélyebb, következetesebb festményt a világirodalomban. S e borzasztóságok mélységeit csak az író érzi és érezteti velünk: a világ szemében minden oly fényes, boldog, mint előbb volt. Egyik fejezetnek a címe és színhelye *Az önző szívében*, de az egész regény e kísérteties helyen történik. S ami legjobban ellentétben áll a megszokott moralistasablonnal s legjobban bizonyítja az író nagyságát és csodálatosan mély behatolását: az önzőt nem megvetjük olvasása közben, hanem sajnáljuk, teljesen együtt érzünk vele s szivdobogva várjuk vergődésének eredményeit. Hasonlóra csak egy példát tudok: Shakespeare Shylockját.

IX.

Meredithnek, a filozófusnak van egy ködös pszichológiai elmélete, a vérről, agyról és szellemről, mint stációkról (blood, brain and spirit), mely verseiben minduntalan előbukkan; ezt a ködös elméletet Meredith, a költő, regényeiben oly konkrét példákkal világosítja meg, melyeket a világ minden tudományos pszichologusa csak bámulhat, de nem utánozhat. Józan szeme a végsőkig hat; de nála a lélektan rögtön erkölcstanná jegecedik, s minden alakjából megvan a tanulság, anélkül, hogy az író külön kiemelné. Meredith epikureus, Epicuri de grege porcus; de e pompás epikureusnak azt lehetne műveire írni mottóul, ami Eötvös egy művének tanulsága: csak az önzőnek nincs vigasztalása. Meredith altruista; de altruizmusa nem a siránkozó, philantropikus altruizmus, hanem ama józan, férfias virtus, amely az önfegyelmében edző erőt, mások boldogságában önnön örömét keresi.

X.

Meredith tanai semmikép sem elméleti tanok. Egy költő vérmérsékletéből fakadtak és nagyon is konkrét alkalmazásokban jelennek meg. Legfontosabb társadalmi alkalmazásuk a jövő nemzedék kérdésére vonatkozik. Ezt a kérdést, mely a mai angol gondolkozók egyik legtöbbet emlegetett kérdése, így lehetne röviden formulázni egoista szempontból: Az ember legnagyobb boldogsága, hogy utódaiban fölülmulja önmagát. Der Mensch ist etwas, das überwunden werden soll. Was habt ihr gethan, ihn zu überwinden?

Nietzsche Übermenschének halvány árnya Shaw Supermanje. De Shaw fölületes és cinikus bölcselkedései nem tehettek komoly hatást a komoly angolra. Már sokkal mélyebbre vágó Wells remekművének, a *Mankind in the Making*nek hatása. Senki nem vetette jobban szemére egy nemzetnek kötelességeit gyermekei iránt. Kimondta, hogy *mindennél fontosabb* a jövő

nemzedék dolga. Meredith költészete (az élet e hű másolata) pompás bizonyítéka Wells gondolatainak. A gyermek, az a hatalmas harmadik, minden szerelmi történetének titkos közép-pontja. Mert első kötelességünk a jövő nemzedék iránt, az egészséges és boldog szerelem. Erről olyan lapok vannak írónknál, melyek a világ legremekebb erotikus műveivel versenyeznek. A szerelem nála nem légies, de tiszta, nem buja, de földszagu, testszagu. Prüdériától és pornografiától egyaránt távol áll. Egészséges: tehát ép oly ellentéte az aszketizmusnak, mint a hedonizmusnak. Aki egyszer Richard és Lucy szerelmét olvasta, soha nem feledheti el e keleties színekben pompázó, s mégis oly igaz egyszerű történetet. A Love in the Valley népiesen zengő, mélységesen természetes sorai örökre fülemben csengenek. Csak Tennyson irt hasonlókat.

Második kötelességünk: szeretni a gyermekeket. Alig van szava költőnknek, melyet jobban szeretnék, mint e lefordíthatatlan tömörségű szavakat:

The young generation! ah, there is the child
of our souls down the Ages! to blood for it, proof
that souls we have.

Meredith Dickens örököse a gyermekek szeretetében. Gyermekalakjai mind erre vallanak. De óva int a kényeztetéstől. Ideálja a szabad, edző, katonás nevelés. Katonákat és tengerészeket kell nevelnetek, - mondja honfitársainak. A szobanevelést csak gunyolni tudja.

A harmadik kötelesség: a magunk jólétének ápolása gyermekeink érdekében. Ami most a miénk, egykor az övék lesz. Az ő öröküket kell rendben tartanunk.

Keep the young generations in hail
and bequeath them no tumbled house!

Ne hagyj roskatag házat gyermekeidre, - a legmélyebb mondások egyike.

XI.

Meredith tanainak másik alkalmazása (a leghirhedtebb) a nőre és házasságra vonatkozik. Meredith nagyon ismeri és nagyon tiszteli a nőt. Ezt minden nőalakja bizonyítja: Vittoria, Diana, Clara, Laetitia, még a szerencsétlen Dahlia is. S mert mélyen ismeri a nő lelkét nyomoruságaiban is, egész a prostitúcióig: rajongó hive a nőemancipációnak.⁴ De nem a kékhárisnyás, affektált feminizmusnak, hanem annak, amely igazi szabadságon, az előítéletektől való fölszabaduláson alapul, de nem a férfiak majmolásán. Egészséges, boldog és intelligens hölgyeket akar a jövő nemzedék anyáiul. S merészen szabadgondolkodó létére, megtámadja a legmeggyökerezettebb előítéletek egyikét, a házasságot. Regényei valóságos boncoló asztalai az átlagházasságoknak, s a fogoly nők reménytelen vergődése többször borzasztó perspektívákat tár elénk. Szokott módszerével itt is a szerencsésebbnek látszó eseteket választja, melyeknek annál nagyobb a bizonyító erejük. A Modern Szerelemhez hasonló pszichológiai mélységű költemény kevés van: e költemény egyuttal érv a házasság ellen, mint az Egoist is.

De ime az első ok, amiért ezt a nagy erkölcsi író anarchistának bélyegezték.

Politikai eszméiben csakugyan majdnem anarchista. Sokat foglalkozik politikával, mint minden angol; alakjainak szájába adja eszméit, s a szocialisták és anarchisták legrokonszenvesebb alakjai közé tartoznak. A szocialista gondolataiban Rousseau tavánál (Tragic Comedians), még az alpesi természet is forradalmi eszméket látszik táplálni. Dr. Shrapnel alakja az új

⁴ Fair Ladies in Revolt. Diana on the Crossways. Egoist.

angol regényírás egyik dicsősége. Ideálja az angol paraszt, kinek olymposi nyugalmát, lélekerejét oly remekül festi, Mas' Gammonban. Merészen megtámadja (egy demokratikus német professzor szájával) az angol arisztokráciát, melyet úgy ismer, mint kevesen. A gazdagokat, akik küzdelem nélkül jutottak vagyonhoz, majdnem megveti. Aki nem küzd, nem él. Ezek a természet szegényítői: impoverishers of nature! A német hercegek jobbak, mint az angol arisztokraták: mert legalább valamit tenniök kell. Minden ujitó törekvés rokonszenves előtte. Rajong Itália szabadságáért. Rajong a francia forradalomért, (könyvet ír róla) s gyűlöli Napoleont, a forradalom meghamisítóját. A vallás mai formáit legmélyükben támadja, mikor kimondja, hogy imádkozni bűn.

Érthető, hogy a tömeg anarchistának nevezi. De mi minden sorából érezzük a nagy tiszteletet a változhatatlan törvények iránt és voltaképp valami mély vallásosságot, mely a meggyőződés hangulata. Teljes ellentéte a Shaw-féle forradalmárgörögésnek. Minden szava komoly és szent, s a cinizmus ezer mérföldre van tőle. Mindazáltal szatirikus: Thackeray utóda. Gunyja sohasem goromba, de mindig igaz és mély, s így annál jobban sért. Érthető, hogy anarchistának nevezik.

XII.

Trevelyan, költőnk legújabb monografusa, így nevezi őt: a józanság ihletett prófétája: the inspired prophet of sanity. A sajátságos ellentét (contradictio in adjecto), amely e meghatározásban rejlik, rányomja bélyegét Meredith minden sorára. Amily egészséges és józan, mint filozófus, oly lázas és ihletett, mint költő. A tartalom nála sajátságos ellentétben van a formával, s ez új, külön zamatot ad költészetének. A józan ész hirdetője elsősorban Singer of strange songs: különös énekek dalosa. Népszerűtlenségét jórészt ennek a különösségnek köszönheti.

A legnehezebb angol költők egyike, prózában és versben egyaránt. Ebben is Browning utóda. A nehézséget sohasem gondolatának homályossága okozza, hanem rendkívüli gazdagsága, mely minden szóval új meg új gondolatot hoz. Tömörsege sokszor majdnem transcendentális. Stílusára legjellemzőbbek az örökösen váltakozó metaforák, melyekből egy-egy mondatba három-négy is szorul, sajátságos vibrálást adva a prózában. E metaforák, melyeket minduntalan elhagy, egy újabb kedvéért, a képzeletnek rendkívüli, sőt rendellenes élénkségére vallanak. Amily reálisak regényei tárgyilag, oly lázas, költői, fantasztikus a stílusuk. Ahol pedig elhagyja a valóság birodalmát, s a mesés Keletre megy, szabadon eresztve fantáziáját, e szilaj paripát, ott olyan mesét mond, mint a Shaving of Shagpat, melyet megdöbbenve, kételkedve, lázban olvasunk, és nem tudunk mire vélni. Stílusa talán Carlylere emlékeztet, de mint mesélőnek Bunyan-ig kell visszamennünk párjáért.

Népszerűtlenségének még két oka van. Versben az abstruz mithologiai tárgyak. A mithológiának (melyben valóságos szakember) és a történetnek legismeretlenebb részeit keresi ki s ismertnek föltételezve, csupa célzásokban meséli el. Egyik legszebb költeményében, mely Persephone leányáról szól, a hősöknek, Demeternek, Skiageneiának, Plutonnak neve sem fordul elő. A történelemből Atillát választja hősének, hatalmas színekkel ecsetelve egy nagy birodalom bukását, de az eseményeket tudni kell, mielőtt hozzá fogsz.

Regényben pedig átka a hosszúság. Rengetegül pontos elemzésehez minden tömörség mellett is rengeteg szó kell, és a cselekmény igen lassan halad. Hozzáteve, hogy e cselekmény különben is igen kevés és teljesen belső, könnyen érthető, hogy (bár Swinburne már első verseiről elragadtatással irt) a nagy közönség előtt sokáig népszerűtlen maradt.

XIII.

De Meredithnek a népszerűtlenség új edzés volt, s ő mindennél többre becsülte az edzést. Meg vagyok győződve, hogy sok kvalitása sohasem fejlődött volna ki e megpróbáltatás nélkül. Mindenesetre annál érdekesebb oly író, ki sok éven át dacosan tisztán magának ír, a közönség minden ösztönzése nélkül. Rejtett bányákban fejlődik a nemes érc.

Ma Meredith Anglia legnagyobb nevelője, s mindig nagyobb és nagyobb hatása. Régi, elfeledett műveit felássák és kiadják; egész irodalom van róla; szemelvényes kiadások, albumok egymást érik. Általánosan a legnagyobb modern írójuknak tartják.

Magyarul itt szólal meg először egészséges és bölcs férfihangja.

Babits Mihály.

ELŐHANG.

Fejezet, melynek csupán utolsó oldala fontos; annyira-amennyire.

A komédia arra való játék, hogy tükrözője legyen a társadalmi életnek: úgy foglalkozik az emberi természettel, ahogy az a művelt urak és hölgyek fogadószobáiban mutatkozik meg, ahol az ábrázolás pontosabbá tételére nincs szükségünk semmire a külső világ hajcihőinek porából, semmi piszokra, semmi komisz tülekedés pingálására. Hiszékenységünket itt nem érzékeink befolyásolhatóságán keresztül hódítják meg s az óracsináló mester apró kerek nagyítóját sem nyomják a szemünkre, hogy a hitetlenséget a bizonyosság legapróbb szemerkéinek éles megvilágításával győzzék le. A Komikum Szelleme határozott számú jellemek adott helyzetét kívánja meg s kizárólag csak viszonyukat s beszélgetéseiket fejlesztve, elvet minden esetlegességet. Mert, szellem lévén, csak az emberekben élő szellemet fürkészi: vízió és lendület a főerényei, eszeágában sincs, hogy sok bizonygatással csikarja ki az elhitetést. Kövesd, - és látni fogsz! - A bökkenő csak az, hogy érdemes-e nyomába szegődnünk?

A dolog tudniillik úgy áll, hogy ez az egész világ benne foglaltatik egy nagy-nagy könyvben, amely legnagyobb a föld kerekiségén. Bizvást nevezhetjük is a Föld Könyvének: címe pedig: az Önzés Könyve, - és benne zsufoldódik a világ minden bölcsesége. Olyannyira benne zsufoldódik s oly mérhetetlen terjedelmű ez a könyv, melybe minden nemzedék beleírta a maga fejezetét az írás föltalálása óta, hogy csak akkor olvashatjuk haszonnal, ha értünk az erőteljes tömörítéshez.

Ki az, - kérdi a jeles humorista, erre a könyvre célozva, - ki az, aki alaposan végig buvárolhatná ezeket a lapokat, melyek egybeölelnek a Lizard-foktól kezdve mindent, egészen azokig a szegény, szakadozva lihegő s a nagy hidegtől lábujjhegyen táncoló földi vakarcsokig, akik, mint az utazók regélik, csont-leső kutyák módjára, taláalomra kapkodnak levegő után a Pólus közelében? Rettentően egyhangú hosszadalmasság döbbsenti meg és véníti el a szívet, ha csak egy pillantást vetünk is e könyvre. S mit érünk vele, ha lapjai egyikét végül a magányos föntségű, külön ormoló sarki csúcs taréjára is ráboríthatjuk? Elvégre őt is beléerőszakolhatjuk a könyvbe, de az a tudás, amire vágyunk, akkor sem lesz külön, mint mikor fejezeteinek csücske még csak az ismert dover-i szikláról csüggött lefelé, ahol hatalmas urunk és pátrónusunk üldögél, figyelve a külső tengerek visszatükröződését az angol lélek belső tengerében!

Más szóval, - ha ugyan jól értem, (mert a humoristák nehéz emberek: humoruk egyik fogása éppen fejünk szives töretése lévén,) - a belső tükör az, vagyis az átfogó és tömörítő szellem, amelynek hivatása, válogatott példák adagolásával, emészthetővé tenni számunkra a Pólus szomszédságáig végtelen mérföldeken át nyújtózó témahalmaz lényegét. Ugy gondolom, humoristánk véleménye szerint az a realiztikus módszer, mely az összes látható dolgoknak lelkiismeretes leltározására, az összes hallhatóknak lekottázására törekszik, főleg korunk selejtességéből következik, a tömegszerűségnek és lármás hühónak abból a szétterpedéséből, mely, mint valami lecsapolatlan mocsár, gőzölgi ki az egyhanguságot, napjaink modern betegségét. A betegség kétségtelen, bármi legyen is a gyógyszere vagy az oka. Tegnap még a Tudományhoz zarándokoltunk orvosságért, ami olyan volt, mintha agyonfáradt gyaloglók vadul vágató vonatok mozdonyaira kapaszkodnának: s a Tudomány visszasistergett velünk agyonöszült szőrű őseinkhez, - a dzsungel-szabásuakhoz: mire olyan ősvilági fogcsattogtatásban törtünk ki, mintha valamely Amazonmenti rengeteg alkonyi lármáját akarnók lepipálni, - s azt hittük: meggyógyultunk. Reggelre aztán megint a régi rossz érzés feküdt ránk, megtoldva egy farokkal. Visszakaptuk, amink régen volt. Ugyanazok maradtunk s ráadásul állatok is. Ezt nyertük a Tudománytól.

Művészet a varázsszer! A majmoktól keveset tanulhatunk, hagyjuk őket! Számunkra az a fő megfontolás, hogy az irodalmi Művészetnek milyen külön alkalmazása legajánlhatóbb közös bölcsességünk Könyvének áttanulmányozására: hogyan menekülhetnénk ki, tisztultabb elmével s előbb módszerekkel, a ködtülkök országából a napfényes zengés világába? Vajjon az óracsináló üvegje alatt fölvillogó fénykörökből olvassunk-e ki végtelenül apró részleteket, vagy pedig azokat a példákat és típusokat figyeljük, melyekre az alpesi magasságból szemlélődő, társadalmi, közös megértésünkből szülemelő Szellem mutat, a Komikum Szelleme? Okos emberek az utóbbit ajánlják. Azt mondják, hogy a Könyvben állandó tendencia mutatkozik az anyag kicsapongó halmozására s ez a bőség, elhomályosítva az emberiség elé tartott tükröt, pontatlanná tesz bennünket egyéni arcvonásaink fölismerésében, - ami veszélyes dolog a civilizációra nézve. S ezek az okos emberek keményen kitartanak abbéli véleményük mellett, hogy a Komikum Szellemét, mely elvégre a magunk sarjadéka, egyenesen bátoritanunk kell a Könyv könnyebbé tételére. A Komédia, mondják ők, az igazi kivonatoló, aminthogy ez egyszerűs mind a kulcsa is a Könyvnek, a Könyv muzsikája! Rámutatnak, hogyan sűrít egész fejezeteket egyetlen mondatba, egész köteteket egyetlen jellembe; - úgy hogy a könyv tekintélyes része, mely ezer mérföldekre teríti szét kinyitott lapjait, egyetlen komikai tárgyalásba szorítható össze.

És mindenesetre, - mondják továbbá, - el kell belőle olvasnunk, amit tudunk, az előttünk lévő lapot legalább, ha emberek akarunk lenni. Az egyik bölcs, ujját a könyvre biggyesztve, buzgalmaival menthető stílusban kiáltja: Itt találjátok meg rettentő bánatotok orvosságát, ha a Komédia lombikján szűritek át, nem pedig a Tudományban és nem is a Rohanásban, mely tulajdonkép csak másik neve a falánkságnak. Hiszen, ha elevenek és virgonc lelkűek akarnátok lenni, ehhez ütőereitek közös lüktetésének különböző ritmusára volna szükség. Vizsgáljátok csak meg! Véretek úgy poroszkál, mint a szegény himpókos gebék baktatása, úgy kattog, mint a szőnyegporoló maradozó ütése, vagy a falusi órák kongó egymásutánja, mikor éjfél után egyszerű számok összeadására tanítgatja a zsenge időt. És ezen Bacchus sem segít. Mert ha nyargaltatni kezditek is a véretek, ha a részeg isten lovagol is rajta, vágthatat Hymenhez, vágthatat Hádeszbe, mindig csak ugyanarra a taktusra dobogtok. Rettentő egyhangúság szorít bennünket körül, mint egy Amphitrite karjai! Még a harci kiáltást is enyhületnek érezzük.

Ez a bölcs azt vitatja, hogy a Komédia segítségével gyorsan és magvasan olvashatunk. Ő gyógyíthatja meg a nagyképűséget, fölfuvalkodást, konok butaságot s a durvaságnak és bárdolatlanságnak minden köztünk rekedt maradványát. Ő a legfőbb civilizátor, csiszológó és finom főztű szakács. És, - mondja a bölcs, - ha a Komédia nyírfavesszőt suhogtat is a szentimentalizmus fölött, nem ellensége a regénynek. Szerelmesek is lehetnek, forrón szerelmesek, csak maradjatok tisztességesek! Ne sértsétek meg a józan észet. Ha valamely szerelmes csak egy tapodtat is arrább csúszik, mint ameddig elmehet, ez a tapodtat a Komédia törébe tapodtatja. A Komédiában azt a különös jelenetet látjuk, mint válik emberszeretetté a megvetés, a tisztos kacagás suhogó csapásai közben: mintha Prospero varázsvesszeje szabadítaná ki Arielt az átkozott boszorkány, Sycorax, bilincseiből. És a fölfrissült józanságnak ez a kacagása virágokat bont ki, mint a lenge Tavasz bűvös szélzúgása, mely a Nyarat hirdeti. Hallgassátok s a drága szellem fölszabadul. S az összehasonlítás kedvéért figyeljétek meg valamely komédiában át nem tisztult társadalmat is: mintha egy teli tőgyű, fejés nélkül hagyott tehén bús bödülését hallanátok. Óh, hol az a főtisztelendő lelkiatya, aki, átok alá vesse az ilyen istentelen dolgot! - És így talán csak a rajongó beszélhet: de őt is meg kell hallgatnunk!

Ami pedig a részvételt illeti, manapság egyetlen hajó sem kelhet útra nélküle és mi nem is zárkózunk el teljesen a részvételtől, bár hamarosan nem tudnám megállapítani, hogy voltaképpen micsoda is ez: talán éppen a ballaszt, melyet a modern hajók fedélzetén megfelelő, szabadalmazott módokon tudnak átváltani nedvességre. Vagyis nem ez a főrakomány, nem is

a hajó rendes, egyéb célra való vízkészlete, de mégis az a jármű vitorlázik legdélcegebben, amelyik vele is jól el van látva: - hát ilyesmi az a részvételtetés! Az Önző bizonyára érdemes a szálamra. Neki, aki a mások költségére akar fölruházkodni s épen ez a vágya juttatja odáig, hogy meztelenre vetköződik előttünk, - neki jár ki, az ő személyére illik leginkább, ha valaha is ráillett valakire, a részvételtetés. Csak persze nem engedhető meg, hogy vadúl rohanjon ránk, hogy földöntsön s erőszakosan dögönyözze ki belőlünk a sós csöppeket. Ebben rejlik az újítás.

Az Önzőre mindjárt ráismerhetsz: korunk és hazánk derék fia ő, jó módu és előkelő; nem hajlékony figura, akárhogy is próbálnád kezelni. Humoros vonások alig borzolódnak ki külső megjelenésére s csupán nagyon mélyrepszikáló, nagyon agyafurt koboldok veszik észre ezeket, akiknek vad lecsapása némely általában föl sem tűnhető finomságra, tette legelőször figyelmessé a szelid irodalmi angyalsereget az Önző egy-két kómikus tulajdonságára, holott eladdig, szüszavú leltárakba szoritva, (- s ez a kevesetmondhatás csak bók lehetett az Önzőre nézve, -) csak annyit tudtak mondani róla, hogy kitünő gazda és családapa s bálványa egy diszes szigetnek, amely a konkrétumok hódolója. A koboldi népség azonban gonoszul és szemtelenül szeret leleplező látást gyujtogatni: rosszmájuan rántja le a takarót tekintélyes alakok nevetségességéről. Mihelyt valahol Önzést sejdítenek, azonnal sátrat vernek, táborozó körbe gyűlnék, megtisztítják lámpásaikat s bizakodva lesik az eljövendő mulatságot. S ez a bizakodás, mellyel egy-egy angol gentlemanbe kapaszkodnak, nem enged, míg az illető önkénytelenül, önmaga számára is észrevétlenül, neveltető bolondságokba nem sodródik, s ki nem sustorogja magából azt a mélyen rejelő valamit, amit a koboldok vadász-szimatja jól megérezett. Akkor aztán nekiiramodik az Önző és a koboldok hajszája. Odaszegődnek, ismeretes róluk, századokon át egy-egy ősi házhoz, minden, sorrakövetkező örökös születésénél ott vannak, szorgalmasan gyűjtik a megerősítő adatokat, kézt-kézbe fűznek s rázendítik vig körtáncaik egyik énekét, ha eljön végre a perc, amikor a Ház oszlopa inogni kezd: mintha csak jóelőre megérezték volna (s valószínűleg meg is érezték) az Önzés összeomlásra ítélt kolosszusát a családi őstasyagnak még tán meg sem született, meg sem fogamzott át-plántálódásában is. Addig persze még nem törhet ki belőlük a vihogás, míg az Önzés bátor és józan, amíg társadalmilag értékes és nemzetünkre nézve hasznos. Hát várnak.

Kezdetben volt a ház-alapító nagy, ősi Önzés. Utóbb, úgy látszik, egyre finomultabb formái váltak szükségessé az épület főntartásához: ami pedig legkülönösebb, úgy látszik, az, hogy a nyers, ősi önzéshez való visszatérés, ha a finomság hajlamába és álarcába rejtve is, föld-rengést jelent a Ház alapjaira nézve. Jobb lenne, ha inkább sohasem fejlődik vala tovább s inkább csökönyösen járja az ősi utakat, semhogy ily anakronisztikus kísértet módjára bukkanjon elő. Ez a látvány azonban fölcsigázza a koboldok várakozását s mozdulatlan körben heverve, szemüket meresztik, fülüket hegyezik, készen az öngyilkosság kómikus drámájának kezdetére. Ha ez a verssor még nem élne irodalmunkban, hogy:

Önnön roppant szerelme verte sirba,
hadd igtassuk ide, az Önző sirfölriratául.

I. FEJEZET.

Csekélyke eset, mely a kés használatának átöröklött ügyességét mutatja.

Látható és láthatatlan szemek végzetesen éber figyelme örködött Willoughby gyermekkorára fölött, aki ötöd-izi leszármazóul született Simon Patterne, a Patterne-kastély ősi ura után. Ez az első családfő jogász-ember volt, biztos tudású s kemény becsvágyú férfiú, aki jól értette, hogyan kell Házat alapítani s azt is tudta, miként kell *nem*-et mondani a bomlás ama legelső tényezőinek, a tolakodó rokonságnak. Fiatalabb sarjak előtt a halál zengő nyomatékosságával mondta ki ezt a szót. Mert ha a tölgyet pompás fává akarjuk növelni, nem engedhetjük elhatalmasodni körülötte az erdőt. És az élősdi növényekkel bekuszott törzs sem virul. A nagy Ház, kezdetben, bizvást mondhatjuk, a kés jóvoltából él. Telket könnyen kaphatni, téglát is, asszony és gyermekek is jönnek, csak kívánni kell őket, a kés erőteljes használata azonban természeti adomány s a növekedés záloga. Szegénysorsu Patterne-ek szép számmal éltek, mikor a törzs ötödik feje volt a grófság reménye. Egy ilyen Patterne a tengerészeknél szolgált.

A vidék és a családfő egyszerre vettek tudomást bizonyos Crossjay Patterne nevű hadnagyról, a „kemény legények” gárdájának tagjáról, mikor a szerény fiatal tiszt elkövete egyikét azoknak az igénytelen hidegvérűsü hősitetteknek, melyek lánggra gyujtják a jó britt vért. Valamely keleti, folyammenti erősség ostrománál történt a dolog a kínai partokon. Hogy fiatal tisztról van szó, azt a hős rangfokozatából, valamint esetleg a szerénységét mutató mondásból is következtették, mely szerint: „csak a kötelességét teljesítette”. A mi Willoughby-nk akkor még az egyetemen élt, teli ifjui kora nemes lelkesedésével s mélyen meg volt hatva a hirtől, meg attól, hogy családi nevét kinyomtatták az ujságba. Hónapokig sem felejtette el a dolgot s mikor övé lett a családi cím és örökség, a hadnagy Crossjay Patterne-nek csekklapot küldött, mely a vitéz rokon évi zsoldjának megfelelő összegről szólván, egyuttal az adományozóban megismersző nagylelkűségi elemnek is első, hogy úgy mondjuk: kémiai jelét adta, amit otthoni barátai előtt úgy fogalmazott meg: „A vér nem válik vízzé.” A fickó csak tengerész ugyan, de: Patterne! Hogy egy Patterne mint pottyanhatott a tengerészetbe, oly kérdés, melyért oktalanság faggatni a sors keverő kedvét. A csekklaphoz mellékelt kedves levélben az ősi kastélyba szóló meghívás is foglaltatott: jöjjön el Crossjay, ha alkalma nyilik rá s legyen meggyőződve, hogy rokona és barátja az ő révén tanulta megbecsülni a katona-életet. A fiatal Sir Willoughby szívesen beszélt „harcos névrokonáról és távoli cousinjéről, a fiatal, tengerész Patterne-ről”. Mulattatta a dolog s nem kevésbé kacagtatta meg a névrokon hősitettének részletezése sem: hogyan szabadított ki egy részeg angol matrózt s hogyan cipelte rabságba a sárga alapu fekete sárkány három vitézét, akiket copfjuknál fogva kötött össze s kergette csigavonalban hajtott be a táborba, olyan ujmódi marsra szoritva a mennyei birodalom fiait, amelynél csak a három pár, elámult szemvágása volt ferdébb, - mivelhogy egyenesen nem is lépegethettek szegények. Az itthoni gentlemanek jókedvét mindig fölöttébb fölhangolják az efféle hűvös bravurok. Kis sziget vagyunk, de ki-ki láthatja, hogy ki tudunk tenni magunkért. A kastélybeli hölgyeknek: Sir Willoughby anyjának, valamint két nénikéjének Eleanornak és Isabelnek már inkább szívére ment ez a dolog, hogy az egyik Patterne tengerész. De hát, uramisten! Nálunk, angoloknál akárhányszor kerül üzleti vénákba is hercegi vér: genealogusok bizonyítják, hogy olykor királyi vér csörög egészen köznapi mesteremberekben. Mert bármily gögösen, fránya nép vagyunk ám: s bárki vásárolhat húsfélét egy-egy Tudortól, vagy csücsülhet egy-egy Plantagenet gyártotta nádszéken. Sőt, ha épen úgy fordul... no, de ne szólj szám! A fiatal Willoughby afféle borzas rekord-fiúnak vagy football-bajnoknak képzelte vitézi, távoli unokafivérét s meglehetősen elcsodálkozott, hogy a fickó megelégedett egy hálától áradó levél küldésével s nem élt a Patterne-ház szíves vendégszeretetével.

Egy hirtelen záporok közé ékelt, szép délutánon Willoughby éppen sétára indult a kastély pompás kerti terraszán, jegyesével, a szép és elegáns Constantia Durham-mel, egy csomó hölgy és ur kíséretében, akik friss levegőre vágytak a készülő ebéd előtt: kihasználni a szép időt. Szokott véletlen szerencséjével (azt a valamit szoktuk röviden így nevezni, amit a nagy, titokzatos sors-keverők eleve útravalóul adnak kedveltjeiknek) egy pillantást vetett a hársfasorba, éppen akkor, mikor a terasz végéről már visszafordulóban volt s mikor, - ezt is hozzá kell tennünk, - éppen a szenvedély jogával beszélt a szerelmi szenvedélyről Miss Durham-nek. Sir Willoughby-t, aki semmiesetre sem volt lassu észjárásu ember, hirtelen előérzet lepte meg annak a zömök, lompos férfiunak a láttára, aki a sétányról nyíló kavicsos téren át a kastély-homlokzat lépcsői felé igyekezett s aki határozottan *nem* viselte „sem kalapján, sem kabátján, sem lábain, sem semmijén” a gentlemanség bélyegét, amint Willoughby ezt utóbb, családja hölgytagjai előtt ama gentlemanek szentírás-szavu stílusában fejezte ki, akik viselik az illető bélyegét. A jövevényről adott rövid jellemzése bárkit visszadöbbsenhetett: a látogató koffert cipelt, kabátgallérját föltűrte, kalapja merő siralom volt; csődből menekülő kereskedőnek látszott: se keztyüje, se ernyője!

Ami magát a még elmondandó eseményt illeti, az egészen egyszerű volt. Átadták Sir Willoughby-nak Patterne hadnagy névjegyét, melyet ő visszajejtve a tálcára, így szólt az inasnak: „Nem vagyok itthon.”

Életkorára nézve tévedett, a külső megjelenést illetőleg durván csalódott ebben az emberben, aki ily ildomtalan módon igényelte a rokoni rangot: éles ösztöne gyorsan megsúgta neki, mily képtelenség volna ezt a nehézkes, félszeg öreg bácsit mutatnia be barátai előtt, mint ama híres-nevezetes tengerészhadnagyot s egyúttal családja tagját is! Nagyon is sokat és tulságos lelkesen beszélt már erről az emberről, semhogy most így cselekedhetnék. Egy fiatal tiszt, még ha meglehetősen közönséges is a külseje, könnyebben volna bevezethető: hősi históriáját humorosan túlozná az ember s ez mentené a rossz megjelenést. De egy idősödő, lompos tengerész-sarzsival mit lehet tenni? A hűvös megfontolás azonnal elveti, szó nélkül. Oly gentleman művelte ezt, aki már igen fiatal korában tökéletességig jutott el a kés használatának művészetében.

A fiatal Sir Willoughby még szólt valamit a visszautasított látogatásról Miss Durhamnek, feleletül a lány riadt tekintetére: „Majd kap az öreg egy csekket!” - mondta, mert Miss Durham valósággal sértődöttnek látszott s biborszínűre pirult.

Az ifju hölgy nem válaszolt.

Crossjay Patterne hadnagy alázatosan kullogott el a hársfasoron át, a gyülekező esőfelhők alatt s ettől kezdve a Sir Willoughbyra leskelődő koboldcsapat megfeszült figyelemmel kísérte az ifju minden mozdulatát. Ha hasonlatot keresnénk, leghelyesebben a ketrecbe zárt majmok éber szemjártatására utalhatnánk, mellyel a tápláléknyújtó kezét kísérik. A koboldok Willoughby-ban friss fölpezsdülését s finom megújódását neszezték meg annak az ősrégi valaminek, melynek születését is köszönhette.

II. FEJEZET.

Az ifju Sir Willoughby.

Azok az adta kis koboldok, melyek némi elismerésre tarthatnak számot, mint a Komikai Szellem kedvenc vadászebei, már három évvel előbb is igen élénken figyeltek, jóval a Miss Durhammel való eljegyzés nyilvánossá tétele előtt, Sir Willoughby nagykorúsíttatása napján, mikor is Mrs. Mountstuart Jenkinson véleményt mondott az ifjuról. Mrs. Mountstuart szolgált mindig a legjobban emlékezetben maradó, ha nem is a legkimerítőbb jellemzéssel. Családi ünnepek napjain, keresztelőkön és lakodalmakon újra meg újra elemlegették, mily biztonságga találja el a legdöntőbb pontot s minden mondása szájról-szájra szállt; ha kegyetlen nő lett volna, a karrikatura vasvesszejével csépelhetne volna végig az egész grófságot, olyan éles volt a suhintása. Csak egy kis rosszmájúság: s arcok és jellemek váltak volna közhahota tárgyaivá. De gazdag és jóindulatu nő volt s Természetanyánkhoz hasonlított abban az egy-két dolog iránt mutatott józan ellenszenvében is, melyről senki sem tehet: ő is jobban szerette a napfényben sütkérezők életét. Szavai buggyanva törtek elő. Csak ránézett valakire s a mondás már készen volt, hogy úgy tapadjon rajta az illetőn, ahogy semmiféle kiagyalt vagy irodalmár jellemzés sem képes megmaradni. Laetitia Dale-ről való kijelentése: „Itt jön: szempilláin romantikus regék” - tökéletes arckép volt. És Vernon Whitfordról: „Phoebus Apollo, szerzetessé sanyarodva,” - egyszerre elénk festette a sovány és kóborláskedvelő tudós hanyatló ragyogását.

A fiatal Sir Willoughbyról rövidet mondott s ez volt épen főérdeme azon a napon, mikor hősünk napkeltétől holdnyugtáig egyebet sem hallott, csak áradozó üdvözlöket, dicsőhimnuszokat és cicerói ékesszólást. Gazdag, csinos, udvarias és előkelő lévén, a kastély, az ünnep és a tánc ura, mindkét nembeli vendégeit a hizelgés kicsapongásaira izgatta. Mrs. Mountstuart azonban, a nagy szólamok forgataga közt egyszerre csak így szólt: „*Ugye látják? - neki lába van!*”

Persze, hogy van neki. Miután azonban Mrs. Mountstuart megállapította, még inkább van és látható ez a láb. Mrs. Mountstuart úgy mondta ezt, mint ahogy mások semmidolgozokról beszélnek, minden nyomaték nélkül. De szavát fölkapták s a nagy fogadóterem tulsó végén is határozottan érezhető volt már, hogy valami új mountstuartizmus került forgalomba. Lady Patterne egy kis Hébet küldött le, hogy a táncosok közé vegyülve, tudja meg a dolgot s még ennek a nagyon fiatal hölgynek nem tökéletesen izelő ajkai sem vásíthatták el a mondás sulyos zamatát. Pompás volt! A fiatal Sir Willoughby szépségének és szellemességének, arisztokratikus viselkedésének és megjelenésének, valamint erkölcsi kiválóságának a dicsérete megszokott dolog volt: szívesen is vették, mint kijáró tiszteletet; de mindez nagyon is köznapinak, sőt alacsonyrendűnek tünt Mrs. Mountstuart nyugodt, természetesen odavetett kis mondásához képest. Noha végtelenül kevesebbet látszott kifejezni a többieknel, - amint Miss Isabel Patterne Lady Busshe előtt kifejtette, - Mrs. Mountstuart mégis egybesűrítette mindenki más véleményeit, mert a lényeg megvilágításával fölöslegessé tett minden körülírást. Arisztokrata módon vetette el a vidékies áradozást. „Minden megvan benne, amit önök, hölgyeim és kedves uraim, fölfedezni kegyeskedtek; bájosan cseveg, istenileg táncol, hadvezéri tökélyvel lovagol, szóval a lehető legtermészetesebb nagyuri gesztusai vannak, anélkül, hogy egy pillanatra is megszűnnék az lenni, ami: vagyis fiatal angol gentleman. Alcibiades, frissében kerülve ki XIV. Lajos parókamesterétől, nem tenne tul rajta: ahogy akarják! Mindnyájukat lefözhethetném efféle pompás hasonlatokkal, ha agyon akarnám jellemezni. De látták? neki lába van!”

Igy egészíthetnők ki a gondolatmenetet. Ilyen egyszerűnek látszó s mégis ily nevezetes mondás diadala a szellemességnek s ahol az effélét jó pénzként forgatják, a társadalom magas fokát érte el a finomodásnak: árkádiai táj, az esztétika ösvényén közelítve meg. Willoughby ezekután, - mint Miss Eleanor Patterne Lady Culmer előtt hangsúlyozta, - nem úgy kell végignézni, hogy tekintetünk lecsusszék a lábára, hanem ellenkezőleg lábtól fölfelé kell kezdeni a méltatását. Ez, így, persze meglehetősen prózainak látszik. De tünődünk csak el kissé Mrs. Mountstuart szaván; s egyszeriben mily tündéri határok felé, mily pompázón kéjes érzésekhez sodródunk, mi, akik a mártir Károly királynak kijáró minden borongó kegyeletünk mellett is, alázatos vonzalommal viseltetünk az ő vidám fiának az udvara iránt, ahol kacér pántlikacsokrok diszitették a térdeket s a szép láb volt az ur! Oh, egyetlen egy udvar volt az, igen... De mégis, úgy álmodjuk vissza magunk elé, mint azt a kort, amikor az angol gavallér a kellem megtestesülése volt, távol az iromba népségtől, mellyel mostanság kell keverednünk: oh, rátarti szépségek, édes mozdulatok kora! Még ha igaz is, hogy a hölgyek... de, ugye, alaptalanul rágalmazták őket? Igen, ha igaz volna is, hogy tulságosan gyöngéknak bizonyultak: oh, akkor még méltók voltak az urak arra, hogy elkárhozzanak értük! Ez az álom él még az angol tájakon s vágy sóhajt benne a kedves dallamu lovagi élet után, mely valaha szigetünkön is divott; a költőinktől visszaálmodott Kerekasztal korának megéneklését is ezért kedveli és pártfogolja fantáziánk.

Mrs. Mountstuart mélyen zengő hurt érintett meg. „Bár a férfiak modern ruhája szörnyü, lám, neki lába van!”

Vagyis: a született lovag lába áll előttünk: s bárhogy takarjátok is homályba, rejtsetek bármily izetlen ruhába, - a hölgyek, akiknek szemük van, látják. „Ugy-e látják?” - vagy: „ugy-e látják, hogy *neki* lába van!” Miss Isabel és Miss Eleanor vitakoztak, hová kell tenni a hangsúlyt? Ám, noha van is némi értelmi különbség a két változat közt, bizonyára mindkettő jó: sőt sokan és nem alaptalanul ezt a szót emelik ki, hogy: „*lába*”! S ezek a hölgyek tényleg tudták, hogy Willoughbynak pompás a lába; ruhatárában ugyanis volt egy lovagi diszruha is. Mrs. Mountstuart szerint ezt a lábat észre kellett venni, mert szinte áttüzelt a szöveten. Igen, az ilyen lábnak már pusztá létezésével is át *kell* ragyognia! Olyan láb ez, mint Rochesteré, Buckinghamé, Dorseté, Sucklingé volt: mosolyog, int, leborul, de ugyanakkor szépsége öntudatában büszkélkedik; szelid középuton lebeg az erőszakosság és csábítás, a vakmerőség és félénk közeledés között, az: „engem imádj!” és „tiéd vagyok!” közt; ur és rabszolga egyszerre és fölváltva. Örvényt kavar és dagályt lovagol. Szóval olyan láb, mely, miután végső visszavonulást szinlelt, egyenesen beléptet a női szivekbe. Semmi sem végzetesebb rájuk nézve.

De büszke önérzetre föltétlenül szüksége van. Alázatossággal sem a tömeg nem igazható le, sem az asszonyép. És hiúság is kell a ragyogáshoz. Bármily elbűvölő melódiákra figyelünk (ezt azért mondom, hogy bizonyítsam az önérzet elkerülhetetlenségét tökéletességük tudatában lévő emberek számára), mindig észrevehetjük bennük az önhittség belső rezgését, ami persze majdnem kómikus, ha fölfedeztük, honnan fú a szél.

Arra sem kell külön rámutatnunk, hogy Willoughby lába nem volt ám léha láb. Benne épen az a kitünő, amit egész nemzetében annak szeretnénk látni, mely végleg elkoptatta lábát a tisztább erkölcsiség után való loholásban. Pedig nem is biztos, hogy az utóbbit elérte, noha a láb, az kétségtelenül oda van.

Igen, inasok és udvaroncok, skót highlanderek, a ballet táncosai, sőt a kocsisok is mondhatják, hogy lábuk van, esetleg meglepően szép lábuk! De mik ezek? Egyik sem az a nagyszerűen hangolt hangszer, amelyről mi beszélünk, - egyszerű lábmunkát végző lábak csupán, állati némaságuak. A mi hősünk lába pedig költői jelenség, sorsintéző, hatalmas. Hősünknek úgy van lába, mintahogy Cicerónak nyelve volt. Lant ez, mely szerelmes nótákat tud pengetni s tőr is, ha kell, ha konok a nő. Csakugyan, agyvelő lakik benne, lélek!

Ha árnyban lépeget: les, ha fényben ragyog: támad. Tud pirulni, sápadni, susogni, szavalni. Rajta keresztül az Olymp istene kacsint elő, testesül meg, hogy a földiek is elbirhassák megjelenését: - Jupiter, egy szalonlovag álarcában.

A fiatal Sir Willoughby családjára s odaadó hódolóira nézve Mrs. Mountstuart kis megjegyzése igazán, hogy sokat ne mondjunk, egy történeti korszak színeivel ragyogta be az ifju nagykorúságának első estéjét. Belé látták Willoughbyba mindazt, amivé a vig Károlyudvarnak lennie kellett volna, anélkül, hogy csak egy szikrányit elvesztett volna abból, ami tényleg volt. Ebben a ragyogásban táncolt hősnünk s a környezetére tett hatás könnyen elképzelhető.

Egy herceg otthoni nevelésében részesült. Ilyen hercegecskék bőven akadnak zsufolódott kincső országokban, Ahol nincs fölöttük császári úr, akinek katonai szolgálatába álljanak, ott ifjuságuk szükségképen elkényeztetődik, olykor , teljesen kormányozhatatlannokká válnak s mivel az Állammal szemben nincs semmiféle személyi kötelességük, mindegyikük önmagának élhet s a jelen teljessége, sőt mi több, az egész kéjes jövő is teljesen szabadon áll uri kényükre. Néha beleernyednek a dologba: de ez csak a kontinensen szokásos. Szerencsére a mi klimánk s vitézi vérünk nagyobb részüket a vadászati mezőkre viszi, ők szolgálják a közt a nagy rókahajszák vezetésével, ami kitünően hasznukra válik. Innen ered a kis hercegek egész férfias és hasznos sora s Willoughby bármelyikkel fölvehette a versenyt. Képezte magát, nem türhetség, hogy bárki is tulszárnyalhassa a népszerű tökéletességek terén. Ha a közizlés főirányítója a filozófia lett volna s a nemzeti lelkesedés filozófusok körül csapott volna föl, akkor legalább is könyveket irt volna. A tudományt művelte is, laboratóriuma volt. Csodás szenvedélye, a kitünnivágyás, ifjukorában mégis főleg a sportra sarkalta s bármily hév égett benne, rendszerint csak vetélytársak legyőzhetése vitte szerelmi vallomásokba is.

Mindazáltal úgy ismerte önmagát, mint aki legállhatatosabb a nők iránt mutatott vonzalomban. Sohasem hangolta le Laetitia Dale feléje forduló vágyódását s még akkor is, mikor a Constantia Durham elsodró szépsége ragadta magával (Mrs. Mountstuart szerint a „Verseny-Jacht”), még akkor is volt gondja Laetitiára s rá-ránézett. Pedig csak szerény ibolyácska volt.

Willoughby magatartása a feléje zuduló imádatlalt szemben hasonlított az indiai istenek fönségéhez, noha nem mutatott semmit azoknak merev elzárkózottságából, amivel elkerülhette volna a mámor megvesztegető lázát: ő bizony járt-kelt, táncolt, hajladoxott jobbra, hajladoxott balra s tökéletes választékosságu mondatokban válaszolt imádóinak. Ebből ki-kiláthatja, hogy a fából való bálványoknak sokkal könnyebb a dolguk, mint a hus- és vér-isteneknek: Willoughby azonban pompásan megállta a helyét. A hercegi nevelés megtanítja az embert, hogy ő másfajta, mint a többi halandó s ez az oktatás, valamint egynémely belső, kielemezhetetlen valami, képessé teszi arra, hogy szilárdan álljon akkor is, mikor mások ingadoznak. Apró fickók, akiknek göndör buksijára ősz bácsik illesztik hagyományos dicséretekkkel és jósló áldással kezeiket, egyszeriben idősebbeknek látszanak: Willoughby is idősebbnek tünt koránál, nem azért, mintha nem lett volna meg a kellő üdesége, hanem mert érezte, hogy kitünően és korrekt egyensulyozottsággal kell viselkednie.

Amint meghallotta Mrs. Mountstuart róla szóló megjegyzését, mosolyogva mondta: „A lábam? - rendelkezésére áll!”

Válaszát közölték a ladyvel, aki erre följánlotta, hogy selyemcsokorral kedveskedik az ifju lábnak. S mikor összetalálkoztak, elmésségek s visszavágások követték egymást, illón a tánc-terem villanyos légköréhez, miközben a menet fölvonult a tündérileg terített hall lakomájához. Mrs. Mountstuartot Willoughby kísérte a vacsoraasztalhoz.

- Ha husz évvel fiatalabb volnék, - szólt a hölgy, - magához mennék feleségül, hogy kigyógyuljak a szerelemből.

- Én pedig előre megmondhatom, asszonyom, - válaszolt az ifju, - hogy minden eszközzel új meg új lángra igyekezném szítani a szerelmét, kivéve a válópör eszközét.

Bizonyára sokkal szellemesebbeket is mondtak, de csak ennyit lehetett meghallani s feljegyezni.

- Emberfölötti nehézség lesz feleséget találni a számára! - jegyezte meg Mrs. Mountstuart, mikor beszélgetésük kapcsán ismét az ifju dicséretét zengték a férfitársaságból a Lady Patterne indiai szobájába gyomlálódó hölgyek, maguk közt újra zavartalanul térhetve vissza étheri témáikra.

- Willoughby maga fog feleséget találni magának, - mondta az anyja.

III. FEJEZET.

Constantia Durham.

A nagy kérdést minden családban végigvitatták grófságszerte: lányoktól zsufolt s hajadontalan otthonokban egyaránt, jóval a Willoughby nagykorosíttatásának nevezetes napja után is. Lady Busshe Constantia Durham pártján volt. Egyenesen kinevette Mrs. Mountstuart Jenkinsonnak Laetitia Dale-re való célzását. Lady Busshe valamivel idősebb volt Mrs. Mountstuartnál s ismerte annakidején Willoughby atyját, akinek a Whitford-család legtehetősebb ágába történt beházasodása fölöttébb bölcs dolognak bizonyult. „A Patterne-ek pénzért nőszülnek: nem romantikus-fajták”, - mondta. És Miss Durhamnak pénze volt s egészség és szépség ragyogta be: három fontos tulajdonság egy Patterne-kérő szemében. Az apa, Sir John Durham, tekintélyes földbirtokosnak számított a grófság nyugati kerületében, mutatós bácsi, mintaapós Willoughby számára. Miss Dale atyja viszont rokkant katonaoorvos volt, aki Indiából jött haza s a Patterne-Park-ot szegélyező villaházak egyikét bérelte Willoughbytól. Leányára nem nézett örökség s költő volt. A fiatal baronet születésnapjára irt ódácskáját ügyes szerzeménynek találták s oly merész hangon zengett, ahogy csak nagyon félnék kis teremtések tudnak merészek lenni. Versei zsákocskájából nyilvánosságra dorombolt a macska: csaknem följánlkozott, rimein keresztül, szive hősének. Csinos volt, hosszú és sötét szempillákkal, mélykék szemekkel s lelke rakétázva gyult elő belőlük Willoughby egy-egy tekintetére. S az ifju rátekinthetett, igen, noha azon az éjszakán egyetlenegyszer sem táncolt vele, míg Miss Durhamot ismételtelen fölkererte. Laetitiának Vernon Whitfordot juttatta az utolsó tánc lovagjául, miközben szemeiből talán őszinte részvét intett felé, hogy ily elegáns leány csak ilyen táncost kaphatott. Mert a „szerzetessé sanyarodott Phoebus-Apollo” immár egészen elfelejtette a lejtő lépések ritmusát. Megbotlott sajátmagában, megbotlott hölgyében s megbotlott a táncfigura minden résztvevőjében, jóízű, hangos nevetésre ingerelve unokafivérét, Willoughbyt. Tegyük hozzá, hogy az idő már hajnali négyre járt, mikor tánc közben föltétlenül nevetni kell valakin, ha másért nem, a lábak frissebbé tétele végett is, s mikor egy-egy elmésség általános, szilaj hahotát kavarr föl. Vernont Theseushoz hasonlították, aki a labirintusba gabalyodva Ariadnéjébe kapaszkodik; - légyhez is, mely most mászott ki a jam-es üvegből; - meg vademberhez, holmi benszülöthöz, akit nymphák indáznak körül s körtáncukba ráncigálják. Willoughby kifogyhatatlan volt az ügyes hasonlatokban, melyeket Miss Durham felé ontott, a Sir Roger de Coverley vezette colonne-on keresztül, s valamennyi emlékezetben maradt, biztosítva szerzőjüknek a kitünőt sziporkázó hirnevét. Suttogni kezdtek, hogy Laetitiát Vernonnak fogja átjátszani, mihelyt elhatározza, hogy végleg Miss Durhamhoz köti magát; nagylelkűsége valóban közismert volt, de mégis, ez az elhatározás, noha a kötél már nagyon is jól hurkoltnak látszott, mintha késedelmeskedett volna a csomó döntő összeszorításában: nyilván jobban szerette a megkötetlen állapotot. Ugy lehetett gondolni, hogy Willoughby csak unokafivére érdekében udvarolgatott Laetitiának, ami arra vall, hogy rokoni szeretete nagyobb a saját szerelménél is. Willoughbyt elég nagylelkűnek ismerték ilyesmire, de viszont arra is, hogy esetleg maga vegye el a hozománytalan leányt.

Annak idején hire járt, hogy egyik fiatal arisztokrata özvegyünk majdnem hálójába fonta Willoughbyt. Miért szegült mégis ellene az arisztokráciába való beházasodásnak? Mrs. Mountstuart megkérdezte, mire azt válaszolta, hogy ezeknek a lányoknak nincs pénzük s különben is kételkedik vérük tisztaságában. Szemeit nem lehetett elkápráztatni. Mindenekelőtt háza iránt való kötelessége lebegett előtte s talán éppen ezért volt hajlandó a karcsu és nem erőteljes Laetitiát inkább Vernonnak engedni át, mintsem egyéni hajlamát követni. Az özvegy emlegetése mélyen sértette, noha az illető hölgy igen magas rangú volt. „Egy özvegyet?” -

mondta, - „én?” És ezt épen egy özvegy előtt mondta, aki ugyan öregecske volt, de Willoughby, akit a lehetetlen kombináció ötlete dühbe hozott, pillanatnyilag megfélekedett a jóízlés elemi szabályairól. Fölkérte Mrs. Mountstuartot a hir erélyes megcáfolására. Ismételte ezt a kívánságát, sürgette a cáfolatot s megújra mondta: „Egy özvegyet!” - s egész alakját kifeszítette, mintegy az „én”-t jelző hetyke angol „I” betűt ábrázolva. Mrs. Mountstuart nem ment férjhez másodizben s az ilyen állhatatos nőkről, akik megörzik első férjük nevét s akiknek szoknyája körül ifju sarj sem növekszik, aki majd átvegye a rangot, - az ilyen nőkről tudjuk, hogy meglehetősen helyeselhetik Sir Willoughby fölhorkanását. Mikor így cselekszenek, nyilván önmagukra gondolnak, s ritkán fogják azt mondani, hogy: „Ujra férjhez mehettem volna”; ritkán fogják önmaguknak is megvallani, hogy nem lett volna a dolog ellen semmi kifogásuk. Így aztán meg tudják érteni azt a gentlemant, aki nem rajong az özvegyi főköttöért. De mégis, ez az érzékenység, mely halálosan megsértődik már csak egyszerű hirtől is annak, hogy egy valódi earl fiatalon itthagytott feleségével összeboronálják, - ez igazán meghökkentő volt. Willoughby tehát engedett merevségéből. „Én”-jének „I” betűje hanyag tekintettel nyugtózott lelke tükre előtt s lustán és büszkén nézegette diadalkoszorú-önmagát, miközben némi célzást ejtett el, nagylelkűen homályosat persze, amiből meg lehetett érteni, hogy a pletykáknak van ugyan némi alapja, de épen ez az alap egyszersmind kitűnő cáfolat komolyabb következmények elhíttetésére. Willoughby dorgálást kapott: Mrs. Mountstuart megleckéztette. Mindazáltal most már meg lehetett cáfolni a fiatal grófnőről szállodogáló híreszteléseket: „Drágáim, egyáltalán nem fenyeget a veszély, hogy feleségül vegye.”

Közben azonban az a veszély merült föl, hogy elszalasztja a szép Miss Durhammel köthető házasság szerencsáját.

A kis hercegek néha igen súlyos dilemmákba keverednek. Olykor-olykor példaként kellene rájuk mutatni: a küzködő, szegény, hétköznapi emberek vigasztalására, hadd lássák, mily történetek és cselek leselkednek a szerencse legkedveltebb gyermekeire is. Így legalább elégedettebbé hangolhatnók az olyan szerencsétleneket, akik semmiképp sem tudnak elvergődni a házasság révéig, vagy ha már odáig is jutottak, agyonterhelve rójják az utcákat, hogy eltartassák feleségüket és töméntelen gyerekeiket, akik nyomorban nevelődnek nyomoruságos életpályákra. Véleményünk szerint, morális országban sohasem árt a morálra való rámutatás, főleg ha ilymódon megfenyíthetünk holmi undok irigységeket s rendreutasíthatunk változásra törő fészkelődéseket. Nos, a fiatal Sir Willoughby is ott állt, nyakig a dilemmában: - mindegyik kezére jutott egy-egy feleségjelölt: két oly hölgy, akiken kívül, - nem számítva persze a fővárosi hódításokat, - senki sem ajzotta föl eddig az érzelmeit. Fogékony volt a szépség iránt s még sosem látott Constantia Durhamhoz mérhető szépséget. Ép ily fogékony volt a feléje forduló hódolat méltánylására is, - és ennél fogva Laetitia Dale-t az okosság mintaképének tekintette. Így állt a királyi rózsza és a szerény ibolya között. Az egyik felé ő hajolt, a másik ő felé hajolt. Mindakettőt nem választhatta; - a törvény egyaránt kötelezi a hercegeket és a gyalog baktatókat. De hát melyiket játssza el? Növekvő világismerete arra tanította, hogy egyre jobban megbecsülje Miss Dale érzelmeit. Viszont Constantia szépségétől csak fájó szívvel lehetett megválni. Ragyogott, mint a győzelmi szélben dagadó vitorlákkal tovasuhanó verseny-jacht s hozzá még nem is mutatta, hogy meg akarja nyerni Willoughbyt, csak suhant. Eltűnődő órái csendjén hősünket az őt alázattal tükröző lady vonzóereje ragadta el inkább. De szenvedélyes pillanatai voltak, mikor a suhanó nő mágnesi hatalma vont a jacht után. S vegyük még hozzá a bonyodalomhoz, hogy Willoughby a szabadságot is szerette: így hercegibb módon mozoghatott, egyre több alattvalóval és rabszolgával, büszkén uralkodhatott egész sereg nő fölött, inkább lehetett önmaga. A fővárosban szerzett tapasztalatok nem inye szerint való feleletet adtak arra a kérdésre, hogy: „Imádónkul kötjük-e le magunkhoz a nőt, ha feleségül vesszük?”

Habozásai közepette egyszer csak azt hallotta Lady Busshe-től, hogy Miss Durhamot valaki hevesen ostromolja: - erre rögtön megkérte a leányt. Igen volt a válasz s eljegyezték egymást. Más is hozzákapott a horoghoz, ha nem is falta el a prédát, mialatt hősünk még csak készülődött. S noha épen ez volt közvetlen oka az ő diadalának, érzékenysége sajgott. A leány nem kolostori érintetlenségből, nem sértetlen dicsfényből szállt le hozzá. Mert hősünk szellemi téren is hercegfí volt, zsarnoki egyeduralkodó. Azt szerette volna, hogy tojáshejéből jöjjön eléje a leány, ha ámulóbban is a makölt csibénél, hadd várt volna rá, tökéletes elzárttságban, míg ő föl nem töri a héjat, melyből a kikandikáló női szemek őt lássák meg legelőször minden férfiak közül. És ez a lány nyílt közvetlenséggel beszélt unokafivéreiről és barátairól, csupa fiatal hímeokról. És azt válaszolhatta volna a fanyar kivánságra: „Igen, ha huszonötödik születésnapod estéjén kérdeztél volna, Willoughby!” Azóta a leányt is megérintette a világ pora s hősünk az eljegyzés legelső perceitől fogva érezni kezdte azt a különös világundort, amely végzetszerű tulajdonsága lett. Egyéneknek szóló féltékenységre azonban sajtáságos módon képtelen volt. A Constantiát ostromló raj élén bizonyos fiatal Oxford kapitány udvarolt. Willoughby ép oly kevésbé törődött ezzel az Oxford kapitánnyal, mint akár Vernon Whitforddal. Az ő ellensége a világ volt, a nyers tömeg, amely egycsomóba kavart bennünket s amely rálehell választottunkra is, úgy hogy nem tudjuk többé, sohasem tudjuk tisztára fényesíteni az utált csöcselék lehelletétől. A világnak öröme telik benne, hogy „Én”-ünk katonás nagy „I”-jét lehengereli, belepiszkál egyéniségünkbe, elmocskolja érzékenységünket. Gondolkodni kezdeni, annyi, mint utálni kezdeni a világot.

Mihelyt az eljegyzés nyilvánosságra került, az egész grófság megállapodott abban, hogy Laetitiának nem is lehetett esélye s Mrs. Mountstuart Jenkinson a bűnbánó alázat gesztusával jegyezte meg: „Én sem vagyok boszorkány!” Lady Busshe viszont kérkedhetett volna: ő előre megjósolta a dolgot! Laetitia csatlakozott a grófság véleményéhez. Igen, ő fölnézett imádjára, de eleve reménytelenül. A legragyogóbb pontra szögezte szemét, amely egyuttal a legmagasabb is volt, merhetett-e hát remélni? Magányban éldegélt beteges atyja mellett, akinek az a megrögzött jóslata, hogy leánya egyszer majd a Patterne-kastély urnője lesz, époly mértékben gyötörte a szegény leányt, amily mértékben az öreg ur egyetlen vigaszának látszott. Csak az eljegyzés híre némitotta el az öreget: visszavonult veteránok csökönyösek elképzeléseikben. Hiszen gyakran látta Willoughbyt leányával, akinek társaságában a fiatal baronet azonnal kamaszos lobogásra élénkült. Valóban, a serdülő fiú és a kicsi lány valaha sokszor játszogattak együtt. Willoughby szép szőke fiú volt. A kastélyban képe függött, mely kalapban, ponnyjára támaszkodva, keresztbevetett lábakkal s vállaira omló hosszú lenfürtökkel ábrázolta: Laetitia lelkében a legszebb angyal mása volt; mikor pedig ez az angyal férfivá serdült, egyenesen hódolatra hajlította a leányt, - bár Laetitia nem hitte, hogy ezt imádjára kikényszerítette belőle; hiszen ő oly szívesen alázkodott meg, hogy számára tökéletesebb boldogság volt Willoughby minden cselekedetét jogosnak találni, mint akármily más módon képzelni el a körülményeket. Ez már szinte az indiai bálvány elé fekvők rajongó odaadásának tűnhetett. Kis hercegeket illik is így imádni s nem csodálható, hogy a konzervatív hajlamú női nem ragaszkodik ahhoz, hogy eszményi magasságba emelje őket. Mert mi mást lehetne még oda emelni? Mi lenne a vakító fényoszlopokból, ha magunkhoz rántanók bálványainkat s földi por gyanánt tekintenők őket. S az se baj, ha olykor-olykor oda is ég egy női szív, - a földolog, hogy a nők általános imádata eszményi ifjú emberekért épségben tartassék. Tisztaságot követelünk a gyöngébb nemtől. Ők viszont joggal kívánhatják meg, hogy valami vonzalom által lehessenek tiszták. S mikor érezhetik ezt ragyogóbban, mint épen akkor, mikor nővéri tömegeik szeme egyértelemmel függesztődik egy-egy kis hercegre, aki nyilvánvaló jelességekkel ékes és e jelességeket sohasem árnyazza be semmi gonosz folt. A férfinem ám csodálkozzék el néha-néha a nők bálványain, mindegy az! Ők közben annál buzgóbban folytatják imádatukat.

Laetitia is folytatta. Néhányszor látta Patterneben Miss Durhamot. Gyönyörködött a szép párban. Vágyott jelen lenni a lakodalmi szertartáson. A türelmetlenségnek és remegésnek azzal a keverékével várta a nagy napot, mellyel a tündéri mesék valóságba visszazuhanató befejezését lessük, mikor egyszerre csak, egy vasárnap reggel, egyedül sietve a parkon át a templom felé, Willoughbyval találkozott. Tíz nappal a kitűzött szertartás előtt történt ez. Ugy volt, hogy Willoughby nincs is otthon, hanem Miss Durhaméknál tartózkodik, a grófság másik végén. Laetitia tudta, hogy előttevaló nap lovagolt át menyasszonyához; most azonban itt volt; és igazán szokatlan, teljesen meglepő módon, karját ajánlotta föl Laetitiának, hogy a templomajtóig kíséresse. Csevegett és kacagott, arra a vadászra emlékeztetve, akit egyszer a lány rövid téli sétáinak egyikén látott, amint az illető a sövényen csúful keresztül zuhanva, épen föltápáskodott: „Kutyabaj! Semmitem történt! Csak egy kis karcolás!” - de a gentleman közben tántorgott s nyomogatta vérző fejét. Sir Willoughby fecsegve áradozott, mily boldog a találkozástól. „Valóban, végtelenül örülök”, - mondta s még sok mást is beszélt összevissza, holmi grófsági pletykát is részletezve, melyhez nagyot nevetett, de makacsul összeszoruló szájjal. Még a templomajtóban is tovább csevegett s bent a hajóban is pár lépést, elhaladva Mrs. Mountstuart Jenkinson és Lady Busshe padjai előtt. Igen, nagyon mulattató volt, de Laetitiára fölöttébb visszásan hatott mindez. Arcát mintha félig álarc fődte volna s közel hajolva a leányhoz, fürkésző könyörgés szölt vonásaiból.

Istentisztelet után kikerülte az előkelő hölgyeket s megint csak visszalopózott, egy-két méternyi távolságra, Laetitia helyéhez. Kezét ismét karjába erőszakolta, hogy elkísérje a park templomi sétányán s folyvást a leányra hajolva, gyorsan beszélt, élénk kíváncsiságot mutatva Laetitia nyugodt feleletei iránt, a megfeszített figyelem tompa szórakozottságba áthaló rohamaival. A leány a lehető legrövidebb feleleteket adta, félvén, hogy nem értette jól Willoughbyt.

Egyszer ő is kérdezett: „Miss Durham jól van, nemde?”

S az ifju felelt: „Durham?” - és hozzátette: - „Nincs szerencsém Miss Durhamhoz!”

A leány valahogy úgy érezte, hogy Willoughby a tegnapi lovagláson alighanem szerencsétlenül járt, talán fejére esett...

Meg is kérdezte volna, nem történt-e vele ilyesmi, azonban jól tudta, hogy Willoughby talpig angol gentleman, aki rossz néven venné, ha valaki azt hinné, hogy neki bármely baleset ártalmára lehetne.

Másnap hősünk meglátogatta Laetitiát, hogy sétára hívja. Bizonygatta, hogy a leány ezt megígérte neki s az apára is hivatkozott, aki ugyan nem tanuskodhatott egy oly ígért mellett, melyet nem hallott, azonban, hogy a séta megeshessék, kérte gyermekét, hagyná őt egyedül. Laetitia tehát még egyszer ott járt a parkban Sir Willoughbyval, hallgatva a régi napokról ömlengő kitöréseit. A leány egyetlen helybenhagyó szava is kielégítette. „Most már ismét én vagyok én!” - ezt ismételte. - Laetitia a park és kastély szépségeit méltatta, hogy kedvére legyen az ifjunak.

Willoughby egy szót sem szólt Miss Durhamról, a leány pedig félt attól, hogy ő említse újra ezt a nevet.

Mikor elváltak, Willoughby azt ígérte, hogy holnap újra tiszteletét teszi. De nem jött; Laetitia pedig megbocsátott neki, miután értesült a történetéről.

Szomorú história volt. Az ifju harminc mérföldet lovagolt Sir John Durham birtokáig, hogy ott azzal fogadják: Constantia két nappal előbb Londonba utazott, állítólag egyik nagynénje látogatására s épen az imént érkezett tőle pár sor, miszerint feleségül ment Oxford huszárkapitányhoz, egyik fivére bajtársához. A fiatal asszony Willoughby számára is küldött levelet

a kastélyba. Még az éjszaka visszalovagolt, nem kimélve paripáját, csak mielőbb otthon lehessen: ennyire kiforgatta sodrából a rettentő csapás. Ez történt szombaton éjszaka. Másnap, vasárnap lévén, találkozott a parkban Laetitiával, elkísérte a templomba, elkísérte a templomból, s a rákövetkező napon, - mielőtt több hétre eltűnt volna, - sétált a leánnyal, az országúti kocsik teljes nyilvánossága előtt.

Nos, Miss Durhamtól tehát szerencsésen megmenekült, ha nem is készakarva. Mint becsületes férfi, nem kezdhetette a dolgot, de a leányt a féltékenység vad rohama könnyen sodorhatta erre a lépésre; - s Willoughby megmutatta a világnak, mily kevésbé szenved a dolog miatt. Miss Durham, - terjedt el a hír, - az anya választása volt, a fiu szive ellenére s Lady Patterne végre is engedett. Minélfogva többé nem lehetett akadály Sir Willoughby és Miss Dale között. Kedvesnek és romantikusnak tűnt ez a megoldás, mely most már a legtöbb ember szemében kedvező színbe vont a grófság szemefényét, míg ha a hozománytalan és rangtalan leányt választotta volna előbb, a dolog nem ment volna ily simán: előbb szükség volt arra, hogy Miss Durham viselkedése megbotránkozást keltsen s az emberek mélyen érezzék, hogy ily kiváló gentleman semmiképen sem válhatik szánandó alakká. Constantiát „örültké”-nek kezdték nevezni. Laetitiában új és dus kiválóságokat fedeztek föl s az egyik legfőbb követelmény, mely a Patterne-házzal kapcsolatban szóba jött, - azaz egy oly Lady Willoughby, aki kitűnő háziasszony legyen s a holt kastély megelevenítője, - biztosítottnak látszott Laetitia szelid élénkségével és rendkívüli okosságával: Lady Patterne határozott kívánságára gyakori látogatója lett a kastélynak s ilyenkor sokszor jelent meg Willoughby is, laboratóriuma berendezését ellenőrizve, bár ekkor még nem volt teljesen otthon a grófságban s nem is igen várhatták, hogy végkép ideköltözik. Buzgón merült el a tudományos munkába s alig is beszélt egyébről. A Tudomány, - mondta, - az egyetlen valami napjainkban, melybe áhitattal mélyedhet el az ember. De ez a futó megjegyzés aligha fordulhatott Laetitia ellen, akivel szemben annak az udvarias és csöndes udvarlónak mutatkozott, amilyenek a gonosz hálókából kiszabadult s első és legerősebb vonzalmaikhoz visszatérő férfiak szoktak lenni.

Néhány hónapi otthoni udvarolgatás következett, mely után, a helyzet által előirt illendőségi határidő lejárván, Sir Willoughby Patterne elhagyta szülőhőnát, hogy földkörüli utra induljon.

IV. FEJEZET.

Laetitia Dale.

Ez újabb meglepetés volt a grófságra nézve.

Ne kereskedjünk a türelmesen koplaló női lelkek érzelmei után: valószínűleg kell lenni valami külön erőforrásuknak, hiszen láthatjuk, hogy élnek; nyilván nincs is szükségük holmi nagy tápszerkészletre s bizvást sorozhatjuk őket ama teremtmények közé, melyekben holmi animális, pislá parázs ég, meleggel látva el bensőjüket. Nem igen lehet erős vitalitásuk az ily kevésbé lázadó lényeknek. Csak csendes szánalom kíséri, némi gunnyal határosan, az oly lelkeket, akiknek alkalmuk volna viharos részvétérzés fölköltésére, de nem élnek az alkalommal. A nyilvánosság szive pár hétig tárva várta Laetitiát s ha zokogva vetette volna oda magát, csorduló hálával üdvözölték volna a vidéki drámáért. Párt alakult volna ellene, hideg tábor, mely megróttá volna, amiért a szerény ismeretlenség homályából a Patterne-kastély urnői rangjára tört, de párt támadt volna Sir Willoughby ellen is, abból a két-három forradalmár-lélekből toborzódva, akik megunták az igát s amilyenek mindig akadnak Angliában, ha valami kavarodás készül, meg akárhány született résztvevő szivből, akik mindig könnyel fogadják a könnyhullatást s akadt volna elég szamaritanus is, aki buzgón siet a bajba jutott emberiség támogatására. Az alkalom azonban drámai kihasználás nélkül mult el. Laetitia, mint eddig is szokta, szeliden ájtatos arccal jelent meg a templomban, elfogadta a kastélyba szóló meghívásokat, ott volt Willoughby családi leveleinek fölolvadásánál is, száraz gyümölcshéjként nyelve le őket, melyekből hiányzott az ő nevének édes megemlítése: a részvétet követelő hang egyszer sem tört elő a fiatal hölgyből.

Igy aztán a nyilvánosság szive csakhamar újra bezárult előtte. Az ügy újabb beállításában már ugy szerepelt, mint akinek nagyon is szerény képességei nem birták volna el a Lady Willoughby of Patterne rangot; nem lett volna megfelelő urnője a háznak; Willoughby biztonnal belátta, hogy a leány nem lehet méltó párja s világméretű utjával akarta legyőzni kényelmetlen első vonzalma utórezgéseit, melyek különben, leveleiből következtetve, immár nem háborgatták tulságosan. Oh azok a páratlan levelek! Lady Busshe és Mrs. Mountstuart Jenkinson olvadoztak az olvasás gyönyörétől. Sir Willoughby szigetországunk parádés mintalordjaként tündökölt elő ezekből a levelekből, melyeket az Egyesült Államok főbb városaiból küldött haza. Pár vonással hadd vázolja „demokratikus öcséink”-et, irta. Milyen rokonság! Valamennyien tengerészek lehetnének. Angol mérték alá fogta az új világrészt s pár odavetett szóval tudott képet adni az otthoniakkal való összehasonlítások eredményéről. Avatott módon kezelte az össze nem illő dolgok csoportosításából sarjadó iróniát. A csillagok és sávok birodalmának Egyenlőségét egyetlen fölkiáltással méltatta: „Egyenlőség!” Olykor kis elmélkedések szövődtek közbe: - „Öcséink fölöttébb mulatságos fickók! A Kerekfejúek utódai közt élek itt. Néha célzás esik a régi, otthoni ellentétekre, de a legbarátibb hangulatban. Mi is megyünk a magunk utján, meg ők is: és nyilvánvalóan azt hiszik, hogy a Köztársaság észrevehetően megváltoztatja az emberi természetet. Vernon töri is magát, hogy ezt elhiggye. Öcséink felső tizezre Páris fenegyerekeit majmolja: a többiek viszont az anyaország radikalizait, amennyire legalább ezt a hazai szektát ismerni szerencsém van.” - Amiben hasonlítanak hozzánk, abban izetlenek; amiben ellentétesek, abban szörnyetegek. Ép ilyen szörnyű ellentét volt Vernon és Willoughby levelei között is. Alig lehetett volna együtt utazó rokonoknak tartani őket, vagy Vernon Whitfordot született és itthon nevelkedett angolnak. Ugyanazon dolgok leírását mintha a földgömb két ellenlábás részéről küldték volna. Vernonból hiányzott az irónia. Willoughby levélírói teremtőerejéből sem volt benne semmi, mely családját és

barátaikat ily fölkiáltásokra ragadtatta: „Mennyire hasonlít ez hozzá!” s mely szinte átvarázsolta őket az Atlanti-óceánon, hogy bámulják és tapsolják ölordságát.

Szinte a szemükkel kísérhették: egy jelző, egy fordulat, egy elhallgatott szó élesen festette, hogy Amerikában, Japánban, Kinában, Ausztráliában, - és az európai szárazföldön is, - mily angolosan tart szemlét Alkotója furcsa teremtményein. Vernon hozzáképest birkajámborságu cimborának tűnt föl, aki nem tud megállni a talpán odakinn, akit boldoggá tesz egy bók, hálálkodóvá egy ebéd s gyászosan kérődzik minden látott és hallott dolgon. Dehát az egyik Patterne volt, a másik csak Whitford! Az egyikben géniusz lakott, a másik, tudós létere is famulusként botorkált utána. Az egyik angol gentleman volt, bárhová ment; a másik valami új ízé, amit nem is lehet pontosan meghatározni s amely csak mostanában tűnt föl Angliában is, hogy előreláthatólag se magának, se a hazának ne válják különösebb diszére.

Pompásan írta le Willoughby, hogyan táncolt Amerikában Vernon. „Adieu öcsémuraméknak!” - jelezte utóbb, Japán felé utazva. - „Valószínűleg élénk föltűnést kelthettem báltermeikben, valamint mikor megmutattam nekik, hogyan üli meg egy angol a lovat: bele kell törődnöm, ha nem lettem tulságosan népszerű közöttük. Sohse tudtam elénekelni nemzeti himnuszukat, - ha ugyan egy ilyen államhabarcsot nemzetnek nevezhetünk, - s be kell vallanom, hogy azt is igen fagyos udvariassággal hallgattam, ha ők énekelték. Nagy nép, - kétségtelenül. Adieu nekik! A derék Vernont valósággal le kellett tépniem róluk. Komolyan letelepedési terveken kotlott, s legalább levelezési viszonyt akar föntartani velük”. Egészen véve, vendéglátóinak egy-két „szemtelen röffentését” leszámítva, melyeket leveleiben idézett is, Willoughby kedélyesen írta meg a kirándulást. Az elnök, tudatosan vagy öntudatlanul, udvariatlan volt, dehát ismerjük a származását! Eme megjegyzések után, melyek úgy hatottak, mint egy oly királyi oroszlának békés farkcsapásai, aki tudja, hogy gazdája, Britannia, a Tengerek ura, elvárja tőle ezt a szelid csóválású *terga caudá*-s visszavonulást, Sir Willoughby Patterne elhagyta a számára idegen világrészt s utóbb is, ha Amerika került szóba, megfontoltan és tisztelettel, hogy úgy mondjuk: behuzott farkokkal beszélt. Utazásai hasznára váltak. Tény, hogy vannak öcséink, akik nagyra nőttek s akikkel jó lesz békességes viszonyban élni, mert különben kellemetlenekké válhatnak. Isten őrizzen meg mindnyájunkat a rokoni összeköztetésektől!

Három évi távollét után Willoughby hazatért szeretett Angliájába. Egy szép áprilisi reggel, a hónap utolsó napján, amint kocsija a park kerítése mellett suhant, a véletlen szerencse Laetitiával találkozott össze először minden barátai közül. A leány a réteket barangolta egy csomó iskolásgyerekekkel, akikkel vadvirágokat szedett a holnap május elsejére. Willoughby földre pattant s megragadta Laetitia kezét. „Laetitia Dale!” - mondta s szava elfulladt. „A maga neve édes angol muzsika! Jól van?” A kérdés izgalma megengedte, hogy mélyen olvasson a leány szeméből. Azt a férfit találta bennük, akit keresett, szenvedélyes kézzorítása neki szólt, aztán továbbengedte Laetitiát, mondván: „Kérve sem készülhetett volna számomra kedvesebb itthoni fogadtatás, mint maga ezekkel a virágszedő gyerekekkel. Én nem hiszek a véletlenben. Így volt elrendelve, hogy nekünk találkozniuk kell. Nem gondolja?”

Laetitia rebegett valamit, aléltan az örömtől.

Willoughby megkérte, osszon szét egy aranyat a kicsinyek közt, egyiknek-másiknak a nevét is tudakolta, ismételve: „Mary, Susan, Charlotte, - csak a keresztneveket kérem! Jól van, szivecskéim, holnap majd hozzátok el koszoruitokat a kastélyba; de vigyázzatok, jókor reggel! Holnap senki se lustálkodjék! Lesültem egy kicsit, Laetitia, - nem?” - Mosollyal mentegette a külföldi nap tüzét s hevesen suttozta: „Az angol táj zöldje páratlan. Csudás! Aki itthagya Angliát, csak égettesse le a bőrét, ha szereti. Maguk nem tudják ugy: mi az, mint én, aki belekóstoltam a számüzetésbe, - hány éve is már? Hány éve?”

- Három, - mondta Laetitia.

- Harminc! - felelte. - Ugy érzem, ennyi! Én legalább borzasztóan megöregedtem. Persze, ha magát nézem, három évre se becsülhetem. Maga nem változott. Teljességgel nem. Ugye, jól gondolom? Mielőbb látni akarom újra. Sok mindenről, sok mindent kell mesélnem magának. Mihelyt lehet, meglátogatom az édesapját. Külön beszélni valóm van vele. Én... - oh milyen boldog vagyok, Laetitia! De nem szabad elfelednem, hogy anyám is van! Viszontlátásra! pár óra múlva! - mielőbb!

Ujra megszorította a leány kezét. Aztán eltűnt.

Laetitia hazaküldte a gyermekeket. Nehezebbre esett most kankalinokat tépni, - poros foglalkozás! Szinte fáj neki, hogy csillaga újra földre szállt, annyira fölizgatta Willoughby megjelenése. De az ifju lelkes patriotizmusa úgy hatott, mint mikor friss tavaszi zápor zudul a keménypáncélu földre s olvataggá teszi a levegőt, új színeket csíhol, életet pezsdít, - s a leány eltűnése értetlenül szállt újra Constantia Durham furcsa tette felé. Laetitia így engedte át magát újra jellemző gyöngeségének. Szinte megróttta magában azt a nőt, aki ennek a drága varázslónak, ennek az égő szavu száműzöttnek, az arisztokratikusan napsütötte arc s mélyen kutató tekintet emberének, okot adhatott a bubánatra. Szemei mily mélyen tudnak olvasni! A türelmes éhezőben a lakoma képe ébredt. S vele együtt újra fölsajgott az éhség, föltündökölt a remény, a türelem pedig elillant. Szívesen lemondott volna a reményről, csak hogy továbbra is tűrő maradjon; de hát nem lehet örökké Tél! - zugta a vitatkozó vér, s nekünk tőlünk telhetően segítséget kell számára találnunk, hiszen a szívében fölsufolyódott melegség bizvást hitethette el vele, hogy Willoughby a váltakozó évszakok rendjében most már a hosszú Tél tovatűnését hirdetni jött vissza. Külön beszélni valója van atyjával, - mondta. Mit jelenthet ez? Mi mást, mint...! De nem merte szóba önteni, se tovább latolgatni.

Legközelebbi találkozásukon „Miss Dale”-nek szólitották.

Egy héttel utóbb Willoughby beszélgetésre zárkózott be Laetitia atyjával.

Ennek a fontos napnak estéjén Mr. Dale áradozva dicsérte Sir Willoughby földesuri jóságát. A villaház bérletét a régi föltételek mellett hosszabbította meg, - mesélte az öreg. Ugy látszott, hogy beszélgetésük mindvégig a birtokos, és bérlő tárgyalása volt, leszámítva, hogy Sir Willoughby gratulált Dale-nek nagyszerű leányához. És Laetitia a meglepődöttség hangján mondta: „Tehát nem kell kiköltöznünk a villából?” - miközben szíve az ujszülött reménynek nyugodtan csavarta ki a nyakát. S éjszaka ez a sor került naplójába: „Ma örült voltam. - Holnap?”

Holnap és a következő napokon gondolatjelek következtek szavak helyett.

A türelem búsan költözködött vissza. Táplálékra szükségünk van s Laetitia, nem lévén egybe, ismét a türelemből élt, noha szárazabbnak érezte, mint valaha. Csillapító, de soványacska koszt. A halottak türelmesek s valahogy hozzájuk válunk hasonlatossá, ha megszakítás nélkül és tulhosszú ideig élünk ilyen diétán. Beesett arcának hervadt rózsalevele saját magát vádolta, igazat adva a bálványoknak, aki nem tekint le ily szánalmas teremtésre. Láttá néha Willoughby a kastélyban. A bálvány nem vett tudomást a változásról. Rendkívül nyájas és udvarias volt. Nem egyszer kapta rajta a leány, hogy az édes szemek rajta pihennek, de aztán gyorsan fordultak el, az anya felé; - és Laetitia még a tündés elől is elzárkózott, mivel ez is vétek lehet, a remény pedig bűnös, hazajáró lélek. Talán Willoughby anyja nem szíveli őt? Ezt a kérdést nem kerülhette el. A földköri ut az anya kívánságára történt; becsvágyó nő volt és törekeny egészségű, aki bizonyára szívesen vette volna, ha fia vele él Patterne-ben, s mégis beleegyezni látszott, hogy Willoughby bölcsen Londonban maradjon.

Egy napon Sir Willoughby azon a nyugodt hangon, melyet szeretett fölvenni, közölte vele, hogy most már egészen vidéki gentleman lett belőle: otthagya Londont, megutálta, mint oly helyet, ahol az egyéniség eltemetődik. Birtokán telepszik le s jószágigazgatóul unokafivérét,

Vernon Whitfordot veszi maga mellé, - mondta. Igen mulatságos leírást adott arról, hogy unokafivére mint próbál irodalomból megélni, így szaporitgatva szűkös jövedelmét odáig, hogy évenként két hónapot tölthessen el az Alpeseekben. A nagy utazás előtt Willoughby mindig gunyolódva beszélt Vernon véleményeiről s azt is elég sokan tudták, hogy Vernon bizonyos hallatlan cselekedettel annakidején megsértette volt családja büszkeségét. Hazaérkezésük óta azonban Willoughby elismerte Vernon képességeit s szinte semmibe sem tudott nélküle belefogni.

Az új helyzet jó sétapartneret biztosított Laetitiának. Willoughby savanyu mulatságnak találta a gyalogjárást s ebből a kijelentésből az csengett ki, hogy lóháton viszont bármily hatalmas kirándulásokra is hajlandó. A leánynak azonban nem volt lova s így, míg Willoughby vadászatra ügetett, Laetitia és Vernon gyalogsétákat rendeztek. Ebből a szomszédság holmi következtetéseket vont le, mire Eleanor és Isabel Patterne gyakori kocsikázásokra hívták meg Laetitiát s Sir Willoughby ilyenkor mellettük lovagolva volt látható.

Igazi, napfényes örömet jelentett Laetitiára nézve a kis Crossjay Patterne hozzájuk költözése. A tengerészhadnagy - azóta kapitány - fiacskája volt ez, tizenkétéves fickó, tizenkét más fickó egyesített pajkosságával. Vernon egyezett meg Laetitia atyjával a fiu szállására és ellátására nézve. Vernon az affajta emberek közé tartozott, akik nem okos dolgokra, nem birtokuk tatarozási számláira fordítják a pénzüket, hanem esztelenül költögetik mindenféleképpen. Patterne kapitány népes családjáról hallván, azt a tervet vetette föl, hogy a legidősebb fiút maga mellé veszi a kastélyba és tanitgatja. Willoughby azonban nem akarta, hogy ilyen apa fia kerüljön a házba s előre megjósolta, milyen lesz a gyerek: vörös haju, pörsenéses bőru, kiállhatatlan modoru. Így hát, a Mr. Dale-lel történt megállapodás után, Vernon maga ment el Devonportba, ahonnan egy rózsás arcú, kerektagu csemetével tért vissza, aki mohón esett a husételeknek és a puddingoknak s közben imádandó egyszerűséggel vallotta be, hogy eddig még sohasem ehetett kedvére való adagokat. Kitűnő tréning képesítette a dusan rakott asztallal való megbirkózásra. Eleinte, az egymást követő fogások során, a kis Crossjay szinte kétségbeesve üldögélt, a kifogyhatatlan tálakra meredve. Utóbb aztán elmesélte vendéglátóinak, hogy otthon két idősebb nővére, meg három fiatalabb fiu- és leánytestvére van: „És mind éhesek!” - mondotta.

Ez a részvéte fölöttébb kómikusan hatott. Jó egy hónap is eltelt, míg sajnálkozó sóhaj nélkül tudta nézni, hogy a puddingot elviszik az asztalról s ő nem bánhat el az egésszel, mint a devonporti család képviselője. A kis fickó csinyjei, a vidéki élet örömeiben való tobzódása, sárral befent vadsága, reggeltől estig mulattatták Laetitiát. Ha elkaphatta, reggelenként tanitgatta a fiút, Vernon pedig délután, mikor a többiek vadászata szabadidőt engedett. A kis Crossjay fölélénkített volna bármely házi környezetet. Nem csak hanyag volt, de egyenesen szembe is szegült a könyvek útján történő oktatásnak, mondván: „De ha nem akarom!” - s hangsúlyában volt valami meggondolásra indító. A természet ősisége élt benne. Leckeórák közeledtével mindig valósággal a földből kellett kitépni, a talaj mélyéből ráncigálni föl, mint valami gyökeret, hogy kemény kis kerek fejét a zsarnoki robotra szorítsák. De a madarak szokásait, tojáslerakó helyeiket, nyulak elfogását, haloduk kicsiklandozását, a környékbeli, harcos kedvű fiukkal szövetkező vadászjátékokat, meg azt, hogy miképpen kell a szakácsnétól egy egész esős napra szóló elcsatangolás előtt némi utravalót kihizelegni, - jól kitanulta, a természet iskolájában. Tengerészletünk iránti szenvedélye jó eszköz volt arra, hogy figyelmét mégis ráerősokolják a tanulnivalókra, miután lassanként megértette, hogy csak ezen a sivatagon át visz az út a tengerészkadetti ranghoz. Tüzelve kérkedett hősi atyjával s egyszer, mikor véletlenül úgy mentek el a kastély közelében Vernonnal és Laetitiával, hogy a beszélgetés épen atyjára fordult, egy kérdéssel állt elő, mely nyomta a szívet s melyet a következőképpen foglalt szavakba: „Az én apám hadsereget is tudna vezetni!” - s némi szünet után: „Kérem, Mr. Whitford, ha Sir Willoughby olyan kedves hozzám és ezüstkoronákat is

ajándékoz, miért nem akart beszélni a papával, mikor pedig a papa tiz mérföldet gyalogolt az esőben, hogy láthassa őt és tiz mérföldet gyalogolt vissza, és a korcsmában kellett éjszakáznia?”

Az egyetlen adható válasz az volt, hogy Sir Willoughby talán nem volt otthon. „Óh, a papa látta Sir Willoughbyt és ő mégis azt mondta, hogy nincs otthon,” - felelt a fiu s kísérői fülében furcsán csengett a szava, mikor pontosan az ő mentegetőző hanglejtésükkel ismételte a „nem volt otthon”-t, noha minden gunyos célzatosság nélkül. Vernon elbeszélte Laetitiának, hogy a fiu mindazáltal még sohasem kért magyarázatot Sir Willoughbytól.

Ellentétben a közmondásbeli lóval, a kis Crossjajt könnyebb volt rávenni arra, hogy igyék a tudás vizéből, mint behajtani a vízbe. Szive nem volt oly makacs, mint a természete s hála a fegyelem és becézés megfelelő keverésének, lassanként szürcsölni kezdett. Egy görbe, iskola-kerülő napra következő áprilisi estén füttyszóval jelentkezett a szakácsné ablaka alatt s a kapott vacsorát falatozva, előadta kalandjait. Laetitia szemrehányón fölemelt ujjal lépett be a konyhába. A fiu csókkal ugrott nyakába s tovább fecsegett arról, hogy egy körülbelül tizenöt mérföldnyire eső helyen Sir Willoughbyt látta lovagolni egy hölgy társaságában. A lehetőség, hogy a fiu ily messze juthatott volna el gyalogosan, Laetitiát kétkedővé tette a hallottak valódiságával szemben, míg Crossjay meg nem magyarázta, hogy utközben egy homokfutón kocsikázó gentleman szedte föl, aki elvitte a farmjára s töméntelen fölfűzött madártojást mutatott neki, meg kitömött madarakat, az összes angol fajokat: halászsast, seregélyt, fekete harkályt, toronyi fecskét, aminek a feje csupa száj s piszkosszinü, fekete-pettyes szárnyai vannak, mint az éjjeli lepkéknek; - a fiu minden részletre kitért. Mégis, a majorban kapott uzsonna, meg a gentleman költségén történt visszavaszutas leírásának ellenére is, Laetitia kitalálnak vélte a mesét, míg Crossjay arra a pontra nem tért át, hogyan állt meg a vasúthoz vezető uton, levett kalappal, Sir Willoughby üdvözlésére, aki viszont ügyet sem vetve rá, lovagolt tovább, míg a fiatal hölgy visszafordult s bólintott. Ezen a képen rajta volt az igazság színe.

Különös napfogyatkozás az, mikor eszményképünk ragyogását az igazság színe árnyékozza be. Nem a nap a hibás ilyenkor, hanem az igazság. A valóság a bűnös: ő rabol meg a tévhit kincsétől. S ekkor kezdjük el a készakart tévhit gyakorlását, aminek szükséges kísérte a valóságtól való megundorodásunk: s ez jobban kimeríti a szívet, mint a kitartóan türelmes éhezés.

Célzások ejtődtek el a szomszédság körében; sövények csicseregtek, a fák csucsai sugták-bugták egymásnak a pletykát. Mrs. Mountstuart Jenkinson egyszeriben újra hangos lett: „Patterne-be végre is urnőnek kell beköltöznie, ugye? Hiszen sohasem volt kétséges, hogy Willoughby meg fog nősülni, - meg kell nősülnie! - s addig, míg külföldi nőt nem vesz feleségül, nincs is okunk panaszra. Az új választottal Cherritonban találkozott. Egy pillantás alatt egymásba habarodtak. Az apa, ugy hallom, tudósféle; pénz van; birtok nincs. Házuk sincs, ha jól értesültem. Idejük javát a kontinensen töltik. Most egy évre Upton-Parkban tartózkodnak. Igazi, családalapításra való, urnő-lány, csak akarja a dolgot! Tizennyolc év, tökéletes jómodor, szépségét kérdezni se kell. Sir Willoughby tudja, ki illik hozzá. Meg fogjuk rá tanítani az új asszonyt, hogyan javítsa meg a férjét. - Ne hallgassanak Lady Busshera! Willoughby még nagyon fiatal volt a huszonhárom-huszonnégy évével. Fiatal embert nem lehet lekötni, mindig kisiklik. A nagyon fiatal férj olyan, mintha a falurosszára biznák a község békéjét: ha vállalja is, belepusztul a csend! Harmincegy vagy harminckét évvel ellenben már megérik a parancsolásra, mivel engedni is képes. És Sir Willoughby pompás férfi, akinek csak asszonyra van szüksége, aki kiegészítse. Az olyan ember, mint ő, csak rosszul járna, ha nőtlenül futkosna tovább is a világban. Határozottan! Mihamarább nevetségessé is válnék a helyzet! Willoughby nem viselte magát rosszabbul a többi férfinál,

sőt tán szebben, - neki mindenesetre végtelenül könnyebben bocsáthatunk meg; most azonban végre köztünk van s már épen ideje volt. Majd megnézem és tanulmányozom a kisasszonyt, alaposan, rám bízhatják; azonban azt hiszem, eleve megnyugodhatunk a fiu választásában.”

A mind sürűbben szálló híreket megerősítette Dr. Middleton nagytiszteletű urnak és leányának futó látogatása a kastélyban, mely alkalommal csupán a Patterne-család tagjai voltak jelen. A kis Crossjay is beszélt pár szót Miss Middletonnal s az új ismerőssel eltelve szaladt haza a kerti házba: a kisasszony szereti a haditengerészetet és vidám arcocskája van. Mosolyában igazán bájos humor ragyog, - mesélte Vernon. Leírták Laetitia előtt karcsu, elegáns, hajlékony alakját s azt mondták róla, hogy lobogóként lengeti ifjúságát. „Bájos humoru” mosolyával csak győzedelmeskedhetett.

Vernon inkább az atyáról beszélt, a nagyhirű tudósról, aki amellettszerencsére anyagilag is teljesen független. Miss Middletonról később, ismeretségük mélyültével, egyre költőibb módon emlékezett meg, vagy legalább oly képet adott róla, amelyet verskedvelő fülek szeretnek: „A hegyek Echóját juttatja az ember eszébe. És Dr. Middleton egyike Anglia leghatalmasabb koponyáinak”.

- Mi a kisasszony keresztneve? - kérdezte Laetitia.

Vernonnak úgy rémlett, hogy Claranak hívják.

Laetitia este, ágyában, végigtünődve az elmúlt napon, maga elé képzelte a hegyi Echót, a gyors és szilaj tündért, akit Claranak hívnak s aki egy tágas, nagy félkörön suhan tova a birodalmában fölcseggő hangok után; édesebb, mint szép, de magasan az átlag szalónszépségek fölött, mint az ég kékje; s ha mindemelletts még elegáns is és szeretetreméltóan mosolyog, melyik férfi állhatna ellen neki? Aki a hegyi Echo gondolatát ébresztheti föl valakiben, bizonyára fölöttébb átszellemült is. Az apa imádja a leányát, mondta Vernon. De ki is ne imádná? S csak újabb kegyetlen érzés volt, tudni, hogy a közelben valami költői báj vonzása él, vagyis olyasmi, ami mintha a Laetitia legsajátabb, szerény kincsét rabolta volna meg, bármily homályos kis kincs volt is az. De az olyan férfi, mint Sir Willoughby, méltán tarthat igényt költői hozományra is, hiszen a maga nemében ő is birtokosa minden férfiúi tőkélynek; - s az a gondolat, hogy Miss Middleton valami olyannal nyerte meg szerelmését, ami neki is veleszületett tulajdona, ha bármily homályos mértékben is, Laetitiában a rokonság halvány érzését keltette föl a választott leány irányában. „Ami bennem van, azt látja ő rajta!” Ez a gondolat úgy fonta körül büszkeségét, mint a koszoru a sirkövet. Bátorította képzeletét, hogy Clarával foglalkozzék s elszántan ékesítette föl vetélytársnőjét romantikus bájakkal, bár fáj a művelet: az aszketikus rajongó átéli az égi osztályrészt, - csudás keserűség csudás gyönyöreit, - bár szőrcsuhában és ostorcsapások alatt, - így állt Laetitia boldogsága a Clara fölmagasztalásából. A szerencsés riválison keresztül, annak a teljes méltánylásán át, hogy Sir Willoughby választása csak oly nőre eshetett, mint Clara, - Laetitia új bilincsekkel fűződött szerelméhez.

Szenvedélyes hűségében veszélyes volt ez a rajongó vonás, mely a remeteség ölében elferdíti az agyat, de abban a világban, ahol bálványa él, - ha ez a bálvány közeledik hozzá, - tűzpróbákat rendez s a kiégett sziv hamvából az értelem gyógyultán támadhat elő. Laetitia gyakran fordult meg a kastélyban, segédkezni Lady Patterne ápolásában. Sir Willoughby pedig kedves, de jelentéktelen barátnőként bánt vele, aki előtt szükségtelen szót ejteni az Upton-parki lovaglások okáról.

Willoughby azonban, nyerési esélyeit latolgatva, aggódni kezdett amiatt, amit elveszítendő volt. Laetitia részét tette ifjúsága ragyogásának, a leány áhitata kísérte mátkásan ezt az ifjúságot, s Willoughby azok közé tartozott, akik ép úgy együtt élnek multjukkal, mint jelenükkel. Mindazáltal, noha Laetitia oly buzgón ápolta anyját, hősünk hűtlenségfélét is

érzett a leányon és aligha alaptalanul: Laetitia újabban kevésbé volt sápadt, tekintete nem fordult vádlón szerelmese felé: régi együtt élt napjaik titkát époly kevésbé látszott fájón rejteni lelkébe, mint ahogy nem is kérkedett velük. Talán úgy hantolta el őket, ahogy csak a nők tudnak temetni, akiknek a szíve csöndes sirgödör, ha mi és a világ nem zavarjuk őket: örök kripták, melyekben bomladozva hever emlékünk, kísérteties hullaként. Vagy ha nem haltunk is meg számukra s ha nem is gondolnak iszonytal reánk, mégis csak kihülten fekszünk ott, valamelyik zugban. Talán be is vagyunk balzsamozva, de sirunkat már nem látogatják. S mit ér, ha tudja is a világ, hogy balzsamos halottak vagyunk? A világ szemében annyit érünk csak, mint más rothadó nyomorult, a világ nem lát be a női szivbe, hogy észrevegye a meggyújtott gyertyákat s az imádat néhanapos emlékünnepeit. Vannak nők, - s ne hivatkozzatok most épen az efézusi özvegyre! - akik bebalzsamoznak bennünket s visszavonulva élnek a mécsfény gondozásának, hogy egyszerre aztán, noha még előttük a képünk, egy idegen jöttére elfujják a Veszta-lángokat s széttiporják hamvainkat: termőbbé trágyázni szivük kertjét a szerelem új virágai számára. Sir Willoughby tudta ezt, sokszor játszotta már az idegen szerepét s jól ismerte az idegen érzelmeit az előddel és a nővel szemben.

Meg-megleste Laetitiát, hogy sajátmagáról és terveiről beszéljen neki: készülődéséről Itáliába. Hogy irigylésreméltó ötlet? Igen, de Angliában éljük a magasabb erkölcsű életet. Itália az érzéki szépségek kérkedő hona, miénk a lelki szépség. „Én jól ismerem Itáliát: gyakran vágytam arra, hogy a maga kalauzolója lehessen ott. Most viszont úgy áll a dolog, hogy olyanokkal megyek, akik épúgy értik a járást, mint magam s aligha fognak tulságosan lelkesedni... oh, ha maga még az volna, aki volt...” Ily bünös módon csavarta-zavarta a szót egyik személyről a másikra, egyazon mondatban többször is. Mig csupán sajátmagáról beszélt, a leány leereszkedésnek vette. De aztán Laetitiára tért át, az anyja iránt tanusított csodálatos gondviselő figyelemmel kezdve, majd azzal folytatva, hogy be fog neki mutatni „bizonyos Miss Middleton”-t, mert kíváncsi a véleményére, amely ösztönszerűen formálódik meg egy-egy emberről s tudomása szerint még sohasem volt téves.

- Ha tudnám, hogy tévedhet, Miss Dale, nem biznám annyira önmagamban. Lássá, mily fontos nekem, hogy mi a véleményem magáról: a réginek kell tehát maradnia, különben mi lesz belőlem? Így tért aztán át a barátság méltatására s a férfi és nő közti barátság varázsát emlegette, a „platonizmus”-t, ahogy mondani szokás. „A világ előtt kinevettem ezt, de a szivem mélyén soha. A világ platonikus esetei eléggé nevetségesek is. Engem maga tanított meg arra, hogy az eszményi barátság *igenis* lehetséges, ha két oly valaki találkozik, akik képesek az önzetlen megbecsülésre. Az élet egyébként csupa kötelesség: kötelesség a szülőkkel, kötelesség a hazával szemben. De a barátság ünnepnap azok számára, akik tudnak barátok lenni. Nő tömérdek van, barát kevés. Én tudom, *milyen* kevés!”

Laetitia visszanyelte föltörő gondolatait. Miért kinozza ez a férfi? - hogy ünnepnapot szerezzen magának? Hiszen ő elviseli, hogy Willoughbyt elveszíti, - hozzászokott már ehhez, - elviseli a közömbösségét is, de azt nem, hogy így eltorzítsa önmagát: ez kincseket rabol el. Olyan volt, mintha fogadalmat követelnének tőle, mikor Willoughby ezt mondta: „Itália! Hiszen sohasem lesz ott olyan napom, mint az volt, mikor hazaérkeztem Angliába, sehohsem vár rám oly öröm, mint mikor maga üdvözölt! Hú marad ahhoz a perchez? Várhatom, hogy egyszer még ugyanugy találkozunk?”

Sürgette a választ. Laetitia a tőle telhető legjobb feleletet adta. Willoughby nem volt megelégedve, s a leány fülének úgy rémlett, hogy a hang, amellyel megnyugtatót esdenek tőle, szinte nem is férfias: Willoughby asszonyi nyelven beszélt. Laetitiának ezt kellett mondania: „Attól félek, nem tehetek határozott ígéretet”, - hogy Willoughby visszanyerje talpraesettséget, ami, mivel nem volt ostoba ember, a következő mondatban sikerült is: „Ha megigérné, bizonyos akkor is megtartaná, ha mindjárt meg is kellene fagynia őrhelyén. Így hát jobb, ha

hagyjuk a dolgokat a maguk útján, intézkedjék a sors. Az akarat a földolog. Maga tudja, mennyire gyűlölök minden változást. És ugye, bérlőmnek legalább megmarad s bárhol legyen is, a maguk lámpájának a fényét ott látom az én parkom végén?”

- Sem én, sem atyám, nem szívesen hagynók el a Repkény-villát, - mondta Laetitia.

- Ez is valami, - mormogta Willoughby. - És ugye, idejében megtárgyalják velem a dolgot s csak az én beleegyezésemmel költöznek el?

- Ezt csaknem biztosra ígérhetem, - mondta a leány.

- Szeretik ezt a helyet?

- Igen; én vagyok a legboldogabb kertiházlakó.

- Azt hiszem, Miss Dale, én is akkor lennék igazán boldog, ha egy kis kerti kunyhóban lakhatnám.

- A kastély mindig kunyhóról álmodik. De lenni az, ami, s nem kívánni más sorsot, - nyugodt, álomtalan alvást csak ez ad.

- De mikor maga oly színekkel festi a kunyhót, hogy az ember kísértésbe jön: elmenekülni a kevély házak s a nagyuri gondok elől!

- Csak annál gyorsabban menekülne vissza hozzájuk, Sir Willoughby!

- Talán jól ismer, - mondta a férfi, meghajolva s elégedetten készülve továbbmenni. Egyszerre megállt: „De én nem vagyok becsvágyó!”

- Talán csak tulságos büszkeségből nem, Sir Willoughby.

- Most a szívem közepéig látott!

És borongós kedvvel távozott. Clara Middleton nem tanulmányozta őt és nem ismeri ugy, mint Laetitia Dale.

Laetitia azzal az érzéssel maradt egyedül, hogy Willoughby „macskát és egeret” kegyeskedett vele játszani. Dehogyan is „látott a szíve közepéig”, hiszen akkor ámulva kellett volna észrevennie, mennyire őszinte volt most szerelmese.

Mikor a legközelebbi alkalommal ismét Lady Patterne ágya mellett ült, a betekintésnek újabb lehetősége kínálkozott, mellyel Willoughby mélyére hatolhatott volna, ha érzéseit el tudta volna fojtani. Az öreg lady érzelmesen bizalmassá vált, mikor egyetlen témájáról, a fiáról beszélt. „Most megint egy hódító pompájú lány van itt, drágám; pénzes, egészséges és szép; - a fiam is az; - az egyesítés szerencsésnek látszik. Remélem és imáimban kérem, hogy így is legyen. De az ember, ha a szemei már gyöngülnek, jobban szemléli a világ képét, mert csak a fontos vonalakat látja, - s én bizony gyakran kérdelem magamtól, hogy vajjon nem csupán ez a mindkét oldalon jelenlévő pénz, egészség és szépség okozta-e a kölcsönös vonzódást? Ilyesmivel már próbálkoztunk s az a Durham-lány becsületes volt, akárki akármit mondjon is. Én a fiam számára megértő, gondolkodó társat szerettem volna, egy eszes nőt, másfajta gazdagságot és szépségűt. A Durham-lány becsületes volt: idejében odább állt és könnyen történhetett volna ennél rosszabb dolog is. Most pedig megint újra ez az eset vár ránk, egy ugyanolyan fajta nő, aki azonban lehet kevésbé becsületes is. És én már nem fogom láthatni a végső kibonyolódást. Ígérje meg nekem, hogy mindig jó lesz a fiamhoz, hogy barátja lesz, Egériája, mint ahogy ő szokta mondani. Legyen hozzá olyan, mint akkor volt, mikor az a másik lány megtörte a szívét s mikor senkinek, még az anyjának sem volt szabad látnia, hogy ő szenved. Vigasztalja az ő nagy érzékenységét. Willoughby olyan nagyon bizik magában. S ha ez a bizalom is szétomolnék, - borzadok! Maga az ő számára, így mondta a fiam, és gyakran mondta, az állhatatos nő példányképe...”

Laetitia nem is hallotta már a többit. Napokon át ismételte: „Az állhatatos nő példányképe!” Most, mikor Willoughby másodizben készült elhagyni, ennek az állhatatosságnak a dicsérete úgy hatott rá, mintha az imádott arcon egy kinosan nevetséges, pityergő vonást pillantott volna meg.

V. FEJEZET.

Clara Middleton.

Sir Willoughby és Miss Middleton nagy találkozása Cherriton Grangeben történt meg, egy vidéki nemes ur birtokán, ahol a tizennyolc éves ifju hölgy először tünt föl a horizonton. Pénz, egészség és szépség ragyogta be, az a hármás csillagfény, mely minden férfit asztronómussá varázsol. Willoughby rátekintett s várta, hogy a leány tekintete viszont rajta csüggjön. De az első pillantás meggyőzte arról, hogy ugyancsak igyekeznie kell, ha meg akarja nyerni ezt a cseretekintetet. Egy volt a sok közül: máris többen voltak előnyben, és valamennyi mozgékonyabb nála. Tanácsot kellett tartania önmagával: miként adja legmegfelelőbb módon a leány értékre, hogy ő Willoughby Patterne, még mielőtt a Clara keztyűit nem éri tulsok érintés, amiktől visszariad az ő kényessége, - mert itt is, ott is, köröskörül, máris sok versenytárs felé hajolt ez a keztyüs kéz, kellemetlen himek felé, akiknek ujja hegye foltot hagy. Nagyon is adakozó kegyességével öcsillagfényessége nem tetszett Willoughbynek. A hatás, mindazáltal, abban nyilvánult, hogy sürgősen, teljes erővel vetette magát a vadászat hevébe, miközben egyelőre nem érzett egyebet a nő iránt, mint azt, hogy most valamely nagyszerű versenydíj megnyeréséről van szó s hogy Willoughby Patterne egyelőre csak egy a tucatból az ifju hölgy szemében.

Mélyebb ismerője lévén a Tudománynak riválisainál, megbecsülte a Természetnek azt a bókját, mely abban nyilvánul, ha egy szép nő minket választ ki. Manapság már tudományos alapon tudjuk, hogy a létért való egyetemes harcban a siker mindig a legkitünőbbnek jut. Ragyogóbb pávafarok, csinosabb bóbíta, újabb hangu trilla, hatalmasabb lépés, - a nőstény ilyesmit néz ki a versengő seregből s minket választ. A szuperlativusznak delejes vonzása van. A nőcske másfelé is nézegethet, de látni fogjuk, hogy a szuperlativusznak csak intenie kell s a párocska utánunk suhan. Nem tehet róla: ez a természete s ez a természet kezekedik az eljövendő legnemesebb emberfajról. Ha feléd bókol, ez csak a felsőbbrendű folytatás ígérete. Ilymódon a Tudomány, vagy helyesebben mondva: a tudomány ismerete megkönnyíti az arisztokrácia továbbfejlesztését. Következésképen, a sikeres küzdelem, a nőnek versenytársak tömegéből való kiragadása azt mondja számunkra, hogy mi vagyunk a legkitünőbbek. Sőt mi több, a világ számára is ezt mondja.

Willoughby szellőztetni kezdte szeretetreméltó szuperlativuszait Miss Middleton szemei előtt; neki lába volt! És diadalmas versengőktől származott. Stilusa volt, külön hangneme, művészi szabója, tekintély volt a nagyuri viselkedésben: a vadászat reményteljes lázában üdeség áradt belőle, mely előnyt biztosított számára a tömegben. Mindezek a tulajdonságok, hozzávéve tántoríthatatlan energiáját, mely díjak elnyerésére s megtartására tüzelte, aligha találhattak merev ellenállásra. Nem kimélte a fáradságot, mert a nyereséért tűzbe-vizbe is belenyargalt. Udvarolt a leány atyjának, mert tudta, hogy a férfiak is, de különösen az apák, a bőségesebb kínálatot, a mélyebb zsebet, a nagyobb birtokot, a tiszteletteljesebb hódolatot részesítik előnyben. A férfiak, a maguk módján persze, csakugy a legkitünőbbet választják ki, mint a nők és segitenek is a diadal kivívásában, mint ahogy Dr. Middleton így is cselekedett, mikor a fontos kérdés döntő pontra jutott a leány számára, alig egy hónappal Willoughby első látogatása után Upton-Parkban. A fiatal hölgy elámult az érte zugó nagy forgószelelen s meghajolt előtte, mint egy fiatal fa. Csak időt kért; Willoughby azonban alig várhatott. A lány habozás nélkül vallotta be, hogy egyik kérőjét sem szereti jobban nála, s Willoughby engedett. Helyzetének higgadt megfontolása azonban rávezette, hogy sehogy sem rendes dolog, ha közben, míg ő le van kötve, a leány még szabad lehet. Clara most azzal a kívánsággal állt elő, hogy szeretne világot látni egy kicsit, mielőtt leláncolja magát. Willoughby megriadt s a Szerelem lebüvölő

istenét a legmegvesztegetőbb formában kezdte játszani. Azt mondta, hogy szívesen engedelmeskednék a leány akaratának, lemondással várna, ha édesanyja nem ragaszkodnék ahhoz, hogy a jövő Patterne-urnót halála előtt még házában lássa. A fiui kötelesség eme árca alól ravaszul csillant ki a szerelem, de a sürgősségi ürügy elfogadható volt. Dr. Middleton is így találta, azt vélvén, hogy leánya vonzódik a fiatalemberhez. Clara nem is érzett ellenszenvet, azonban élt benne a leányos vágy: egy kis világot látni előbb, - csak egy évig, - mondta. Willoughby hat hónapra alkudta le az évet s belenyugodott ebbe a haladékba, melyért a leány, hálaképen, hajlandó volt addig is menyasszonynak tekinteni magát; s ezt nem egy könnyű sóhajszerü szóval intézték el. Clarától kikönyörögték, hogy ünnepélyes ígérettel lépjen a fogolyi sorba, - nem nyilvános, de kötelező szertartásossággal. Egészséges volt és szép, s ezeket a tulajdonságokat sok pénz aranyozta: nem mintha Willoughby a pénzre nézett volna párkeresésében, de a gazdagság is hozzájárul a fényhez, mely a világot elkápráztatja; és mindenek fölött ott csaholt a lány nyomában a vetélytársak falkája, epedő torkot tárva a hold felé. Clarának vállalnia kellett a fogolyi sort.

Willoughby nem elégedett meg sóhajszerü ígérettel. Eljegyzésük ünnepélyes hűség fogadalm volt. S miért ne? Miután annyit már mondott, hogy: „A tied vagyok”, nyugodtan mondhatta ezt is: „Egészen a tied, örökre, esküszöm, soha meg sem szegem, szivemben már a feleséged vagyok, egészen, együvé tartozásunk meg van írva odafent.” - Mindezekhez a lány még csöndesen hozzátette: „Ha már épen idáig vagyunk!”, ami némi fagyos, uri megadásként hangzott: erre viszont Willoughby magával vonzolta őt, végig az egész szerelmi katekizmuson s végül oly forró áradozással került ki a dologból, mely sokkal elválaszthatatlanabban Clarához kötelezte, - semhogy a lánynak kételye lehetett volna a fiatalember szerelméről. Hát így szeret! - kiáltotta a leány szívének visszhangja, a hit és ámulat egyszerűségével. Alig is gondolt még a szerelemre, míg a tünemény az ő útján is meg nem jelent. Melegséggel még sohasem gondolt rá s ime, most itt volt. Csak úgy álmodozott a szerelemről, mint a nagy-nagy világ egyik távoli csodájáról, mely valami rengetegben él, vad operenciákon túl, elfátylazva, körülbástyázva szép veszedelmekkel, szivdobogató titok, mely azonban nagyon is távol van, hogy az ő szive dobogását is meggyorsítsa. Főgondolata az volt róla, hogy a szerelem a világ gazdagabbá tételére való.

Igy nyugodott bele Miss Middleton a fajkiválasztás elvébe.

És ekkor zendült meg egy falka legkiválóbb férfianak diadalmas és hangos vadászkiáltása.

Ő látszott a legkülönbnek, a Tudomány parancsát ő töltötte be. A Patterne-ek fönnmaradása biztosítva volt. „Nekem”, - mondta Willoughby csodálójának, Mrs. Mountstuart Jenkinsonnak, - „nekem mindenekfölött az egészség a főkövetelményem, de nála minden egyéb is egyesül: származás, szépség, nevelés: amit a világ együtt „örökös nő”-nek hív; ez a leány nemének legtökéletesebben kiművelt példánya.” Finom módon azt is sejtette a ladyvel, hogy Miss Middleont versengő csapat elől vágta el, anélkül, hogy a tolongók csak egy lehellettel is megsérthették volna kényességét. Közben gunyosan célzott modern hölgyeinkre, akik úgy járnak a világot, hogy horgot vetnek ki s közben maguk is horgokba csipkednek, míg végre oly jól ismerik az egyik nemet, mint a másikat s nem kevésbé értik a vásárt, mint a férfiak: hogy így is tiszták maradnak, lehetséges, de az „ártatlan” szót nem olyan könnyű kimondani s bizonyára nem ilyenek kell elképzelnünk női eszményünket. Miss Middleton más: igazi ideál, frissen szedett reggeli gyümölcs a kosárban, önnön hamvassága kezességével.

Az asszonyok nem védik meg fiatalabb nővérkéiket, ha azok oly dolgokat művelnek, melyektől talán ők maguk sem idegenkedtek annak idején, - amilyen egy-egy fátolyfellebbentés, hogy látni lehessen őket, vagy némi bekukucsálás a világba, ahol az ártatlanság olyan gyenge kis védőszerszám, mint a burokban-születettség a hajótörés ellen. E világ asszonyainak eszükbe sem jut tiltakozni az ellen, ha valaki a tökéletes érintetlenség érzékies követelmé-

nyével áll elő, az ezüstös tisztaságnak azzal a vágyával, mely uraink szerelmi szenvedélyének keleties eredetétől illatozik. Mrs. Mountstuart szerencsét kívánt Sir Willoughbynek a szép nyugat-keleti áldozaton aratott diadalhoz.

- Szeretném látni őt, - szólt a lady, s Miss Middleton bemutatott neki, hogy kritikát mond-hasson róla.

Clara szája hallgatagon is mosolygó volt. Ajka iveri közepén telten értek össze s fölfelé hajlón, gödröcskébe finomultak át. Szemei vágása is szeliden hajolt fölfelé a két külső sarokig s mint a száj vonala az üde arcot, mintegy villanó fénnel derítette föl a halántékokat, gyöngéd szineződés útját jelölve. Arcvonásai gyermekes játékosai voltak egymásnak s egyikük sem mimelte a merev korrektséget, még az orr sem, mely gyakran szokott emlékeztetni a vidám lánykák közt rendet tartó nevelőnő ridegségére; s mégis nemes metszésű orr volt, nem kíváncsian hegyesedő, sem pajzanságok felé fitoskodó. Vizben tükröződő nyárfalombok, a szellő csókjára várakozva, ezt az arcot idézhették valamely fogékony érzésű, szerelmes fantázia elé: ezt a simafehér arcot, suhanó pirjával, mely alatt a nyugalom csöndjében is finom remegések hatnak át egymásba. Szemei barnák voltak, gyakran árnyasodva el a szelid pillák szép keretében, de mindig üde éberséggel. Haja, világosabb barna színnel, halántékán átsimulva, a konty felé vetett hullámot s a regék erdei nimfáinak a szemektől a szájig és állig keskenyedő arc-háromszögét idézte, - nyilván összhangban Clara izlésével. Illett neki ez a háromszög. Ez az arc azonban nem hirdetett féktelen vadságot, vagy gyöngeséget, egyenletesen zárt szájának hosszú iver megóvta ettől a hatástól a kicsiny kerek állat; szemei csak jókedvű pillanatokban villantak meg, máskor elgondolkodó nyugalommal néztek a világba: és ilyenkor télibükk-fényű haja is elvesztett minden nimfyszerűséget és szeszélyességet s különös módon, pusztá vonalrajzzal növelte arcán a mély elmerülés kifejezését. Ha az ölyvre gondolunk, mely kifeszített szárnyon lebeg a kiszemelt préda fölött, képet alkothatunk magunknak arról, hogyan tudott megváltozni ennek a fiatal hölgynek arckifejezése, akit Vernon Whitford a hegyi Echohoz hasonlított, míg Mrs. Mountstuart Jenkinson szerint „huncut kis porcellán-baba” volt.

Vernon elképzelése nyilván a Clara gyors és szinte zenei tökéletességű felelőkészségén épülhetett föl, Vernon szivesebben kereste a tudós apa társaságát, mint ezét a husz éven alóli leányt, aki unokafivérének menyasszonya volt, azonban Clara ügyes nyelve és hangjának bája úgy hatott megértő figyelmére, mint üde, természetes, kristályos szellemesség, ellentétben a nagyvárosi élcs kendőzött sziporkázásával. Dicsérő méltatásai közben nem hivatkozott erre a szellemességre, mindazáltal egyszer mégis előállt vele Mrs. Mountstuart előtt, aki fölkiáltott: „Ah igazán? észre sem vettem, hogy szellemes! Maga biztosan ért hozzá, hogyan kell ezt kicsiholni belőle!”

Senki sem vette észre a szellemességét. Az emberek romlott hallása csattanó hangokat kíván, vélte Vernon. Ő a maga részéről, hogy bizonyítsa a lány ötleteinek kitünőségét, egész csomót idézett föl emlékezetében: seregestül rajzoltak elő s mindaddig, míg hangosan nem ismételte őket, különös erejűeknek és jelentőségeknek tetszetek. Talán nem is egészen a leány előadási módján mult a hatásuk, noha, ahogy Vernon ismételte őket, már veszítettek teljességükből. Bizonyos fokig az a gyorsaság tette elevenné ezeket a mondásokat, mellyel Clara a tovasuhanó társalgás fény- és árnyjátékát átvibráltatta beszédén. Ha az ember az egész beszélgetést vissza tudta volna idézni, melyben a leány részt vett, szellemességét jobban alá lehetett volna támasztani; de ki tudna minden fontos részletet úgy megjegyezni? És mivel semmi haszna sem lett volna annak, hogy az ember érvelve vitatkozzék valamiről, ami nyilván csak az ő egyetlen személyének szerez üdülést és gyönyörűséget, Vernon elhatározta, hogy magának tartja meg megfigyelését. A leány szépségét illető magasztalások azonban, minthogy ezt a tulajdonságát nem találta oly föltűnőnek, következésképpen igen bosszantották. Szokássá vált,

mert Sir Willoughbynek ez hízelt, hogy mindenki a szépség tökéletes példányaként emlegette Clarát. Azokhoz a finom virágokhoz hasonlították, amilyenek a kínai udvar hölgyei a rizspapirusu metszeteken. Kissé franciásabban öltözve otthonosan illett volna a szökőkutak pázsitjára, ama elbűvölő selyem pásztorlánykák hárfái és suttogó szerelmesei közé, akik létező lények, ha nem is éltek soha. Lady Busshe a Leonardo asszonyainak kedvenc arcvonásait idézte, meg Luini angyalait. Lady Culmer ceruzavázlatokat látott, francia arisztokrata-kisasszonyokról, melyek hozzá hasonlítottak. Valaki egy antik szobrot említett, mely sipba fújó alakot ábrázolt s a sipot érintő száj távoli hasonlóságot mutatott Clara szája hajlásával, - ezt az ötletet azonban mint groteszket vetették el.

És ez egyszer Mrs. Mountstuart Jenkinsonnak sem volt sikere. Az ő „huncut kis porcellán-babája” nem tetszett Sir Willoughbynek. „Miért huncut?” kérdezte. A lady hirneve, hogy mindig fején találja a szöveget, idegessé tette s menyasszonya uri finomságu bája csak támogatta ellenkezését. Clara fiatal volt, egészséges és csinos; ennél fogva alkalmas arra, hogy az ő felesége legyen, gyermekei anyja, pendantképe. Igen, nagyon illettek egymáshoz. Ha a leánnyal járt, ha föléje hajolt, egész férfiusága eltelt annak a tudatával, hogy női mása él ebben a hozzá pedig nem hasonlító finomságban. Clara kiegészítette őt, gyöngéd vonalakkal, melyek hiányoztak a világ előtt ismert Willoughby-arkképről. A diadalmas roham után illendő módon udvarolta körül, azzal a férfias önuralommal, melyet éber tapintat tart féken, a fiatal lányok nagy gyönyörűségére. Sohasem tűnt olybá, mint aki alább becsüli önmagát annál, amennyire a leányt értékeli: megfizethetetlen titok oly fiatal hölgyeknek való udvarlásban, akiknek helyén van a fejük; az ily szerelmes megkettőzi az imádott nő önbecsülését, anélkül, hogy a saját értékét eljátszaná. Büszke és boldog napok voltak, amikor fekete Normann lován Upton Parkba ügetett s szive hölgye kinézett eléje s szive hevesebb dobogásáról érezte meg, hogy ő közeledik.

A leány valóban igen fogékony volt. Willoughby jellemző tulajdonságai hatottak rá s ez ünnepi örömet szerzett a fiúnak. Clara emlékezett vőlegénye elejtett szavaira, megjegyezte szokásait, különösségeit, mint egyetlen nő sem eddig. Willoughby megköszönte unokafivérének, Vernonnak, hogy szellemesnek mondta Clarát. Az volt, még pedig oly magas színvonalon, hogy Willoughby, minél többször forgatta eszében a leányról hallott mountstuartismust, annál jobban elkedvetlenedett. Ez a leány, aki elmésségével meg fogja érteni, szívével pedig imádni fogja őt, oly előkelő jelenség, aki párját ritkítja a fiatal hölgyek sorában.

- Miért huncut baba? - faggatta makacsul Mrs. Mountstuartot.
- De porcellánból, ha mondom! - volt a válasz.
- Huncut!... ez megzavar...
- Porcellán!... ez mindent megmagyaráz...
- Becsületérzése hibátlan tisztaságu!
- Számomra is az egyenesség példaképe!
- Magaviselete nemes!
- Egy fiatal hercegnőhöz illő!
- Én tökéletesnek találom!
- De azért még mindig lehet huncut kis porcellánbaba!
- Testileg vagy lelkileg gondolja, asszonyom?
- Mindakétféleképen.
- És melyiket hogyan?

- Ezt nem lehet pontosan kifejezni.
- „Huncut” és „Patterne asszonya”, ezek nem illenek össze!
- Miért ne? A szomszédság számára ujdonság lesz, a kastély számára pedig élet.
- Őszintén szólva: „huncut”, - ez sehogysem illik *hozzám!*
- Majd kiegészíti Önt!
- Szereti Clarát?
- Imádom! Holtomiglan el tudnék lenni a társaságában. Fogadja meg a tanácsomat: vigyázzon a porcellánra s játsszék a babával!

Sir Willoughby értelmetlenül bólintott. Ő benne magában semmi „huncut” nem lévén, a menyasszonyában sem lehet ilyesmi. Kötekedő kedv, csalafintaság, szeszélyesség, - mind ellenszenvesek voltak számára; s ennél fogva úgy érvelt, hogy lehetetlenség lenne oly valakit választania kiegészítőjéül, aki rászolgál erre az elnevezésre. Örzőangyala nyilván nem engedné meg ezt. Amint jobban megismerte Miss Middletont, első impressziója nem halványult; s tudjuk, az ilyesmi mily meggyőző erejű; az esküdtszék is a felsőbb fórum beállításában szemléli az eléje bocsájtott ügyeket; s eredeti következtetését, hogy tudniillik Clara lényege- sen női természet, vagyis folyondár- és kehelyszerű lény, - a menyasszony magaviselete napról-napra csak erősebbé tette. Minden feszélyezettség nélkül tanitgatni kezdte a leányt: milyen férfiut talált benne, - s Clara, amint féltékenysége alábbhagyott, egyre elgondolkodóbbá vált.

- Én a jellemből itélek, - mondta Willoughby Mrs. Mountstuartnak.
- Mintha egy leány jellemét meg lehetne fogni... - mondta a lady.
- Azt hiszem, nekem majdnem sikerült.
- Az az ember is így gondolta, aki a kutba mászott a holdvilágért.
- A nők mennyire megvetik saját nemüket!
- Egy csöppet sem! Neki még nincs „jellem”! Majd Ön fogja kiformalni s kérem, hallgasson a jó szóra, hogy boldogulhasson! A kézzelfogható dolgok a legbiztosabb vezetők: arcvonások és kedvenc szokások sokkal többet tárnak föl Ön előtt egy leány jelleméből, mint az összes kutbamászások. Clara bájos fiatal nő, persze abból a bizonyos fajtából.
- Melyikből? - kérdezte türelmetlenül Sir Willoughby.
- A huncut porcellánbabákéból.
- Biztosan tudom, hogy ezt sohasem fogom megérteni!
- Igazán nem tudok magán segíteni!
- Miért „huncut”?
- „Huncut kis babát” mondtam.
- Törékenyét gondolt?
- Igazán nem tudnám meghatározni...
- Ártatlan pajkosságot?
- Kecses alakba öntve, valami kedves anyagból...
- Talán valami drezdai porcellánra gondolt, amelyhez Clara esetleg hasonlít?

- Lehetséges.
- Mesterkélten hat?
- Bizonyára nem kíván csöppentett természetességet?
- Én szívből elégedett vagyok veled, a feje bubjától a lába hegyéig, kedves Mrs. Mountstuart.
- Annál jobb! - Olykor-olykor majd Clara fogja magát vezetni, általában pedig magáé lesz a vezetés, - és minden jól fog menni, kedves Sir Willoughby.

Mint minden sziporkázó csevegő, Mrs. Mountstuart sem szívelte mondásai analízisét. Bizonytalan körvonalakkal jellemzett, odavetőleg: el kellett kapni, nem boncolni. Ahogyan Miss Middleton jellemének fölismerését tanácsolta, ugyanolyan módszerrel alkotott képet ő is magának Sir Willoughbyról, akinek arcvonásai és modora beszéltek neki arról, hogy helyesen képzelettel őt ragyogó, büszke, jószívű gentlemannek.

Mrs. Mountstuart tanácsa bölcsebbnek hatott, mint tényleges gyakorlata, mivel ez éppen ott torpant meg, ahonnan Willoughby kiindulni akart. Willoughby a fölszín alá akart merülni, nem törődve a széljegyzetekkel. Elnyerte Miss Middleton kezét; úgy hitte, hogy szívét is meghódította; nem volt azonban bizonyos: övé-e a leány lelke? - ez után kutatott. Szerelmes gentlemanünk azonban nem vetette össze a Természet külső rovájségeit mélységekbe hatoló kutatásaival. Már pedig az ily buvárkodásnak veszélyes kísérője az, hogy ha nem arra bukkanunk, amit eleve vártunk, magunk kezdünk ilyesmit vetni és elültetgetni; amitől viszont fölforgatódik az ártatlan kebel. Miss Middleton arcvonásaiból könnyen kitalálhatók voltak jellemének főrugói. Willoughby láthatta volna, hogy a leányban a szabadság természetes szeretete él s megkívánja azt, ami legközelebb áll a szabadsághoz, a fesztelen mozgást, mert csak így köthető le. Ezek az arcvonások azonban szerencsétlenségére, ahelyett hogy a belső felé kalauzolták volna, csak mint saját kitünőségének tükrözői tüntek eléje. Volt is bennük, csakugyan, valami szeretetreméltó édesség, mely egy befogadott szerelmezt abba a kísértésbe hozhatott, hogy a második személy helyett az elsőt horgássa ki belőlük. Annyit azonban mégis fölfedezett Willoughby, hogy egy-két dologban eltér egymástól a fölfogásuk; már pedig kinosan nyugtalanította bármely véleménykülönbség is, ha menyasszonyáról volt szó. Ujra meg újra visszatért ezekre, hogy a lány tévedését a legkülönbözőbb módokon kimutassa. Clara jellemét a sajátja női másává kívánta formálni s futó, meglepődő csalódottságot árult el, látva, hogy a leány sikra száll eszméi mellett. Clara mindjárt hozzátette ilyenkor: „Még nem késő, Willoughby,” de a férfi meg volt sértődve, mert a nőt egyszerűen anyagnak, kezei közt gyurható valaminek képzelte; másképen nem tudta elgondolni a dolgot. Előadást tartott neki a szerelem végtelenségéről. Hogyan érti Clara, hogy „még nem késő”? Hiszen el voltak kötelezve egymásnak; örökké egygé váltak; nem szakíthatók el többé egymástól. A lány komolyan figyelt, miközben úgy képzelte el ezt a végtelenséget, mint valami szűk lakást, melyben egy hang szüntelenül zúg és nem akar elhallgatni. Mégis, Clara figyelt. Hallgatagon figyelő nő lett belőle.

VI. FEJEZET.

Willoughby, az udvarló.

A világ volt a két szerelmes összekülönbözéseinek főtárgya. A férfinak a világról való fölfogása úgy hatott a leányra, mint mikor egy pihegő lényt a levegő kiszivattyuzásával fenyegetnek. Willoughby azt magyarázgatta imádottjának, hogy a szerelmeseknek szükségképen utálniuk kell a világot. Élnek ugyan benne, elfogadják adományait s együtt vannak vele, úgy, ahogy. De szívük mélyén meg kell vetniük, ki kell zárniuk, hogy egymásért való vonzalmuk így tiszta csatornába ömölhessen, - a bennük rejlő teljes erővel. Mindaddig nem élvezhetik szerelmük biztonságát, míg a világot ki nem rekesztik. A világ, ismerjük el, durva: állati valami. Formálisan hálások lehetünk iránta a kapott jókért, de a mi kettőnk benseje, ugy-e templom, ahol olyan szertartás folyik, mely, - és ezt könnyű átlátni, - csak a világ kiátkozásával lehet egyértelmű? Bensőnk istenségét csak e szörnyeteg utálatával imádkozhatjuk illendően. Ez a titka különségünknek, elzártágunknak, boldogságunknak. Ez jelenti azt, hogy: a lélekkel szeretni. Érti, édesem?

A leány fejét rázta; nem értette. A világ egyetlen végzetes hibáját sem volt hajlandó észrevenni, - rágalmaid, önzését, durvaságát, tolakodását, fertőző voltát. Fiatal volt. Willoughby úgy gondolta, hogy majd vezetheti: de nem hajolt. Levegőbe kellett kapni, mint egy birkózó bajnokot: nyilván látható volt, hogy csak egy romantikus világképhez tud ragaszkodni, semmi máshoz. Egyre elrontotta a titkos, lugasba buvó melódiát, melyet a férfi oly gyönyörűséggel akart ráénekelni. Már pedig, oh, Szerelem Hatalmai! - hogyan lehessen eredményt elérni a szerelmi téren, ha a világot nem rugthatjuk ki lugasunkból s nem mossuk tisztára tőle a kezünket? Az a szerelem, amely nem taszítja el a világot, mikor két szívnek el kellene függönyöznie magát, olyan, - nem úgy van? - mintha a megtorlatlanul röhögő csöcselék szemeláttára kívánnánk lealacsonyodni, ahelyett, hogy diadalmas fölényvel lépdelnénk védő falak mögé. Hősünknek kiváló érzéke volt ama fogás iránt, hogy a világ megvetésével óvja meg saját büszkeségét s - becsületére legyen mondva - hölgyének finom szemérmét is.

A megvetés ténye, - ugymond, - mindkettőjüket a világ fölé emeli, retro Satanas! Ennyiben, taktikai szempontból, Willoughby kitűnően ki volt művelve, - másrészt pedig jól tudta, hogy a világ máglyára vitele a legkitűnőbb száraz fa egy-egy női lélek imádatának fellángoltatásához. Azt is tudta, hogy egy füst alatt költészetet is prédikál így a jegyesének, még pedig praktikus költészetet. A leány szerette a poézist s olykor szóba is hozta ezt, a férfi felbiggyesztett szája valamint kellelten mormogása ellenére is: „Nem vagyok költő”; de a Willoughby-féle poézis, az elzárt és körülérődített lugas költészete, melynek nem voltak női fülbe mászó csacska rimeit, érthetetlennek tetszett a leány számára, sőt tán elriasztónak is. Nem akarta tüzre rakni a férfiért a világot, nem akarta, bár tisztábban költői valamit alig képzelhetünk ennél, hamuvá, tömjénné, rózsapárlattá eszményíteni magát völegénye tiszteletére, hogy így, a szerelem átváltoztató ereje révén, maga is azzá a férfiúvá hasonuljon, akihez feleségül megy. Önmaga akart maradni, oh női önzés! Meg is mondta: így: „Kell, hogy önmagam legyenek, mert csak így lehetek érték a maga számára, Willoughby!” - Willoughby fáradhatatlan volt szerelmi esztétikája prelegálásában. Olykor, hogy kártalanítsa a leányt, (mert nem akarta, hogy veszteség érje szegényt a világ imádatáról való lemondás következtében), a saját ifjonti eszméit bontogatta ki előtte; önnön, eredeti világfölfogásával akarva pótolni Clara elképzeléseit.

Miss Middleton türe a dolgot, mert bizonyos volt benne, hogy Willoughby jót akar. Izetlenségek, - gondolta, - de hallgatott; annál kevésbé viselhetette el azonban azt, amit előbb csak fölületesen figyelt meg völegényénél: vélekedéseit a tudományosságáról; azt a módot, ahogyan

Vernon Whitfordot kezelte, kiról pedig atyja melegen beszélt Clarának; - valamint a pletykát, hogy miként bánt bizonyos Miss Dale-lel. És a Constantia Durhamról szélteben szálló történet is egészen más hangnemben szólt! Eszerint Willoughby nem is vetette meg a világ dicséretét! Whitford cikket irt a grófsági ujságba, melyek különböző előkelő családoknál elismerést arattak s Willoughby nem tagadhatta ezt, holmi halvány szorongást árulva el: hátha lenézi őt ez a világ, melyet pedig állítólag ő vetett meg! Visszaemlékezve Willoughby kijelentéseire, Clara „valami logikátlanság”-ot érzett meg, amilyen szívesen szoktunk kapni, ha a magunk szabadságát megkötöttnek sejtjük s ilyenkor aztán felébred bennünk a vágy a leszámolásra. Clara elhatározta, hogy egy szép napon, majd egyszer valamikor, sor kerül erre, - de mi legyen az ürügy? Most még nem volt biztos támadási pontja. A világ nagyon is óriási, nagyon is nyílt és foltokkal szennyezett védelmi tárgy egy fiatal leány számára, egy férfival szemben. Az a bizonyos „logikátlanság” inkább Clara érzelmeit zavarta meg, semmint értelmét keltette lázongásra. És azt sem tehette, hogy Whitford prókátorául tolakodjék. Mindazáltal úgy gondolt arra a leszámolásra, mint aminek feltétlenül el kell jönnie.

Ezen tünődve, egyszerre csak elképzelte magának Sir Willoughby arcát: milyen lesz, mikor menyasszonya először száll szembe egész határozottan a véleményeivel. Nem szabadult többé az egyszer föligézett elképzéléstől. Willoughby szép fiú volt; oly korrektül szép, hogy már egy halkan barátságatlan vonás is karrikaturává rontotta. Megszokott viselkedése, a boldog büszkeségé, vagy inkább a sértékeny elbizakodottságé, könnyen fölborulhatott. Meglepetése, ha hangsúlyozni akarta, álarcos magasságba rántotta szemöldeit, - mértéktelenül, mint egy elrajzolt torzképét; s idővel a leány, ha kellemetlen gondolatok vetek erőt rajta, folyvást ezt a képet látta maga előtt és nem a Willoughby rendes arcát. Ez persze igazságtalanság volt és ellenkezett mélyebb érzéseivel; meg is rőtta érte magát s amennyire meg nem nevelhető lény engedte, igyekezett Willoughbyra a többiek szemével nézni; amely erőfeszítésnek az lett az eredménye, hogy az emberismeret teljes hiányának áldásait kezdte sóvárogni. Ugy tünt föl önmaga előtt, mint akit koboldok gyürüje vesz körül s alig felelős a saját gondolataiért.

Willoughby tulragyogta Whitfordot a fiatal Crossjay-vel szemben tanusított viselkedésével. Clara látta őt a fiúval, mily veleérző, türelmes, majdnem pajzánkodó, ellentétben Whitford nevelői szigorával. Meg volt benne az angol apák szabadságkedvelő engedékenysége a fiuk hajlamai és rakoncátlanságai iránt s megértette a zsenge emberfajta előszeretetését a zsebpénz iránt. Nem játszotta a tanító urat, mint a könyvmolyok, ha egy-egy apró suhanc akad a karmaik közé.

Whitford többnyire kerülni látszott a leányt. Azért jött Upton-Parkba, hogy Clara atyját látogassa meg s a leány nem is igen bánta, hogy a vendéggel csak ebédnél találkozik. Whitford olykor kitartó fürkészéssel emelte rá kényelmetlenül átható, mélyenfekvő szeméit. Clara szerette ezeket a szemeket, de aztán elviselhetetlenné váltak: úgy maradtak meg emlékeztében, mintha foszforeszkáló vonal égne a nyomukban. Kisleány korában fiú-játszópajtások sövénybokrok közé kukucskáltatták, ahol anyamadár költött a fészken; és azok a madár-szemek abban a csodálatosan sötét lomb-otthonban ábrándok ezrét remegtették föl szívében. Whitford nézése most ugyanezt a belső remegést keltette új életre benne, ha nem is a régi boldog elcsodálkozást. Egyszer, mikor Willoughbyval egy kínos emlékű jelenete volt, örült Whitford távollétének. Whitford épen elment, mikor Willoughby rossz híreket hozott neki édesanyjáról. Lady Patterne egészsége gyorsan hanyatlott. A fiú a rája váró sorsról beszélt; a halál rettenetességéről. Sajat eljövendő halálára célozgatott, hanyagul, filozófikusan.

- Mindannyian odajutunk egyszer! időnk rövidre van szabva.

- Bizony, - nyugodott bele a leány.

Mintha nem lett volna érzés a szavakban.

- Ha egyszer el fogsz engem veszteni, Clara!
 - De hisz te olyan egészséges vagy, Willoughby.
 - Akár holnap is rám kerülhet a sor.
 - Ne beszélj ilyeneket!
 - Jó, ha az ember előre gondol rá.
 - Nem tudom, miről volna jó.
 - És, mégis, ha elvesztenél engem, édes Clara!
 - Willoughby!
 - Oh, milyen kin lenne, itt hagyni téged!
 - Drága Willoughby, rosszkedvű vagy; édesanyád még fölgyógyulhat; reméljük a legjobbat; én is segítek őt ápolni; eddig is fölajánlottam ezt, tudod; igazán nagyon készségesen teszem. Azt hiszem, jó ápolónő vagyok.
 - A hit szerint, - az ember nem hal meg a halállal.
 - Ez a vigaszunk.
 - De ha szeretünk?
 - Hát nem ígéret ez arra, hogy egyszer újra találkozunk?
 - Bejárni a földet s téged talán - egy másikkal találni újra...
 - Engem? - Hol? Itt?
 - Eljegyezve, - mással! Téged! A menyasszonyomat, akit a magaménak mondok! Mert az vagy! És annak éreznék akkor is, - abban a szörnyű esetben! De minden lehetséges; a nők csak nők; a hűtlenség az elemük, abban úsznak, hullámról hullámra! Ismerem őket!
 - Willoughby, ne gyötörd magad, kérlek, és engemet se!
- A férfi mélyen elgondolkozott, aztán megkérdezte: - Hát te szent tudnál lenni a többi nő között?
- Azt hiszem, több vagyok, mint a gyermekes lányok általában.
 - Nem felejtene el?
 - Nem, nem!
 - Mindig az enyém maradnál?
 - A tied vagyok.
 - Lekötnéd magad?
 - Már megtörtént.
 - A halálon túl is?
 - A házasság házasság, nem?
 - Clara! fölládoznád-e az életed szerelmünknek? Soha egy érintéssel, egy sóhajjal, egy gondolattal, egy álommal se tántorulnál el? Tudnád ezt? - halálos kin, csak elgondolni is... tudnál érintetlen maradni? - enyém lenni odafönn is? - enyém, minden más férfi előtt, ha el is mentem volna... hű maradni a halóporomhoz is? Mondd! Biztosíts erről. Hű lennél a nevemhez? - Oh! hallom, miket beszélnének! „Willoughby hátrahagyott hitvese!” Pletykák zsongása Lady

Patterne körül! „Az özvegy!” Ha tudnád, hogyan emlegetik az özvegyeket! Oh, zárd be előlük a füled, édes angyalom! Ha azonban az illető távol tartja magától őket s megmarad a maga útján, akkor kénytelenek lesznek tisztelni őt. A holt férj nem lesz többé az a megvetett semmi, aminek vélték, csak azért, mert nem állt többé utjukban. Élni fog, a felesége szívében! Clara! Clarám! mintahogy én élek a tiédben, akár itt vagyok, akár távol innen; akár nőm vagy, akár özvegyem, - a szerelemben nincsenek ilyen megkülönböztetések, - én férjed leszek, - ugye, - örökké! Nyugtass meg, kell, nem viselhetem el ezt a kínt. Hogy rosszkedvű vagyok? - persze; van rá okom. De így vagyok ezzel, mióta csak egybekulcsolódott a kezünk. Enyém vagy, - elveszthetlek!

- Hátha az is lehetséges, hogy én halok meg előbb? - mondta Miss Middleton.

- Elveszteni téged, azzal a gondolattal, hogy édes lényedet a világ ebei körülcsaholják, oh ez... Csoda-e, hogy ily érzéssel viseltetem a világ iránt? Ez a kép! - oh, gondolatnak is szörnyű! Mert körülülvöltenének, a férfiak vadállatok, a hűtlenség szaga izgatja őket, örömkben fetrengeti. Jaj, ki segít rajtam! Örjít ez az elgondolás. Vicsorgó majmok gyűrűjét látom. Itt van a te szépséged, - s a megszenstelenítés férfigyönyörűség! Éjjel-nappal gyötörnének, hogy dobd el a nevedet, hogy... és én máris érzem a csapást! Nem lenne tőlük nyugtod; semmi, amibe kapaszkodhass, esküdön kívül!

- Esküt? - mondta Miss Middleton.

- Nem agyrém, én drágám, mikor azt mondom, hogy ez a gondolat vicsorgó majompofákat idéz elmém: állandóan kísértenek! De a te esküd segíthet! Csak egyszer tedd meg, soha többé nem kinozlak veled. Talán gyöngeség ez tőlem! - azt hiheted. Majd rá fogsz jönni, hogy szerelem ez, férfiszerelem, erősebb a halálnál.

- Esküt? - mondta a leány s ajkai mozogtak, mintegy utána remegve annak, amit mondani akart, de amit elfelejtett. - Miért? Miféle esküt?

- Hogy holtomban is hivem maradsz, mintha élnék! Sugva mondd!

- Willoughby, én hű maradok az oltár előtt tett fogadalomhoz.

- De hozzám! De hozzám!

- És így hozzád is.

- A lelkemhez! Nincs üdvösség a számomra, - semmi sincs, csak kinszenvedés, míg szavadat nem adod, Clara! Abban megbízom. Abban minden benne lesz. Vakon hiszek benned.

- Akkor miért ez az egész háborgás?

- *Miattad*, - én szerelmem; hogy vértezett légy és erős, ha én már nem védelmezhetlek.

- Mi ellenkező módon látjuk a világot, Willoughby.

- Hallgass rám, tedd meg, esküdj! Mondd: „A siron tul is!” Sugd a fülembé. Nem kérek többet. Az asszonyok azt hiszik, hogy a férj sirja fölötti a béklyókat, elvágja a kötelékeket, szabaddá teszi őket. Hogy csak a hussal vannak frigyben, - pfuj! Amit én kérek tőled, az nemes dolog: a hűségnek a halálon is tulható nemessége. „Az ő özvegye!” - fogják mondani, - egy özvegyi szent!

- Az oltár előtt tett fogadalom épen elég.

- Hát nem akarod, Clara?

- Már hozzád vagyok kötve!

- Egy szavad sincs több? - egy szerény ígéreted se? Hiszen szeretsz!

- A tőlem telhető legjobb bizonytságot adtam erről.
- Gondold meg, mily végtelenül bizom benned!
- Remélem, bizalmad nem pazaroltad méltatlanra.
- Le tudnék borulni előtted. Clara, imádnálak ha kívánnád!
- Az ég előtt borulj le, Willoughby, ne én előttem. Én... ugy szeretném megmondani neked, milyen is vagyok én... Talán állhatatlan is: magam sem tudom. Gondolkozzál, kérdezd meg önmagadtól, vajjon valóban az vagyok-e, amilyent te kívánsz feleségül. A te feleségednek kitűnő elméjü és lelkü nőnek kellene lennie. Megnyugszom benne, ha hallom, hogy nem olyan vagyok s az ítélethez fogok alkalmazkodni.
- Oh, olyan vagy, olyan! - kiáltotta Willoughby. - Ha majd jobban látod, milyen a világ, meg fogod érteni aggodalmamat. Mig élek, meg tudlak védeni; de holtan, minden hiába, - ez az egész. Páncélba öltözhetsz, acélingbe, áttörhetetlenbe, ahogy tetszik... De próbálj beleilleszkedni az én fölfogásomba, gondolkozz, érezz velem! Ha egyszer megértetted egy olyan férfi szerelmének az erejét, amilyen én vagyok, nem lesz szükséged további kérdésekre. A választottak és a tömeglények különbsége ez, az ideális szerelemé és a nyájlelkek párosodásáé. Jó, abba hagyhatjuk a vitát. A kezed, az mégis csak az enyém. Amig élek, az enyém a kezed. Miért ne lennék megelégedve ennyivel? Meg vagyok; csak épen hogy én tovább látok a legtöbb férfinál és mélyebben érzek. És most anyám betegágyához kell sietnem. Lady Patterne meghal! Lehet, hogy talán ő is... de ő első a nők között! Ha tán egy mostohaapa...! Szentséges ég! Állhattam volna-e mellette akkor is ugyanezzel a tisztelettel? Csak egy kicsiség kell, édesem, s mindaz, amit a civilizációtól kaptunk, széthull, visszazuhanunk az ősi mozsárba, amelyben először törtek meg és kavartak össze. Gondolataim, valahányszor virrasztani ülök az ő fekhelyéhez, arra a végső következtetésre jutnak, hogy főleg a nőknél fontos, mindig a legkülönbre törekedni. Különben ingatag emberi tömeg vagyunk csak. Az asszonyoknak meg kell tanítaniok bennünket, hogy tiszteljük őket, különben mi is csak bégető, ugató és ordító falka leszünk. És most elég. Csak gondold még meg egy kicsit a dolgot. Most mennem kell. Talán távollétem alatt te is erre a megoldásra jutsz. Majd irok. Fogok hallani rólad? Gyere, nézd meg, hogyan ülök föl a fekete Normanra. Atyádnak üdvözlétem! Személyesen már nincs időm átadni. Te egyetlen egy!

Egyetlenegyét mondott, - a szerelem misztikus számegységét, - melyből minden többség sokszorozódik; de ezuttal hüvös, magános egység volt az. A lány elnézte, mint lovagol el pompás paripáján, csinosabb gavallért nem mutathatna a világ s iménti beszédének és szép alakjának talányos ellentéte megfagyasztotta a Clara vérét. Idegen szavak voltak ezek az ő fülének, nem természetes muzsikájuk, még egy szerelmes szájából is férfiatlanul hangzóak (akiknek pedig szabad lágyabb hangnemben beszélniük), és hiába kereste forrásukat és céljukat. Örült, hogy most nem kell Vernon Whitford szemei közé néznie.

Sir Willoughby mentségére meg kell mondanunk, hogy anyja, anélkül, hogy tullépett volna a fia önálló szándékainak és érzéseinek tartozó tisztelet illő fokán, beszélt neki Miss Middleton fiatalos temperamentumának csapongó voltáról, ami meglepte Willoughbyt, mert a Mrs. Mountstuart „huncut kis porcellán”-jával vágott egybe, nyugtalanította, mint két világismerő nő külön-külön megfigyelése. De arra nézve, hogy tőle telhetőleg biztosítsa menyasszonya lelki egyensúlyát s okosan fogja erős kézbe a dolgot, nem is volt szüksége föltétlenül külön is hitelt adnia ezeknek a meghatározásoknak. A vágy ösztönszerűleg meg volt benne, édesanyja csak meghuzta azt a vészharangot, mely már előbb is ott remegett Willoughbyban. Clara nem volt Constantia. De nő volt s Willoughby csalódott a nőkben, mint minden férfi, aki magasztos eszményt táplál magában róluk. Az a dallam, melyet tovább folytatott, természetszerűen illett szenvedélyéhez és fölfogásához. A primitív érzelmek nyelve a férfiaknál minden

időkben azonos, a modern gentleman szavaiból csak az ősi, ríktó szinek hiányzanak, mikor hölgyéhez fordul.

Lady Patterne az ujesztendei téli idény alatt halt meg. Áprilisban Dr. Middletonnak el kellett hagynia Upton-Parkot s még nem tudta, hol fog letelepedni, annyival is inkább, mert leányának küszöbön lévő házassága teljes elhagyatottsággal fenyegette. Sir Willoughby azt az ajánlatot tette, hogy Patterne szomszédságában keres neki házat. Sőt mi több, meghívta a fő-tiszteletű doktor urat, jöjjön át vagy egy hónapra Uptonból Patternebe, leányostul s ismerked-jenek össze néneivel, Eleanor és Isabel Patterne-nel, ami jó lenne, mert Clara így a házasság-kötés után nem fogja oly idegeneknek találni új háznépét. Dr. Middleton nem kérte ki leánya véleményét a meghívás elfogadása előtt s mikor aztán beszélt vele a dologról, úgy érezte, hogy ezt mégis meg kellett volna tennie. Clara azonban szeliden csak ennyit mondott: „Jó, papa!”

Sir Willoughbynak előzőleg a fővárosba, majd egy másik grófságbeli birtokra kellett utaznia, ahonnan mindennap irt menyasszonyának. Idejében visszatért, hogy vendégei kényelméről gondoskodják; arról azonban, hogy személyesen lovagoljon át értük, lekészt. Távolléte közben aztán Miss Middleton arra a gondolatra jutott, hogy szabadsága utolsó napjait mégis inkább barátainak kellene szentelnie. A Patterne-ben töltendő hetek után már alig maradna ideje, pedig nagyon szeretett volna még Svájcba, vagy Tirolba is elnézni, látni az Alpeseket, - fura ötlet, mint atyja mondotta. Clara komolyan megismételte kérését, s Dr. Middleton megróttá leányában a női koponyák eme határozatlanságát, amely nagyon kinosan hatott rá, mivel ingadozást jelentett egyrészt a Patterne Hall-beli kitűnő könyvtár és híres borospince, valamint a sok reményre jogosító fiatal tudós, Mr. Vernon Whitford társasága, másrészt pedig a szállodai élet kinszenvedései közt, melyek egyértelműek azzal, hogy az embert minden éjszakára valami óriási ágyu torkába gyömöszölik be, mindenféle népekkel, s másnap új utazás távolságaiba lövik ki újra.

- Majd megkapod az utazásodat, meg az Alpeseidet az esküvő után, - dörmögte.

- Akkor majd inkább otthon szeretnék maradni, - felelte a leány.

Dr. Middleton szembeszállt: - Inkább én szeretnék otthon maradni!

- De még nem mentem férjhez, papa!

- Baj is az, drágám!

- Mégis, egy kis változatosság, azt hiszem...

- Elfogadtuk Willoughby meghívását. És ő házat is néz számomra a szomszédságokban.

- Szomszédságomban akarsz maradni, papa?

- Közel is, meg távol is: hogy épen érintkezhessünk.

- Miért kellene elválnunk?

- Csak azért, drágám, mert most már apád helyébe férjet cserélsz.

- De ha nincs szükségem ilyen cserére?

- Hja, ha veszünk valamit, fizetni is kell érte, gyermekem! A férjeket nem adják ingyen.

- Semmiesetre sem. De nekem te is kellenél, papa!

- Kellenék?

- Még nem választottak el bennünket egymástól, apuskám!

- Micsoda beszéd ez? - idegeskedett Middleton. Már is alaposan rosszkedvű lett, hiszen drága, tudósi nyugalmanak megzavarását jelentette volna az esküvő minden halogatása s atyai gondjainak minden további meghosszabbítása.

- Oh, semmi különös sem akartam mondani, - nyugtatta meg Clara, látva, hányadán áll a dolog.

- No, - dörmögte az öreg, fokként bólintgatva és pislogva vissza magát nyugalmaiba, örülve, hogy egyelőre valahogy mégis békességben lehet. Mert az állhatatlanság nem egyéb, mint a női nem egy másik meghatározása, a tudósoknak pedig örök ellensége.

Clara úgy vélte, hogy két heti tartózkodás Patterneben elég alkalmat fog adni a környékbeli üres házak átnézésére, a többi időt azonban föltétlenül lekötik a barátok, meg a végigjárandó londoni boltok.

- Két, esetleg három hét! - sietett gyorsan kompromisszumot kötni Middleton ur az előbbi, fenyegető kilátásokkal.

VII. FEJEZET.

A jegyesek.

Az Uptonból Patterne-be való utazás közben Miss Middleton remélte, sőt valahogy már hitte is, hogy Willoughby udvarlása meg fog változni. A leánykérés idején annyira más volt! Félig öntudatos ingerültségű kétségbeeséssel emlékezett rá Clara, milyennek gondolta vőlegényét első közeledtekor s mikor elfogadta párjául. Talán a világ szemével nézte, mikor azt vélte, hogy a magáéval figyel? Amit most vett észre benne: ez a „sértékeny önteltség” akkor olybá tünt, előkelően és hódítón, mint valami paripán léptető hadvezér pompás tollbokrétája. Lehetetlen, hogy ez változott volna. Vagy inkább az ő szeme változott?

Ama napok szelleme szemrehányón járt vissza lelkébe, suttogva, hogy újra kellene kezdeni mindent: emlékezett rózsaszínű álmaira s Willoughby akkori képére, mint dobogott a szive, büszkén erre a férfitra, mint fulladozott a boldogság teljétől; - s emlékezett arra is, hogy mégis mily hasztalanul próbált alázatos lenni, amiből végre is mindig diadalujjongás lett, - különös volt most visszagondolni erre, varázsos emlék, de mégis különös és zavarbaejtő.

Nos, az olyan emberek, akiknek jövedelme annyira korlátolt, hogy tőkájükből kell élniük, hamarosan tulateszik magukat az emésztő, rosszatigérő aggodalmakon, mégpedig úgy, hogy élvezik a kész öl puha kényelmét, melybe vissza kell hanyatlaniuk s a türhetetlen balsejtelmekkel szemben, melyek éhkoppal fenyegetik a háztartást, gondtalan pazarlás egyre több rohamának engedve lenek vigasztalást. Bevétel híjján a szerelmesek is tőkájükből élnek: hogy elfojtsák a szorongást s hogy szürcsöhlhessék a jelen pillanatot, készletüket prédálják föl s minél előbb végére járnak: a fenyegető inség öket is részegségbe sodorja: emlékeiket mozgósítják, retrospektive szeretnek, a Mult régi házába lépnek be, kifosztják éléskamráit, s vigan, sőt elszántan, folytatnák az illuziót, mintha bizony lehetséges lenne akár a leghatalmasabb emlékkaptárnak is hosszú ideig kibirnia ezt a halálos étvágyat: amely csak azt a választást engedi meg, hogy vagy az egész méhkas elpusztul, vagy az a lény, akinek a táplálására szolgál. Itt tűnik ki, hogy a szerelmesek is mulandók. Nekik is friss pótlásokra van szükségük, még tán inkább, mint a többi szegény porvilágnak; üditő, megfelelő nedvekre; most csattanó bimbók életére, még a fán csüggő gyümölcsökre, inkább, mint az aszalt és befőtt táplálékokra. Az utóbbiak is kitünően beválnak olykor-olykor, ha már tulon-tul fölgylt az emlékeznivaló s a hajdani étvágnak már csak egy foga maradt. Ha a lélek nagyon is csordultig telt első benyomásaival s úgy raktározta el öket, hogy a szerelem az értelem józan, ellenörző fényén forrt ki, akkor még lehet szó szép szüretekről, olyanokról, mint a régiek; - de ez az eset ritkaság. Más szóval: a szerelem mindig két ember ügye, mégpedig csak két olyané, akik egymásrahatásuk hevességében és állhatatosságában olyanok, mint a nap és a föld, akár felhóktól elválasztottan, akár szemtől-szembe egymással. Egymástól kapják az éltető lehelletet, a vonzódás jeleiben, a hűség bizonyoságaiban, a kölcsönös csodálat ösztöneiben. Így áll a dolog férfiak és nők közt, míg a szerelem virágjában van. De a magános léleknek, aki koloncot kénytelen cipelni, istenévé kell emelnie ezt a koloncot, hogy örülhessen a tehernek. Ez pedig nem szerelem.

Clara minden nők közül a legkevésbé volt alkalmas a kolonccipelésre. Kevés más leány merítette volna ki hasonló gyorsan tőkáját. Nőies lény volt, ez kétségtelen, de jópajtásságra vágyó, mindkét fél legjobb tartalmának élénk és szabad kicserélésére, a mélyebb érzések zavartalanul hagyásával. Odakötvé lenni egy bánya torkához, ahova napról-napra le kell ereszkedni s odalent aztán nem találni bőséges kincseket, - sőt ellenkezöleg: dideregni a földalatti napfénytelenységben, anélkül hogy valami egyéb valóságos érték csillanna az ember elé, mint a mély odúban önelégülten fecsegő férfi sovány titokzatosságu gyertyafénye: - mindez

két vagy három hétre szóló próbaidőnek is tulságosan sok volt az ő számára. Hát még egy egész életre! Természete arra kényszerítette, hogy reméljen, várjon, hogy higgye: Sir Willoughby egyszer csak megint azzá a férfivá fog visszaváltozni, amilyenül akkor ismerte, mikor vőlegényéül vállalta. Különösképpen, - s ez egyszersmind elfogulatlan egyszerűségét is mutatta, - nem észlelt magán semmi fizikai hűvösséget Willoughbyval szemben: csupán elméje berzenkedett, egyben is, másban is kivetni valót fedezve föl s változtatást kívánva. Nem is álmodta, hogy a passzív vagy negatív szerelmi érzés szédítő oromlén jár, ahonnan egyetlen hibás lépés az ellenszenv mélységébe zuhantathat.

Mikor újra találkoztak, Clara szemei elevenen ragyogtak, akár Willoughbyéi. Kedvére volt, hogy így látja őt a lépcsőkön, karonfogva a kis Crossjayvel. Sir Willoughby a legüdébb jókedvvel beszélte el, mint bujt el a fiu ma reggel a laboratóriumban tanítója elől s hogyan törte be az ablakokat. Clara hasonlóan tréfásan dorgálta meg a bűnöst, miközben Willoughby karjára fűzve vezette át a küszöbön s ezt sugta oda neki: „Nemsokára örökre!” Válaszul a kis Crossjay esetének bővebb részletei felől érdeklődött. „Gyere a laboratóriumba”, - mondta Willoughby, már kevésbé jókedvűen, bár igen lágyan; és Clara odafordult atyjához: jöjjön velük, megnézni a kis Crossjay legutóbbi kártevéseit. Sir Willoughby tovább suttogott: mily régóta nem voltak együtt s hogy mily öröm, itt üdvözölhetni őt ebben a házban, melynek urnője lesz, a *lehető* leghamarabb! Számolja a heteket! Sugta: „Gyere!” A pillanat hirtelenségében a leány nem tudta latolgatni a rajta átvillámló rémületet. Elmúlt s nem volt több, mint az árnyék, melytől a nyár füve meghajol: végigborzongott a gondolatain, mint halvány kérdés, vajjon fél-e hát valamitől egyáltalán? Atyja még mellette van! Még nem maradtak egyedül Willoughbyval!

A kis Crossjay nem csinált olyan takaros pusztítást, mint amelyet Sir Willoughby humora ráfogott. Egy elektromosteletet összekapcsolt valami puskaporba vezető dróttal, mire az egyik ablaktábla összetört s néhány téglá föllazult. Dr. Middleton megkérdezte, vajjon a gyerek el van-e tiltva a könyvtártól s örömmel hallotta, hogy annak az ajtaját hét pecsét védi előle. Oda indultak. Vernon Whitford távol volt, egyikén hosszú sétáinak.

- Lám, papa, - mondta Clara, - Vernon nem is olyan hű hozzád!

Dr. Middleton összeráncolt homlokkal hajolt az asztalon heverő, Vernon-kézírású jegyzetek fölé. Hátrasimitotta homlokára csüggő haját s egy székbe süppedt, hogy alaposabban olvashasson. Nem lehetett többé kimozdítani a helyéből. Clara kénytelen volt otthagyni. Az a gondolata támadt, hogy Willoughby egyenesen ezért hozta őket ide a könyvtárba: lerázni az ő oltalmazóját, - s félni kezdett a férfitől. Indítványozta, hogy szeretné tiszteletét tenni lady Eleanornál és Isabelnél. Nem találták őket s egy szolga azzal jelentkezett a fogadóteremben, hogy a hölgyek kikocsiztak. Clara most a kis Crossjayt fogta kézen. Sir Willoughby Mrs. Montaguehoz, a házvezetőnőhöz küldte a fiut; rendeljen teát, süteménnyel és gyümölcsizzel.

- Lódulj! - mondta, - s a fiunak rohannia kellett.

Clara védőpajzs nélkül maradt.

- És a kert? - kiáltotta. - Ugy szeretem a kertet! Oda kell mennünk, hadd lássam, milyen virágaid vannak! Tavasszal legjobban a mezei virágokat imádom s ha volnál oly kedves, néhány nárciszt, sáfrányt és anemonát mutatnál...

- De édes Clarám! Kis menyasszonyom! - tiltakozott Willoughby.

- Talán mert csak közönséges virágok? - kérdezte a leány egyszerűen, hogy magyarázatát lássa, miért tartják vissza?

Miért nem akar Willoughby várni, míg megérdemli őt? - nem, nem megérdemli, - hanem mig hozzá nem békíti valóságos helyzetéhez, - nem, nem hozzábékíti, hanem vissza nem állítja lelkében a régi képet: miért követeli máris látszólagos jogait?

Willoughby nem várt. Keblére szoritotta a leányt.

- Enyém vagy, az én Clarám, - egészen az enyém! minden gondolatod, minden érzésed: Egyek vagyunk: csináljon a világ, amit akar! Vágytam utánad, téged kerestelek. Te szabaddasz meg ezerféle kintól! Az embert mindig bántják. De ez most már mind rajtunk kívül van. Ketten! együtt! Veled biztonságban leszek. Nemsokára! Azt se fogom tudni, él-e vagy hal-e a világ? Én drágaságom!

Clara olyan érzésekkel került ki ebből a jelenetből, mint a gyerek, aki először bukott a tenger alá s edzetten gondolja, hogy nem is olyan nagy dolog az egész. Ilyesfélén tünődött s nyomban ezt kérdezte magától: „Hát ki vagyok én, hogy ezért panaszkodjam?” Két perccel előbb még nem gondolkodott volna így, de a megalázott büszkeség mélyebbre zuhan, mint maga az alázat.

Nem kárhoztatta Willoughbyt; önnön megbecsüléséből vesztett önmaga előtt; kevésbé azért, mert Clara Middleton jegyesi sorba jutott, ami elvégre csak annyi volt most, mint mikor egy madár sörétet kap a mellébe, hanem inkább azért, mert rabulejtett nőnek bizonyult, akitől föltétlen engedelmességet várnak, még akkor is, ha inkább virágokat szeretne nézni. Clara női voltát szégyelte. Egy lépést sem tehetnek, hogy jobbágyasszonyokká ne váljanak s minő rab-szolgaság ez! Önmaga részéről, úgy vélte, vége a próbának. A maga részéről csak elhamarkodottságát és éretlenségét fájlalta, amiket jobb nem is analizálni tovább. Igazában véve, nem is mondható, hogy fájlalna valamit. Csupán kritizálja a férfit s csodálja, hogy férfilétére képtelen megérteni bizonyos dolgokat, vagy ha megérti is, nem hökkenti vissza az ellenszenv, az ellenmondás és a tompa beletörődés, - a jobbágnői robotteljesítés a mátkai odaadás helyett. Oh, mily éles különbség, mint két ellenlábás világrész között!

Igazságot szolgáltatott Willoughbynak: bevallotta, hogy szerelmeshez illő hangon szólt hozzá. Ha nem ismételte volna megint azt a „világ” szót, nem is lehetett volna kritikával fönnakadni kijelentésein, noha a leplezetlen birtokbavétel igéi voltak. Willoughbynak joga volt élni velük, hiszen leendő feleségéhez beszélt. De várt volna legalább még egy kicsit, mielőtt az előjogos szerelmezt játssza!

Sir Willoughby el volt ragadtatva a leánytól. Épen ily tiszta, hideg, szoborszerű, Diánaszerű fogadtatást kívánt volna meg menyasszonya részéről, mikor udvarlását fogadja. Az arcán hirtelen eláradó bibor, istenin nőiesnek mutatva a leányt elmélázó szemérmességében, meg-egyezett a női jellemről alkotott legmagasabb elképzeléseivel.

- Hadd vigyelek le a kertbe, édesem, - mondta.

- Inkább a szobámba mennék, - volt a válasz.

- Majd fölküldök egy vadvirágbokrétát.

- Bokrétát? nem! - nem szeretem, ha bokrétába szedik őket.

- Megvárlok lent a pázsiton.

- A fejem meglehetősen kába.

A férfi mély nyugtalansága és gyöngédsége ismét közel hozta őket egymáshoz.

Élénken erősítgette Willoughbynak, hogy jól érzi magát: hajlandó lekisérni a kertbe s végig-barangolni a parkon.

- Nem fejfájás! - mondta.

De meg kellett fizetnie, amiért az aggodalmaskodó vőlegény urat ismét közelebb engedte magához.

Ezuttal önmagán kívül Willoughby-t is okolta, valamint ráadásul a Willoughby-ócsárolta világot és a sorsot is. S nem is annyira a megpróbáltatás fájdalmát érezte, mint inkább heves vágyódást a szabadság után. Oly fagyossággal, melyen maga is elámult, gondolt arra, mily furcsa is a csókolózás művelete s hogy a kényszerűség mint tesz részestársá ilyesemben egy érzéketlen lényt is? Miért vesztette el szabadságát? Mily furcsa jögon lehet ugy kezelni őt, mint valami tulajdont?

- Megpróbálom kísétálni kissé ezt a kábultságot, - mondta.
- Az én kis leánykámnak nem szabad agyonfárasztania magát.
- Oh, nem is! dehogy is!
- Új le mellém. A te Willoughbyd alázatos ápolód lesz.
- Szabad levegőre vágyom!
- Hát akkor lesétálunk!

Clara beleborzadt a gondolatba, mily messzire került volt Willoughby-tól s most kezét a férfi karjára nyugtatta, hogy elcsitítsa önvádaskodását s kiengesztelje kötelességérzetét. Willoughby most ugy beszélt hozzá, ahogyan ő mindig kívánta; menyasszonya is, nemsokára felesége; most örültségnek érezte viselkedését, nem tudta megérteni önmagát.

Józan esze és a kötelességérzet azt sugták, fékezze meg szeszélyeskedő kedvét.

A férfi becézgette Clara kezét s a leány kezdett hozzászokni; a keze, - ez mégis némi távolságot jelent. És mi ez a kéz? Otthagyva, ahol épen pihent, olybá vette, mint valami összekötő láncot önmaga s a kötelességtudó jószág között. Két hónap még s egész életére rabszolganővé lesz! Sajnálta, hogy mégis nem a szobájába ment föl, megedzeni magát helyzete új átgondolásával, ami után aztán sorsába beletörődve lépett volna újra Willoughby elé. Ugy képzelte, akkor barátságosan ereszkedhetett volna le a férfihoz. Willoughby mostani figyelmessége és könnyed társalgása volt az, ami égő idegeit ezzel az elképzeléssel csalta meg. Öt heti tökéletes szabadság, a hegyek között, - gondolta, - előkészítette volna a lakodalmi harangszó napjára. Minden kívánsága ez volt: elválni egyelőre, új környezetben, zavartalanul töprengeni, ismét tisztán érezni!

Vőlegénye a virágágyak közé vezette, nagyon is ugy, mintha lábbadozót vinne levegőzni. Ez ingerelte a leányt, új lelki-furdalással maratva. Vezeklésül a kert szépségeiről kezdett áradozni.

- Mindez a tiéd, én Clarám!

Nyomasztó tehernek érezte! Passzivan engedett a figyelmes udvarló formájában megmutató férfinak, akinek kastélya, birtokai, gazdagsága lenyűgözték. Mind azt idézte elé, mily árat kell ezekért fizetnie. Mégis, emlékezett rá, hogy mikor legutóbbi távozásakor átment a parkon, mily büszke volt a hullámozó zöldü és terebélyes fákra. Valami méreg juthatott az ereibe. Ő nem jött ma ide ezzel a sötét ellenkezésü érzéssel: itt támadt rá.

- Mindig egészséges voltál, Clarám?
- Tökéletesen.
- A legpicurkább betegség nélkül?
- Igen.

- Az én menyasszonyomnak egészségesnek kell lennie, ha mindjárt bele is pusztulnak az ország összes orvosai! Drágaságom!

- És, mondd csak, mi van a kutyákkal?

- Kutyák és lovak mind jó állapotban vannak.

- Örülök. Tudod, én szeretem azokat a régi francia kastélyokat, melyek egyszersmind gazdasági épületek is: a szalón ablakai baromfiudvarra és istállókra nyílnak. Kedvemre van a jószágok és parasztok meghitt otthoniassága.

Willoughby türelmetlenül hajolt meg.

- Félek, hogy Angliában nem rendezhetünk be a számodra ilyesmit, Clarám!

- Nem?

- Én szeretem a gazdaságot, - mondta a férfi, - de azt hiszem, hogy fogadószobáink jobb levegőt kapnak, ha a kertre néznek. Ami pedig parasztjainkat illeti, attól tartok, hogy az osztálykorlátokat nem módosíthatnók társadalmi berendezésünk veszélyeztetése nélkül.

- Lehetséges. Nem indítványoztam ilyesmit.

- Édesem, egyenesen fölkérvén ily indítványokra, ha módomban állana engedelmeskedni.

- Nagyon kedves tőled.

- Egyetlen érdemem az lesz, ha valamit megelégedésedre tehetek.

Bár Clara nem szomjazott szelid mondásokra, ezek a halk békéjü szavak, nem igényelve ezuttal a Willoughby-féle titkokba való elmerülést s egységbe való olvadásuk érzését, oly csönddel öntötték el a leányt, hogy elméjében ijedten kezdett tapogatózni, - mintha az ilyesmi az elme dolga volna! - az után: miféle különös sérelmet követett is hát el vele szemben ez a férfi? Érzésektől érzésekhez sodortatva, az érzelmi benyomások által üzött és fölkavart ifjuság ritkán tudja egyetlen tényezőtől származtatni nyugtalanságát, míg csak valamely különösen éles bántalom nem éri: - és Clara nem érzett egyéni megszégyenülést a férfi gyöngédségétől, - megszégyenülése inkább nemével járó valami volt, elsuhanó, nyomtalan berzenkedés. Belátta, hogy kegyetlenül viselkedett s keresztnevén szólította vőlegényét: „Willoughby!” - mert egyszerre eszébe jutott, hogy eddig ezt elmulasztotta.

A férfi egész figyelme feléje fordult.

Folytatást kellett kitalálni a megszólításhoz: „Willoughby, arra akartalak kérni, ne kényeztess agyon. Bókolsz nekem! A bókokat nem szeretem. Tulságosan magasra értékelsz. Ez, pedig majdnem olyan hiba, mint a lebecsülés. Én... én csak egy...” De nem tudta követni Willoughby példáját: már az első pár szó is, a magáról odavetett gyöngé kis vázlatocska, kendőzött egyszerüséggel kongott igazi, csuf, komor érzéseihez képest, - első lépések a hamisság felé. Hogyan is tárhatná föl, milyen most ő belül?

- Hát én nem ismernék jól? - hangzott a kérdés.

A dallamos basszushangok, teljes biztonsággal csengve erről a kérdéstről, a szavak értelmével együtt azt hirdették, hogy bármily felelet rossz felelet lenne. Clara nem szállhatott szembe velük, hogy a férfi zenéje el ne veszítse összhangját s nyájassága elképedésre ne váljék. Elbénította tehát nyelvét, tudva, hogy Willoughby nem ismeri őt s eltűnődött azon, hogy kétféle ismeretük közt mily fokozatok skálája vált nyilvánvalóvá: mély szakadék!

Willoughby a leány körében élő barátokra, majd saját ismerőseire fordította a szót. A nyoszolyóleányokról beszélgettek.

- Miss Dale, - amint majd Eleanor nénémtől is hallani fogod, lemondott, gyöngékedik. Meglehetősen beteges szegényke, noha minden kitűnő tulajdonság meg van benne egyébként. De nem baj, így majd csupa veled egykorú fiatal lányok vonulnak föl, zsenge bimbók koszorúja: bár, ha egy kinyílt virág is lenne köztük... No, de ha egyszer lemondott! Főkövetlenség számomra az, hogy Vernon is vonakodik a násznagyi tisztól!

- Mr. Whitford visszalépett?

- Félig-meddig. Én azonban nem fogadok el tőle „nem”-et. Az az ürügye, hogy nem szereti a ceremóniákat.

- Ebben egyetérték veled.

- Én is így érzem. Ha elmondhatnók a holtomiglant s azzal eltűnhetnénk a szemek előtt! Az ember lemetszheti magáról a világot: néha én is tökéletesen értek ehhez: aztán megint elfelejtem, mintha valami kabbalisztikus mondás kiejtéséhez volna kötve! De veled! Veled örökké tudni fogom! Örökké, a végtelenségig, Clarám! Nekünk senki sem fog árthatni, senki sem fog hozzánk érhetni; mi az egymáséi vagyunk! Hadd duljon-fuljon a világ, nekünk semmi közünk hozzá!

- És ha Mr. Whitford ragaszkodik lemondásához?

- Oly teljesen egyek leszünk, hogy sohasem lehet majd szó külső befolyásokról. Teszem, én majd épen hazalovagolok, vadászatról: látlak, hogyan vársz reám: úgy olvasok a szivedben, mintha mellettem lennél. S tudni fogom, hogy ahhoz érkezem, aki meg az enyémben olvas! Olyan vagyok előtted, olyan, mint egy nyitott könyv, előtted, csak előtted!

- Nekem majd mindig otthon kell maradnom? - kérdezte Clara, de Willoughby nem hallotta s a lány örült ennek.

- Jól átgondoltad? mi sebezhetetlenek vagyunk! A világ minket nem sérthet meg: nem is érinthet. A boldogság miénk s megrendíthetetlenek vagyunk élvezésében. Isteni dolog! ugye, ez a kétségkívül isteni a földön, Clara! - egymásé lenni, úgy, hogy a világ sohase férköz-hessék közénk! Amit én cselekszem: az a helyes, amit te cselekszel: az a jó. Tökéletesek az egymás szemében! Minden új nappal új titkok tanulására és élvezetére ébredünk. Félre a tömeggel! És még csak ki sem kell ezt mondanunk; oly légkörben élünk, melyben a világ lélekzetet sem vehet!

- Oh, a világ! - Clara csengő szava mély sóhajba bágyadt.

Mikor így hallotta beszélni, mintegy az ormokon ujjongva, holott tudta róla, hogy a mélységben van, különös érzése támadt, gúnyra ösztönző.

- A leveleim? - kérdezte Willoughby s Clara ingerültséget érzett.

- Olvastam őket.

- A körülmények hosszú mátkaidőt szabtak ránk, Clarám: és én, talán keseregve az illendőség szabályai ellen, - igen, elkeseredve ellenük! - mégis éreztem, mily áldás ez a fokozatos közelebbjutás egymáshoz. Nem jó, ha a nők előtt meglepetésszerű hirtelenséggel nyilatkozik meg a férfi jelleme. Egyetmást meg kell tanulnunk előbb: - mindig akad valami tanulni való. Egy szép napon majd elmeséled nekem, mily másképpen gondolkodol rólam most, mint mikor először...

Kettős értelmű igenlés heve tört ki Clarából: zokogásba tompulón dadogta:

- Igen, - azt hiszem, - majd egyszer!

S hozzátette: - „Ha szükséges lesz.”

Aztán fölkiáltott: „Miért szidod úgy a világot? Mindig megsajnáltatod velem!”

Willoughby mosolygott a leány gyermekségén. „Én is átmentem ezen. Így jutsz el mostani fölfogásomig. Hát csak sajnáld!”

- Jó, jó! - mondta Clara, de sajnáld azért te is, állj egy kicsit a pártjára, ne tartsd olyan rossznak! A világnak vannak hibái: a gleccsereken repedések vannak, a hegyek közt szakadékok, de az egésznek együtt mégis fönséges a hatása, nem? - a hegyeket és gleccsereket ne szeresük? csak azért, mert borzalmasak is lehetnek?... azt hiszem, ez... És a világ szép!

- A természet világa, az igen! De az embereké!

- Az is!

- Szerelmem, te talán a báltermek világára gondolsz.

- Arra a világra gondolok, amelyben az igazi és nagyszerű nemeslelkűség terem, a valódi hősiség! Ezt látjuk magunk körül!

- Csak olvasunk róla. A regényírók világa!

- Nem! - az élő világ! Meg vagyok győződve, hogy kötelességünk szeretni ezt a világot. És hogy önmagunknak ártunk, ha nem tesszük. Ha nem tenném, csak ködöt látnék magam előtt, örökös hangzavart hallanék zene helyett. Emlékszem Mr. Whitford mondására, mely szerint a cinizmus szellemi dandysmus a ficsurok nyegle ruhái nélkül s úgy gondolom, hogy a cinikusok csak akkor boldogok, ha a világot oly meddővé tehetik a többi ember számára is, amilyenné a magukét tették.

- A jó öreg Vernon! - kiáltotta Willoughby, meglehetősen kelletlen arccal, amelyet mintha keztyűvel legyintettek volna meg. - Tucatjával gyártja az ilyen frázisokat!

- Papa ellenkező véleményen van, szerinte Mr. Whitford nagyon okos és egyszerű ember!

- Ami a cinikusokat illeti, drága Clarám, oh, igen, bizonyára igazad van. Nevetségesek, megvetésre méltók! De érts meg engem, én úgy gondolom, hogy mi nem érezhetjük, vagy ha érezzük is, nem oly teljességgel érezzük egyé válásunkat, míg csak el nem különítjük magunkat a világtól.

- Ez valami művészet?

- Ha úgy tetszik, igen. A mi költészetünk! Hát a szerelem nem kerüli a világot? Két egymást szerető lény létét az izoláltság tartja.

- Dehogy: hiszen akkor önmagukat emésztik föl!

- A szépség annál tisztább, minél kivülből esik a világ körétől.

- De nem ellenségesen!

- Jó, fogd föl így! - engedett Willoughby. - Vajjon a tapasztalásnak ugyanaz a véleménye a világról, mint a tapasztalatlanságé?

- Több részvétellel kellene iránta viseltetnie!

- Az erény talán otthon érzi magát a világban?

- Neki példaképül kell állania a világ előtt, én legalább így vélem.

- A vallásos szívnek jó hely a világ?

- No, most meg a klastromoknak fogod pártját?

Willoughby apró kacaj halk csermelyét csörgedeztette Clara arca felé, a vidám leereszkedés zengésével.

Bosszantó az ilyet hallani, mikor úgy hisszük, hogy jól szoltunk a tárgyhöz.

- Nos, a leveleimben azt irtam, Clara...

- Már nem emlékszem, Willoughby!

- De mindenesetre megfigyelheted, hogy én nem vagyok teljességgel én a leveleimben...

- Férfiakhoz irt leveleidben bizonyára az voltál.

Ez a megjegyzés szünetet fékezett Willoughby gondolataira. Rettentően eleven érzékenysége volt. A legkisebb érintés nagy hullámveréssel rezgett végig rajta, főleg azokat a helyeket rohanva meg legádázabbul, ahol már sebhelyek voltak, különösen ha azt lehetett hinni, hogy a világ észre is vette a sebet. Clara talán arra célzott, hogy ő nem tud szerelmes levelet írni? Ugy értette, hogy a nők izlésének nem felel meg az ő levélírói stílusa? Feleletében többszámot használt, hangsúlyozva a „férfiakhoz” szót. Hallott volna Constantiáról? külön véleményt formált volna magának arról a nőről? Willoughby természetfölötti érzékenysége igenlő feleletek harsonáját zugta. Többször gondolkodott már eddig arról a morális kötelezettségről, hogy Clara előtt teljes nyíltsággal föl kell tárnia Constantiával szemben elfoglalt álláspontját: elvégre Constantiát is lehet menteni, mint bármely más öngyilkost. *Neki* legalább kötelessége mentséget találni a nő számára. Constantia helytelenül viselkedett, de vajjon vőlegénye nem adott-e okot erre? S ha igen, a férfiasság megköveteli, hogy ezt bevallja.

S tegyük föl, hogy Clara már előbb és úgy hallott a dologról, ahogy a világ tárgyalja! Emberek, akiknek a büszkeség a hátgerincük, görcsösen vonaglanak, mikor mások legfőleg csak meghökkenést éreznek s a Sir Willoughbyban élő lélek valóságos galvánikus rángatózásokkal felelt arra a gondolatra, hogy Clara a világ suttogásai következtében olybá tekintheti őt, mint akinek kiadták az útját.

- Férfiakhoz irt leveleimről beszélsz, drágám?

- Üzleti leveleidről.

- Hogy üzleti leveleimben lennék igazán *én*? - hüledezett Willoughby.

Arca feszült kifejezését enyhébbé tette a leány válasza: „Férfiakkal szemben úgy fejezheted ki magad, amint véleményed diktálja. De levelet írni... nekünk, azt hiszem, az mégis csak nehezebb.”

- Igazad van, drágám. Bár nem épen úgy mondanám, hogy nehezebb. Nem ismerhetek el semmiféle nehézséget. Csakhogy a nyelv, hogy úgy mondjam, nem alkalmas érzelmi állapotok kifejezésére. A szenvedély megveti a szavakat.

- Tán inkább a némajáték és pantomim felel meg neki?

- Nem; de csak hüvösen lehet róla írni!

- Oh, hüvösen?

- Leveleim talán csalódást okoztak neked?

- Ezt nem mondtam.

- Az én érzéseim, édesem, tulságosan erősek ahhoz, hogy írásba foglalhatnám őket. Mikor toll van a kezemben, úgy érzem magam, mint a Jupiterrel harcoló mythologikus titán, aki elég erős volna kősziklával is dobálózni, de akinek csak kavicsok jutnak a kezeügyébe. Ez jó hasonlat. Nem szabad engem leveleim után megítélned.

- Dehogya is! Én szeretem őket, - felelte Clara.

Elpirult, hirtelen fölpillantott Willoughbyra s látva, hogy derüsen hallgatja, újra kezdte: „Nekem inkább tetszik a kavics, mint a kőszikla; - de ha verseket olvasnál, nem mondanád, hogy az emberi nyelv képtelen...”

- Édesem, én utálok a mesterkéeltséget. A versírás: mesterség.

- A mi költőink bebizonyítanak neked, hogy...

- Mint már gyakran említettem, Clarám, én nem vagyok költő.

- Nem is vádoltalak ezzel, Willoughby.

- Nem vagyok és nem is akarok költő lenni. Ha az volnék, életem szolgáltana elég megénekelni valót, biztosíthatlak róla, drágám. Lelkiismeretem nem egészen nyugodt, s talán ami legsúlyosabban nehezedik rá, abban vagyok a legkevésbé készakarva bűnös. Hallottál már valamit Miss Durhamról?

- Igen, - igen, - már hallottam egyetmást.

- Éljen boldogul! Remélem, csakugyan boldog is. Ha nem az, akkor nem kerülhetem el a kárhoztatást. Ime, jó példája a köztem és a világ közt lévő különbségnek. A világ őt marasztalja el ítéletében. Közbe kellett lépnem, hogy fölmentsék.

- Ez nagylelkű dolog volt, Willoughby.

- Várj csak! Attól tartok, én kezdtem a hibát. Én azonban, Clara, becsületézésemtől vezetettve, igen, becsületézésemtől, eleget tettem volna a vállalt eljegyzésnek.

- Hogy történt?

- Hosszu história ez, régi keletű, „ifjuságom pelyhes őskorából”, mint Vernon mondaná.

- Vernon így szokta mondani?

- Egyike a jó fiu fura mondásainak. Egy kamaszos habarodás története ez.

- Papa szerint Mr. Whitford néha bölcs humorral beszél.

- Családi szempontok is érvényesültek, - egyebek közt az illető hölgy egészsége s rokoni mérlegelésekben szerepet játszó előkelősége. És mégis, bele is habarodtam. Be kell vallanom. Női féltékenységre alkalmas alap.

- Most már vége?

- Most? mikor veled vagyok? édes Clarám! igazán vége, hiszen föltárhattam volna különben így előtted szivem legrejtejét? Beszélhettem volna oly fenntartás nélkül magamról, hogy most már szinte egészen úgy ismersz, mint én önmagamat? Oh, lehetséges lett volna-e másként ily szoros egységbe fornom veled? ilyen bensőséges, megronthatatlan egységbe?

- Nem beszéltél-e vele is úgy, mint velem?

- A legkevésbé sem.

- Milyen lehetett hát...! - Clara elnyomta a fölsóhajtó kérdést.

Sir Willoughby kedvenc végső fejtegetései tovább is áradtak volna, ha közben egy szolga nem lép a pázsitra, jelenteni, hogy építőmestere várakozik a laboratóriumban s engedélyt kér a vele való tárgyalásra.

Clara azt állította, hogy irtózik a téglák és gerendák körül szövődő diskurzustól, így tehát nem kíséri föl vőlegényét. Willoughby valahogyan nem volt megelégedve a leány viselkedésével,

maga sem tudta miért? Elvált tőle, azzal a meggyőződéssel, hogy többet kellett volna tennie és mondania, jobban leereszkednie a női megértés színvonalához.

Clara látta a kis Crossjajt, amint gyümölcsizes köcsögökkel ront Willoughbyra, egy ugrással ráfonódik s patrónusa karjainak lendületétől a levegőbe emelkedik, kapálózó lábakkal. A leány gondolatai megzavarodtak. Sir Willoughby csodálatos látvány volt a fickóval. „Két ember élne benne?” - tünődött: és utána a másik gondolat: „Nem volna igazam?” Versenyfutást ajánlott a kis Crossjaynek, hogy könnyítsen a lelkén.

VIII. FEJEZET.

Versenyfutás a rossz kisdíákkal; séta a tanítómesterrel.

Miss Middleton nekiiramodásának láttára a kis Crossjayt előtötte a „kutya és nyul”-játék szenvedélye. Elkurjantotta magát s nyargalásra lódult. A leány fürge volt; mintha száz apró láb vitte volna, simán, mint a vízfolyás, végig a park pázsitján és füves kanyarjain: oly gyors váltakozással sokszorozta meg egymást az elrejtett két lábszáracska. Röpülő mozgásának édessége a fiut is elragadta, aki, korához illően, csodálatát nekidühödő kergetésbe sisteregte át s utánvetette magát a nagy előnnyel futó leánynak: legyözni, ha addig él is! Egyszerre csak Clara suhanása egyenetlen szökellésekké botladozott s a leány lelkadt a földre. Crossjay utólérte, elég szusszal még egy sóhajra: „Te igazán jól szaladsz!”

- Elfelejtettem, hogy épen most ozsonnáztál, öcsikém! - mondta Clara.

- És te egy csöppet sem lihegsz! - hangzott a fiu dicsérete.

- Nem, annyit se, mint egy madár. Ilyen ügyességgel akár madarat is foghatnál!

A kis Crossjay helyeslően bólintott: - „Várj csak, majd ha kifujtam magam!”

- Azt azonban el kell ismerned, hogy a lányok jobban futnak, mint a fiuk.

- Az elején igen!

- Mindent is jobban tudnak!

- De mindent elhirtelenkednek!

- Például megtanulják a leckéjüket!

- Katona meg tengerész mégse lesz belőlük!

- Nem igaz! Sohase olvastál Mary Ambree-ről és Mistress Hannah Snell of Pondicherry-ről? Hát a híres William Taylor menyasszonya! S mit szólsz Jeanne d’Arc-hoz? Vagy Boadiceához? Ugy látszik, hírét sem hallottad az amazonoknak!

- Azok nem voltak angolok!

- Ejnye, uracskám, hát épen a saját honfitársnőidről van rossz véleményed?

A kiss Crossjay zavarba jött a gyengén sikerült vita következtében s Mary Ambree után, meg a többi angol hősnő után tudakozódott.

- Lásd, így jár az, aki nem akar magától olvasni, hanem elbujik és rossz diákja Mr. Whitfordnak: a végén aztán nem tudod a saját hazád történetét sem!

Miss Middleton dorgálta a fiut s jól mulatott Crossjayn, aki nem tudott eligazodni, vajjon tréfál-e vele a lány, vagy csakugyan elismerje-e a tudatlanságát? Clara fölszólitotta, mondja el: mikor volt tengerészetünk történelmének az a dicsőséges Szent-Bálint-napja, hogy hívták a nap hősét, mi volt hajójának a neve? Ezekre a kérdésekre oly biztonsággal csaptak le a fiu feleletei, akár a derék „Captain” hajó ágyugolyói a spanyol négyfedélzetüire.

- És ezt mind Mr. Whitfordnak köszönheted, - mondta Miss Middleton.

- Ó vette meg nekem a könyveket, - dünnyögte Crossjay urfi, fűszálakat tépve és harapdálva, mert sötéten, de biztosan látta már maga előtt, mire megy ki mindez a kérdezősködés.

Miss Middleton hátradólt a pázsiton, úgy kérdezte: - Fogsz engem szeretni, Crossjay?

A fiu oldalt sandítva ült le. Be akarta volna bizonyítani, hogy máris borzasztóan szereti a lányt: régen a nyakába is ugrott volna, ha Clara történetesen ülve marad, de így, a fűvön elterülve, félig lezárt szemekkel, álmélkodást és féltékenységet keltett benne. Gyermeki szive erősen vert.

- Mert, fiacskám, - szólt fölkönyökölve a leány, - te nagyon helyes gyerek vagy, csak egy kicsit hálátlan s ki tudja, nem szerzesz-e bánatot annak, aki gondodat viseli? Gyere velem; tépj le nekem pár szálat ezekből a kankalinokból, meg azokból a Veronika-virágokból ott mellettük; ugye mi mindaketten szeretjük a vadvirágokat?

Fölkelt és karonfogta a fiut: - Csónakázzunk egyet a tavon: te evezni fogsz, én meg majd komolyan beszélek a fejeddel!

Aztán mégis ő vette át a csónak-háznál az evezőket, mert sokszor volt már fiuk játszópajtása s tudta róluk, hogy ha valamely férfias testgyakorlásba merülnek, nem igen figyelnek a női szóra.

- No, Crossjay! - mondta. - Komor sötétség lepte el a fiu arcát, mint valami csuklya. Clara kezei fölé hajolt, hogy leplezze nevetését. - „Mintha csak meg akartalak volna leckéztetni, te rossz fiu!” - Crossjay, bár kételkedve, derülni kezdett. „Én is szeretem a madárfészkeket, akár csak te! Szeretem a derék fickókat s téged is szeretlek, amiért a Királyi Tengerészetbe vágyol. De hogy fogsz odajutni, ha nem tanulsz? Kapitányok színe elé kerülsz, mielőtt átengednének, tudod! Valaki elkényeztet: Miss Dale, vagy Mr. Whitford!”

- Engem? Ők? - tiltakozott Crossjay urfi.

- Talán Sir Willoughby?

- Nem tudom, mivel kényeztetne? Hogy szabad bejárásom van hozzá?

- Ő bizonyára nagyon kedves hozzád. Ugy látszik, Mr. Whitfordot sokkal szigorubbna találod. De jusson eszedbe, hogy neki tanítania kell téged, ha be akarsz jutni a tengerészetbe. Nem szabad haragudnod rá csak azért, mert munkára szorít. Tegyük föl, hogy ma annál a robbanásnál megsérültél volna! Akkor aztán megbántad volna, hogy nem inkább Mr. Whitforddal dolgoztál együtt!

- Sir Willoughby azt mondja, hogy ha majd megházasodik, te nem fogod megengedni, hogy elbujjak.

- Oh, nem is helyes dolog olyan nagy fiut, mint te, úgy szabadjára engedni. Mondd csak, Crossjay, szoktál zsebpénzt kapni tőle?

- Rendesen félkoronásokat. De már koronásom is volt, aranyaim is!

- És ezek fejében te azt teszed, ami neki tetszik, és ő elnéző irántad, mivel te... Igenám, de ha Mr. Whitford nem is ad neked pénzt, ő viszont az idejét pazarolja rád, hogy besegítsen a haditengerészetbe!

- Hiszen fizet is értem!

- Mit beszélsz?

- Fizeti az ellátásomat. Hogy pedig szeretem-e őt? - ha most itt a víz fenekére merülne, rögtön utána ugranék. Tanulni is akarok. Reggel hatkor már mindaketten itt vagyunk, alig virrad, - és uszunk. Ő tanít. Csak az iskolakönyveket nem állhatom.

- Egészen bizonyos vagy abban, hogy Mr. Whitford fizet érted?

- Apám mondta így és azt is, hogy engedelmeskednem kell neki. Mr. Whitford hallotta, hogy édesapa szegény és nagy családja van. Lejött hozzánk, meglátogatni édesapát. Apa is volt itt

egyszer és Sir Willoughby nem akarta fogadni. De tudom, hogy Mr. Whitford föl szokta keresni. Miss Dale is így meséli. Anyuska azt mondja, hogy ő valószínűleg azért cselekszi ezt, mert apa akkor azt a nagy gyalogutat tette Patternebe a nagy esőben és meghült.

- Látod, Crossjay, hát nem volna szabad bosszantanod őt, hiszen jóbarátja apukádnak és neked is. Szeretnetek kell.

- Én szeretem is, különösen az arcát.

- Miért az arcát?

- Nem olyan, mint a többieké! Miss Dale-lel szoktunk beszélgetni róla. Ő persze mindig azt mondja, hogy Sir Willoughby a legszebb ember a világon.

- Hát nem Mr. Whitfordról beszélsz?

- Igen, a jó öreg Vernon bácsiról. Sir Willoughby nevezi őt így, - mentegetőzött Crossjay, látva Clara meglepetését. - Tudod, kit juttat az eszembe, - mikor így rámnéz a szemeivel? A Robinson Crusoe öreg kecskéjét a barlangban. Szeretem őt, mert mindig ugyanaz, a többi embernél pedig sohasem biztos ez. Miss Middleton, nézd meg egyszer, hogyan krikettezik: tiz futamban föltétlenül győz. Többször is! - de kevesebbszer sohasem! - és csak hallanád, hogy beszélnek róla az öreg parasztok a piaci bódékban. Én is épen úgy vélekedem róla!

Miss Middleton méltányolta, hogy a fiu krikettpéldákkal illusztrálja Mr. Whitford iránt táplált érzéseit. A kis Crossjay nyilvánvalóan belemelegedett a szive szerint való beszédbe. A nap azonban már hanyatlóban volt, Clarának át kellett öltöznie a dinerhez s szomorúan tette partra a fiut, mintha ünnepnap mult volna el. Mielőtt elváltak, Crossjay még meg akarta mutatni, hogyan uszik át teljesen fölöltözve a vizen, vagy hogyan hoz föl a tófenékről bármit, amit a leány bedob.

Clara lassan lépdelt vissza a kastélyba, s komoran hullámzó gondolatai fölött halkán dudolt maga elé, mint az alkonyi víz mellett hangicsáló nádi rigó a parti ágon; könnyü szívü, egyszerű nóta volt, semmi közösségben az alatt örvénylő fekete-szürke árral.

Háta mögött lépések hangzottak.

- Amint látom, épen az én sehonnaimat kényeztetgette.

- Mr. Whitford! Igen; - nem kényeztettem agyon, remélem. Sőt próbáltam egy kicsit megleckéztetni. Pompás fickó, csak azt hiszem, próbára teszi az embert.

Finom alkonyi pir borította el az arcát: nem tudta fékentartani a felszökkenő vérhullámokat. Eveztek a tavon, - mondta, s mikor Vernon ráemelte a szemeit, átható pillantással, ahogy szokta, a leány Robinson Crusoe barlangmélyi öreg kecskéjének görcsös elképzelésében keresett menedéket.

- Hamarosan el kell vinnem őt innen, - mondta Vernon. - Egészen elrontják. Beszéljen róla Willoughbyval. Sejtelmem sincs, hogy ő mint gondolkozik a fiu jövőjéről, de azt a lehetőséget, hogy idővel a haditengerészethez kerüljön, nem szabad eljátszanunk; ha valaha volt fickó, aki egyenesen erre termett, hát Crossjay az!

A laboratoriumi baleset ujság volt Vernon számára.

- És Willoughby nevetett ezen? - mondta. - Vannak a kikötőben szaktanítók, akik vizsgára tömnek a fiatal fickók begyét: a fiut mielőbb egy ilyennek, a lehető legkitünőbbnek, a kezére kell adnunk. Az utolsó három hónapra legjobban a magam ellenőrzése alatt szerettem volna tartani, hogy jól belégyökereztessem a fejébe vert tudományt, dehát itt tönkre teszik. S különben én is elmegyek. Így aztán már alig kinezom pár hétnél tovább. Dr. Middleton jól van?

- Apa teljesen jól érzi magát. Ugy csapott le az Ön jegyzeteire a könyvtárban, mint a héja.
Vernon fölkapagott.

- Egyenesen azért hagytam ott őket, hogy lépre csaljam. Szeretem a tudósi tornát.

- Apa nem fogja Önt kimélni, ahogy a szeméből látom!

- Ismerem a szeme járását!

- Nagy sétát tett ma?

- Kilenc és félórásat. Néha rámjön a bolondóra s derekasan le kell gyalogolnom az indulataimat.

Clara fölnézett a férjira s arra gondolt, milyen jó egy ilyen valakivel beszélgetni, aki becsületesen bevallja toporzékoló indulatát s férfiasan elismeri, hogy orvosság kell rá.

- Olyan sok időre volt szüksége?

- No, nem épen!

- Vagy már az alpesi kirándulásokra treniroz?

- Az még kétséges, hogy az idén eljutok-e az Alpesekbe. Itt hagyom a kastélyt s valószínűleg Londonba megyek, áruba bocsátani a tollamat.

- Willoughby tudja, hogy Ön itt akarja hagyni?

- Már amennyire a Mont Blanc tudja, hogy odalentről egy társaság készül fölmászni rá. Egy-két pontocskát lát a völgyben!

- Még nem beszélt nekem erről.

- Ő bizonyára azoknak a változásoknak fogja tulajdonítani...

Vernon nem fejezte be a mondatot.

A leány lélekzete elakadt, - nem a fölindulástól, de mivel gátat kellett szoritania a föltoluló kérdés elé: „Miféle változásoknak?...” Lehajolt, hogy egy kankalint szakítson.

- Amodább a parkban nárciszokat is láttam, - mondta, - csak egyet-kettőt, mert már majdnem mind elvirágzott.

- Meglehetősen sok vadvirág nő nálunk, - felelte Vernon.

- Ne hagyja itt őt, Mr. Whitford.

- Neki nincs szüksége rám.

- De maga nagyon ragaszkodik hozzá.

- Nem tagadom.

- Szóval akkor bizonyos változások azok, amelyekre Ön előre gondol... De ha bekövetkezéne is ilyenek, miért kergetik el azok magát?

- Nos, ha épen tudni akarja, én az én harminckét évemmel még sohasem voltam benne az élet forgatagában: afféle bizonytalan hirű féltudós vagyok, természettől fogva amolyan irodalmi lesipuskás, aki csak nyíllal meg muskétával lövöldöz. Ha viszem is valamire, csak Londonban tehetem. Hát épen ezt kell most megpróbálnom!

- Papának nem fog tetszeni, ha maga Londonban szolgálatba szegődik a tollával; azt fogja mondani, hogy maga sokkal különb dolgokra hivatott.

- Kitünő emberek is tesznek így s én nem kívánhatom, hogy engem különbnek számítsanak náluk.

- Elfecsérelődnek, papa így mondja.

- Tévedés! Ha különös becsvágyuk van, akkor elmondhatják, hogy az bizony elfecsérelődik. De én nem igen értem, hogy a világ számára miféle értéket jelenthet az a különös becsvágy!

- Magának nincs rossz véleménye a világról? - kérdezte Miss Middleton, elszoruló szívvvel, mert úgy érezte, hogy most készakarva kér méregcsöppeket.

A férfi válaszolt: - Épen ily joggal lehetne rossz véleménye az embernek egy folyóról, amely egyik helyen iszapos, a másikon tiszta vizü, egyszer háborog, másszor meg nyugodt. Higgadt ésszel kell feléje fordulnunk.

- Szeretnünk kell?

- Abban az értelemben, hogy szolgálnunk kell neki.

- Nem szabad szépnek találunk?

- Egyrésze szép, a másik része ennek az ellenkezője.

- Papa most a „mulier formosa”-t idézné.

- Azzal a helyesbitéssel, hogy a „hal” nagyon is hizelgő volna a sötétebb végtagok jelzésére. A „nő” viszont kitünő, mint a szebb rész képviselője.

- Hogyan érti ezt? - remélem, nem cinikusan? Véleménye különben nagyon megfelel az én fölfogásomnak.

Hálás volt Vernon iránt, amiért nem helyezkedett tökéletes ellentétbe Sir Willoughby véleményével. Ha ezt tette volna, akkor, - úgy érezte Clara, - szüzi vérének nagy világszerelme egyszerre elsodorta volna lábai alól a talajt. Egy pillanatra meg is nyílt alatta az örvény. Mikor azt kérdezte Vernontól: „Szeretnünk kell?”, - csak egy kissé lelkesebb válasz is felpesztette volna, mint a tüzes bort; de a józan: „Abban az értelemben, hogy szolgálnunk kell neki”, észére térítette s anyagot adott neki, hogy elgondolkodják erről a mondásról és arról, aki mondta.

Jóleső szabadsággal gondolkodhatott el erről a férfiről, a női veszélyösztön minden berzenkedése nélkül. Vernon nem volt sem válogatott, sem behizelgő modoru ember, teljesen hiányzott belőle unokafivérének könnyed, nagyvilági föllépése. Clara tanuja volt egyszer, mily katonás merevséggel táncol s előbb meg kellett barátkoznia vele, hogy a gondolat rettegéssel ne töltse el: hátha egyszer őt is táncra hívja! Vitézi módon tudott lépkedni: gyaloglási teljesítőképesége hirhedt volt, de az ilyesmivel aztán a női nemtől is távol gyalogol az ember, mert tökéletlenné válik ama szórakozások terén, melyekben férfiak és nők egyenrangu kezet nyujtanak egymásnak. Például a lovagláshoz sem nagyon értett. Annál kevésbé ragyogott a szalónokban, ha csak olyan valaki mellé nem ültették, aki hajlandónak mutatkozott komoly dolgokról beszélni. Inkább fogyatékoságai, semmint kiválóságai tették alkalmassá arra, hogy jóbarátja legyen egy fiatal hölgynek, akinek ilyenre szüksége van. Életmódja a Clara zavart lelke elé irigylendő nyugalom képét festette: a tényt, hogy eljutott eddig a nyugalomig, a leány nagy erő jelének tekintette s áhitozott az után, hogy gondolatban erre a baráti erőre támaszkodhassék. Vernonnak az a hire volt, hogy érzéketlen a leányok kacérkodó bájai iránt s ez előkelő hidegség mázával vonta be: holmi távoli, délsarki tengeren uszó magános jéghegy tisztelete járt ki neki. Ahogyan a született arisztokráciát fogja föl magának a polgári lélek, azzal az érzéssel nézett Clara erre a férfira, aki nem hizelgett a nőknek s akihez nem ért föl a női hizelgés: felsőbbrendüése már csaknem tisztos félelmet keltett benne. Fiatal leány volt még, de fülét máris tömérdek hizelgés ostromolta s így csalták törbe is; - ez a férfi tehát, aki megvetette a vadászai cselvetéseket s az apró szárnyasokra ügyet sem vetett, büszke jelenségnek tünt előtte, a természetes fönség talapzatán.

Hallgattak egy darabig, aztán Vernon hirtelen megszólalt: - A fiu jövője, meglehetősen függ Öntől is, Miss Middleton! Én mielőbb távozom innen s nehezemre esik, hogy a fiu nélkülem maradjon, bár Ön, - ebben nem kételkedem, - bizonyára ügyelni fog rá. De ön nem fogja azonnal meglátani, hol és miben lesz ártalmára Crossjaynek a kényeztetés. Azonnal a szaktanítóhoz kellene vitetni, mielőtt még Önből Lady Patterne válik. Érvényesítse a befolyását! Az Ön kérésére Willoughby támogatni fogja a fiút. A költségek nem rughatnak olyan sokra. Az ellen, hogy Crossjay velem jöjjön Londonba, nyomós okok szólnak, még ha gondoskodhatnám is az ellátásáról. Számíthatok Önre?

- Szóvá fogom tenni, minden erőmmel rajta leszek, - felelte Miss Middleton, különösképpen lehangolva.

Kiértek a pázsitosított részbe, ahol Sir Willoughby sétált, nagynénjei, lady Eleanor és Isabel társaságában.

- Ugy látszik, hogy a nyulra vadásztál és a szarvast fogtad el! - kiáltott oda menyasszonyának.

- A rossz diákkal futott versenyt és a tanító urat érte utól, - felelte Vernon.

- Ej, te sohasem akarsz rám hallgatni annak a fiúnak a nevelésében, - kezdte újra a vitát Willoughby.

A hölgyek összelelköztek Miss Middletonnal. Az egyik áradozva kezdte dicsérni eleganciáját, a másik kitűnő arcszínét, majd mindketten megjegyezték, hogy türelemmel Crossjayból is lehet majd faragni valamit. Clara eltűnődött: vajjon eredendő hajlam, vagy a Willoughby fegyelmezése irtott-e ki belőlük minden egyéniséget s tette őket vőlegénye árnyékává és visszhangjává? Róluk Willoughbyra emelte tekintetét s félni kezdett tőle. Eddig azonban még nem tapasztalta sajátmagán ezt a hajlító és fenyegető hatalmat, mely a családi kör tagjait szintelen mellékboldogókká nyugozta le. Bár voltaképpen már több hónapja küzdött ellene, saját akaratát mindig nagyon erősnek érezte ahhoz, hogy a szembeszálló szellem végkép átítassa a maga színével.

A hölgyeknek felelt: - Oh, dehogyis! Mr. Whitford találta meg az egyetlen módszert az olyan fiúk nevelésére, amilyen Crossjay!

- Embert akarok csinálni belőle, - mondta Sir Willoughby.

- De hogy lesz belőle ember, ha semmit sem tanul?

- Ha tetszeni fog nekem, lesz gondom rá. Sohasem hagytam cserben azokat, akik tőlem függenek.

Clara hosszan nézett Willoughbyra s anélkül, hogy szemét elfordította vagy földre sütötte volna, lehunyta szempilláit.

Ez a hatás kényelmetlenül érintette Willoughbyt. Nagyon érzékeny volt minden szem-mozdulatra és hang-árnyalódásra, - többek közt épen ez adta nyitját annak, hogy annyira kemény zablára tudta fogni házanépét. Megtanulták, hogy beleegyezésüknek is éles ellenőrzés alatt kell kifejezést adniuk. Ezek az elborongó szemek, a női nemet jellemző melegség és félnétség nélkül, amint egyszerre csak lecsukódtak előtte, valami megnemértést jeleztek, vagy épen ellenséges érzületű megértést. Lehetséges volna, hogy a leány nincs teljesen a birtokában? Willoughby homlokára redők vonultak föl.

Clara látta a magasba emelkedő szemöldöket és azt gondolta: „Amit gondolok, az az enyém, akár megyek férjhez, akár nem.”

Ez volt a döntően vitás pont.

IX. FEJEZET.

Clara és Laetitia találkozása és összehasonlítása.

Egy órával a másnapi leckék kezdete előtt Crossjay nagy halom vadvirággal jelent meg a pázsiton. Letette a bokrétát a kastélyküszöbre, hogy Miss Middleton majd rátaláljon, - azzal eltűnt a bokrok között.

Ez a sok közönséges gyom már-már arra a sorsra jutott, hogy a háztartás előkelő lakájnépe a szemétdombra dobhatja, Miss Middleton azonban látta ablakából a virágokkal megrakodott Crossjajt s kiderült, hogy a talált csokor csakugyan azonos ezzel az ajándékbokrétával, mire az egyik szolgának megparancsolták, hogy vigye föl a ladyhez. Clara nagyon örült. A virágok elrendezése a fiúnál gyöngédebb ujjak közreműködéséről tanuskodott, a színes gyűrűbe vörös mécsvirág és anemonék, kankalin és veronika, primulák és erdei jácint sorakoztak; s a kék középből fehér szirmu szár emelkedett ki, oly tömött és tiszta fehérségű bimbó, hogy Miss Middleton, miközben megdicsérte magában Crossjajt, amiért Miss Dale segítségéhez folyamodott, odavolt a vágytól, megtudni, miféle fának van ilyen virága?

- A kertész nemesítése, az erdő Veszta-szüzén, a vadcsereznyén, - felelte Dr. Middleton, - s ebben az esetben helyeselhetjük is a kertész eljárását, noha a dupla szirmok a termés kárára nemesedtek. Nevezhetjük tehát az új virágot a civilizáció Veszta-szüzének: a kertész minden-
esetre bizonyoságot tett vele foglalkozása szépségéről s művészi címe jogosságáról.

- Az a haszontalan fickó Vernon szent fáját dézsmálta meg! - örvendezett Sir Willoughby.

Igy tudta meg Miss Middleton, hogy a duplaszirmu vad cseresznyefa Mr. Whitford kedvence.

Sir Willoughby megígérte, hogy elviszi Clarát a fához. - Te, - mondotta a leánynak, - kiállod vele a versenyt: kevés arcszín képes erre! A legtöbb hölgy számára lesújtóbb versenytárs volna még a hó színénél is. Miss Dale például tizenkét yardnyi távolságban már ócska csipkének hat a cseresznyevirágokhoz képest. Szeretném, ha együtt láthatnálak benneteket a fa alatt.

- Ejnye, ejnye, ilyenformán a szegény erdei nimfára új és rettenetes feladat fog hárulni! - kiáltotta Dr. Middleton.

Clara megfelelt: - Miss Dale bizonyára magasabb fórumok elé is vihetne, ahol elhalványulnék mellette, mihelyt az arc színénél komolyabb értékű összehasonlítani valóról lenne szó!

- Miss Dale finom tehetség, - jegyezte meg Vernon.

Mindenki ismerte, Clara is, Miss Dale romantikus csodálatát Sir Willoughby iránt; kíváncsi volt erre a leányra, tanulmányozni akarta hódoló odaadását, mely talán utánozható is, módjával persze, - ezzel a férfival szemben, aki oly edzett hidegséggel tudott beszélni szegény elbűvölt ladyjéről. Igen, talán jó is, ha a női szívnek fagytól kell szenvednie, - fegyelemre szoktatva, visszaszoritva, befelé, álmai felé kényszerítve. Igen, igen, a férfi hüvössége kívánatos: így bátran eszményképpé merevithető. Clara lelke a különélés isteni érzését kezdte áhítozni a meghitt, benső ismeretség halálos pontossága helyébe. Megpróbált úgy tekinteni vőlegényére, ahogyan Miss Dale nézi, s bár félig-meddig megvetette magát, amiért ily megcsalatasra vágyik s bár erősen megítélte Willoughbyt azért az embertelenül tompa ridegségért, amivel imádóját így föláldozta egyetlen bókszerű összehasonlítás kedvéért, mégis el tudott képzelni egy oly távolságot önmaga és a férfi közt, ahonnan kritika nélkül, örömmel és csodálattal nézhetne rá, mintahogy például a hold tekint le valamely csinos halandóra.

Gondolatai közül, sajátmaga meglepetésére is, egyszerre csak ezzel a mondással ocsudott föl:
- Én bizony mindig nehezen tanultam. Világosabban látnám a dolgokat, ha magam is szép tehetség volnék. Nem emlékszem rá, hogy valaha is teljes örömet éreztem volna, nyomban egy-egy lecke után.

Szünetet tartott, elámulva, hogy a nyelve hová ragadja; aztán mentegetőzve tette hozzá: - Talán azért is érzek annyira együtt szegény Crossjayvel!

Mr. Whitford nyilván nem vetett ügyet rá, hogy a „szép tehetség” említése mint oldja meg Clara nyelvét, noha a dicsérő kijelentés oly nyomatékkal történt, amely Vernon fülét érzékennyé tehetette a visszhangra.

Sir Willoughby szétfujta a leány felködlő zavarodottságát:

- Helyes! - mondotta. - Veszekedtem Vernonnal, nem is tudom, hányszor, hogy a fiut hajlamainál kell megfogni. Nem lehet igába törni. Engem se lehetett. Jóvérü fiuk rugódoznak az ilyesmi ellen. Clara, én azt hiszem, jól ismerem a fiuk természetét.

Azon vette magát észre, hogy egy szempár pihen rajta, és úgy néz rá, mint egy semmi pontcskára, mint egy gombostű fejére, mely alig látható távoli elmerengésük körében. Tágranyilt szemek voltak s lassan lecsukódtak.

Mikor újra fölnyiltak, már másfelé tekintettek.

Willoughby nagyon érzékeny volt.

Clara még most is, mikor tudva sebezte meg őt, vagy talán épen ezért, arra a magaslatra szeretett volna fölkuszni a semlegesség lapos földszintjéről, ahonnan észrevehetőek ugyan egy szerelmes hibái, de épen mert fölöttük vagyunk, csupán a pusztá szemléletnél maradunk. Igaz, hogy sikertelenül kuszott föl, hamar csüggedve s az esztelen erőfeszítést okolva csak a mélyebb visszazuhanásért.

Dr. Middleton terelte el Sir Willoughby figyelmét erről a szinte észrevehetetlen lehangoltságról.

- Nem, uram, nem! a virgács! a virgács! A jóvérü fiuk többnyire derék férfiakká nőnek s minél derekabbakká nőnek, annál biztosabban a virgács apostolaira fognak szavazni! Magam részéről halhatatlanná szeretném tenni őket Nagybritanniában. A tengeri levegő meg a hegyi levegő félannyit se használ. Azt merném mondani, hogy aki jól túri az elpáholást, erősebb, mint aki végzi. Hónalj alá fogni és megvesszőzni Crossjay urfit, ha otthagyja a könyveit!

- Csakugyan így gondolja, uram? - hajtotta meg magát udvariasan a házigazda a vendég előtt, noha megbotránkozott, hogy a hölgyek előtt így beszélnek.

- Így, uram, és annyira így, hogy ujjal tudnék végigmutogatni, előéletük teljes ismerete nélkül, azokon a közéleti férfiakon, akik gyerekkorukban nem kaptak virgácsot. Ezek a rosszul egyensúlyozott férfiak. Lelki alapozásuk nem biztos. Jó és rossz időre nincsenek egyformán megedzve. Mindjárt megzavarodik a vérük, nem tudnak megbocsátani, jobbra-balra elismerésért szimatolnak s dühre borzolódnak, mihelyt egy kis keleti szél nem a kedvük szerint fú. Ugy ám, uram, ha aztán az ilyenek megöregszenek, még mindig tele vannak a fiataalkori bolondságaikkal; látnivaló rajtuk, hogy sohase kaptak ki, ahogy dukált volna. Mi angolok azért verjük meg az egész világot, mert jól türjük az elpáholást. Véleményem szerint csakis ez adja meg a vér igazi zamatát.

Sir Willoughby mosolya annál szelidebb lett, minél hevesebb tiltakozásra rándult a feje mozgása. - Persze, - mondta, némi leereszkedés hangján, miután előbb felvilágosította feleletében a nagytiszteletű doktor urat tévedéséről, - persze, a matrózok ráncbaszedésére kitünő

módszer! A hajók fedélzetén az Ön módszere bizonyára beválik. De gentlemanek közt, ugyan! Véleményem szerint soha!

- Tiszteltetem a gentlemaneket! - kiáltotta Dr. Middleton.

Clara hallotta, amint Miss Eleanor és Miss Isabel megjegyzik egymásközt:

- Willoughby nem türte volna a pálcát!

- Az ilyen bánásmód egészen megváltoztatta volna!

A leány sóhajtott egyet s alsó ajkába harapott. A humoros elképzelés adományát tiltó póznák zárják el a nők elől; el kell fojtaniuk; ha holmi humoros kép lebeg eléjük, például az, hogy a kis Willoughbyt a tanító ur derékon kapja, vagy az, hogy a rémült rokonság megdermedve nézi a szentségtörő tett előkészületeit, - ezek előtt a jókedvű lehetőségek előtt be kell kötni a női lélek szemeit. Ők a társadalom agyonfegyelmezett katonái, porosz mintára, akiknek taktusra kell lépniök és gondolkodniuk. Ez bizonyára előnyére válik a világ civilizációjának, hiszen a férfiak így szabták ki, vagy legalább is öreg hölgyek így értelmezik a szabályt; de olykor-olykor mégis akad egy-egy fiatal nő, nyilván csak afféle zabolátlan, az érettek közt csak itt-ott föltünő lázadó, akinek fáj az a sors, hogy a fejét még szűkebb présbe akarják szorítani, mint teste egyéb tagjait.

Clara eltűnődött azon, hogy vajjon Miss Dale-ben olyan nőt fog-e találni, akinek bizonyos mértékig szabad a szelleme? Kiváncozott már egy kevés, egy ici-pici lelki szabadság után legalább, ebben a házban, ahol, úgy rémlett, mindenki vaskalapot visel. Sir Willoughby nem csupán rendelkezett itt, hanem egyenesen trónuson ült, ráfeküdt a többiekre, - és hogyan! Észrevette rajta, hogy az ellentmondásnak már az árnyéka is érzékenységre dühíti, s mivel megelégedett állapotban nagyon nyájas volt, ezt a kedvességet cukros falatként nyelték a többiek, leigázottságuk kárpótlásául. Clara megfigyelte, hogy még Mr. Whitford is kerülte unokafivére tekintélyi érzelmeinek megsértését. Ha nem is áradt belőle is Sir Willoughby, úgy mint lady Eleanorból és Isabelből, többnyire csak rövid, helyeslő szavakra szorított, vagy egészen néma volt. Éles szembeszállásra sohasem került a sor. A házirend vaskalapja őt is lenyomta, akár a cselédeket, s ezzel a sorssal fenyegette, - oh, szegény hajótörött, aki látja, hogy bele kell fulnia a hullámokba! - a feleséget is!

- Mikor láthatom Miss Dale-t? - kérdezte Clara.

- Még ma este a diner-nél, - válaszolta Sir Willoughby.

Ime, gondolta a leány, ma tehát még lesz mire várnom.

Türelemmel engedte át magát gyászos hangulatainak s csukott érzékekkel, csak ennek az esti találkozásnak reményét melengette: mégis, jóval a kitűzött óra elérése előtt, ez a remény, hogy végre talál valakit, aki más lesz, mint a Sir Willoughby többi ostoba majmolója, lassanként szertefoszlott. Nagyon bágyadt volt már, mikor két vagy három percig egyedül ültek Laetitiával, a többi lady gyülekezését várva.

- Ön Miss Middleton? - kezdte Laetitia, mikor belépett hozzá. - Féltékenységem azt súgja, hogy igen; mert Ön úgy megnyerte az én Crossjaim szívét, hogy pár perc alatt nagyobb engedelmségre tudta szorítani, mint amennyit mi hosszú hónapok alatt értünk el vele.

- Nagyon-nagyon örültem a vadvirágainak, - felelte Clara.

- Crossjay nagyon szerényen viselkedett a bokkrétájával. Azért emlitem meg ezt, mert az ő korában lévő fiúk azon frissében szokták ajándékaikat az arcunkba vágni, ahogy tépték őket, - és Önt ő mégis egészen másképen akarta meglepni!

- Ebből is ráismertünk az ő jó tündérének a kezére!

- A tündér most már lemond a hivataláról; de arra mégis megkérem Önt, hogy ne viszonozza tulságosan Crossjay szeretetét, mert máris hivatásos tanítókézre kellene adni, hogy előkészítsék a vizsgára. Mi mindnyájan úgy gondoljuk, hogy született tengerész ez a fiu, akinek a hadihajókon a helye.

- De, kedves Miss Dale, az én nagy szeretetem épen az lesz, hogy mindig elsősorban az ő érdeke fog előttem lebegni és nem a saját önzésem. És mihelyt csak egy kis befolyásom lehet, egy hétig se várok Crossjay elküldésével. Már ma beszélnem kellett volna erről a dologról, csak ne lettem volna olyan kába, álomszerű állapotban; pedig gondoltam rá, tudom. Nem fogom elmulasztani, ami módomban állhat.

Clara szive belecsüggedt, hogy ime most újra elkötelezte és leláncolta magát, szivességkérésre, kunyorálásfélére vállalkozott. Az ügy viszont jó ügy volt. S egyébként is, lekötöttsége már ugyis régen fönnáll.

- Sir Willoughby igazán nagyon szereti a fiut, - mondta.

- Ő azt szereti, hogy meg tudja szeretetni magát a fiuval, - válaszolta Miss Dale. - Neki még nem igen volt gyerekkel dolga. Bizonyos vagyok benne, hogy kedvére van a fiu; különben nem volna oly türelmes vele szemben, - csodálatos, hogy mennyi mindent elnéz neki s mennyire mulat rajta.

Sir Willoughby lépett be. Miss Dale jelenléte fölragyogtatta, mintahogy az égő oltárlámpa gyújtja fényre a szentelt edényeket. Mély tisztelettel a leány állhatatossága iránt, a jóizlés mintaképeinek tekintve őt, sohasem tartózkodott Laetitia társaságában önnön tündöklésének ama tudata nélkül, mely kincsek pazarlójává teszi a férfit; - és nem tulás, ha e kincseket mérhetetleneknek tekintjük, hiszen bármit is mondjon ilyenkor, szinaranyként fogadják.

Az est azzal a hatással végződött Clarára nézve, hogy legutóbbi ellenérzéseivel szemben bizalmatlanná vált. Öntudatlanul Miss Dale lelkiületét vette át, Willoughby mentségére; - mert valahogyan kezdte megérteni ezt az állhatatos imádót, látva, hogy jelenlétében milyen szivessé és simán vidámmá villanyozódik a férfi: háziasan ötletessé, hogy így mondjuk, - ez pedig legkedvesebb formája az ötletességnek. Mrs. Mountstuart Jenkinson megállapítása szerint Willoughbynek fizikailag tökéletes lába volt, Miss Dale viszont imádoztja lelki lényegében fedezte föl ezt a dicsérni valót: s mindkét hölgy érzése szerint Willoughby nem csupán egyszerűen ragyogó, hanem életető valaki is volt, - ami igaz is, mert a dicséret mindig megtermékenyítő napfényként hat. Willoughbyban most határozott romantikus vonást is lehetett észrevenni s Clara emlékezett rá, hogy első benyomása is ez volt a grófság szemefényéről: idegenszerűen hatott rá ennek a felujuló gondolatnak eddigi tapasztalataival érzett ellentéte. Hátha mégis ő volt akadémikus és megfontolatlan? Oh, áldott ujjáébredése a béke érzésének! Csak a gyötrelmek elmulásának kéjét várta már s szabadságvágya meg akarta tanulni a bilincsek szeretetét, föltéve, hogy a férfi gyöngéd lesz hozzá. Ebben a hangulatban szigoruan elítélte Constantiát. „Meg kell kisérelnünk, hogy jót cselekedjünk; nem szabad önmagunkra gondolnunk; meg kell találnunk rendelt földi utunk legjobb oldalait.” Alázatos komolysággal forgatta magában ezeket a gyermekes szabályokat és hogy egy pillanatra se késlekedjék a jó gyakorlásában, egyuttal azonban azzal a ködös, de jóleső sejtéssel is, hogy Mr. Whitford is hallani fog erről a dologról, megragadta az alkalmat s akkor hozta szóba a kis Crossjay ügyét Sir Willoughby előtt, mikor egy egész sereg pompás lovas közt is legkülönbnek bizonyulva pattant le paripájáról. Legkülönbnek bizonyult mindig a többi lovas közt, a legjobban öltözve s a legművészibben ülve nyeregben, művészkedőn talán, de mindig hatásosan. Ha gyalog járt, a hátravetett fej s félig lebocsájtott szemhéjak nagyon is kézzelfoghatóan éreztették fölényét. - „Willoughby, beszélni szeretnék veled,” - kezdte Clara a félelem lelken-dezésével, hátha már az első szavaknál mindent megígér Willoughby, merő udvariasságból,

félbeszakítva az ő akadozó kérését: - „a kedves kis Crossjayról szeretnék beszélni veled. Te is szereted őt. És ő itt a mi körünkben meglehetősen hanyagságra szokik, időfecsérlővé...”

- No, de te itt vagy, és ha majd végkép itt is maradsz, szerelmem, örökre, ... zudult neki a szerelmes szóáradat, elkanyarodva Crossjayról, hogy utóbb ismét visszatérjen rá: - „A fickó legfelsőbb urnójét látja benned s minden parancsodnak engedelmeskedni fog, még ha azt szabad is ki rá, hogy meg kell tanulnia a leckéit! És ki ne engedelmeskedne neked? Már a szépséged is parancsokat oszt! Hát még ami azon túl van: - a kedvességed, istennői mivoltod, mely azonban nem is annyira följe emel a világnak, mint inkább teljesen egyedülállóvá különít tőle!”

Clara kötelességszerűen, eleven mosollyal válaszolt s folytatta: „Ha Crossjayt rögtön elküldenők valahova, ahol a fiukat haditengerészetre készítik elő, bizonyára megalapíthatnók a szerencsáját, hiszen föltétlenül rátermett a hajóséletre. Apja vitéz ember s fia örökölte hősi hajlamait: imádja is a tengerész-életet! Csakhogy sikeresen elő kellene készíteni a vizsgára; - ideje pedig már nem sok van!”

Sir Willoughby halkán fölnevetett, szomorkás vidámsággal:

- Drága Clarám, te imádod a világot és én attól tartok, hogy neked még meg kell tanulnod, mennyire nem adódik ebben az ide-oda kapkodó világban egyetlen olyan kérdés sem, amely ne sodorna bennünket végtelen vitákba és ellenmondásokba, egészen a megcsömörlésig. Crossjayre nézve nekem is megvan a magam véleménye, meg Vernonnak is. Én gentlemant szeretnék csinálni a fiuból. Vernon matrózzá akarja faragni. Azonban a Crossjay voltaképeni istápolója Vernon, és nem én. Vernon hozta el az apjától, hogy tanítsa s így neki van joga meghatározni, mi legyen a fiuval. Én nem avatkozom bele semmibe. Arról azonban mégse tehetek, hogy a fickónak én tetszem inkább. A jó öreg Vernon érzi ezt, úgy látszik. Biztosítalak róla, hogy én teljesen távol maradok a dologtól. Ha a véleményemet megkérdik, - noha nem értek egyet Vernon terveivel a fiut illetőleg, - vállat vonva nyugszom bele a fiu távozásába, mivel, mint láthatod, sohasem is ellenkeztem. A jó öreg Vernon fizet Crossjayért, ő az ur, ő intézkedik, és ha a fickót a vihar majd lesodorja az árbóc-csúcsról, nem én rám hárul a felelősség. Ez csak logikus dolog, édesem...

- Én nem is merészkedtem volna belekeveredni, - felelte Clara, - ha nem sejténém, hogy ami a pénzt illeti...

- Igen, - kiáltotta Willoughby, - ezen sok mulik. A jó öreg Vernon engedje át nekem a fiut s én rögtön megszabadítom erszényét a teheről. De tehetem-e ezt, drágám, egy oly terv folytatására, melyet kárhoztatok? A dolog így áll: nemrégiben látogatóba hittam magamhoz Patterne kapitányt: közvetlenül az afrikai partokra való elutazása előtt, ahová a kormány akkor küldi a tengerészeket, mikor más módon már nem tudja legyilkoltatni őket, - én ekkor megkülönböztetett udvariassággal kérttem hozzájuk. Megköszönte s kurtán-furcsán háritotta el a meghívást. Ezt az embert, hogy úgy mondjam, védecemül tekintem. Elvégre ő is Patterne s kétségkívül bátor ember is, a mi vérünk csörög az ereiben s a mi nevünket viseli. Ugy gondolom tehát, hogy helyesen cselekszem, ha a fiából legalább különb gentlemant szeretnék nevelni, mint amilyennek az apát ismerem. Már pedig látva azt, hogy a zsenge gyermekkortól fogvást hajón töltött élet mennyire nem gentlemant fejlesztett az apából, jogosnak vélem, ha a fiu számára más pályát készítetek elő.

- De a tengerésztisztek... - próbált szembeszállani Clara.

- Akadnak köztük, - mondta Willoughby. - Azonban jó családból kell születniük, jó nevelést kell előbb kapniuk. Hámozd le róluk a tisztí rang dicsfényét s félek, aligha mondanád őket gentlemaneknek, ha a szalón parkettjére lépnek. És én már odáig jutottam, hogy szinte jogosnak képzelem, ha a kis Crossjayból valami mást akarok nevelni. Megeshetik, drágám,

hogy már abból is fölismered benne a Patternet, ahogy veled szemben viselkedik; - megeshetik. Ha azonban én veszem őt át, föltétlenül én akarok uralkodni rajta. Nem faraghatok gentlemant a fickóból, ha ezzel vagy azzal a másik nevelővel kell közösen munkálkodnom. Egyszóval, neki reám kell föltekintenie, csak egy példányképének szabad lennie.

- És ezesetben továbbra is gondoskodnál róla?

- Aszerint, ahogyan viselni fogja magát.

- Nem jelent ez számára bizonytalanságot?

- Nem nagyobbat, mint az a foglalkozás, amelyet ti szeretnétek választani a számára.

- De ott határozott szabályok szerint kellene igazodnia.

- Nálam viszont az én tetszésemhez.

- Biztositanál a számára állandó összeget? Mert a gentleman, ha semmittevő, máris elég baj a társadalomra nézve; de ha még pénze sincs hozzá...!

- Tetszenie kell nekem, ennyi az egész: és akkor bőven kap pártfogást és gyámolitást.

- De ha nem fog neki sikerülni, hogy tessék neked?

- Hát ez olyan nehéz?

- Oh! - komorodott el Clara.

- Amint látod, drágám, megfeleltem a kérdéseidre! - mondta Willoughby.

Majd újra kezdte: - De csak hadd próbálkozzék a jó Vernon a fiuval. Megvannak neki a saját bogarai. Hadd valósítsa meg őket. Figyelemmel fogom kísérni a kísérleteket.

Clara már-már aléltan hagyta abba a súlyos feladatot.

- Nem pénzkérdésen mulik-e az egész? - rebegte félénken, tudva, hogy Mr. Whitford szegény ember.

- A derék Vernon jónak látja így dobálni ki a pénzét, - válaszolta Sir Willoughby. - Ha ily módon megmenekül attól, hogy lábát vagy nyakát törje az Alpeseken, bizonyára bölcsen is cselekszik.

- Igen, - mondta Clara és szünet következett.

Lerázta rosszkedvét, mint valami fölkunkorodó kigyót, amit az ember eldob magától. - Ugy tudom azonban, hogy Mr. Whitford rászorul a segítségedre. Ő... ugye ő nem nagyon... gazdag? Ha elköltözik innen a kastélyból, hogy irással próbáljon szerencsét Londonban, akkor nem igen lesz módjában Crossjajt eltartani és hogy a fiut taníttassa... és ezesetben nagylelkű dolog lenne támogatására sietni...

- Ha elköltözik a kastélyból! - kiáltotta Willoughby, - erről még egy szót sem hallottam. Ő már az elején rosszul indult s én azt hittem, hogy ettől épen eléggé megszeliidül: hiszen elveszítette az egyetemi fokozatát... hm... Akkor aztán, nem sok időre rá, valami kis örökséghez jutott s azt vette a fejébe, hogy majd az irodalomban erőszakol ki holmi sikert, ami a legtisztább hazárdjáték, amint meg is magyaráztam neki. A londoni letelepedés aligha válhat javára. Azt hittem, erről a bolondságról már jó pár éve le is tett. Hiszen tölem eleget kap: - körülbelül százötven fontot évenként, s ha megkér rá, a dupláját is szívesen adom. Sőt minden könyvet is, amit csak megkíván, pedig az ilyen író- és tudós-nép mindjárt megkívánja a könyvet, mihelyt tud a létezéséről! És nehogy azt hidd, hogy panaszképen emlegetem föl ezt. Én az az ember vagyok, aki mellett egy shilling külön kiadást sem kell tenniük személyem közvetlen kiszolgálóinak. Viszont bevallom, hogy a függésnek ezt a fajtáját egyenesen

elvárom tőlük. A hűbériség nem megvetendő intézmény, ha az ember biztos lehet a hűbérura felől. Te tudod, Clara, hiszen neked gyöngeségeimben is észre kell vened a jót, hogy én nem szolgásgot követelek, csak ragaszkodást. Arra vágyom, hogy olyanok vegyenek körül, akik szeretnek. S legyen köztük egy... a legdrágább! Hogy mi ketten kizárhassuk körünkből a világot, élhessük azt, amit a többiek csak álmodnak. Nem lehet ennél édesebbet elképzelni. Ez az igazi mennyország lenni a földön. Egészen birni téged! A gondolataidat, reményeidet, mindened!

Sir Willoughby megerőltette képzelőerejét, hogy még többet mondjon, - de nem tudott, vagy legalább is cserben hagyta a kifejező készsége, - hát így folytatta:

- De mi is akar lenni ez a beszéd a Vernon távozásáról? Ő nem hagyhat itt engem. Saját tőkéjéből csak száz fontja van egy évben. Lásd, én gondolok az ő sorsára. Nem is beszélek arról, micsoda hálátlanság, ha igazán menni akar. Te tudod, drágám, mily halálosan utálok minden elválást és más effélét. Amennyire csak tehetem, csupa egészséges környezettel veszem körül magam, főleg azért, hogy érzelmeimben meg ne sértsenek; - és Miss Dale kivételével, akit te is szeretsz, - ugy-e, az én drágám szereti őt? - (Clara felelete kielégítően hangzott), - ezen az egy kivételen kívül nem is tudok más esetről, amely érzelmi kellemetlenséggel fenyegethetne. S most itt van egy férfi, aki minden látható indíték nélkül egyszerre csak arról beszél, hogy elhagyja a kastélyt! De az istenért, - mire való ez? Miért? Szinte azt képzelem, hogy az igazi boldogság látása van ellenére. Mondják, hogy a világ „kétségbeesésében rossz.” Barátaimat illetőleg nem szeretném ugyanezt gondolni, de viselkedésük mindenesetre gyakran teszi kemény próbára az embert.

- Ha ez igaz is volna, miért kellene miatta Crossjaynek bűnhődnie? - vetette közbe Clara bátortalanul.

- Crossjayból mindenesetre saját eszményem szerint való embert faragnék, drágám! De ki beszélt neked erről a dologról?

- Maga Mr. Whitford. És hadd mondjam meg a magam véleményét is, Willoughby: én azt hiszem, ő inkább magával viszi Crossjayt, semhogy úgy hagyja itt, hogy a fiu elveszítse a tengerészeti iskoláztatás lehetőségét.

- Ugy látszik, a tengerészetnek nagy pártja van, - jegyezte meg Sir Willoughby, elcsodálkozva a sok rábeszélésen és ékesszóláson, mely mind csak egy tengerész fia körül forog. - „Jó, hát vigye csak Crossjayt. Megfelezett fiura nem tarthatok igényt.” - Nevetve tette hozzá: „Én volnék ugyan a jogosabbik panaszos a salamoni ítélőszék előtt! Hiszen az én véremből egész adag van benne, a Vernonéból pedig egy csöpp sem!”

- Ah!

- Bizony, bizony, édesem!

- Persze, belátom.

- Én nem követelem meg senkitől, hogy tökéletesnek találjon, - folytatta Sir Willoughby. - Elég sok bosszantást tudok eltűrni, de ha egyszer megsértenek, nem bocsátok meg a sértésért. Beszélj Vernonnal, ha épen adódik rá valamely nem kierőszakolt alkalom. Természetesen én is meg fogom neki mondani a magamét. Clara, mikor hazafelé lovagoltunk, alkalmasint láttad azt az alakot, aki úgy ment el mellettem az uton, hogy meg se billentette a kalapja szélét. Ez az ember bérlőm, hatszáz holdon gazdálkodik, Hoppnernek hívják: olyan ember, akinek kötelessége volna eszébe tartani, hogy egymáshoz való viszonyunktól függetlenül is, mennyiszor lekötöztetem. Bérlete öt év múlva nem fog megújulni. Be kell vallanom, én utálom a vidéki nép bárdolatlanságát s ahol csak összeütközésbe kerül velem, meg is fenýitem. Vernonnal

másképpen áll a dolog: az ő fejével csak beszélni kell. Az ember szinte azt hinné, hogy a vén fickó néha-néha a koldusi állapot delejes vonzókörében csetlik-botlik...

- Drágám, - hajolt egyszerre Willoughby Clarához, félbeszakítva föl- s alá-sétálásukat, - talán fáradt vagy?

- Ma nagyon fáradt vagyok, - felelte Clara.

Willoughby karját nyújtotta. A leány két ujjal érintette meg s ezek is lehanyatlottak, mikor vőlegénye magához akarta szorítani őket.

Willoughby nem makacskodott. A leány mellett járhatni, - már ez is részesedést jelentett Clara gyönyörű mozgásából.

A bejárat oldalánál állt meg, hogy maga előtt engedje be menyasszonyát s közben elbűvölve nézett a leány arcára, fülére, gyöngén árnyazott nyakszirtjére, melyen itt-ott világosabb színű, megfélemezhetetlen fürtöcskék szilajkodtak, a fésű és konty iskolakerülői, - félfürtöcskék, sarjadó szálak, apró szőlőkacsok, jegygyűrűcskék, lenge tollacskák, pihés bokkréták, kinyílt pitypangbóbiták, - fölfelé és lefelé hullámzó, össze-vissza kanyarodók, bomlottan tévelygők, apró selyemkarmok, alig erősebb rajzuak egy odalehelt ceruzavonalnál s mégis minden hosszú szőke hajfonat hálójánál végzetesebb törvetői a szivnek.

Laetitián nem volt semmi, amit ily szépséggel össze lehetett volna hasonlítani.

X. FEJEZET.

amelyben Sir Willoughby véletlenül új címet szerez magának.

Nos, Vernon mégis csak hasznos tényező volt unokafivére életében, tökéletes titkár egy olyan ember számára, aki birtokait eszesen és gondosan kormányozta ugyan, de nem egyszer szerencsétlen módon mondott ítéletet a békebirói székből, amely alkalmakkor aztán egy-egy félhasábos, magvas angolságu és klasszikus idézetekkel izessé tett cikkecske nagyon megbecsülte Willoughbyval titkára értékeit némely hirlapi vitában. Nem kellett félnie annak a tűzokádó sárkánynak a perzselő lehelletétől, amelyet Sajtó néven ismerünk, mert ott volt a jobbkeze, Vernon; - s mivel a parlamentbe is szándékában állott bejutni, előre látta, hogy még nagyobb szüksége is lesz unokafivérére. Mindezekon fölül az is nagyon inyére volt, hogy Vernon a saját klasszikus tárgy vitatkozó írásait Patterne Hall-ból keltezi. Ettől fény hárult a családra oly téren is, mely eleddig idegen volt számukra: élvezhették ezt a tudósi szolgálatot, mely az irodalomszerető arisztokrácia zamatát keverte nevükhöz, ami ugyan nem igazán értékes dolog, sőt magában véve talán kivetni való is volna, de mégis, nem tudni hogyan, valahogy tulemelkedik az anyagi javak és a cím becsületén. Zamatot mindenesetre ad. A finom mártások pedig valóságos éltetője, megnemesítője a hires fogásoknak: holott külön-külön véve, az előbbiek émelyítő hatásuk lehetnének, az utóbbiak pedig nagyon plebéjusi ízűek. Egészen így áll a dolog, vagy legalább is így valahogy, a családhoz keveredő költőkkel, vagy még kellemesebb esetben: tudósokkal. Sir Willoughby megérdemelte, hogy része legyen ilyesmiben, mert grófságbeli barátainál jobban meg tudta becsülni ezt a zamatot, melynek birtokában jól értésére adhatta a többieknek ebbeli fogyatékoságukat. Szakácsa, Monsieur Dehors, a nagy Godefroy tanítványa, nem volt egyetlen francia szakács a grófság területén, unokafivére és titkára azonban, a hiresedő tudós, az elegáns essayista, - a maga nemében, persze, - páratlan disz volt. Személye szerint talán mulatságos figurának érezzük, de nektek, többieknek kár mulatni rajta, mert ezzel csak azt a gyarlóságotokat mutatjátok ki, hogy sejtelmek sincs a magasabbrendű, csiszolt irodalom világáról. Sir Willoughby nagy csöndeket tudott elővarázsolni egy-egy grófsági ebédlőasztalnál, mikor hanyagul oda vetette, hogy „Vernon odahaza most az etruszkjaival, meg dórjaival bibelődik”, - s egy pillanatig szünetet tartva a megjegyzés után, hallhatóan nevetett föl, a maga részéről mintegy enyhe gunnyal térve napirendre a különöc cousin fölött.

Azonkívül nagyon kellemetlenül érintette Sir Willoughbyt az is, hogy Vernonnal egy megszokott arc tűnik el családi köréből. Rossz véleménye volt az olyan cselédekről, akik úgy mennek el a háztól, hogy nem próbálják visszakönyörögni magukat kegyeibe. Az alkalmazott, aki maga mond föl, félig-meddig sátáni teremtmény. Vernon távozási terve sértette és nyugtalanította az érzékeny gentlemant. „Végre is, át kell neki engednem Letty Dalet!” - gondolta, keserű nagylelkűséggel hódolva meg a kényszerítő körülményeknek, melyeket a másik fél nagylelkűségi fogyatékosága idézett elő. Mert, a Miss Middletonnál történt eljegyzés óta, villámgyorsan előregondoló elképzelése már úgy látta Miss Dalet, mint szomszédságukban, férj nélkül maradó szüzet, aki majd a Patterne-sarjak nevelőnője lesz s akivel sokat fog tanácskozgatni. És most ez a kilátás dugába dől! Jó, hát csak házasodjon össze ez a két ember, hadd éljenek itt, a parkszéli házban, Vernon tartsa meg hivatalát, Laetitia pedig önmegadó alázatát. Bár az a veszély is fenyegethet, hogy Miss Daleről most majd lehámlik ez a nagy alázat! A házasság gyakran van ily hatással még a leghivebb nőkre is: nagy szenvedélyük semmivé halványul a csapodár kebelben, mihelyt férjet kaparinthattak. A nőkben rendszerint a testi rész diadalmaskodik a lelki rész fölött. Mindegy: bele kell menni a kockázatba, ha az ember célt akar elérni.

Mivel semmi kedve sem volt a Vernonnal való vitatkozáshoz, akit gyakran hozott már zavarba azzal, hogy egyszerűen faképnél hagyta, nem várva be, mit felel véleményeire, - most is így találta jónak, hogy Vernon és Clara, akik a kis Crossjay jövője iránt érdeklődnek, hadd higgyék róla is ugyanezt, hogy tudniillik ő is komolyan töpreng a fiu sorsán s a legokosabb dolog őt most töprengni hagyni; - mert hihetetlenül élesen tudott átlátni embertársain, ha ezek valamit érzése ellen cselekedtek. Közben pedig értésére adta lady Eleanornak és Isabelnek is, hogy hívják meg Laetitia Dalet a kastélyba, ahol nemsokára ebédeket kell rendezni, amikor is szükség lesz kellemes társalgó erőkre; - és különben is, ez az eszes, mély érzéstől fűtött leány, a női állhatatosságnak mindeddig csodája, vetélytársi versengésre tüzelheti azt a másik, fiatalabb ladyt! Azt elhatározni, hogy végkép átengedi Laetitiát Vernonnak, tulságosan sok lett volna, - fő, hogy a kártyát ő keveri.

Clarát illetőleg, tehetsége, mellyel bele tudott pillantani az ő szívének nem tökéletes visszhanggal felelgető szíveibe, azt sugta neki, hogy a leányban mégis lehet valami, ami a Mrs. Mountstuart Jenkinson védhetetlen és képtelen „huncut kis porcellán-babájá”-t ihlethette. Ennek a mondásnak ugyan semmi értelme, de ha úgy tekintjük Clarát, mint egy finom, utánozhatatlan porcellán szépséget, arcvonásainak finom, utánozhatatlan kis hullámjátékában mégis él valami gondolatnyi, ártatlan huncutság, valami az erdei nimfák pajzanságából, - s a nemes és kedves porcellán-anyaghoz való hasonlítás is adott némi értéket a kétes bóknak. Willoughby utálta ezt a mondást, de nem tudott tőle szabadulni.

Az bizonyos, hogy Clara olykor nimfára emlékeztetett, aki nagyon rácsodálkozott a faunokra s öntudatlanul utánozza leskelődőre ajzott szájukat s hosszan ferdülő szemeiket. Mikor Crossjayvel játszott, mintha macskává idomult volna át, mégpedig oly fürge lendülettel, mint-hogyha igazi egyénisége nem is nyilatkozhatott volna meg, míg a fiut nem ismerte. Sir Willoughbynak semmiképen sem lett volna ellenére ez a fizikai élénkség, mely viruló egészséget ígért leendő élettársában, csakhogy beszélgetéseikben nagy hiányát kezdte érezni annak, hogy a leány nem készül eléggé a meleg fészek-adás szerepére. Acél dárdahégyek meredtek rá, mikor, képletesen szólva, a legszelidebb és leglágább cirógatásra tárta föl keblét. A leány vitatkozott vele: vagyis más szóval: fegyverekkel szerelte föl tudatlanságát. És a nyilvánosság előtt vitázott, sőt Vernont is segítségül hívta! A hatás mindig hatalom is, és Clara hatása Vernonnra nyilvánvaló lett akkor, mikor egy este Lady Culmeréknél táncra tudta csábítani, noha jól tudta, mily szomorú látvány az ő ebbeli produkciója. Sőt Clara nemcsak arra bírta rá, hogy táncosául álljon föl, hanem úgy vitte végig a táncfigurákon, mintahogy egy ügyes fiu pörgeti maga előtt a csigát, anélkül, hogy az fölborulna, - ami nemcsak Vernonnak, hanem Willoughbynak is igaz öröme szolgált, mert elvégre ő vehette legkevésbé rossz néven, ha menyasszonya ilyen hatalomról tett bizonyosságot. Tekintettel erre a Vernonn látható hatásra, újra szóba hozta a kis Crossjay dolgát s mivel a rendszeres munka barátja volt, először is a bizalmas megbeszélés formáját választotta, hogy a leány így jobban beletanuljon: csak ő rá nézni s csak az ő fölfogása szerint cselekedni.

- A jó öreg Vernon nem beszélt mostanában veled újra a fiuról? - kezdte.

- De igen, Mr. Whitford megkérdezett.

- Látod, engem meg se kérdez!

- Bizonyára nagyobb segítséget vár tőlem, mint amennyit nyújthatok.

- Lásd, ha komolyan át akarja nekem engedni Crossjayt, akkor nyilván csakugyan távozni készül. Motoszkál a fejében az a furcsa bogár, amit ő úgy hív, hogy „besoroztatja” a tollát Londonban. Pedig én úgy hozzá szoktam már ehhez a Vernonhoz s nem szeretek arra gondolni, hogy most irodalmi napszámos lesz belőle, aki kommandóra ir, csakhogy egy kis nyomorult éhbérhez juthasson. Nekem szükségem van itt órá s föltéve, hogy csakugyan

elmegy, megsért ezzel; - egy barátját hagyja el s nem első ízben fog megtörténni, hogy egy barát tulságosan próbára teszi türelmemet. De ha megsért, akkor számomra meg is hal.

- Mit csinál? - kérdezte ijedt arccal Clara.

- Olyanná válik előttem, mintha sohase is létezett volna. Halottá.

- Hiszen szereted őt! És mégis?

- Sőt épen azért, hogy úgy mondjam. Az emberi természet rejtelmes valami s az enyém épen úgy az, mint bárki másé. Bármennyire sajnálnám is, végeznék Vernonnal. A világ előtt persze nem így beszélnek róla. Nem is állnék rajta semmiféle bosszút; - engem ne mondjon senki keresztényietlennek! De...!

Sir Willoughby könnyedén vállat vont s karjai is lendültek egyet.

- Inkább beszélj úgy, ahogy a világ előtt tennéd, Willoughby; hátha az vigasztalóbban fog hangzani!

- Drága, egyetlen Clarám, mi ketten egyek vagyunk. Legrosszabb oldalaimat, ha szó lehet ilyenekről, csak úgy meg kell ismerned, mint a legjobbakat.

- Én is mindent elmondhatok?

- Mi gyónnivalód lehetne neked?

A leány hallgatott: kebléből valami esztelen elszánás hulláma csapott föl, de rögtön elcsitult. Csak ennyit mondott: - „Gyáva vagyok, nem tudok beszélni...”

- Nő vagy! - kiáltotta Willoughby.

A nőktől pedig nem szokás sokat várni; hősi erényeket époly kevéssé, mint nagy bünöket. Semmi szükség rá, hogy fölgombolyítsák előttünk jellemük tekercsét.

Willoughby újra megszólalt s a leány érezte, hogy most a férfi legbelső rejteke tárul eléje: - „Beszélek neked ezekről a dolgokról, noha jól tudom, hogy nem igen válnak előnyömmre. De hozzátartoznak a jellememhez. A legalázatosabban vallom be előtted, hogy bennem nagyon is sok van a bukott arkangyal gögjéből.”

Clara lehajtotta a fejét s egy hosszú, mély sóhajt nyomott el.

- Igen, ez gög, - folytatta Willoughby, s mig tünődve nézte a kijelentésén elborongó leányt, holmi fekete, démoni dicsfény ragyogását érezte homlokán.

- S nem tudnál megjavulni? - szólt a leány.

A férfi ingerülten, mély csalódottság hangján felelt:

- Vagyok, aki vagyok. Matematikai pontossággal lehetne bebizonyítani, hogy ezt a hibát egyenértékű jó tulajdonságok ellensúlyozzák és helyettesítik bennem. Ha ugyan hiba egyáltalán.

- Én annak tartom. Ily kegyetlenül megbüntetni Mr. Whitfordot, csak azért, mert lendíteni akar a sorsán.

- Gondoljon arra, hogy én is lendíthetek rajta. Csak szólnia kell s megduplázom a tiszteletdíját!

- De ha ő függetlenségre vágyik!

- Független akar lenni, - *tőlem?*

- Szabad akar lenni!

- Hogy én fizessek rá?

- Oh, Willoughby!

- Hja, de hát ilyen a világ! Jól ismerem, drágám! S bármily bájos is a te hitetlenkedésed, megnyugtatóbb volna, ha megbíznál az én világismeretemben, amely önzést lát mindezekben. Ugy-e, drágám, - igazat adsz nekem? Egy leheletnyi eltérést sem tudnék elszenvedni kettőnk között! Nem érzed, az ilyesmi mennyire megtöri a körénk huzott varázskört? Csak egy kis rés, s bezuhog rajta a világ piszkos özönvize! - De igaz is, mi a jó öreg Vernonról beszéltünk! Nos, én fizetek Crossjayért, ha Vernon itt marad. Még a magam nevelési tervétől is elálllok, noha ennél megfelelőbbet nem tudok elismerni. Arról van tehát szó, hogy Vernont maradásra kell bírni. Neki kellemetlen, hogy új úrnő került a kastélyba - nohát, nyugodjunk bele, - nem lehet vele vitatkozni, a józan ész helyét bolondos rögeszmék foglalják el szegény jó Vernonnál! - hadd lakjon hát a közelünkben, valamelyik kerti házban; - és hogy lekössük, mielőbb meg fogjuk házasítani!

- De kivel? - kérdezte Clara, s gondolatban kereste a megfelelő nőt.

- A nők, - mondta Willoughby, - született házasságközvetítők s legmeggyőzőbben a menyasszonyok érvelhetnek. Egy férfival, - különösen az olyannal, mint a jó öreg Vernon! - könnyen el lehet bánni. Tedd meg, - én kívánom s ez adjon erőt hozzá! Ha te is akarsz, behódol. Ha elmegy, örökre megy. Ha marad, barátom. Kurtán intézem el őt is, mint a többieket. Ez a tekintély titka. Lásd, Miss Dale nemsokára el fogja veszíteni atyját. Az öreg nyugdíjból él s így a leánynak el kellene költöznie a kastély környékéről, hacsak közelünkbe nem kötjük le. Szíve minden érzése ezen a tájon csügg, szegénynek ez a szenvedélye. Biztosan bele fog egyezni a dologba. Egy kis udvarlásra mégis szüksége volna: s a jó öreg Vernon, - mint udvarló! Képzeld el magadnak ezt a jelenetet, drágám! Vernon, fogadok, úgy fogja föl az udvarlást, hogy a hölgyet szótár módjára kell kezelni: kikeresni egy szót, aztán lapozgatni, megint egy új szóért, s végül összetákolni a mondatot. De nem kell azért haragudni az öreg fickóra, Clarám; egyik embernek van nyelve a beszédhez, a másiknak nincs. Vannak igazi botnyelvűek, egyébként embernyi emberek, derék fiuk, de annyira félreacsuszott alakok, annyira elsodródottak a női nemtől, hogy föltétlenül szükségük van egy harmadikra, aki a selyemszálakat bogozza és kötözze helyettük. Bizony!

Sir Willoughby szeme közé kacagott Clarának, hogy fölvidítsa a leány megkövülten álmatag tekintetét:

- Igen, ez így van, drágám, én láttam! Vernon nem tudja, hogyan kell úgy beszélni, ahogyan *mi* beszélünk. Egyidőben pedig, ahogyan mondani szokás, kerülgette Miss Dalet. Az aztán a lehető legmulatságosabb ízé volt, ahogyan ő udvarolt: - mint a kutya, amely tudja, hogy rosszul viselte magát s most szeretné kiengesztelni a gazdáját! Mindnyáján csak úgy gurultunk! Persze, a dologból nem lett semmi.

- És ha Vernon nem megy ebbe bele, azzal is úgy meg fog sérteni, hogy „halott”-nak fogod tekinteni?

Erre a csacsiságra Willoughby egy szeliden elszörnyedő sóhajjal válaszolt.

- Majd csak összehozzuk őket valahogy! Lásd, Clara, én ezt nagyon szeretném s áldozatokra is hajlandó vagyok, hogy Vernont ittragasszam.

- Mit áldozol föl? - egy kerti házat? - kíváncsiskodott Clara, készen a harcra, minden pontért külön-külön.

- Talán egy ideált... De nem hangsúlyozom az „áldozat” szót. Csak azt, hogy nem szeretem az elválásokat. Most te bizonyára azt mondod, hogy viszont ezért szeretem előkészíteni a

rabláncrafüzéseket. Mégis, érvényesítsd a befolyásod a jó ügy érdekében, drágaságom! Ha te szólsz Vernonnak, a te kedvedért táncra perdül, akár még a szalónasztal tetején is!

- Crossjayról semmit se mondjak neki?

- A Crossjay-dolog végső tartaléknak marad.

- Pedig sürgős volna!

- Bizzál bennem! Nekem is megvannak a magam ideái. Én sem vagyok tétlen. Ez a fickó sokat ígérő módon üli meg a lovat! Lehetséges, hogy... - Sir Willoughby mormogott valamit a fogai közt, aztán újra menyasszonyához fordult: - A lovasság! Ha bevinnők a lovassághoz, gentleman válhatna belőle s nem kellene szégyenkezniünk miatta. Vagy, bizonyos körülmények közt, a testőrséghez is elhelyezhetnők. Gondold csak meg, édesem! De Craye, aki valószínűleg a násznagyom lesz arra az esetre, ha Vernon apó mégis akadékoskodnék, gárdistaezredes és talpig gentleman, - talán az agyvelő nélküli osztályból, ha úgy tetszik, de elegáns fickó! Ír ember, - majd megismered; - s én szívesen állitanék oda mellé a szalónban egy tengerésztisztet, hogy összehasonlíthasd őket s alaposan megfontolhasd, melyiket válaszd védenced mintaképeül. Horace maga a megtestesült kellem és katonai elegancia, - kicsit önhitt is, megengedem, - mindig sokkal inkább barátja voltam, semhogy olyan szőrszálhasogatón ítéljem meg. Elválhatatlan csatlósom lett, bár öregebb nálam, s úgy látszik, szerette, hogy állandóan a sarkamban lóghat. Arca a kevés férfiarcok egyike, melyeket csodálatosan szépnek kell mondanom, - persze, esetleg nincs mögötte semmi. Mintahogy Vernon szokta mondani: „olyan semmi, amelyet sebhelyekkel csiptek tele a keselyük s szikkadtá fútt a sivatag szele.” Nem rossz társalgó, ha meglegszel azzal, hogy a dobott labdát ügyesen elkapja. Mulatságos alak. A derék Horace nem is tudja, milyen mulatságos!

- Mr. Whitford De Craye ezredesről mondta azt a mondást?

- Már nem tudom, kiről mondta. Észrevetted már a jó öreg Vernon gyöngéjét? Ha idézik előtte egy-egy ilyen gunyorkáját, a mennyezetig ugrik örömeiben! Csalhatatlan recept, ha az ember meg akarja őt puhítani. Mikor jókedvűvé akarom tenni, csak odaszólok neki: „Ahogy te szoktad mondani!” Azonnal vállra van fektetve.

- Én, - felelte Clara, - főleg azt vettem észre rajta, hogy mennyire szíven viseli a Crossjay dolgát, - és ezért végtelenül tisztellem.

- Nagyon becsülésre méltó fickó, ha nem is fölöttébb széles látkörű vagy bölcs ember. Nos, kicsikém, hát csak bátran, rajta! Vezesd rá az öreget, hogy milyen szép szomszédnőnk van! Miss Dale vendégünk lesz vagy egy hétre s az egész ügyet nyélbe lehet ütni, mielőtt a lány megint hazavonul. Ezidőszerint valami unokanővérét várja, aki majd otthon maradjon az édesapja mellett. Csak egy kis hátfelfigyelmeztetés, - és a derék Vernon térdre borul, már amennyire a térdei hajlékonyak tudnak lenni. Elvégre, ha egy hölgy elő van készítve a szerelmi vallomásra, ugyebár, nem kívánja föltétlenül, hogy az udvarló az egész tirádát végigszavalja,... nem?... Bár némely szép várak bevételéhez...

Átölelte a leányt. Clara már kezdett hozzátörődni ehhez is. Ez volt a sorsa s mivel kivezető utat semerre sem látott, némi barátságos hidegség áldását esdette, hogy érzéstelenül eshessen át az ilyen perceken. Mikor pedig átesett rajtuk, szemrehányást tett magának, hogy az egészből olyan nagy dolgot csinált, mivel az ölelést könnyebb volt eltűrni, mint a szavakat. Mit tehetett volna? - kalitba volt zárva; egyik percben adott szava rabjának érezte magát, a másikban gyávaságáéának, - s azzal a homályos sejtelemmel, hogy az utóbbi börtönzár még erősebb, mint az előbbi, azon az elvont kérdésen tünődött, vajjon egy nő gyávasága elmehe-e addig a végletig, hogy annak a torkába vesse magát, amitől borzad? Elképzelhető ez? Nincs egyetlen pillanat sem, mikor a kalit ajtaja nyitva marad? De ekkor megint az aszottképi

becsületérzés áll elő s követeli a maga jussát. Mert csak úgy gyűjthet elég bátorságot a gyávaság ellen, ha előbb bátran szakít a becsülettel is, hiszen hitszegést kellene merészelnie s nemcsak egyszerűen azt mondania, hogy: most bátor leszek, hanem ezt is: bátor a becsületenségig! A nő, aki szavát adta, hiába liheg szabadulásért, - börtönének két óre van: az egyik eszményi és a másik alantas; - kit zár be a világon rettenetesebb rács? Lerázhatja magáról azt, ami lealacsonyította, de a szabadsággal az is lehull róla, ami magasba lendítette.

Helyzetét mérlegelve, Clara lelkében fölmerült a gondolat (vagy tán nem is gondolat, csak a fiatal érzés ködös gomolygása, a gondolat isteni alakját próbálgatva), mely a jelen szomorúságaiból eredve, azt hirdette számára, hogy rosszul szerkesztett, rozoga világ az, melyben egy tudatlan óra egész sorsunk kialakítója lehet s döntő elhatározásokba sodorhat, amiktől életünk főeredményei függenek. Tanító mestere már odáig jutott Clarával, hogy az az ő szemével kezdte nézni a világot.

És ilyeneket is gondolt már: - „Mennyire meg kell vetnie a nőket az olyan férfinak, aki meg mer mutatkozni előttük, mint ő én előttem!”

Miss Middleton Sir Willoughby Patterne-nek köszönhette, hogy nem gondolkozott többé gyermekleány módjára. Mikor kezdődött meg a nagy átalakulás? Visszatekintve, úgy rémlett neki, hogy mindjárt azután kezdődött, amit a szerelemben az „első” lépéseknek nevezünk, - mindjárt a dolog elején. Onnan következett ez, hogy már alig tudta visszaidézni akkori érzései emlékét. Halottak voltak, akiknek még árnyéka sem remegett vissza az elképzelésbe. Anélkül, hogy kárhoztatta volna a férfit, - ennyire még meg tudta őrizni józanságát, - kelepcebe csalt áldozatnak érezte magát. Valami rossz álom kábulatában életfogytiglani börtönbe került, s oh szörnyűség! nem holmi csöndes tömlöcbe: - a köréje záruló sivár falak beszéltek hozzá, szerelméért lihegtek és csodálatát várták.

Clara nem tudta volna megmondani, miért nem nyujthatja ezt a szerelmet, miért vonul vissza egyre jobban önmagába, miért áhitja a zsenge érzéseket gyilkoló fagyosságot? Lázadozott, hogy aztán egy halk célzás az esküvő napjára újra megalázza; - az ernyedte fölpihegés pár pillanatát ismét lázongás követte, gyorsan hevülő fokozatokban, míg annak a fekete-vidám napnak különös képe újra föltűnt s földre sujtotta. Jött az a nap: élt, nyomult, habzsoló szája volt és zengő éneke. Levelek jöttek a nyoszolyólányoktól, akik erről a napról irtak: Clara hullámokat érzett, melyek hajóroncsot sodornak a part felé. Az ellenszegülés szomorú érzésével az őt közrefogó és tovaragadó egész környezet iránt, azt a lehetőséget latolgatta magában, hogy talán már az örület szélén is áll? Mert ha nem, akkor meg szeszélyességgel vádolhatják, ami szintén kétségbeejtő valami! Ezek közül a fiatal ladyk közül egyikhez-másikhoz nem is olyan régen még leveleket irt ő is, melyekben Willoughbyról... jaj, hogyan is nyilatkozott?... Vagy akkor volt örült? - és most egészséges újra? Ugy rémlett neki, hogy lelkesedve írni erről a férfiről inkább örülség volt, mint borzadni a házasságtól; de egyedül állani, szemben mindezzel, amit ő maga engedett önmaga ellen fordulni, nagyon is félszeg helyzet egy fiatal leány számára, semhogy teljesen igazságosnak találhatná viselkedését, ha értelméhez folyamodik.

Sir Willoughby volt arra rendeltetve a sorstól, hogy Clara általa kapja kezébe az éles lélekbe-látás kulcsát, mely egyszerre úgy tárta föl őt a leány előtt s oly cím bélyegét nyomta rá, hogy ettől fogva Clara lázongó ereje megnövekedett és valóságos szent hévvé magasztosult.

A grófság népszerű orvosa és hirhedt anekdóta-mesélője, Dr. Corney előző este diner-re volt hivatalos. Másnap beszélgettek róla s arról, hogy Armand Dehors, a szakács, mily művészi odaadással buzgólkodott, mikor meghallotta, hogy „homme d’esprit”-társaság inye szerint kell főznie. Sir Willoughby azzal a jóakaratu iróniával emlékezett meg Dehors-ról, mellyel a szolgálatában álló, szakmájukban egyébként kitűnő emberekről szokott beszélni. - „Hogy miért nem ad elébünk mindennap jó diner-t, ennek magyarázatát, azt hiszem, a franciák

alaptermészetében kell keresnünk. A franciák rendszerint minden gyöngéjüket nagy lelkesedéssel teszik menthetővé. Hiányzik belőlük minden tekintélytisztelet. Ha ezt mondtam volna neki, hogy: Dehors! valami különösen finomat csináljon, - föltétlenül egészen közönséges diner-t kaptunk volna. De lelkesedésnek bővében vannak s ezen kell megfognunk őket. Ha az ember egyetlen franciát alaposan kiismer, ismeri egész Franciaországot. Dehors két éve van a szemem előtt s egy szavamra lelkesedésbe gurul. A „hommes d'esprit” alatt irodalmi embereket értett! A franciák tönkretették az arisztokráciájukat s ezért, hogy izgulhassanak, az irodalmat léptették a helyébe; - nem hogy imádják, erre nem képesek, de hogy legyen mitől lázba jönniük! Igazi nagyságot nem türnek meg maguk fölött, hát álnagyságokhoz folyamodnak. Talán azért, hogy így érvényesítsék az egyenlőség elvét! Ugy ám, akárhogy is rázod a fejed, Vernon koma! Mert lám, az emberi természet mindig csak előbuvik, akárhogy akarnók is lenyomni, s a franciák csak abban különböznek tőlünk, hogy ők előbb térdig gázoltak a vérben s csak aztán jöttek rá, hogy ők se tudnak kitalálni egyebet az ócska tréfánál, hogy: „Uram, szőröstől-bőröstől egyenlők vagyunk! Ah, ah, ön íróember? Engedje meg, hogy oda legyek öntől!”... Igen, Vernon, s fogadok, hogy ez a fickó téged bámul meg a háznép legfőbb emberéül! No, nem vagyok féltékeny. A fő, hogy a szakács egyébként teljesítse kötelességét!... Van egy francia filozófus, aki az év napjait francia írók születésnapjai szerint kívánta megnevezni, így: Voltaire napja, Rousseau napja, Racine napja, stb.... Vernon talán megmondhatná, hogy április elsejét kiről tiszteljük meg?”

- Holmi apró tévedésekkel nem igen törödsz, mikor ilyen gunyoros kedvedben vagy, - felelte Vernon. - Hát csak örülj neki, hogy egy nemzetet egyetlen szakácson keresztül is ilyen jól ki tudsz ismerni!

- A franciák viszont egy zsokén keresztül ítélhetnek meg minket, angolokat; - vetette közbe Dr. Middleton. - Szakácsokért zsokékat adhatunk cserébe s nem hiszem, hogy kedves szomszédaink jól járnának ezzel az üzlettel.

- Nem,... de mégis, kedves jó Vernonkám, nem bolond dolog-e, - kérdezte Sir Willoughby, - hogy minden nap egy-egy irodalmár nevét bömböljük a világba?

- Filozófusokét!

- Hát jó, filozófusokét!

- És minden kor és nemzet fiai közül válogatva! A filozófusok jóltevői az emberiségnek!

- Jólte...! - Sir Willoughby gunyos nevetése kettétörte a szót. - Ebben mégis csak van valami nagyképűség, ami összeférhetetlen az angol józansággal! Nem gondolod?

- Ha jobban szereted, - felelte Vernon, - fölváltva is elnevezhetjük a napokat, úgy hogy minden másodikat valamely jeles angol familiának szenteljük, akik az illető napon valami híres-nevezetes tettet követtek el.

A lázadó hajlamu Clara, elragadtatva ettől a visszavágástól, szintén megszólalt: „Győznénk-e elegendő jeles familiával?”

- Egy vagy két költőt is besorozhatnánk!

- Vagy egy-két államférfit, - tóditotta Clara.

- Vagy egy-egy boxolóbajnokot, ha minden kötél szakad...

- Viharos napokra, - jegyezte meg Dr. Middleton s gyorsan és bünbánón elegyedett bele újra a társalgásba, melyet akaratlanul hagyott cserben. Egy-két általános kritikai megjegyzést tett holmi újdivatu fogalmakról s külön odafordult Vernonhoz, rövid vitára. Clara örült ennek, mert boldogan sejtette, hogy atyja nem fogja mindig föltétlenül Sir Willoughby véleményeit támogatni, még ha egyébként hasonlóképen gondolkodnék is.

Sir Willoughby hozzá volt szokva, hogy ő vezette a társalgást. Elkedvetlenedve azon, hogy most a vezetés más kézbe siklik át, Clarához fordult s elbeszélte neki Dr. Corney egyik ebédutáni anekdotáját, aztán egy másikat, amelyben mély emberi tanúság rejlett s egy beteges gentlemanről szólott, akinek egyszerre csak halálos beteg lett a felesége, mire az illető berontott a betegszoba mellett tanácskozó orvosokhoz, könnyek között kérve őket mindenre, ami szent, mentse meg az ő számára a szegény páciens, mert: „Ő az én mindenem, igen, mindenem, - és ha meghal, újra a megházasodás veszélyének teszem ki magam... Ujra meg kellene házasodnom, mert szegény feleségem annyira hozzászoktatott a házastársi gyöngédségekhez, hogy igazán nem veszíthetem el őt! Meg kell menteniök!” S a szerető férj, aki bármely gondos asszonyt vállalt volna, tördelte a kezét.

- Lásd, Clara, ez az ember volt az, akit én Önzőnek nevezek, - tette hozzá Sir Willoughby. - Ez a tökéletes Önzés megtestesítője. Látod, mi lesz az ilyenből, - és a feleségéből? És az az ember még csak nem is sejtette, hogy a legdurvább részrehajlást árulja el.

- Önző volt! - sóhajtotta Clara.

- Őrizkedj attól, hogy önző ember vegyen feleségül, drágám, - hajolt meg kecses rátartisággal Willoughby s oly vak önhittség áradt belőle Clara felé, hogy a leány szinte bűnösnek sem érezte már azért, amiért éppen ő szaval ilyeneket s szeméit üres tekintettel emelte a férfira, hogy aztán hirtelen a gondolatai is elakadjanak, melyekből ez a tekintet született. Vernonra nézett, aztán atyjára és lady Eleanorra és Isabelre. Egyik sem ismert rá a szóból az emberre, egyik sem vette észre Willoughby mondását, de Clara számára ez a szó varázsfű volt, kigyuló lámpafény, kulcs a Willoughby lelkéhez, (s jaj, hogy ezt a gondolatot az az érzés sugta, hogy meg kell találni egy ilyen kulcsot!), - védőügyvéd volt ez a szó a Clara pörében. Önző! Nézte ezt a férfit, - ezt a szerencsétlen, önmaga által megbélyegzett lényt! - vizsgálgatta, jó és rossz tulajdonságait egyaránt, a kérlelhetetlen lámpa fényében s jó tulajdonságai belefultak abba a módba, ahogyan az egyes szám első személyt használta. Nagylelkűségéből az „Én” ordított ki, harsányabban bármi másnál. Egészen jól bele lehet képzelni őt a Dr. Corney hősének életkorába: „Könyörgök, mentsetek meg a feleségemet, - nekem! Hiszen ha elveszitem, föltétlenül másikat kell vennem helyette s esetleg olyat, aki félig se szeret úgy mint ő, nem érti meg egyéniségem különösségeit és nem méltányolja a viselkedésemet.” Willoughby most harminckétéves, tehát még fiatal ember, erős és egészséges, de az a fecsegő makacsság, mellyel mindig fötémájára tér vissza s az a nyomaték, mellyel az „Én”-t és a „Nekem”-et ejti, máris egy aggastyán színébe öltözteti, akit rothatag ifjuság foltjai kendőznek.

- „Őrizkedj attól, hogy önző ember vegyen feleségül!”

Willoughby hajlandó volna segíteni rajta? Az a gondolat, hogy mily jelenet következne, ha szabadulásért folyamodna hozzá: hogyan hurcolná őt meg a férfi, önzése falai körül, a szögletköveken fölvérző fejjel, - ez az elképzelés a betegség émélyével hatott rá.

Hiszen ott volt a Constantia példája. Azt a kétségbeesett fiatal hölgyet azonban támogatta egy derék, szerető gentleman: Constantia megtalálta a maga Oxford kapitányát!

Clara addig töprengett róluk, míg mindaketten hősként ragyogtak előtte. Kérdezgette magától: hát ő képes volna-e?... és találna-e ő is valakit?... Fájdalmasan hunyta le pilláit, rossz utra kóborgó vágyait hessegetve, de nem tudta kimondani a szót, hogy: Nem!

Sir Willoughby világosan így mondta: „Őrizkedj!”... Feleségül menni hozzá annyi volna, mint oly tettet követni el, amely egyenesen dacol ezzel az óvással. Clara odáig jutott, hogy már előre látta, mint fogja Willoughby mondani: „Én figyelmeztettelek!” Ugy látta a Willoughby-val leélendő házasságot, mint amelyben a nő nem egy érző férfihoz lesz kötve, hanem valamely hieroglifákkal telerótt obeliszkhöz s a férj örökké ezeket a betűjegyeket fogja magyarázni, kéjelegve a megisméltető leckéken.

Halálos bizonyosság, hogy ez a mozdíthatatlan kő-ember nem bocsátaná őt szabadon. Ez a sziklává meredt egoizmus előbb álmélkodva, aztán szigorúan utasítaná vissza esengését. Gőgje vetne gátat az elé, hogy megértse a szabadulás vágyait. S ha a női sziv mégis szabadulásra száná el magát, ha nem is pontosan a Constantia módján, ott van az apa boldogtalan megrázkódtatása, akinek a számára oly tragikus dilemma volna ez, amit jól meg kell fontolni. Atyja, gyermekéért való minden rajongása mellett is, a becsület álláspontját vitatná s bár engedne leánya akaratának, megrendülne a vergődő kinok viharában; - s a szegény, lesújtott Dr. Middleton ég felé emelgetné a karjait, kerülne a könyveket, kerülne a beszélgetést, az óceán hajótöröttjeként, aki semmit sem tud szive és szerencsétlensége közé szorítani. És a világ? - ugató falkaként kísérné a menekülő nyomait. Nevezhetné azt az embert, akitől elrántotta a kezét, önzőnek, - a világ az ő számára találna ki megbélyegző nevet: kacér teremtés! Keserűen állapította meg, hogy most egyetért Willoughbyval a világot illetőleg s vádolta a férfit, aki miatt kertje most csalánokkal lett bozotos, látóköre pedig egy nagyvárosi tér naptalan falai közé szűkült.

Clara szemlét tartott magában a kastély összes lakóin. A kastély urát általános, - és Clarának be kellett látnia, - jóhiszemű bámolat övezte itt. Egy lélek sem sejtette Willoughby álcás természetét. Azt a gyötrelmet, melyet a Sir Willoughby jegyesének kijáró bókok hizelkedése okozott, alig enyhítette megvetése, mellyel az elvakultak seregére tekintett. Áltatni próbálta magát, hátha nekik van igazuk s ő voltaképen csak egy bolondos, állhatatlan, gonosz lélek. Vad igyekezetében, hogy elfojtsa az értelméből már vérébe átlopózott lázadozást, mely immár jelentkezett akkor is, ha értelme nem is tartotta számon, lépten-nyomon arra tüzelte lady Eleanort és Isabelt, hogy magasztalják előtte rajongásuk fölfujt bálványát, reménykedve, hátha átképzelteti magát beléjük, hátha alárendelheti magát valamennyire helyzete kényszerűségének. Mikor aztán úgy ahogy sikerült némileg elkábitani ellenkezését, következett öt percnyi együttlét Willoughbyval s minden kárba veszett.

Völegénye megkérte, hogy egyik ebéd alkalmával, melyen előkelő hölgyek lesznek jelen, viselje a Patterne-gyöngyöket. Azt is mondta Willoughby, hogy majd szól Miss Isabelnek, adja ki az ékszert. Clara el akarta háritani a kérést, szabadkozva, hogy még nincs joga ilyesmihez. Willoughby kinevette kényeskedő szerénységéért. „Igazán, ezt már csak affektálásnak lehet minősíteni!” - mondta. - „Én följosítlak a nyakék viselésére. Lényegében véve már a feleségem vagy!”

- Még nem!

- Isten előtt már igen!

- Nem! Még nem keltünk egybe!

- Hát akkor mint jegyesem viseld, a kedvemért!

- Szeretném elkerülni. Nem tudok kölcsönvett ékszert hordani. Nem tudok. Bocsáss meg érte. És, Willoughby, - folytatta, miközben megvetette magát, amiért nincs elég ereje arra, hogy az egyszerű, nyersen kihívó elutasítást válassza, - nem gondolod, hogy ez olyan volna, mint mikor az áldozati barmot fölcifrázzák? - nem hasonlítanék ebben az ékszerdiszben a görög vázák megkoszoruzott üszöihez?

- De drága Clarám! - kiáltotta az elképedt szerelmes, - hogy mondhatod ezeket a gyöngyöket kölcsönvett ékszernek, mikor ezek a Patterne-ek gyöngyei, az átöröklődő családi kincs, melynek, merem mondani, igazán nincs párja sem a grófságban, sem messzi földön s amely a dolgok természetes rendjén mindig a kastély urnójét illeti.

- A te gyöngyeid, nem az enyémekek!

- De utóbb a tieid lesznek!

- Az események elé vágnánk, ha fölvenném őket.
- De ha én beleegyezem? ha helyeslem; ha kérem?
- Én még nem vagyok... és talán nem is leszek...
- Az én feleségem? - Willoughby diadalmasan kacagott föl s férfias megnyugvással némitotta el menyasszonyát.

Clara aggodalmaskodása talán méltányolható, - mondotta. - Az ékszerek biztosabb helyen vannak a vasdobozban. Ő csak meglepetést akart szerezni az indítvánnyal és kedveskedni kívánt.

A leány már azon a ponton volt, hogy még őszintébben, bátran beszéljen Willoughbyval, mikor ez a hódoló engedékenység színébe öltözött pár szó, mellyel a férfi elállott az ékszer-viselés követelésétől, hirtelen ismét lefegyverezte, újra melegebb érzéseket költve föl benne.

Ennyit mégis mondott: „Félek, Willoughby, mi sokszor leszünk különböző véleményen!”

- De majd ha csak idősebb leszel! - hangzott a zavarba ejtő válasz.
- Akkor már késő lesz megtenni ezt a fölfedezést!
- Azt hiszem, nem is kell föltétlenül megtennünk, édesem!
- Ugy érzem, nekünk ellenkező a gondolkodási módunk.
- Légy nyugodt, - mondta Willoughby, - a legkisebb megnyilvánulását is észrevettem volna már ennek!
- De én tudom, - állhatatoskodott a leány, - én úgy tanultam, hogy nők részéről az a legeszményibb viselkedési mód, ha értelmüket csak afféle kíséző muzsikává alázzák.
- Nők részéről, drágaságom? - az én feleségem természetes harmóniában fog együtt élni velem!
- Ah! - Clara összeszorította ajkait, mert ásitás kerülgette. - Nátatok jobban elálmosodom, mint bárhol másutt.
- Clarám, a mi levegőnk a legjobb az egész országban. Igazi tengeri levegő hatása van.
- De mi lesz, ha engem majd állandóan álmosá fog tenni?
- Majd nyilvánosan mutogatni fogjuk az alvó Csipkerózsát.

Ez a vidám kitörés teljesen lesujtotta a leányt.

Elvált a férfitől, egy lázasan gyors remegésű, finoman éles agyvelő minden megvetésével a boldog, kába mezőkön kérőző, vaksi agyvelők iránt. Oly hevesen élt benne ez a láz, oly metszővé élesült ez a mindentlátás, hogy immár senkit sem kimélt tovább, még Vernont sem. Csak a kis Crossjay, akit legkevésbé tartott képesnek arra, hogy ő is összefogjon ellene a többiekkel, csak a kis Crossjay vigasztalta: az ő kedvét kereste, neki akart tetszeni egyedül és egyedül őt irigyelte. Crossjay volt környezetében a legfiatalabb, legszabadabb lény, még előtte nyílt a világ s nem tudta, hogy ez a világ mily rettenetes, vagy mily rettenetessé tehető. Szerette a fiút, mivel őtőle semmit sem várhatott. A többiek, például Vernon Whitford, segíthettek volna s ime, a kisujjukat sem mozdították. Vernon láthatta a helyzetét. Szórakozott elmélyültsége mögött átható erejű tekintet rejtőzött s ha ezek a szemek csak egyszer-kétszer pihentek is meg a leányon, nyilván jól kiolvasták lelke minden redőjét, - de mi végre? talán csak azért, hogy a leány egy éles acélműszer mélyrevágó pengéjét érezze, haszontalanul!

Clara tudta, hogy igazságtalan. De épen ez volt a helyzete, siralmas helyzete, - egy hálóba fogott, vad teremtés türelmetlen, pánikos idegrángásai, amint segítségért vijjog. Tulozta

szenvedéseit, hogy erőt gyűjtsön lerázásukhoz, erejét viszont elveszítette, mihelyt ráeszmélt, hogy tuloz; s ebből az ellentétből tétováság született, kusza kiáltások, mint az örület kezdetén; már nem pirult el, mikor így szólt magához: „Hátha jön valaki, aki szeret!” - Mielőtt Constantiáról hallott, a szabadságot szüzi istennőnek képzelte maga elé, - férfimegszemélyesítő nem ötlött gondolatába, - ha szabadítóról ábrándozott, inkább angyali jelenségként derengett eléje, semmint egy büszke királyfi. Ez a szép, gyermekes kislányosság immár odavolt. A sárkány karmai közt vergődő testtel, az undor émelyét érezve, képtelenül a harcra, képtelenül a hangos beszédre, önmagához kezdett suttogni s az egészséges természet érett női kitörésre ajzotta: „Hátha jön valaki, aki szeret!” - nem magáért a szerelemért, de hogy szabadon lehessen föllélekzenie; és ez a kitörés élővé és erőssé fokozta a vágyat, olyanná, mint az anya lihegése, aki az elmerülő hajón csak gyermeke partramentéséért eseng. „Ha akadna egy nemes férfi, aki olyannak látna, amilyen vagyok s nem átallana segítségemre sietni! Oh! ha kiragadna valaki a töviseknek és indáknak ebből a börtönéből! Én magam nem tudok utat törni magamnak. Gyáva vagyok. Segélykiáltásom is ezt mutatja. De csak intene valaki, ha egy ujjal is, - megváltoznék, tudom... Vértől rohannék a gunyos hahotázók közt hozzá, - a jó pajtáshoz! Oh! egy jó pajtást! Nem kell nekem szerelmes! Hiszen megint csak egy másik önzőre bukkannék, s ha nem is volna a legrosszabb fajtából való, még mindig elmérgezhethetné a lélekzetemet. Mért is nem szaladok én is valami katona után, mint az egyszerű Julik és Sárík. A katona hazájáért kockáztatja életét s egy nő mindig büszke lehet az ilyen férfira, még a legutolsóira is. Constantia megtalálta a katonáját! Talán imádkozott s imáját meghallgatta az ég. Talán rosszul cselekedett. De, jaj, mennyire szeretem őt azért, amit tett! A katonát Harry Oxfordnak hívták. Papa a Constantia Perseusának szokta nevezni. Constantia bizonyára érezte, hogy szenvedéseit nem lehet kibeszélni. Csak cselekednie lehetett, beleugrani a hideg vízbe. Először is mindig Harry Oxfordra gondolt. A férfi nevét ismételtetni s tudni azt, hogy a férfi vár reá, vigasztalás lehetett, erőt adó haladék. És aztán: nem habozott, elmetszette a kötelekeket s keresztet vetett magára az ugrás előtt. Oh, bátor leány! vajjon mit gondolsz felőlem? De nekem nincs Harry Whitfordom, én egyedül vagyok. Csak kiáltsanak kigyóbékát a női nemre: mi bizonyára rosszak is vagyunk, ha annyi rosszat lehetett összeírni rólunk; de azt kívánni tőlünk, hogy azt a keresztvetést inkább az esküvői szertartásnál végezzük, csak azért, mert tudatlanságunkban ígérettel köteleztük magunkat a férfihoz, akit félreismertünk, hát ez... ez...” - Clara hirtelen, mint akit ütés ér, ráeszmélt, hogy az Oxford nevet mással cserélte föl s haja tövéig elpirult.

XI. FEJEZET.

A duplavirágu vadcsereznye fa.

Sir Willoughby kivárta a pillanatot, mikor Clara is vele volt s egyben a park felé is nyugodtan vonulhatott ki a szárnyasajtókon keresztül, arra az esetre, ha az ellenség tulerőben lévőnek bizonyulna. Így támadt rá unokafivérére, szóba hozva azt az ostoba londoni elköltözést, amely terv az egész családi egyensúlyt fölborítaná: „Most jut eszembe, Vernon, hogyan is van az, hogy te fűnek-fának kotyogsz, csak nekem nem, arról, hogy fazékba akarsz csücsülni és huslevest főzetsz magadból? - mert London semmivel sem jobb ennél, holott te sokkal jobbat érdemelnél. Kérlek szépen, ne bosszants. Csavarogj egyet külföldön, ha nem férsz a bőrödben. Maradj oda két-három hónapig s majd csatlakozz hozzánk, mikor hazatérőben leszünk. Azután pedig már jó lesz családalapításra is gondolni. Kövesd a példámat, ha tetszik. Tied lehet akármelyik kerti házam, vagy telket választhatsz, ha te akarsz építtetni. Mindenben a kedvedben járok, csakhogy föl ne borítsd a körülöttem érzett egyensúlyt. Londonban, drága öregem, elveszited az egyéniségedet. Mi lesz ott belőled? Kérdezlek: mi? Az ember úgy érzi, hogy összedől fölötte a ház, ha egy ilyen folyvást fészkelődő, egyhelyben maradni nem bíró alakot lát. Itt legalább mindenki ismer, kedvedre tudóskodhatsz; - odaát Londonban senki se vagy. Nézd, én egészen nyíltan megvallom neked, én magam is érzem ezt: egy heti London után formálisan menekülnöm kell, haza, újra megtalálni itthagyt egyéniségemet. Hallgass rám. Te nem akarsz komolyan elmenni.”

- Szándékomban van, - felelte Vernon.

- Miért?

- Már említettem neked.

- Nyílt megbeszélésen?

- Csak úgy, odavetőleg, mivel nem igen adsz másfajta tárgyalásra alkalmat.

- Tudtommal egyáltalán nem említetted előttem. A megokolást illetőleg pedig tucatjával hozhatod föl az okokat, mégsem érteném meg ezt a dolgot. Saját érdekeid ellen cselekszel, s az én kívánságommal is szembeszállsz. És, öregem, nem is én vagyok az egyetlen, akinek szomorúságot szeresz. Nézd csak, Vernon, te magad mondtad, hogy az angolok tökéletes zsidók lennének, ha a patriarchális rendszer szerint tudnának élni. Ezt te mondtad, igen, te! - világosan emlékszem rá. Oh! csak neked vannak ilyen kétértelmű vágásaid, te gunyoltad ki így az angol családok zsörtölődő együttélési-nem-tudását. És most te vagy az első, aki megtöröd a mi együttélésünket! No, én igazán nem vagyok holmi tökéletes zsidó, de azért...

- Sir Willoughby némi titkos összevetésfélét vett észre menyasszonya és unokafivére közt. Fölemelte arcát, mintegy tanácskozást tartva szempilláival s kacagásra szánta el magát: „No igen, bennem van ilyesmi, s nekem tetszik a patriarchális élet gondolata.” - Clarához fordult: „A nagytiszteletű doktor ur is részese lesz a mi együttetésünknek!”

- Papa? - csodálkozott a leány.

- Miért ne?

- Papa magános, tudós ember.

- De jobb lesz, ha nem kell majd elválnod tőle, drágám!

Clara megköszönte Willoughbynak, hogy ily kedvesen gondoskodni kíván édesatyjáról s közben analizálgatni próbálta ezt a kedvességet, melyben semmiképen sem lehetett valami ellenkezőt fölfedezni, önzést is alig, noha a leány érezte, hogy mégis van benne ilyesmi.

- Majd fölvetjük előtte a gondolatot, - mondta Willoughby.

- Persze, inkább csak udvarias kedveskedésül?

- Kérdés, hogy elfogadja-e a kedveskedésünket. Ezek a nagy tudósok kiszámíthatatlanok!... És ha Vernon megy, nem tudom, mivel köthetnék le Dr. Middleton... Dehát erről képtelenség csak vitázni is!... Igazis, Vernon, ami Crossjay urfit illeti, lesz gondom rá!

Willoughby épen hátat akart fordítani Vernonnak, hogy átlépjen a parkba, mikor Clara megszólalt: „Akarod, hogy Crossjayt előkészítsék a tengerészeti vizsgára, Willoughby? Egy napunk sincs vesztenivaló!”

- Persze, persze! Lesz gondom rá! Bizzátok csak rám, nem veszem többé szem elől azt a fickót!

Karját nyújtotta menyasszonyának, hogy levezesse a lépcsőkön a kavicsporondra s elcsodálkozott, mennyire izgatott a leány.

Clara habozó, félrehuzódó ujjakkal felelt a behajló könyök hivatására: „Nem kellene halogatni a dolgot, Willoughby”.

Mozdulata megnyugtatót kért, mielőtt a férfi karját érintené.

- Az egész csak pénzkérdés, Willoughby, hiszen tudod, - mondta Vernon. - Ha Londonba megyek, egyelőre nem tudnék megfelelően gondoskodni a fiuról, legalább is nem bizonyos, hogy tudnék.

- De hát mi a csodának mennél egyáltalán?

- Ez más lapra tartozik. Mindenesetre jó volna, ha te vennéd át a fickót.

- Amely esetben a viszonyok teljesen megváltoznak. Felelős leszek Crossjayért s így jogom lesz őt a magam belátása szerint nevelni tovább.

- Vagyis valószínűleg a lusta semmiháziak száma fog eggyel szaporodni.

- Kezeskedem róla, hogy gentlemant csináljak belőle.

- Már épen elég van szerintem ezekből a te gentlemanjeidből a világon.

- Sohasem lehet elég belőlük, öreg Vernonkám.

- Ők a tunyaság nemzeti védőgárdája. Egy szegény fiut hozzájuk hasonlónak nevelni épen annyi, mintha tolvajok barlangjában nőne föl; a társadalom ellenségévé lesz, ha nem is rendőri alannyá.

- Vernon, láttad már a Crossjay apját, aki jelenleg tengerészkapitány? Bizonyára láttad...

- Jó ember és igen vitéz tiszt!

- Mindeme kitünőségei mellett is azonban mackó maradt, vén mackó. Most már kapitány az öreg, de nagyon későn jutott idáig, beláthatod. És hiába jó ember és hiába kétségkívül bátor tiszt, mindezt lerontja az a tény, hogy nem gentleman. A vele való érintkezésről szó sem lehet. Nem csoda, ha a kormány nem hajlandó gyorsan előléptetni. A kis Crossjay nem a te nevedet viseli, hanem az enyémet s már ezen az egy ponton is joggal avatkozom bele sorsa irányításába. Nyomatékosan ismétlem, hogy egy fiatal ember boldogulására a legdöntőbb bizonyítvány, ha a szalónban arat sikert. Ismerek egy kitünő londoni kereskedést s egy derék

közjegyzői irodát, - mindakét helyen csak egyetemet végzett alkalmazottakat tartanak, vagy legalább is ezeket részesítik előnyben,

- Crossjay keményfejű fickó, aki se az egyetemre nem való, se a szalónba, - felelte Vernon; - arra termett, hogy harcoljon és meghaljon értünk, ennyi az egész!

Sir Willoughby rövid megjegyzésre szorítkozott:

- A fickó kedvencem!

A további vitát elkerülendő, idegesen lépett a kertbe, Clarát is maga mögött hagyva. „Bocsánat drágám!” - fordult vissza. Clara nem tudott komor arcot mutatni, de arckifejezését e pillanatban apró gödröcskék sem enyhítették s szemei villogtak. Szívében fogadni mert volna, hogy az általa földézett Crossjay-vita le fogja leplezni az Önzőt. És más motívumok is vezették még, rejtettek és össze-visszabonyolultak, fölismerhetetlenek, mindegyik elégséges arra, hogy önnön kajánsága tudatán túl is izgalomba sodorják, - így merte kikényszeríteni a Crossjairól kezdett szóváltást a Vernon jelenlétében.

Végre ki-ki láthatta, hogy tudatára ébredt a szenvedésnek, mely az Önző társaságában kinozza! Vernon képében az egész világot bizalmasává tette ennek a titoknak. A világ most már nem fog rosszat gondolni róla, - reménykedve csüggött a gondolaton, - még ha ő maga a legrosszabbat gondolja is magáról. De az önvádak maradjanak csak a leszámolás napjára; a fő az, hogy a világot a maga oldalára kell kényszerítenie, vagy legalább is el kell hitetnie magával, hogy ez sikerülhet, szüksége van erre abban a szörnyű küzdelemben, melyet önnön lelke látkörén belül, - és számára most nincs látkör ezen túl, - közeledni lát. Az elkerülhetetlen összeütközésben ez lesz támasza. A becsületes egyenességből föl lehet áldozni valamicskét. Ha megfontolja, mily gyenge és magányos ő ebben a harcban, mily gyászosan összekötözött, mennyire erején tuli a föladat: jótékony fátylakkal hüsíteni izzó lázadozását, egy kis leányos képmutatást nem érezhetett egyébként természetes védőpaizsnál. Lelkiismerete berzenkedését azzal nyomta el, hogy a lelkiismeret nyilván kicsiségeket fúj föl nagy dolgokká: bár valahogyan érezte, hogy ő maga az, aki kicsinységeket nagy dolgokká tuloz s bár azt is sejtette, hogy ezzel lelkiismeretét ravaszul preparálja illedelmes vakságra, rettegett lehetőségekkel szemben; - de büszkesége, hogy aránylag apró bűnöcskéket néz ily fontoskodással, az öröm pirosságával vonta be szüzi fehérségét s tudalolta a belső, intő hangot. Igazában véve nem volt hozzá bátorsága, hogy hosszabb ideig rosszat merjen gondolni önmagáról, hiszen harcok felé vitorlázott. Apácák és remeteszentek talán képesek ilyesmire; ők ráérnek. Meghökkennt kissé a fizetségen, amibe önnön biztonsága s a világ esetleges támogatása kerül; meghökkennt és félt a veszélytől, hogy sokat veszíthet, de aztán fizetett: lesz ami lesz.

- Amint látod, a derék Vernonnak nincsenek érvei - szólt hozzá Willoughby.

Szorosabban vonta karja alá Clara kezét, éreztetni vele, hogy erős oszlop a támasza.

- A pici agyacska jöhet zavarba, kételyek közé, lehet határozatlan arra nézve, hogy milyen utat válasszon, - a végén, ugy-e, mégis csak hozzám tér vissza? nem? - és én mindig figyelni fogok rá! - kezdte újra, békítő hangon. - Drágaságom! én pedig hozzád térek vissza mindig, ha bántani fog a világ! Így egészítjük ki egymást tökéletesen. Meg fogsz ismerni engem, még idejekorán meg fogsz ismerni! Azok számára, akik előtt föltárom magam, nem maradok titok. Nem törekszem a titokzatosságra: bár meg kell vallanom, hogy a te otthonod... a te szived Willoughbyja nem teljesen azonos a világ előtt ismeretes Willoughbyval. Hiába, a fenevad ellen fölfegyverkezetten kell mennünk.

A fiatalság bosszút áll az egyhangúságon, semmi sem bizonyosabb ennél. Nem kitervelt bosszu ez, de a sok ismétlés méregként hat az ifjui szervezetre s a bosszu kirobban: fölsza-

baduló sóhajokban, egy jó nyújtózkodásban, egy jó nekiszaladásban a mezőkön keresztül; - a természet áll bosszút értük.

- Mikor érkezik De Craye ezredes? - kérdezte Clara.

- Horace? Két-három nap múlva. Szeretnéd, ha már a színhelyen lenne, hogy beletanulhasson a szerepébe, drágám?

Clara eddig nem sokat törődött a De Craye ezredes érkezésével s nem tudta, miért tett említést róla; most azonban riadtan hőkölt vissza ettől a névtől, először holmi kis mentegetőzés árnyékába, aztán a vádlottak padjára.

- Én nem nagyon kívánczom utána. Nem tudom, mi tanulni valója volna itt. Nincs semmi különös óhajomásom. Willoughby, hogy is mondtad? - hogy forduljak hozzád és meg fogsz majd hallgatni... Én oly hétköznapi módon beszélek, hogy csak abban az esetben fogsz megérteni, ha úgy veszed a szavaimat, ahogy mondom őket. Bennem nincsenek értékek... én csapongó lélek vagyok... Én a szabadságomat szeretem... Szabad szeretnék lenni...

- Flitch! - kiáltotta Willoughby.

Olyan volt, mintha szellemet idézett volna.

- Bocsáss meg, szerelmem, - folytatta, - de lásd, ott az az ember megszegte határozott tilalmamat, mely szerint nem szabad többé az én birtokomra betennie a lábát! S most ide-szemtelenkedett a kertbe!

Sir Willoughby kezével hadonászott egy züllött külsejű alak felé, aki nyilván szerette volna bevárni őt.

- Csapongó lélek, értéktelenség, szabadság, - ugyan, édesem! - hajolt ismét Clara felé, mikor az idegen engedelmes odáboldalgása kissé lecsillapította, - neked törvényadta szabadságod van, mint minden rendes asszonynak; - csapongásodat ellenőrizni és irányítani fogom; értékeid önérzete pedig visszatér, ha majd jobban összemelegszünk: - most csak gyáva vagy. Az értéktelenség érzése kezesség a későbbi értékek kifejlődésére... Ugy látszik, ma prédikáló kedvemben vagyok! Hogy ki ennek az oka? Bosszantott az elébb az az alak! Flitch istállólegény volt, groom és kocsis, mint annakidején az apja, aki harminc éven át állt a kastély szolgálatában. Mr. Flitchnek kutyabaja volt nálunk; egy szép napon aztán belebujt az ördög, hogy, azt mondja, javítani akar a sorsán, függetleníteni akarja magát s elibém tálal holmi boltnyitási históriát a grófsági székhelyen. - Flitch! vigyázz, ha elmegy, örökre mégy! - Oh! rendben van, mondja. - Helyes! isten áldjon, Flitch! - Tisztességtudó ember volt, de látni lehetett rajta, hogy bolond, ami csakhamar ki is derült róla. Azóta, pár éven belül legalább tizszer kaptam itt a birtokon, határozott tilalmam ellenére. Mulatságos, de legalább ennyi esetet számoltam össze. A bolt persze megbukott s Flitch függetlensége abból áll, hogy üres zsebeibe rakott kezekkel csavarog, úgy báméskodik valamelyik közeli dombról a kastélyra.

- Nős ember? vannak gyermekei? - kérdezte Clara.

- Kilenc! s a felesége hozzá még olyan asszony, aki se főzni, se varrni, se mosni nem tud.

- Nem adhatnál neki valami foglalkozást?

- Azok után, hogy csak fogta magát s elment?

- Elnézéssel lehetnél...

- Itt boldogan élt. Mégis rászánta magát, hogy másfelé megy, szabadulni akart, - persze, az én igám alól! Itt hagyta a szolgálatot, óvásom ellenére. Flitch, - így is mondhatjuk, kivándorolt a feleségével meg a kilenc gyerekével s a hajó zátonyra jutott. Visszatér, de a helye már be van töltve; - csak hazajáró lélek lehet, a hazajáró lelkeket pedig utálom.

- Azért mégis akadhatna valami munka a számára.

- És a derék Vernon is épen így fog járni, édesem! Ha megy, örökre megy. Tekintélyem életelve, hogy ehhez ragaszkodnom kell. A száraz levél is ép ily joggal vágyódhatna vissza a fára. Ha egyszer lehullt, örökre lehullt! „Sajnálom, de te akartad így, kedves barátom!” - Lásd, Clara, bennem vannak bizonyos elemek...

- Rettenetesekek!

- Hát csak fejtse ki rábeszélő hatalmát Vernonnál. Te körülbelül azt teheted ezzel a vén fickóval, amit akarsz. Miss Dale ma este egy-két heti itt tartózkodásra érkezik. Vezesd rá az öreget, hogy Laetitiára gondoljon. - És hogy visszatérjek az előbbire: - elemek vannak bennem, amelyeket ép oly kevéssé lehet vigyázatlanul kezelni, mint a puskaport. És különben is, nem értem, miért ne lehetne tiszteletben tartani őket, bizonyos tekintettel lenni reám és figyelemmel a következményekre. Akik nem így cselekedtek, azok eddig még mindig megbánták.

- Másoknak nem beszéltél ezekről a benned rejlő elemekről, - jegyezte meg Clara.

- Bizonyára nem: csak egy menyasszonyom van, - hangzott a kedveskedő felelet.

- És szép dolog velem szemben, hogy épen a legrosszabb oldalaidat tárod föl előttem?

- Egész éneket, drágám!

Hízal kedőn oldalt hajló feje s meghitt mosolya oly érzelmes jelentőséggel ruházta föl ezt az „egész énem”-et, a leány végtelen szerelmében való hit oly boldogan sugárzott belőle, hogy Clara végre is megértette: ez a férfi elvárja a szerelmet, elvárja, hogy úgy imádják, amilyenek épen mutatkozik, tekintet nélkül tulajdonságai mérlegelésére; - aminthogy a szerelem így is cselekszik, legalább a fiatal szerelem... Hiszen ő is így szeretett talán, valamikor, mielőtt érzelmei meg nem dermedtek. És ez akkor történt, mikor a „picinyke agy” gondolkodni kezdett s lázadásra ingerelte az érzelmeket.

Sir Willoughby úgy érezte, hogy egyénisége teljes rakománnyal, nagy biztonsággal lebeg a szerelem dagadó vizein s az uszásnak ez a szabad érzése volt az, mely sajátmagáról oly fölényel beszélgetett vele.

Clara ezzel a belső fölkiáltással fordult el a büszke képtől: „Miért is nem igyekszik ragyogóbb színekkel festeni előttem magát?” - és még egy kérdés: „Nem volna semmi fogalma a nagylelkűségről és a lovagiasságról?”

A boldogtalan gentleman azonban vigan hitte, hogy őt nagyon szeretik, hogy fejét a Szerelm szívére pihenteti. Arról képzelődött, hogy minden rája vonatkozó apróság csak jobban fölcsigázza a leányi érdeklődést és asszonyi bámulatot, újabb, heves kíváncsiságot gyújtva: még jobban megismerni őt, amire aztán készségesen igyekezett megfelelni, végtelenségig ismételve ugyanazokat a dolgokat. A nőkről való fölfogása a primitív fehér és fekete alternatíva volt: vannak jó és vannak rossz nők; - az övé mindenestre jó. Önmagáról táplált nagyszerű véleménye megerősítette benne a hitet, hogy a Gondviselés, mint az igazságos és méltányos megoldások szerzője, szükségképpen a legkitünőbb nőt biztosítja számára, - különben mit kellene gondolnunk a Gondviselésről? És ez a nőstény, - hiszen így alkotja meg az a gondos kéz, - természetesen összhangba simul vele, az ő férfiúi egyéniségével, akár a kör rejtett középpontját, akár a kerület felé tartó sugárnyalábokat nézzük. Ha a középpontot ismerjük, akkor a kört is ismerjük és észre fogjuk venni, hogy a sugárnyalábok mind a kör jellemzését szolgálják, úgy hogy a kerületről rajtuk keresztül juthatunk a középponthez. Ennélfogva Sir Willoughby olykor-olykor elindította Miss Middletont egyikén ezeknek a konvergencia vonalnak. Minket magunkat is a mélységbe ránt, de hiába, ha egyszer bálnába verte szigonyát az

ember s hozzákötötte magát a kötélhez, alá kell sülyednie; - csoda lesz, ha megint fölszínre evickélünk.

Nők, akik kevert lények volnának, akikben az isteni elemek jóval alantasabbakkal elegyül-
nének, kívül estek Willoughby elképzelésén. Ép oly kevésbé tartotta lehetségesnek az
agyagból gyúrt angyalokat, mint a porcellán-ördögöcskéket. Az ő számára mindvégig azok
maradtak, akiknek legelőször teremtődtek; olyik eltört közülük, másikus foltot kapott, de
helyel-közzel akadt egy-egy tökéletes példány, méltó a kiválasztott férfihoz. Ha a világ
suttogni kezdett róluk, Willoughby azonnal rájuk vágta a finnyáskodó erkölcsi lenézés ajtaját:
a legszivesebben tüzes bélyeget sütött volna a homlokukra. Önmagában el is végezte ezt a
műveletet s végtelen érzékenysége és válogató izlése, mellyel a női ultrafinomságokat kereste,
szigorú bírává tette őt, épen az önzés farsangi korszakában, a szerelmek idején. Constantia...
szabad-e beismernünk?... igen, Constantia nyíltan és bátran bánt el vele ebben az időben; mint
olyan nőhöz illik, aki majd hősök anyja lesz, - emelt fővel, szinte félig elébe ment az udvar-
lásnak, tudatosan nem mimelve azokat a hölgyeket, akikből marionett-seregek mamácskái
válnak s akik szégyenlősen, illendőség szerint sütik le a szemüket a férfi előtt. Az önzőfajta
gentlemaneknek viszont az ilyen hölgyek hizelegnek inkább, mert ezek éreztetik velük „első”-
voltageukat. Constantia nem sértette meg különösebben Willoughbyt, de mivel hiányzott belőle a
tisztaságnak az a színházat játszó kidomborítása, amit hősünk megkívánt jegyesétől,
Willoughby mély sérelmet érzett.

A szerelem ideje az önzés farsangi korszaka, amely próbakő elé állítja természetünket. Az
igazi szerelemről beszélek, nem az álarcos érzésekről, a szerelmi téma különböző fuvola-
szólamairól. A szenvedélyről szólok, a nagy lángról, melyben, mint egész földi sorsunkban,
élet és halál lobog és amely kihuny, vagy megmarad. A próbakő Willoughbyt épen olyannak
mutatta, mint az ezernyi többi civilizált himet, akiknek az a jó, ha jegyesük vademberek
módjára kezeli őket. Azt várta a nőtől, hogy szüntelenül azon a régi, megvesztegető huron
játsszék, mely már az ősemleri szatirt is táncra szelidítette, azt várta tőle, hogy ne bonyo-
lódják a szenvedély utvesztőibe s illendő figurába simuljon élete párjával, még mielőtt a
szatiri kezek átfonnák s a fürge paták végkép magukkal ragadnák. Hogy a nő biztosíthassa
magának a férfi becsülését, akit magához akar láncolni, bizonyos dolgokat sohasem szabad
tennie, szólnia, vagy gondolnia. Kolostori zárkózottságnak kell lennie. Nos, az asszony nép
aztán, bármily különös vagy kínos ilyesmit hallani, jól megérzi, mit várnak tőle a férfiúi
lelkek; jól megérzi azt is, sőt olykor hálásan veszi, hogy nem is annyira a zöld és virgonc
erdei monsieur megfékezéséről van szó, mint inkább annak a falánk esztétikai mohóságnak a
kielégítéséről, mellyel a férfiak egyre a női érintetlenséget esdeklik körül, mindenféle
ragozásban, közben saját „Én”-jük nyomoru nagybetűjét csattogtatva. Lehet, hogy a nők
látják azt is, mennyire az érzékiségben gyökerezők ezek a dolgok s ráismernek az ősi Patásra
a tulfinomult dédunokákban is. Lehet, de nem bizonyos. Talán nem látnak világosan: de ez
aztán annál nagyobb kár, mert így az említett mohóság lecsillapításában sok színlelést kell
mutatniuk, s a maguk módján épen úgy vesztesek maradnak, mint ősanyáik. Még mindig
kézzelfogható és anyagi csábok meglöbögésére szorulnak, hogy így csalogassák s
elégítsék ki ostromlóikat: ami oly megoldás, mely alatt szellemi részük elsorvad és hasztalan
reménykedik. Az igazán erős női lelkek végül határtalan durvaságot fognak fölfedezni a
határtalan tisztaság, a bimbószüzsiség követelésében. Előbb vagy utóbb belátják, hogy áldozat-
ok, a rideg magányu Önző áldozatai, mert csak erőltették magukra a tudatlanság álarcát s ezt
nevezték ártatlanságnak; az Önző gyönyörűségére vásári portékává alázták magukat s csak-
ugyan kiszolgáltatták az árut, mivel megkívánta valaki: eltűrték, hogy századokkal vissza-
rángassák őket, a testi ártatlanság mellékes ráadásával történő csuf játékba, csakhogy az Önző
féltékeny birtoksovárgása kielégüljön. Holott az lett volna a föladatuk, hogy lelküket följé
emeljék a bármily szép testi javaknak s a női erőt a csak cirádaértékű hófehérségnek. Hiszen

nincs bennük épen olyan harcos vér, mint a férfiakban? - nem azért állnak-e a férfiak mellett, hogy hősöket szüljenek nekik, bábok helyett? Csakhogy persze a falánk Önző-him jobban szereti, ha inkább lelketlen, cifrára csiszolt, értékes, szüzi-fémedények gyanánt kapja őket, még frissen az alkotóművész kezétől, hogy karjai közt cipelve sajátjaként dicsekedhessék velük, ihassék belőlük, újra töltsé és ürítse őket, végre is elfeledve, hogy voltaképp lopott portékát bitorol.

Hogy így mellékösvényre kanyarodtunk, ez nem volt eltévelyedés Sir Willoughby Patterne és Clara Middleton történetétől. Willoughby, noha igen értelmes és nagyon érzékeny férfi volt, vakon állt szemben mindazzal, ami pedig elég láthatóan ment végbe a leányon, mivel Clara azt az árucikket is kitűnően fejlesztette volt ki magából, amit Willoughby a női nemtől egyedül várt. Most bucsut kellett vennie a szép fiatal hölgytől, hogy a városba lovagoljon s épen azon igyekezett, hogy egy sűrű kis babérligeten át vezesse vissza a leányt, kiélvezni kedves zavarát. Clara azonban ellenszegült; - igen, határozottan fordult a nyílt pázsítsétány felé. Willoughby összehasonlítást tett: Clara mennyire más, mint a szerelmes Constantia volt. Örült, hogy így kellemesen csalódott. Clarában az Erkölcösség istennőjét látta, aki a Tisztaság fölött örökösödik s nem tulságosan merész állítás, ha azt mondjuk, hogy Willoughby szinte fülével hallotta, amint az Illendőségi Szabályok, a Tisztaság eme apai és anyai dédszülei, teli szájjal csámcsogták a leány dicséretét. Ha pedig azt kérdezné valaki, hogyan lehet egy érzékeny szerelmes ilyen nagyon elvakult, ezennel arra ítélem, hogy az előző kikezdést mégegyszer rágja végig.

Miss Middleton még nem volt eléggé kioktatva neme helyzete felől s így nem tudta, hogy most az asszonyi harcok legádázabb forgatagába keveredett. Személyi helyzete azonban mégis hamarosan tudást csöpögtetett belé, mintahogy a megkapott testi betegség is fölvilágosít bennünket, hányadán vagyunk s mi ellen kell védekeznünk. Férjhez mehetett ehhez az emberhez? Willoughbyval nyilván lehetett bánni. De leereszkedjék-e ennek a vele való bánásnak csselfogásaihoz, csak azért, hogy türhető életet biztosítson magának? - ez borzasztó elposványosodást és elsekélyesedést jelentett! Ennek a kopár égboltnak és változatlanul lapos földnek víziója oly élénken lebegett a leány elé, hogy görcsösen zárta le szempilláit: kizárni ezt a látványt, mint valami kivülről eső rettenetet, amely rá akar törni. Közben majdnem belebotlott a kis Crossjaybe.

- Oh, megütöttelek? - kiáltott a fiu.

- Nem, nem! - tiltakozott Clara, - az én hibámból ütköztünk össze. Vezess el valamerre, akárhová, csak embert ne lássunk!

A fiu megfogta Clara kezét s a leány újra gondolataiba merült. Szorította Crossjay ujjait s melegség töltötte el a gyermek iránt, amiért ott van mellette és hallgat. Így vezeti ifjuságunk idején a vér az értelmet, még ha hűvös ártatlanságu is az a vér s ha csak alig is érezzük lüktetését, - úgy, hogy Clara így szólt magához: „És ha hozzá megyek feleségül? mit érek vele?... Akkor eleget tettem a becsületnek? Férjhez menni hozzá, csakhogy megtartsam az adott szót... És aztán?...” Ellenállhatatlan levertség készítette mély sóhajra. Ugy írjuk le ezeket, ahogy gondolta; szaggatott pontozással gondolkodott, mint a lányok s némely asszonyok. Az Önző-him árnyéka lakik agyvelejük kamráiban s rémülettel tölti el őket.

- „Férjhez menni s aztán menekülni!” - ez volt a gondolat. Irgalmas szívvvel olvassátok. Egy szegény, kétségbeesett leányról van szó, nem holmi örültről.

- Te most biztosan holtfáradt vagy, - mondta Crossjay.

- Nem, dehogy is! Miből gondolsz? - kérdezte Clara.

- Csak úgy gondolom.

- De miért?
- Olyan forró vagy!
- Honnan veszed ezt?
- És olyan kipirult!
- Inkább te, Crossjay!
- Nekem csak az arcom közepe piros és csak akkor hevülök ki egészen, mikor szaladok. Te pedig hozzá még magadban is beszélgetsz, mint a gyerekek, ha kidőlnék.
- Így szoktak csinálni?
- Ilyeneket szoktak mondani: „Tovább is bírtam volna”, vagy: „Fölpattant a csattom”, - ilyesmit dűnnyögnek magukban, ha már nem győzik tovább a futást.
- És te ezt megfigyelted?
- Nézd, Miss Middleton, én nem kívánom, hogy te fiu légy, csak nagyon szeretnék egész életemen melletted lenni és gentlemanné válni. Én ma este Miss Dale-lel együtt ideköltözöm a kastélyba, hogy a felügyelete alatt maradjak, mert őhelyette az unokanővére megy hozzájuk, a papájára gondot viselni. Este majd ugy-e fogsz velem sakkozni?
- Este neked le kell feküdnöd, Crossjay.
- Nem kell, ha Sir Willoughbyt elcsiphetem. Ő szerinte én szakértő vagyok a madártojás-gyűjtésben. Értek a házinyul- és a baromfi-tenyésztéshez is. A tanyasi élet nem boldogság? De, aki tanyasi, az nem vehet ladyt feleségül. Egy lovassági tisztnek vannak a legszebb kilátásai.
- De te tengerésztiszt akarsz lenni!
- Nem tudom. Még nem biztos. Elhozom a két kis mezei egeremet s az ebédnél majd mutatványokat csinállok velük. Olyan drága kis pofák! A tengerésztisztek nem olyanok, mint Sir Willoughby.
- Nem, nem olyanok, - mondta Clara; - azok a hazájuknak szentelik az életüket.
- És belehalnak, - felelte Crossjay.

Clara szerette volna, ha most szemtől-szembe állhatna Willoughbyval: most tudott volna beszélni!

Megkérdezte a fiut, hol van Mr. Whitford. Crossjay titokzatosan mutatott a duplavirágu cseresznyefa irányába. A fa közelébe jutva, Clara megpillantotta Vernont, amint elnyújtózva fekszik. Azt hitte, hogy olvas, aztán látta, hogy alszik, a könyv lapjai közt felejtett ujjal. Miféle könyv lehet az? Clara kíváncsi lett címére a könyvnek, amelyet Vernon ezek alatt az ágak alatt szokott olvasni s megmarkolva Crossjay kezét, oldalt erőltette a nyakát, mint aki fél, hogy beleszédül a szakadékba, amelybe leles, - így akart egy pillantást vetni a cimlapra. De aztán, még mindig elbillent fejjel, arra fordította az arcát, ahol a szűzi virágteher, fehérebben az ég nyári felhőinél, záporosan hajolt alá s oly sűrű fűrtökké zsufolódott, hogy színárnyalatai támadtak, mint az alpesi csúcsok nyári napfényben szikrázó fehérségének. A fehér szín egyre mélyülő szféráin pihent el s lengett magasabbra Clara tekintete. Csoda megnyilatkozását érezte. A lombok szépségétől boldogan azonban szive túláradt s a csoda helyére halandóbb és sulyosabb érzés költözött. Tünődés következett, korlátok közé testesítve a viziót s föld felé huzva a szárnyalást. Ezen tünődött: „Csak jó ember szerethet így feküdni és aludni ezek alatt a lombok alatt!” Szivesebben maradt volna meg az első benyomás mellett: az isteni, korlátlan elcsodálkozás olyan volt, mintha angyallakta terekbe lebegett volna föl, mintha

kitárt szárnyak fehér szivárványivei emelték volna tovább és mindig tovább, végeleáthatatlan oszlopokban: de hiába gondolt vissza erre az érzésre, nem idézhette föl újra, - annyi lett volna, mint visszafordulni a gyermekkorba. És a boldogságnak ez az érzése bizonyára hosszabb életű lett volna emlékezetében, ha ez a mostani nyomoruság, ez a szomorú esengés a boldogság után nem dulta volna föl emlékezte minden zugocskáját, kutatva, mi hát a boldogság titka? Így tehát inkább az eltűnés vert gyökeret. „Csak jó ember lehet az, aki...!” És ez az eredmény hosszabb életűnek ígérkezett. Noha szegényesebb volt annál, aminek a helyére lépett s az alvó férfinak adott valami értéktöbbletet, mégis, Clara ragaszkodott hozzá, bár ő szenvedett veszteséget.

Lenézett Vernonra. A férfi álomittas szemekkel nézett vissza.

Clara sietve rántotta odább Crossjajt, azt sugva neki, hogy jobb lesz, ha nem költi föl Mr. Whitfordot. Aztán följánlotta a fiúnak, hogy minapi játékok fordítottját játsszák el: most ő legyen a kutya, Crossjay pedig a nyúl. Crossjay hatalmasan nekilódult. Mikor visszalesett, azt látta, hogy Miss Middleton közönyösen lépeget utána, csipőre tett kézzel.

- Épen olyan, mint a többi lány! - mondta Crossjay, némi megvetéssel, mert azon a nézetem volt, hogy a lányok mindig el tudják valamivel rontani a játékot.

XII. FEJEZET.

Miss Middleton és Mr. Vernon Whitford.

Ha valaki, még félig ittasan a könnyü szendertől, föltekintve egy szépséges fejlet pillant meg a ragyogó lombok keretében, könnyen fegyverszünetet tarthat a józanésszel s azt hiheti, hogy látomása van, míg csak szemei kormányzását megint az értelem nem veszi át. Vernon is így járt, míg a tökéletes vízió nyugtalanító módon át nem olvadt a valóságba. Olyan volt, mint valami Meluzina-ölelés, melybe odavész az agy, ha beléfeledkezünk. Csak egy kicsit engedjük át magunkat s már a legapróbb ábrándrészlet is az élet hevességével hatalmasodik ránk. Vernon talpra ugrott, köszörülte a torkát, szigorura erőltette a szemöldökei és a szája vonalát, aztán kemény, hosszú lépésekkel kezdte döngetni az álomadó földet, hogy vére ismét elevenen pezsejen ott, ahol az agy fészkel. Miss Middleton és a kis Crossjay még alig voltak egy kiáltásnyira, - a leány arcát látta tehát, és mégis, a víziós érzés, noha az értelem föl villanásai el-elhessegették, újra meg újra, makacsul kopogtatott a visszabocsáttatásért. Oly férfi számára, aki annyira alázatos a női nemmel szemben, alig jelenthetett sokat, hogy egy ifjú hölgy meglehetősen mélyen lehajlik föléje, meglesni alvásközben; - legfeljebb a karcsu alak félig kémlelő, félig figyelő tartása élénken idézi föl benne újra azt a multkori hasonlatot a hegyi Echóról. Ha egy férfi vagy nő kint alszik a szabadban, méltán ébreszthet lábujjhegyre ágaskodó kíváncsiságot. Egyik-másik férfiről tudjuk, hogy ily helyzetben kegyetlenül összecsókolják őket, s ébredésük után nem tudnak mihez fogni, valami ködös elragadtatás inceleg velük: szegény fiuk nem tudják, mi is történt voltaképen, de attól kezdve tévetegeten bolyonganak a világban. Egy látomás azonban nem forgatja ki őket ennyire, az a miénk marad, félre tehetjük, meg visszatérhetünk hozzá, gazdagnak vagy szegénynek érezhetjük vele magunkat, tetszés szerint s nem kell semmiféle törvény előtt azzal a váddal megjelennünk, hogy valami titkos kincset rejtegetünk. Mellesleg, ez boldog lehetőségek arany kulcsa is: új világok remegnek elénk az általa kitáruló hajnalban. Épen mivel kívül áll minden realitáson, kigyujtja, gazdagabbá teszi, vagy letompítja a reális dolgokat, - és ha az ember az egyszerű kézzelfoghatóságok helyett ezt kívánja, idegei szomorú állapotáról tesz lesújtó bizonyítást.

Igy bocsájtott függönyt Vernon a maga rövid fantáziadrámájára. Jól ismerte énje fantasztikus elemeit s legyűrte őket. De melyik valamirevaló férfiből hiányzanak ezek az elemek? Vernonban kevés hiuság lakozott, amely gyötörhette volna, s szenvedélyesség sem háborgott benne, harca tehát nem volt gigászi. És külön jegyezzük meg még azt is, hogy erős léptü gyalogló volt, ami legkitünőbb orvosság, ha az ember szét akarja szórni a lelki mocsárgözöket. Vernon próbálta már ezt s jól tudta, hogy az örültséget legjobb agyonsétálni.

A park végén a kis Crossjay érte utól, s némileg tulozva a kifulladt lelkendezést, ezt kiáltotta: „Mr. Whitford, nézze csak, ott van Miss Middleton és elővette a zsebkendőjét!”

- No, és miért, fiacskám? - kérdezte Vernon.

- Igazán nem tudom. Egyszerre csak odavolt! És lássa, ilyenek a lányok! - most úgy jön, mintha semmisem történt volna, pedig én láttam, hogy fájlalta az oldalát.

Clara tagadólag rázta a fejét. „Egyáltalán nem érzem rosszul magam”, - mondta, mikor közelebb ért hozzájuk. - „Kitaláltam, hogy Crossjay Önhöz akar nyargalni, ez a haszontalan, nagyokat mondó fickó! Én fáradt voltam, hát egy kis pihenőt tartottam.”

Crossjay a leány szempilláit kémlelte. Vernon félrenézett, úgy kérdezte: „Egy kis sétára is fáradt?”

- Most már nem.

- Gyors tempóban menjünk?

- Ahogy Ön akarja!

Vernon úgy lendítette neki a lábszárait, hogy Crossjainak duplázva kellett szaporázni a lépteit, Clara azonban a maga rövid, gyors, egyenletes járásával könnyedén suhant a férfi mellett, egyvonalban annak a vállával s Vernon keservesen gondolt rá, hogy a világ összes leányai közül épen ennek az egynek kell előkelő ladysorba rendeltetnie.

- Nem fog kifárasztani, - felelt Clara a Vernon tekintetére.

- Maga a kis marsoló piemonti bersaglieréket juttatja eszembe.

- Láttam őket, mikor Milanoból Comoba vonultak föl.

- Jó sok földet be tudnak járni egy nap alatt, ha a talaj sima. A hegymászáshoz azonban másfajta járásra van szükség.

- No, nem is tánclépésben mennék föl.

- A hegyek, míg másszuk őket, ugyancsak lefokozzák a róluk alkotott romantikus fogalmakat.

- Vagyis úgy gondolja, hogy lefokozzák a fellengző álmodozást? Én tudom, hogy kell kifogni rajtuk. Tudok lassan is lépegetni. Mindent, csak magasra juthassak!

- Akkor tudja a jó turista titkát: lépegetve menni és mégis frissen megőrizni a lelkesedést.

- Igenis, ha megfelelő célja van az embernek!

- Az mindig van!

- A foglyoknak is?

- Inkább, mint nekünk, többieknek!

Oh, a tudatlan tudákos! Mit tud ez a nyomorultan férjhez erőszakolt asszonyokról? Miféle céljuk lehet ezeknek a legsiralmasabb foglyoknak? Borzalom vet fátyolt erre a célra s redőin szégyen süt át, ha szólni akarnak a legrejtettebb borzalomról.

- Térjünk vissza a hegyekre, ha megengedi, Mr. Whitford, - kezdte újra Clara, lehangoltságot érezve a férfival szemben. - A foglyok a halálra várnak, és ez csak nem cél?

- Miért ne várhatnának a foglyok szabadulásra?

- A zsarnokoktól nincs szabadulás.

- Ha ön zsarnokokra gondol, talán igaza lehet. De hátha a zsarnok meghal?

- Akkor kinyitják a börtön kapuit s egy csontváz lép ki mögülük. De miért beszéljünk csontvázakról? Ha csak ki is ejtjük ezt a szót: „hegy”, - ez már maga az élet, és inkább az, mint bármely más dolog.

- Biztosítom Önt, - felelte Vernon, annak a férfinak a buzgóságával, aki valami igazán nevezetes igazságot akar közölni egy fiatal hölgygel, - én nem először gondolok arra, hogy Ön mennyire otthon érezné magát az Alpesebben. Olyan jól gyalogolna és mászna, mint amilyen jól táncol!

A leánynak jól esett, hogy Clara Middletonról így beszélnek és hogy többször gondoltak rá. Barátságosan nézett a férfira s mivel látta, hogy Vernon mennyire lelkesedik, így szólt: „Ha ilyen bátorító módon beszél, szinte azt képelem, hogy máris hegyoldalra indulunk.”

- Bárcsak indulnánk, - hangzott a felelet.

- Hát el is képzelhetjük, ha erősen rágondolunk, nem?

- Kezdjük el a mászást!

- Oh! - pihegett föl halkán a leány.

- És miféle hegyre indulunk? - kérdezte Vernon igazi, komoly hangon.

Miss Middleton először egy afféle hölgyeknek való hegyet indítványozott, kezdetnek. „Akkor aztán, ha elég jó véleménye lesz rólam, - ha nem botlok meg kétszernél többször s nem kérdek többször, mint legföljebb tizszer, hogy messze vagyunk-e még a csucstól, akkor kitüntethet egy igazi hegyóriásra való fölkalauzolással is!”

Svájc és Stájerország valamelyik kisebb magaslatát választották tehát, majd Dél-Tirolba ereszkedtek le, mivel a fiatal lady ezt a tájat részesítette előnyben buzgó turistagyakorlatai számára, lévén az olasz helyi színezet kedvelője; - ezt a megokolást Mr. Whitford nekilendült élénk képzelőereje pompásnak találta: „Bár,” - szakította félbe hirtelen a leányt, - „Ön nem is annyira olasz, mint inkább francia típus!”

Clara megjegyezte, hogy talán mégis inkább angol.

- Persze, hogy angol is... persze... - Vernon késlekedő igenléssel csökkentette a helybenhagyó választ.

Clara csodálkozva kérdezte ennek a szemmelátható habozásnak az okát.

- No igen, magának például franciás lábai vannak, franciás ötletei, franciás nyugtalansága és, - Vernon alább lankasztotta a hangját, - és bája.

- És épenugy szeretem a bókokat...

- Lehet. Tudtommal én nem mondtam bókokat.

- És épenugy hajlamos vagyok a lázadásra.

- A tekintélyekkel legalább is szeret szembeszállni.

- Borzasztó jellem, - nem?

- Mindenesetre: jellem!

- Alkalmas egy alpesi turapajtásságra?

- A legkitünőbb minden lehető pajtásságra.

- Nem szalondisznek való szobor: ez a legtöbb, amit dicséretére lehet mondani! - sóhajtott egy drámai nagyot Clara.

Ha Vernon engedi, továbbra is folytatta volna ezt a témát, azzal az örömmel, melyet a válságain fölörldő szegény lélek érez, ha kívülről szemlélheti magát. De a társalgás ellankadt. Hallgattak s Clara azután már nem tudta újra kezdeni. Vernon nyilván ismét közömbösségbe süllyedt iránta, miután előbb szétboncolta és kedvére idegennek bélyegezte. Ezzel vége is szakadt Clara ünnepi kedvének. Egyidőre megfélelkezhetett Sir Willoughbyről, de most újra eszébe kellett jutnia. Megszólalt: „Ismerte ön Miss Durhamot, Mr. Whitford?”

Vernon röviden felelt: „Ismertem.”

- Milyen volt? - arcára pirosan ült ki a kíváncsiság, hogy aztán gyorsan szégyenkezzék vissza.

- Nagyon csinos, - mondta Vernon.

- Angol szépség?

- Igen, a stilusos angol elegancia megszemélyesítője.

- Bátor nő volt?

- Igen, azt hiszem, volt benne bátorság.
 - Nagyon helytelenül cselekedett.
 - Nem gondolnám. Egyszerűen talált egy másik férfit, aki inkább illett hozzá; szerencsére még nem volt későn. Mindannyian ki vagyunk szolgáltatva...
 - Az ő tette nem lett volna megbocsáthatatlan?
 - Senki tettéről sem mondanám ezt szívesen.
 - De Ön is azt hiszi, hogy azért helytelen cselekedet volt?
 - Igen, amennyiben tévedést követett el, amit helyre kellett igazítani. Ha nem tette volna, a tévedés csak még nagyobbá mérgesedett volna.
 - De a mód, ahogyan véghezvitte...
 - Az persze rossz volt, - már amennyire mi hozzászólhatunk. A világnak nem sok joga lehet az ítélkezésre. Egyszer-egyszer előfordul, hogy az ember rosszul indul neki a dolgának. Legjobb ügyet se vetni az ilyesmire, azt hiszem.
 - És minek vagyunk mindnyájan kiszolgáltatva?
 - Érzelmek áradásának, természetünknek... Én vagyok az utolsó, aki erről előadást tarthat: számomra, a fiatal hölgyek megannyi talány számba mennek. Én úgy képzelem, hogy nekik ösztönszerű megérzéseik lehetnek arranézve, milyen férj illik hozzájuk és viszont; - s ha bizonyos fokig bátrak is, akkor végeredményben a saját fejük szerint cselekszenek.
 - De nem kell-e meggondolniuk, hogy esetleg mily sérelmeket követnek el? - kérdezte Miss Middleton.
 - Mindenesetre, hadd gondolkodjanak; ezzel senkin sem esik sérelem.
 - De ha adott szót kell megszegni!
 - Ha meg tudják tartani egész életükön, akkor rendben van.
 - És aztán a kegyetlen és kínos jelenetek...
 - Erre nézve én így gondolkodom: ha egy fiatal hölgy azzal jönne hozzám, hogy föl akarja bontani a jegyességünket, - persze, sohase kerültem még ilyen helyzetbe, de tegyük föl: - én nem tartanám ezt olyan kegyetlen dolognak.
 - De akkor valami nagy veszteségnek sem tartaná.
 - Én már csak azért sem gondolkozhatom másként, mert szerintem egy fiatal lány részéről lehetetlenség ily elhatározásra jutni anélkül, hogy már előbb is ne vétesse észre a dolgot az ő... azzal a férfival, akinek lekötötte magát. Nem tartom helyesnek, hogy egy leányt egy-két hétnél hosszabb időre kötnek le, hiszen ennyi idő is teljesen elég az előkészületekre és a kihirdetésre.
 - De ha az illető férfi folyvást csak önmagára gondol, valószínűleg nem lehet vele előre megsejteni semmit, - vetette közbe Clara...
- Vernon nem felelt, a leány gyorsan folytatta:
- Hiába, az ilyesmi mindig csak kegyetlenség. A világ annak fogja látni. És az állhatatlanság bizonyítékának.
 - Abban az esetben, ha az illetők előzőleg, mielőtt jegyességre léptek volna, már jól ismerték egymást.

- Ön talán tulságosan is elnéző, nem? - kérdezte a leány.

Amire Vernon derüs nyíltszívűséggel válaszolta:

- Bizonyos esetekben helyesebb az eredményekből itélni; a szigorúságot csak hagyjuk a történetirókra, akik hivatásos moralisták s a természetadta mentségeket eleve kiküszöbölik a mérleg serpenyőiből. A szóbanforgó hölgyet talán érthette gáncs, de viszont egy szív sem tört bele a dologba, s most négy boldog ember áll előttünk két boldogtalan helyett.

Vernon arc kifejezésének kihívó vidámsága szinte tessékeltte Clarát, hogy ő is helyeselje ezt az eredményekhez igazodó ítéletet. A leány bólintva mondta: „Négy boldog ember”, de úgy, mint akit szíven nyomtak.

Ettől a perctől kezdve mindaddig, míg Crossjay az egyik fáról a zölden léniázott kerti utra nem zuhant, ahol is félig kábultan tápáskodott talpra, lefittyent szájjal és olyan arccal, mint egy nyuzott angolna kifordított bőre, - Clara úgy járt, hogy a társas séta öröme felől akár a pusztaságban is érezhette volna magát, magányos bolyongónak.

A szerencsétlen flótást maguk közé fogva támogatták haza, különös módon fonódva egybe a fiu iránt érzett gondoskodásukban, mikor is Clara ellágyuló érzéseinek alapos tűzpróbát kellett elviselniük, melyet azonban édes jótermészete vitézül állt ki, mintha mi sem történnék. Kézt-kézbe fűzve mentek a kis pajtással, mint holmi orvos és hivatásos ápolónő.

XIII. FEJEZET.

Első erőfeszítés a szabadságért.

Crossjay balesete csak újabb bizonyíték volt arra nézve, - mint Vernon Miss Dale előtt kifejtette, - hogy a fiu valóságos félmajom.

- Megint valami új história? - kiáltotta Laetitia, aki éppen akkor érkezett a kastélyba, mikor Crossjajt hazavezették.

- Csak a régiék folytatása, - felelte Vernon. - Nem tud úgy fogózkodni, ahogy kellene. Végző esetben nyilván az ősi majomfarokhoz folyamodik, ami régesrég eltűnt. Ember vagy te, Crossjay?

- Meghiszem azt! - felelte a fiu, egy agg férfiu hangján, s mosolyfélét kinlódott az arcára, amitől a hölgyeket részvét borította el.

Miss Dale kaparintotta magához. „Ön az ellenkező irányban esik végletbe”, - szólt oda Vernonhoz.

- Egy kis edző szigor talán mégis többet ér, mint a kényeztetés, - jegyezte meg Miss Middleton.

Nem kapott választ s Clara azt gondolta magában: „Ennek a leánynak minden tetszik, amit Willoughby csinál.”

Ez a benyomása ismét megújult, mikor Sir Willoughby este ott ült Miss Dale mellett. S az is igaz, hogy sohasem látta vőlegényét festőibben ragyogónak, mint Miss Dale-lel való együttesben. Kettőjük szikrázó ötletei, tréfáik, kacagásuk, Laetitia szép szemei, Willoughby finom gesztusai úgy vonták magukra a figyelmet, mint két vivó mérkőzése, akik rátartin forgatják vitőrjüket, hogy kitűnjék kölcsönös ügyességük. És Willoughbynak az volt a szándéka, hogy Clara megbámulja ezt az ügyességet. Willoughby nem volt ostoba ember s miközben élvezte a párviadalt, - és annál is inkább élvezte, mert abban neki oly kitűnő szerep jutott, - arra is törekedett, hogy a harc szemlélője lássa meg róla, milyen férfi ő, mikor nem közönséges szellemi képességű hölgygel kerül össze. Így ment ez aztán napról-napra, három napon keresztül.

Egyizben úgy rémlett Clarának, hogy némi szülemlő féltékenység kellemes érzésén kapja magát, de aztán nem talált rá sem a szívében, sem az agyában, csak a jámbor kívánságok ama könyvében, melyet a fiatalság oly jól ismer s amelybe gyakran irunk be olyasmiket, amikhez a másik két vulkáni naplónak semmi köze sincs. A féltékenység vigasz lett volna számára, egy áldott ördög segítsége. Tanulmányozta a féltékenység összetételét, ámitani magát, hogy benne is van valami annak a lényegéből, - s közben úgy nevetett rajta, mint valami silány színházi produkción, ahol nemannyira maga az előadás, mint inkább a színpadi gépezet tökéletlensége adja a multság nyomoruságos forrását.

Vernon alaposan rosszkedvűvé tette. A négyes szám üldözte. *Négy boldog ember két boldogtalan helyett!* Vernon mondta ezt s őt is beleértette a négy közé; - és ennek így is kell lenni, - töprengett Clara - és neki oly boldognak kell lenni, amilyennek lenni csak tud, hiszen Vernon nemcsak hogy képtelen átlátni az ő helyzetét, de el sem tud képzelni számára egyéb körülményeket. És, - gondolta még, - ha igazságosak akarunk lenni, akár Vernon, akár más, miért is képzelnék el másképen ezt a dolgot?

Ez a rettenetes izoláltság egy titokba, közepette a mitsem gyanító, szeretetreméltó világnak, elrémítette Clarát. El kell dobnia ezt a titkot, alkalmazkodnia kell, lázadás és kritika nélkül, meghódolni! - türelmetlenné nőtt benne ez a vágy: s a feladat nem is látszott oly nehéznek Miss Dale megérkezése óta. A Willoughby-féle gyöngédkedések ritkábbak, inkább formálisak lettek; - s ez a zavartalanabb s szégyenkezéstelenebb testi élet, valamint az, amit Clara úgy fogalmazott, hogy senki sem törődik különösebben vele, szinte észrevétlenül terelte a megkívánt magatartásba; lassacskán már utánozta is a Miss Dale fesztelen beszédmodorát. Az igazat megvallva, némi kis mértékben melegebben is kezdett érezni Willoughby iránt, mióta együtt látta őt Miss Dale-lel. A szabadságot elvégre magas börtönfal zárta el s az a két-ségbeesett vállalkozás, hogy az egyik oldalon fölhasználva, a másikon megint csak alázuhanjon, meghaladta az ő gyámoltalan erejét; következképpen tehát az olyan szánalmas isten teremtménye, mint ő, akivel senki sem törődik, legjobban teszi, ha abbahagyja az álmodozást s elfojtja az álmok beteljesülésének a vágyát: inkább megadja magát a sorsnak, - s igyekszik lehetőleg türethővé tenni.

Sir Willoughbynak hízelt a Clara viselkedése s nagyon meg volt elégedve. A leány újra jelentkező melegsége bizonyoságot tett arról, mily kitűnően ért a nőkhöz s ha Clara lankadozott is, Willoughby ezt is szerette. A leány merev tekintete ujabban már nagyon is nyugtalanította s most jólesett neki, hogy menyasszonyát gyöngének látja oly téren, amely az ő erőssége. Clara igyekezete és sikertelensége egyaránt jó omen-ül szolgált.

Clara azonban nem tudta folytatni az igyekvést. Willoughby nagyon is sulyosan nehezedett rá, semhogy ez az érzés-mimikri vérebe mehessen át s természetes helyet foglaljon el ösztön-szerű megindulásai közt. A leánynak az a gondolata támadt, hogy hátha Willoughby, - ez elvégre lehetséges, - föl fogja fedezni, épen a nyilvánvaló ellentét hatása alatt, mennyire inkább Miss Dale az az élettárs, akit keres. Ha látja az ellentétet vele, az igénytelen kis teremtséssel szemben, talán értékelné fogja Miss Dale nagyobb tökéletességében s iránta mutatott hódolatában a jobban hozzáillő lényt. S így önként rávezetődik arra, hogy őt, Clarát, szépen elbocsássa. Sötét kis rés volt, de Clara merőn szegezte rá elképzelését, míg fény nem derengett körülötte. S mintegy előjátékaul a történetdőknek, egyszerre oly mély alázatosság állapotába vetette magát, hogy az a vád, mintha ezt az egész dolgot csak színlelné, legalább is kockázatos lett volna vele szemben, noha teljes őszinteségről sem igen lehetett szó. Az ifjui kedélyállapotok hasonlítanak a folyékony fényvel megcsillanó homokszigetekhez, melyekben a nemes fémek még nem hültek szilárd földdé. Laetitia iránt érzett részvéte kevésbé volt erőltetett, de voltaképpen majdnem ilyen fokig komoly volt önlebecsülése is, mert az utóbbi időkből egyáltalán nem csillogtatta képességeit, sőt még a társalgás legegyszerűbb kivánalmainak is rosszul felelt meg. Nem volt bátor, sem szellemes, sem mozgékony, minden kihalt belőle, csak az elégedetlenség nem, amely mint valami maró sav égette s oly messzire ment az őszinteségekben, hogy már valami furcsa érzelmi eltolódás következtében sajnálkozással kezdett gondolni arra a férfira, aki őhöz van lekötvé. Ha ez a Willoughbyval szemben érzett szánalom nagyon is megfelelt Clara titkos céljának, mégsem szabad holmi megfontolt ravasz-ság művének tekintenünk; az ő vágyait természete diktálta, hangulatait pedig a lelke mélye; meg volt benne az a képesség, hogy azonnal céljaihoz tudott igazítani bármit, ami egyetlen odavetett pillantásra hasznosnak ígérkezett számára. Így esik meg aztán az, hogy az ifjui lelkek, ha zavarba kerülnek, noha világért sem emelkednek föl a tudósín kimüvelt képmutatók színvonalára, mégis bátran leckéket adhatnak eme jeles osztálynak a hipokrizisből.

- Miért ne lehetne Willoughby boldog? - kérdezte magától, s ezt a megfontolást egy második gondolat lendítette még tovább: „És akkor én is szabaddá lennék!” Azonban ez a gondolat mégis csak másodiknak következett.

Willoughby boldogságának meleg kivánságát a férfi érdekében táplálta, de közben vágya tovalendült, túl a baráti beszélgetések és levelezések körén, egy szűk kis tiroli völgybe, melyen apró folyócska rohan át, láthatatlanul hozzácsavarodó segélycsapatok megszagatta parttal, topáz színekkel a kavicsokon, szédítő smaragdu örvénykékkel. És ott ült a Szabadság, miután egy rettenetes ugrással átvette magát a börtönfalon, ott ült, békén nézegetve a vizet s a hegyoldalban ereszkedő fenyőárnyak közt alásávozó napot. Clara vágya, mellyel Willoughby boldogságát fonta körül, - mihelyt saját szabadságának elképzelésébe így belémerült, - oly tisztasággal kezdett buzogni, hogy egyszeriben végtelen könnyünek látszott számára, beszélni a dolgról Willoughbyval.

Alkalom épen Sir Willoughby révén kínálkozott. Reggeli után Miss Dale rendszerint hazasétált a parkon át édesatyja látogatására, mikor is Sir Willoughby és Miss Middleton hozzásegődtek s a tóig kísérték, a különféle épen frissen zöldelő nyír-, nyár-, éger- és bükkfák szépségéről beszélgetve. Miss Dale a nyárfát szerette, Miss Middleton a bükköt, Sir Willoughby a nyírfákat, s mindegyikük válogatott szavakkal dicsérte a maga kedvencét. Különösen Miss Dale volt ékesen szóló, ugyannyira, hogy miután elváltak tőle, Willoughby mégegyszer idézte egyik megjegyzését, mondván: „Azt hiszem, hogy ha holnap reggelre az egész park eltűnnék a föld színéről, Laetitia Dale újra tudná ültettetni az egészet s azokat a tó északi partján álló nyárfákat számra és elhelyezkedésre nézve ugyanugy varázsolná vissza, ahogy most látjuk őket. Kezeskedem róla, hogy ha majd távol lesz is, korrekt leírást fog adni mindenről.”

- Miért kellene neki eltávozni? - kérdezte Clara, s a szíve dobogott.

- Persze, miért? - felelte Willoughby. - Igazad van, nincs ennek semmi értelme! Az élet művészete, még pedig a vidéki életé persze, mert a városban nincs élet, csak összevissza kavart atómok forgószele, az élet művészete szerintem abban áll, hogy az ember rokonszenves barátokat gyűjt össze a szomszédságában. Már pedig megemlékezésreméltó tény, hogy mindannyiszor, ha már-már unni kezdtem ezt a tájékat, Laetitia Dale egy pár rövid szava jobban föl tudott frissíteni, mint egy-két hónapi kirándulás a kontinensre. Ő valóságos forrása a lelkesedésnek. És bizony nagy előny, ha az embernek ily kulturált lény áll a rendelkezésére, akivel bármely beszédtárgyról elcseveghet a nap alatt. Ismétlem, semmi szükségét sem érezni a városi életnek, ha egy hajításnyira hasonló barátok élnek, mint Laetitia Dale. Anyám is rendkívül sokra tartotta.

- Nos, Willoughby, akkor hát nem kell föltétlenül elmennie!

- Remélem is, hogy nem s nagyon örvendek, drágám, hogy így pártját fogod. Csakhogy az édesapja egészsége nagyon rossz lábon áll s ő nagyon is fiatal ahhoz, hogy lányfővel egyedül élhessen egy vidéki villácskában.

- Hát mi van a terveddel?

- Vernon koma bolond fickó.

- Elutasította a házassági kombinációt?

- Egy szót se váltottunk róla! Biztosan csak fölsülnék, ha ajánlani merném, tudom!

- Te talán nem is tudod, mennyire árnyékba borítod szegényt, mikor Laetitiával beszélsz.

- Sohase fogja megtanulni, hogy kell szóba állani a nőekkel.

- De vajjon az olyan urak, akik látják, hogy tulragyogják őket, nem azért vesztik-e el a bátorságukat?

- Nem ez a baj, drágám; Vernon nem ért a nők nyelvén!

- Ezt csak megbecsülöm benne.

- Ragyogásról beszélsz? Én csak egyvalakit ismerek, aki ragyog, ő hint fényt utamra és reám! Meghajlással s gyöngéd szorítással jelezte, hogy kit tart annak az egyvalakinek.

- Nemcsak hogy nem ért a nők nyelvén, amit én egy-egy férfi különös tehetségének tartok, - folytatta Sir Willoughby, - de meglévő előnyös tulajdonságait sem tudja érvényesíteni. Már négy napja van itt Miss Dale körül a kastélyban s még mindig ugyanugy állnak egymással szemben, mint az elején. Hogy miért? Megmondom. Mert nincs benne melegség. A jó öreg Vernon tudós, - afféle száraz hal. Minden oka meglehet arra, hogy féljen a házasságtól: de mégis, azonfelül is, száraz hal az öreg.

- És abba már beletörődteél, hogy itt fog hagyni?

- Vak lárma! Valami szokatlan dologra merészkedni, - az ilyesmi teljesen kívül esik a jó öreg Vernonon.

- De ha Mr. Ox... akarom mondani: Whitford... Nézd csak, milyen szépek ott a hattyuid, ahogy fölfelé usznak a tavon, duzzogóra huzott nyakkal!... Igen, azt akartam kérdezni tőled, hogy ugy-e, az olyan urak, akik valaki más büvökörében látják az imádottjukat, nyilván könnyen elvesztik a bátorságukat?

Sir Willoughbyt egyszerre mintha villámfény világosította volna föl. Noha a „féltékenység” szót nem hallotta, mégis világossá vált előtte, hová céloz a leány. Befelé mosolyogva felelt s szavaiban nem volt talány a Clara számára: „Bizonyára, fiatal hölgyek is járnak így... egy kicsit?... vagy nagyon is? De hisz ez egy régi barátság! Olyasmi, mint ahogy egy régi keztyű illik rá az ember kezére. Kéznek és keztyűnek csak találkozniuk kell! Ahol természetes összhang van, minek zavart csinálni? És a zavar azonnal beáll, mihelyt az ember gátolni próbálja a harmónia kizengését. Drága kis lányom, milyen gyerek vagy!”

Willoughby ezekkel a parabolikus és dicséretes homályosságú szavakkal, melyekért Clara lelke mélyén igazi hálát érzett, csakugyan rátapintott arra a pontra, amit ő maga nem nevezett meg, amiről nem is akart hallani, de amelyről mégis szerette volna, hogy Willoughby rátérjen valahogy. Willoughby elnyomott belső ujjongása tetőpontra hágott, mikor Clara így kiáltott föl:

- Fiatal hölgyek is járhatnak így! Igen, de én nem! én nem! Bebizonyíthatom neked. Nem erről van szó. Hidd el, Willoughby! Én nem tudom, milyen az az érzés, vagy bármi hozzá hasonló! Nem értem, hogy lehet bárkinek is az életére igényt támasztani, - ilyen igényt nem ismerek el, sem azt, hogy folytatni lehetne az olyan lekötöttséget, mely nem teljes, *nem teljes* vonzalmon alapul. Hogyan érezhetnék hát én olyasmit? Ez, hogy ugy mondjam, ahogy te mondtad Mr. Ox... azaz... Whitfordról, kívül esik rajtam!

Sir Willoughby elkapta az „Ox-Whitford” szót.

Örvendező büszkesége kacagásba robbant, mondván, hogy ez a név (angolul ox = ökör) jó arcképet ad a „társaságbeli” Vernorról. Véleménye szerint ugyanis Clara nagyon magasra értékelte Vernont, amint ez tapasztalatlan ifju hölgyekkel akárhányszor megesik, ha vőlegénye barátairól van szó. Ez azonban pazarlás, elpocsékolása valami olyannak, ami csak a vőlegényt illeti meg, hasonlatos ahhoz, magasabb értelemben persze, mintha utszéli bálványok előtt borulna le valaki azzal az áhitattal, melyet érintetlenül kell a szentélybe vinni. Gunyra van tehát szükség, hogy a nő észretérjen.

A másik témáról, Clara féltékenységéről, nem kívánt többet hallani. A leány ennyitől is felszisszent, szíven van találva benne a nő, - és ez elég. Clara mégegyszer rá próbálta fordítani a szót erre a tárgyra, de a férfi könnyedén háritotta el. Clara bele tudott volna harapni a

nyelvébe azért a megismétlődő ostoba elszólásért a Whitford nevével, s mivel szívében ártatlan volt, egyre azon töprengett, hogyan is keveredhetett ilyen hibába.

- Ti mindaketten tudjátok ezeknek a vadvirágoknak a botanikai elnevezését, - kezdte.

- Kik? - kérdezte Willoughby.

- Te és Miss Dale.

Sir Willoughby vállat vont. Mulattatta a dolog.

- Nincs még egy nő a földön, aki egy nyitott fogatban olyan szépen fog ülni, mint az én Clarám!

- Hol lesz az? - kérdezte Clara.

- Londonban, ahol évenként két hónapot fogunk tölteni. Van ott egy nyitott kocsim s előre meg merem jósolni, hogy az lesz Londonban a legszenzációsabb fogat. Már is látom, hogyan fog belesápadni a derék Horace De Craye!

Clara sóhajtott. Nem tudta kicsalni Willoughbyból a „féltékenység” szót, vagy legalább egy célzást, amihez hozzáfűzhetne volna a mondanivalóit.

Érezte azonban, hogy itt a perc, elő kell állania azzal a szóval. Már-már megint elejtette s belepirult, míg kimondta.

- Féltékenységre gondolsz, Willoughby? Londonban divat a féltékenység? De Craye például féltékenyen nézne a te szép kocsidra? Mily különös! Ezt az érzést egyáltalán nem tudom megérteni.

Sir Willoughby a maga „Természetesen nem!”-ét oly mozdulattal gesztikulálta el, amely azt mutatta, hogy épen az ellenkezőről van meggyőződve.

- Igazán nem, Willoughby, igazán nem!

- Bizonyára nem...

Clara most már csapdában érezte Willoughbyt, aki viszont úgy képzelte, hogy most analizálja legpontosabban a menyasszonya női voltát.

- Bebizonyítsam neked, Willoughby? - Én annyira képtelen vagyok a féltékenységre, hogy - hallgasd csak! - ha például egyszer csak azt mondanád nekem, ami elvégre lehetséges is, hogy Miss Dale-t sokkal magadhoz illőbbnek találod, mint engem, - mert én igazán félek is, hogy nem illek hozzád, - hát egész nyíltan megmondhatnád... talán egyáltalán nem illünk össze... én szívesen... kérlek, hidd el ezt nekem... hinned kell... én szívesen és azonnal visszaadnám a szabadságodat; - igazán, és kötelességemnek tartanám úgy beszélni rólad mások előtt, amint gondolkodom... Willoughby, senki a nagy társaságban, vagy meghitt körben nem dicsérne úgy, mint én, mert számomra a legbecsületesebb, legigazabb, leglovagibb gentleman maradnál. És fogadom, hogy még ő, még Miss Dale sem csodálna nálam jobban; nem csodálhatna jobban; még Miss Dale sem!

Ebbe az első, elszánt ugrásba a szabadság felé egészen elfulladt Clara lélekzete. Annyi mondanivalója volt, hogy idegszálai és agysejtjei bomlott cimbalomként remegtek össze s kábultan, aléltnan kereste a tiszta hangot, határozatlanul latolgatva, melyik hatna legbiztosabban a sok fontos, tóduló szó közül.

Willoughby előtt világos volt, hogy ez a tökéletes női féltékenység.

De talán tovább is ragadtatta Clarát, mint amennyire szándékában állt.

- Gyerünk, drágám, hagyjuk ezeket a... - simogató kézzel és hanggal csititgatta a leányt, miközben a megfelelő kifejezést kereste, - hagyjuk ezeket a nagyra fölfujt gombostűfejecskéket. Clarám! becsületszavamra mondom neked, és ha én becsületszavam adom valamire, az aztán igazán nagyon komoly beszéd, mert rendszerint egyszerű kijelentésem is elég bármely ígéretem, állításom vagy megnyugtatóm támogatására, - becsületszavamra mondom, hogy nemcsak hogy semmi alapod nem lehet semmi gyanura, szegény kicsikém, sőt, - a dolog épen ellenkezően áll! Kérlek, jegyezd meg a következőket! Laetitia érzelmeiről nem kívánok beszélni; ezeket, tudtommal, nem idéztem föl, értük felelős nem lehetek s hogy úgy mondjam, törvény előtt sem tanuzhatnék róluk, mivel sohasem hallottam szóba foglalva őket s ilyenformán, hacsak nem akarnám a tulságos önhittség bélyegét süttetni magamra, kötelességem mit sem tudni ezekről az érzelmeiről. Ami azonban engem illet, magamról bátran beszélhetek, és becsületszavamra mondhatom neked, Clara, a lehető legnyiltabban, szinte ridegen, - ami pedig, jól tudod, nem szokásom, - hogy nem tudnám, ismétlem, *nem tudnám feleségül venni Laetitia Dale-t*. A legnyomatékosabban hangoztatom ezt. Semmi hizelgés, - pedig a hizelgés iránt mindenki többé-kevésbé fogékony, - semmi elképzelhető körülmény nem juttathatna odáig, a csodálat bármily halmozása sem! Ő és én kitűnő barátok maradunk, de egyebek aztán nem lehetünk! Ha együtt látsz bennünket, természetesen félrevezethet gondolkodásunk természetes összhangba simulása. Laetitia kiváló tehetségű nő. Nem titkolom, nyíltan bevallom, hogy csodálom őt. Vannak idők, mit tagadnám, mikor szükségem van egy-egy Laetitiára, akivel kicserélgessem a gondolataimat, szellemi adásra és vevésre. Le vagyok kötelezve iránta azoknak a kettős együttléteknek az öröméért, aminőket csak kevés ember ismer, mert csak kevesen érzik a zamatát s még kevesebben hivatottak fölidézni ezt másokban. Mondom, le vagyok kötelezve iránta, mély hálával tartozom neki, nagy-nagy barátsággal, de ha ez a barátnő nem tetszik az én menyasszonykámnak... ha csak egy hajszálnyit kivetni valót talál is rajta, akkor...

Sir Willoughby egyetlen karlendítéssel a legvadonabb sötétségbe lendítette maga előtt Miss Dale-t.

Clara pillái lecsukódtak szemgolyóira, melyek a visszaszorított lázadás önkívületében fordultak el.

Hiszen ő nem arra készült, hogy a beszélgetésben Miss Dale védőügyvédje legyen, vagy általános emberi vonatkozásokról csevegjen.

- Ah, - sóhajtott, hogy ezzel a szegényes kis fölpihegéssel próbálja kellő mederben tartani a témát.

- Ah, bizony, - gunyolódott szeliden Willoughby, - de ez mégis csak így van! S ki tudná jobban, mint az én kis Clarám, hogy én fiatalságot, egészséget, szépséget kívánok a menyasszonyomtól és mindazt a sok meg nem is határozható kelléket, amelyek méltók hozzám és ahhoz a ranghoz, melyet a házam élén uralkodni s engem is reprezentálni hivatott lady betölt! Mit szól ehhez az én második énem, az én szépségesem? Mert te vagy az, drágám, te vagy! Értsd meg jól, milyen az én igazi természetem, és akkor...

- Oh értelek én, értelek! - vágott közbe Clara, - hihetetlenül ostoba volnék, ha még most sem ismernék! Légy nyugodt, tudom, ki vagy! Oh, csak egy pillanatig figyelj reám! Miss Dale úgy néz reám, mint a földkerekség legboldogabb teremtsére. És, Willoughby, ha bennem meg volnának az ő jótulajdonságai, ha az ő szíve és esze lenne az enyém, kétségkívül én is volnék a legboldogabb. Kívánom, - hallgass meg, kérlek, hallgass végig, - kívánom, a lehető legkomolyabban, forró könyörgéssel, hogy hadd engedjem át neki a helyemet. Ő értékelt téged, én nem, - szégyen, de én nem! Ő imád, én nem, nem tudlak. Az ő számára te a fölkelő nap vagy. És már évek óta! Senki sem tehet arról, hogy szerelmes, de úgy-e, arról sem, ha nem tud szeretni... ha nem tud szeretni akkor sem, amikor kellene... Engem minden szerelem

nyugtalanít. Nem adatott meg nekem, hogy ezt az érzést megértsem. Ő ellenben szeret; sóvárgott utánad! Én azt hiszem, hogy ő azt is, amit te követeléseid egyik főpontjául könyvelsz el, az egészséget, ebbe a sóvárgásba vesztette bele. De te, Willoughby, te meggyógyíthatnád őt! Egy kis utazás... aztán meg hogy mindig veled lehet,... ez az öröm bizonyára meggyógyítaná. Oly szép pár vagytok együtt! Ő maga a határtalan hódolat, én pedig nem tudok bálványt imádni. Én látom a hibákat, napról-napra jobban. Ezek a hibák elképesztenek és fölsebeznek. Büszkeséged nem tűrné, hogy beszéljenek róluk, legkevésbé a feleségedtől tűrnéd el. Te figyelmeztetted is, hogy óvakodjam... hogy, igen, valami ilyet mondtál...

Lüktető agya hiába kereste a nyelvböklést kiköszörülő szót. Sir Willoughby közbevágott:

- És ha azt mondom, hogy ez az egész láncolat a tények hibás megfigyelésén alapul s az ebből levont hibás következtetéseken? - Nem, nem! Csak bizzál bennem. Csak azért kérek e percben olyan nagyon erre, hogy megóvjalak a csalódástól. Fázol, édesem? Reszketsz...

- Nem fázom, - felelte Clara, - csak valaki, azt hiszem, átment a sirom helyén.

Becézgetések áradata csapott át a leányon; mint egy szörnyű nagy hullám, mely örvényt öblöz a tájtékos taraj alatt.

Clara egy boglárka után hajolt; a szörnyű hullám elzugott a feje fölött.

- A sirod helyén! - kiáltotta Willoughby, - oh, drága kicsi lánykám!

- Az orchidea bizonyára idegenül érzi magát az ilyen legkevésbé sem méisztartalmu talajban, ugy-e, Willoughby?

- Ilyen fontos dologban igazán nincs módon véleményt mondani. Anyám mindenfajta növényt nagyon kedvelt. Ugy rémlik, mintha emlékezném rá, hogy azt a virágot, amelyet említesz, ő ültette el az egész parkban.

- Oh, ha ő még élne!

- Boldogak lennénk, Clarám, mert a legkiválóbb nő áldása szállna ránk.

- Ő meghallgatott volna engem! Ő megértette volna, amit mondok.

- Clarám, szegénykém, - mormogta hangosan maga elé Willoughby, - te igazán a legtökéletesebb tévedésben élsz. Ha én talán olyannak is látszottam, mint aki... de ismétlem, csalódom. Az az „egymáshoz illés” teljesen csak agyrém a részedről. Tegyük föl például, - de lásd, még tréfából föltéve is fáj ez az eshetőség, - tegyük föl, hogy te egyáltalán nem állnál utban, ha rád nem is gondolnék...

- Ha „halottak” tekintenél, - mondta csöndesen a leány.

- Nemlétezőnek reám nézve, - enyhített a kifejezésen Willoughby. - Tegyük föl. Még akkor is, minden csodálatom mellett, melynek eltitkolását sohasem tartottam magamra nézve kötelezőnek, még akkor is, - hangsúlyozva mondom, - *teljességgel képtelen lennék kezemet Miss Dalenek nyújtani*. Lehet, hogy ő már eleve úgy ágyazódott be a gondolataim közé, mint egy barát és semmi egyéb. Kora ifjúságomban vésődött ez így belém. Az emberek észrevették a dolgot, - elvégre úgy látszik, mi csakugyan szükségesek voltunk egymás számára, visszautkrözni egymás gondolatait.

Clara ravasz elégtétellel nézett föl Willoughbyra, úgy érezve, hogy a mérgezett nyilacska mégis talált.

- Igen, szükségetek van egymásra, ez az általános vélemény, - mondta. - Mindenki látja a gyors átalakulást rajtad, mihelyt csak közeledbe jut Laetitia.

- Édesem, - nyitotta ki Willoughby a park vasajtáját, - te egyenesen lovat adsz a haszontalan kis gyanakvások alá.

- De mikor olyan szép látvány vagytok úgy együtt! Szeretlek elnézni benneteket, Willoughby. Mintahogy két összeillő színt szerettek egymást mellett!

- Helyes! Így hát nincs semmi baj! Gyakran leszünk együtt ezután is. Én szeretem az én szép barátomat. De abban a pillanatban, amint... Csak szólnod kell, hogy nem helyesled és...

- És eldobod magadtól.

- Eldobom. Ez, helyesebben fejezve ki, azt jelenti, hogy visszhangoddá teszem magam, csak hogy a gyanu árnyékát is eloszlathassam. Laetitia menni fog!

- Vagyis egy oly valakit is „halottnak” tekintenél, aki pedig nem is sértett meg!

- Dehogyan nem! Mert mindenki, aki az én jegyesemet, feleségemet, az én királynőmet megsérti, engem is sért, a legmélyebben megsért.

- Így aztán feleséged pusztá szeszélye... - Clara észrevétlenül toppantott egyet a pázsit gyöperé, amely zajtalan puhasággal fogta föl ingerült mozdulatát. Abbahagyta az irónia hatástalanul ártatlan, szelid hangját s így folytatta: „Willoughby, a nőknek is lehet becsület-szavuk, csak úgy mint a férfiaknak, - a leányoknak is, hiszen őket is esküre bocsátják az oltár elé... hadd esküdjem tehát én is most meg neked valamire! Tekintsd ilyennek azt a kijelentésemet, hogy semmi sem tenne engem boldogabbá, mintha egybekelnél Miss Dale-lel. Többet nem mondhatok. S most mondd ki te is, hogy fölszabadítasz!”

A jólismert, kényszeredett mosollyal, mely azt hirdette, hogy kötelességünket a legvégsőig is teljesíteni kell, ha bosszuságunkba kerül is, felelte Willoughby: „Engedd meg, hogy még egyszer ismételjem, amit mondtam. Visszataszítónak, elképzelhetetlennek tartom, hogy *valaha is, bármely emberi sorsfordulat esetére is, el tudnám szánni magam Miss Dale feleségül vételére.* Lásd, valóságos gyerekes erősködére csábitasz, - ez már igazán nevetségesen gyerekes ügy! De hát, drágaságom, ne tudnád, hogy mi egymáshoz vagyunk kötelezve és hogy én becsületes ember vagyok?”

- Tudom és érzem, Willoughby, tégy hát szabaddá! - kiáltotta Clara.

Sir Willoughby keserű szemrehányásokat tett önmagának rövidlátásáért, amellyel csak a legközelebbi célt tartotta szem előtt, mikor oly különös figyelemmel ajándékozta meg Miss Dalet. Nem tagadhatta, hogy rajtakapták őket, még pedig határozott céllal s le volt sujtva, hogy ily szokatlan módon oktondi tudott lenni s ennyire tullótt a maga külön célján. Az a terve, hogy Clara szívében azt a bolond fölindulást egy kicsit fölkorbácsolja, tulságosan is jól sikerült. „Nem gondoltam eléggé a hatásra”, mondta magában, őszinte levertséggel.

A leány újra kiáltott: „Willoughby, - nem akarsz szabaddá tenni?”

Willoughby karját nyujtotta.

Megeríteni ezt a kart, mikor épen a tőle való elszakadásért eseng, - visszásnak tünt Clara számára; azonban, ha engedékenységre akarta hangolni vőlegényét, tőle telhetőleg kedvére kellett lennie, tehát oldalt hajlította a könyökét, megvetve szegény fogságba jutott ujjait. Willoughby szorongatta a kis kezét s így szólt: „Dr. Middleton a könyvtárban van. Vernon, úgy látom Crossjajt nyaggatja a nyugati szobában: szegény fickónak talán elég is lesz mára. Ez igazán megint egy tökéletes Vernon-eset: a betört fejbe is tudományt préselne, mielőtt még félig is begyógyult volna”.

Intett Crossjainak, aki egy pillanat alatt kint termett a szárnyas üvegajtón.

- Te pedig most szépen bemegy s beszélsz Vernon fejével arról a hölgyről, - sugta oda Willoughby Clarának. Vedd elő legjobb érveidet, mindakettőnk nevében. Én kezességet nyujtok arranézve, hogy anyagi tekintetben nem lesz semmi baj: lakás és fizetés biztosítva! Te a minap bizonyára nem is vitted komolyan, mikor a Vernon munkabavételére kértelek. Pedig akkor is épen így gondoltam. Én a magam részéről majd Miss Dalet készítem elő. Nem akarok még egy esküvőt a *mi* esküvőnk napjára, de előtte, vagy utána, örömmel siettetem ezt az egybekelést. És ezzel, azt hiszem, a lehető legjobb bizonyítékkal szolgáltam veled szemben is. Ámbár jól tudom, hogy az asszonynép, ha alaptalannak talál is valamely csalódást, mégis elszórakozik rajta, én számítok a te józan eszedre!

Vernon az üvegajtóban állt s oldalt huzódott, hogy Clara beléphessen. Látta, hogy Sir Willoughby valamire gyöngéden ráérőszakolja a leányt. Clara lehajtotta a fejét, mint aki pincébe megy le. Annyira nyugodt hüvösség vett erőt rajta, hogy mikor Sir Willoughby becsukta mögötte az üvegajtót, egyetlen aggodalmul immár csak az a nevetséges félelem élt benne, nehogy Mr. Whitford helyett megint Mr. Oxfordot találjon mondani.

XIV. FEJEZET.

Sir Willoughby és Laetitia.

- Elő fogom készíteni Miss Dale-t.

Sir Willoughby elgondolkodott Clarának tett ígérésén. Egy kicsit tréfálgatott még Crossjayvel, azután szárnyára engedte a fiut s mély tünődésbe merült. Államférfiak szobra áll így, akik hazájukért fölfegyverkezve haltak meg.

Az Önzés Könyvének tizenharmadik kötetében a száznegyedik fejezet így szól: *Birtoklás, kötelezettség nélkül a birtokolt dologgal szemben, csaknem teljes boldogság.*

Ez a viszonylat a legritkábban fordul elő a birtoklás terén. Mert például a földbirtok kötelezettségekkel jár a földdel és az adóhivatallal szemben; a szép ruházkodás is lekötöttségekkel sújt; az arany, az ékszerek, a műtárgyak, az irigylésreméltó lakásberendezések: mind mennyi bilincs; egy nő birtoklása pedig különösen sok kötelezettséget ró ránk. Mindezen esetekben a birtoklás csak a rabszolgaságnak kellemesebb formája; az így elért boldogság hasonlatos a berugott rabszolga gyönyörűségéhez. Örülhetünk, büszkélkedhetünk, a birtoklás elzsongithat: de a lelkünk mégsem szabad.

Van azonban a birtoklásnak egy esete, a legtökéletesebb, az, amely szabadon hágy, a kötelezettség minden árnyéka nélkül, - amely mindig csak kap és sohasem ad, vagy ha ad is, csak a fölöslegből teszi. Olyan ez, - tisztesség ne essék szólván, - mint az izzadás anyagcseréje, vagy valami kisugárzás, ha jobban tetszik, valami öntudatlan, pórusokon át párologó adakozás, amely a szervezetnek magának is csak javára szolgál. Egy bennünket föltétlenül imádó nő: példája ennek a birtoklásnak.

Az ilyen kedves, szelid Napimádó alig is tesz egyebet az állandó térdreborulásnál. Nem kíván egyebet tőlünk, csak hogy bálványa maradhassunk, - napja: amire pedig természetünknel fogva mindig készek vagyunk. Ilyen módon a legtökéletesebb viszony jön létre: ő áteszményíti a mi anyagi valóságunkat, egyidejűleg viszont a magunk eszmevilágának is anyagot ad, ami valóban kényelmesen nyert többlet. Az istenek áldása lebeg az ily találkozáson.

Hogy tényleg istenek áldásáról van szó, az nyilvánvalóan kitűnik abból is, hogy milyen férfiak nyerik el ezt a boldog koronát és dicsfényt. Gyöngé embereket idegessé tenne a női imádat; esetleg mindenáron viszonzni akarnák, legalább részben, mintha ezzel az ide-oda ráncigálással el nem veszne a dolog költőisége; mások szánalmat éreznének s ezzel rontanák el az egészséget. Ismét mások a szorzótábla primitív fogásaihoz nyulva a hálópapucsos érzés házi tüzhelyévé akarnák lobosítani a szép, magányos Veszta-lángot. Az istenek tehát nem ilyeneket emelnek választottakká, hanem azokat a férfiakat, akik velük egyvágású lények, magasan álló és erős emberek, akik függetlenül az általuk ébresztett nagy érzelmektől, isteni göggel viselik koronájukat.

És még őket is fenyegetheti veszély, amint példánkon, a legmagasabb rendű példák egyikén, látni fogjuk.

Majdnem tökéletes boldogság jutott osztályrészül Sir Willoughby Patterne-nek, Laetitia Dalel való tartós barátságában. A leány teljesen az övé volt, őt magát azonban nem kötötte hozzá semmi lánc. A leányban megvolt a paraziták minden jó tulajdonsága, s hiányzott belőle minden rossz vonásuk. Mintegy házi kritikusa volt Willoughbynak, olyan, aki eme hivatásához méltón mindvégig csak kitünőségeket mérlegelt bálványában, s a világ bármit mondhatott, a szerencsés gentleman nyugodtan fordulhatott Laetitiához a megenyhülés balzsamos

fürdőjéért. A leánynak szabad bejárása volt Willoughby lelkébe, szabad volt kellemes érzésekre hangolnia ezt a lelket; - úgy engedte meg ezt Willoughby, mintahogy némely királyról mondja a rege, hogy különös előjogokat engedélyeznek az udvarukban sétáló macskáknak. Nem dörgölözhetnek oda őfelségéhez, de pupilláikat szabad rátágítaniuk. Nem szenved kétséget, hogy ezek az alázatosan otthonos, figyelő, kerek szemek csak szebbé teszik a királyi udvartartás pompáját, sőt egy napon tán a kedves cicák azt is megérik, hogy a különféle méhek, hermelinpöttyök s más szokásos cifraságok helyére az ő figurájukat is beszövik a dicső köntösökbe, melyek nehéz uszálya súlyosan omlik a hátul lihegő kis apródokra.

További idézetünk a már említett Könyvből: *Fájdalmat okoz, ha másoknak kell átengedniük valamit, amitől egyébként szívesen válunk meg.*

Ez a gondolat nagyon is finom, aminthogy ilyen minden, az Önzés legsziveközepénél testörkődő gondolat. Nem is értjük meg jól, ha már vagy két nagy kötetét végig nem tanultuk elébb a Könyvnek, - s az ember beleöregszik, míg idáig jut; vagy személyesen is be kell lépniük a könyv lapjai közé, vagy már régen túl kell lenniük rajtuk. Volt egyszer egy igen tiszteletreméltó uriember, akinek az orra hegyén egy ősz szőrszál ütközött ki, amit sehogy sem birt onnan kiirtani. Végre is beletörődött a változhatatlanba s békésen nézegette a szőrszálát. Nem tartozik ránk, hogy miféle hatással járt a dolog arckifejezésére és lelki állapotára nézve, de elég az hozzá, hogy végre is valami finom különlegesség tulajdonosául érezte magát, ha nem is volt annyira finom különlegesség, mint a fent idézett gondolat, amely ősidők óta ott diszeleg az emberiség két szeme közt, mióta csak házasságra szokás lépni az asszony-néppel. Annak a bizonyos öreg uriembernek a szőrszála talán koboldok tréfája is lehetett, vagy csak gyöngülő szemeknek káprázata, számunkra azonban kétségkívül reális valóság a fentemlített megállapítás és akkor teszünk legokosabban, ha az öreg ur példájára nyugodtan szemléljük a magunk szőrszálát.

Sir Willoughby Patterne számára, noha a kötelesség és okosság kettős tanácsa szerint (amely igen gyakori vegyülés), kész lett volna elvetni Miss Dale szerelmét, mégis megfontolandó volt, hogy nem lehet egyszerűen csak, hogy úgy mondjuk, az ablakon kidobni ezt a vonzalmat, mert a nő egy másik férfi karjai közé eshetik. Ez pedig sokkal nagyobb megpróbáltatás számunkra, mintha egyszerűen a földre pottyantjuk önagyságát. Ha férfi karok közé kerül, nem lehet tudni, nem veszíti-e el irántunk való hűségét? Willoughby nem akadt föl azon, hogy Laetitia és Vernon elméletben összeboronáltassanak; de megtorpant és fölszisszent, amikor látta, hogy a terv tényleg meg is valósulhat. Ez beszennyezte a képet, melyet Laetitiáról magának alkotott.

De mégis, arra az esetre, ha a nagy sorsfordulat ellenére is, a leány változatlanul a régi tudott volna maradni, Willoughby, csakhogy menyasszonyát megnyugtassa s hogy két jól használható lényt így tartson meg a maga rendelkezési körében, hajlandó lett volna egybefűzni Vernont és Laetitiát. Ennek az elhatározásnak az elgondolása némi halvány megvetést ébresztett föl benne a fizikailag hűtlen nő iránt s nem csoda, hogy végeredményben ama Könyvhöz folyamodott, a női nemről szóló, izzó fejezetekhez, melyekben úgy szerepel a fehérszínű, mint az életéért nyargaló farka legelül lihegő, undokul ravasz csapata. A nőket nem igen kiméli az a Világnagy Könyv. Mi inkább csukjuk is be most.

Hiszen többnyire férfiak irtak bele s bölcseségéből természetesen férfiak meritenek legtöbb épülést, - aminthogy féltucat népszerű szentencia (afféle rézbe öntött, de sötét aranyszínűre koptatott igazságok), melyek a nőket alaposan helybenhagyják, teljesen meg is vigasztalták az elszánt tette készülődő Willoughbyt.

S amint maga elé képzelte Laetitia hervatag arcszínét, elhatározása még könnyebben edződött meg.

És az ő Clarája féltékeny erre a szegény kókadt virágra!

Mindenesetre szeretne volna Laetitia egyik-másik tulajdonságát átszivároztatni menyasszonyára, de hát ezeknek a nőféléknek az elemeit nem lehet úgy kevergetni, mint a szakács az ennivalókat; - sőt, ha tán lehetséges volna is, ha az embernek, mint ahogy Willoughby a két kastélybeli nővel megpróbálta, sikerül is egy fazékba gyömöszölni őket, a valószínűbb eredmény akkor is inkább az, hogy egyéniségük kis anyajegyei csak annál élesebben ütköznek elő. Ha persze volna bennük valami igazi kiválóság, másképp is elsülhetne a dolog: akkor tán képesek lennének az általunk kívánt elváltozásokra; vagy tudományosan elegyítve össze, hosszabb időre, valamely nem ostoba szultán háremében, lassan-lassan most is sikerülhetne a kísérlet. Mindenesetre meddő dolog azonban sokáig időznünk ennél a problémánál, mely csak a nyers sajnálkozás egy pillanatáig foglalkoztatta Willoughbyt, úgy suhanva át agyvelején, mint két expresszvonat sístergő találkozása.

Lady Eleanor és Isabel együtt üldögéltek Miss Dale-lel, mindhárman kéziumukába mélyedve. Willoughbynak csak rá kellett néznie Miss Eleanorra s a lady máris fölkel helyéről. Eleanor viszont Miss Isabelre nézett rá, közben takarodót csörögve kulcsosomóival. Némi illendőségi várakozás után Miss Isabel kiosont. A házirend tökéletes fegyelme érvényesült.

Sir Willoughby holmi melódiát veregetett ki keresztbevetett lábain.

Laetitia megértette, hogy ennek a csöndnek jelentősége van. Megszólt: „Talán valamelyik ügyében kellemetlenségei voltak ma?”

- Az én ügyeim, - felelte Willoughby, - csak akkor bántanak, ha nagyon is sok gond jár velük. Különben milyen ügyekre gondol: közügyekre, vagy magánügyeimre?

- Talán inkább közügyekre.

- Azt hiszem, vagyok olyan jó hazafi, mint bárki más, - mondta Willoughby, - de már nagyon is hozzászórtam honfitársaim ostobaságaihoz; a mi erős hajónknak ilyesmi nem árthat. A legrosszabb, ami eshetik, nem lehet rosszabb holmi illeték- vagy adóemelésnél, esetleg leveleskiosztásoknál a kastélykapukban: az embernek meg kell engedni, hogy az erdők szélén fát vághassanak, vagy egy tucat kocsirakomány szénnel megkönnyebbitsék. Nem veszi rossz néven feudalista érzéseim csökkenését?

- A páncélos lovagok ideje lejárt, - felelte Laetitia, - nincsenek többé fölvonó hidas várkastélyok. Szigetünk sérthetlensége is odavan, mióta kereskedelemre adtuk magunkat.

- Cserébe adtuk függetlenségünket a kereskedelemért. És Ön ezzel ősi vitapontunkra tér át. Jó, de mit csináljunk a tulszaporodott népeiséggel? No, akárhogy is, ne törődjünk a politikával és szociológiával, ezzel a sok barbár frázis-lommal! Ön tud olvasni az én lelkemben. Nem vagyok elkeseredve, csak idegeskedem. Sok a dolgom s ha mégis bevonulnék a parlamentbe, Vernon nélkül nagyon tanácstalan lennék. Hallott már róla, miféle képtelenségen töri a fejét? Irodalmi dicsőségen, agglegénylakással, vendéglői kosztal s más ilyen jókkal egybekötve!

Laetitia már hallott a dologról. Mivel pedig az irodalmi dicsőségről másképpen vélekedett, elpirult, s szégyelve pirulását, elkomorodott.

Willoughby föléje hajolt, egy tréfálózni kész gentleman kutató komolyságával:

- Csak nem komolyan komorodott el?

- Én? elkomorodtam?

- Igen.

- Most?

- De még mennyire!

- Oh!

- Akar egy kicsit mosolyogni, hogy megnyugtasson?

- Szívesen, már ahogy én mosolyogni tudok.

Willoughby elsötétült. Nem volt nő a földkerekségen, akivel oly jól tudta volna a régi francia seigneurök és dámák világát a jelenbe visszaragyogtatni, mint Laetitiával. Nem kívánta, hogy az a letűnt kor újraéledjen, de jólesett neki, hogy számára ez holmi föntartott kert lehet, melyben elsétálgathatott, ha egy hölgy társaságában eleganciát és ragyogást akart kifejteni. S a Laetitiával folytatott csevegések alkalmasak voltak erre a kedves csalásra. A leány viselkedése sem volt a kellő báj hijján.

Vajjon megmarad-e Laetitiában ez a szép meghódolás az ő fölénye előtt? Eddigelé, évek során át, frissen megmaradt. De mi lesz, ha férjes asszony válik belőle? Lelkünk undokul alá van vetve állati részünk életfeltételeinek! Asszony lesz, valószínűleg anya is, józanul várható, hogy mindez nagy változásokkal fog járni. S a változások legkisebb lehetősége is teljes megváltozást jelent egy oly magasabb rendű férfi számára, aki, mikor arról van szó, hogy engedjen valamely tulajdonból a tökéletesebb birtoklás helyett, büszkén mondja: „Mindent, vagy semmit!”

No jó, de ha a házassági kötelék a nő jellemének vagy érzelmi világának legkisebb veszélyeztetésével is járhat, miért ráerőszakolni a dolgot egy már türethetően megállapodott, hajadonnak maradt leányra?

Mindezekon kívül pedig, noha Willoughby már egyizben Vernon kezébe illesztette Laetitia kezét, t. i. ama táncjelenet alkalmával, hősünk nagyon jól emlékezett rá, hogy ez a nagylelkűség mily sebet ejtett önnön gyöngéd érzékenységén; úgy hogy ez a seb elrontotta, fakóvá tette néhány rákövetkező születésnapja fényét is. Azon a szenvedélyén sem tudta tultenni magát, hogy vágyat ne érezzen minden szép nő iránt, aki kitűnik a többi közül. Ez a szenvedélye már kora ifjúsága óta sok keserűséget okozott neki, ama, hogy úgy mondjuk, erkölcstelen ingatagság révén, mellyel a szép nők egyszerűen odaengedik kezüket más férfiaknak, vagy türik, hogy feleségül vegyék őket. Hölgyek miatt, akik szép nők számba mentek, ha csak hallotta is róluk, hogy szeretőjük van, vagy hogy házasságra lépnek, - dühbe tudott gurulni.

Sok nőt tudott keblére ölelni egyszerre, - ám ne rójja meg senki ezért a bujaság vádjával, hiszen egyébként jól tudta, hogy még a muzulmán törvények értelmében sem lehet az övé valamennyi; - ő inkább a nem tisztaságának féltékeny öre volt, akire a szeretők és férjek megannyi arcpiritó szégyenfoltként hatnak s türethetlennel érezte, hogy ez a tisztaság mások prédájává lehessen. Tisztaságuk nélkül mit érnek a nők? - mit érnek a gyümölcsárus szilvái? - nem lehet vevőt kapni rájuk. Hamvuk örökre letörlődött!

- Mondom, jobb kezemet vesziteném el Vernonban, - kezdte újra Willoughby, - már pedig úgy látszik, elkerülhetetlenül el kell veszitenem, ha csak valahogy ide nem kötjük őt. Azt hiszem, kedves Miss Dale, maga jól ismer engem. Legalább is jövő életrajzirómat nyugodtan utasítanám Önhöz, - természetesen bizonyos óvással! Maga az önzést bizonyára vastagon aláhuzatná tulajdonságaim sorában. Nem tudom elviselni, hogy háznépem valamely tagját elveszítsem, - semmiképen sem tudom elviselni. Az a lehetőség, hogy valamelyik barátom érzése megváltozhatik velem szemben, csak azért, mert megházasodom, nagyon kinosan érint. És én megkérdem magától, vajjon mi jó származhatik abból, ha Vernon itthágy egy kényelmes, kedves otthont annak a nyomoruságos irodalmári foglalkozásnak a kedvéért, - tudniillik úgy értem, hogy fizetve van nyomoruságosan... - hajolt meg Willoughby a költőnő

előtt. - Hát jó, költözzék ki a házból, ha úgy véli, hogy nem fér majd jól össze az új, fiatal urnóval. Suta figura szegény, de azért jó fiú. És épen ezért kellene a számára valami megfelelő megoldás. Nekem az volna Vernonnal a tervem - és mi férfiak, Miss Dale, nem változunk meg régi barátainkkal szemben, még ha meg is házasodtunk, - az én tervem, amely Vernon életrendszerében alig okozna észrevehető változást, az volna, hogy építtetni kellene neki egy kis költői villácskát, amely azonban egy pár ember számára épen elég nagy legyen, itt valahol a park szélén. Már ki is szemeltem a helyet. Csak kérdés persze, hogy Vernon élhetne-e ott egyedül? A férfiak, mondom, nem változnak meg a házasság után sem. Vajjon miért nem mondhatjuk el ugyanezt a nőkről is?

Laetitia megjegyezte: „A nő, ha mint nemmel foglalkozunk vele, nagyon könnyen engedi meg a külön, individuális vonások elhanyagolását.”

- Individuálisan nézve a dolgot, egy bizonyos külön személyre vonatkoztatva, bizonyára tévedhetek. De mivel én épen egy ily határozott személyre gondolok, érez vele szemben az én erős barátságom aggodalmát, amely bizonyára méltatlan ehhez a személyhez is és az én barátságomhoz is, de hát érthető, ha a forrására gondolunk. Még a tiszta baráti érzés is képes a féltékenységre, olyan romlott az emberi természet! Én azonban mindazáltal nagyon szeretném, ha az az illető nő mellettem találna végleges otthont, közelemben élne, boldogan és a magam boldogságát is tovább fokozva hasonlíthatatlan társasága bájával. Benne igazán nem a „nem” általánosságát becsülöm, elhiheti!

- Ha szerencsés lehetek az Ön szavait reám való célzásnak érteni, Sir Willoughby, - mondta Laetitia, - tudnia kell, hogy én édesatyámnak vagyok a lakótársa.

- Melyik kérő tekintené ezt elutasító válasznak? Hiszen beléphetne harmadikul a családi körbe s részt vállalhatna az Önök szeretetének kedves terhéből. Igazán, miért ne? Pedig lehet, hogy ezzel a saját boldogságom ellen érvelek: ez a véget jelentheti az én számomra!

- A véget?

- A régi barátság érzékenykedő és követelőző... Jó, hát nem jelenti a véget! De mégis, ha az én barátnőm nem maradhatna azután ugyanaz hozzám, az mégis csak végét jelentené a barátság régi formájának, ha remélhetőleg nem is az intenzitásának. Azonban ha egyszer a formához is úgy hozzászokott az ember! Most maga talán megvetendőnek érzi ezt a „hozzászokott” szót, egy ily barátsággal kapcsolatban. De mindannyian a megszokás rabjai vagyunk! Én, bevallom, valóságos gyáva vagyok érzelmeimben; minden változástól rettegek. Egy hüvelyk tizedrészenek az árnyéka is borzasztó eltérés számomra egy szempilla megszokott rebbenésénél! - érzékenységem némi érzékeltetésül mondom ezt. És, drága jó Miss Dale, ezért ajánlom magam az ön irgalmasságába, minden nyíltan fölfedett gyöngeséggel, melyeket, nyugodtan tehetem hozzá, senki más előtt nem tárnék így föl. Gondolja meg, mi lenne az, ha elveszíteném magát! Kislelküségem az, mely így földézi aggodásomat. Holott tudom, hogy lehetnek fenkölt nők, akik asszonyokká, sőt anyákká válhatnak s mégis megőrizhetik barátjuk számára a régi otthont. Szembe tudnak szállni s diadalra jutnak az emberi élet minden csúf kényszerével szemben. Én mindig erősen hittem, hogy mi keresztül vergődhetünk minden helyzeten, sorsunk minden változásán, mert mindaddig nem vallunk szégyent, amíg a lényeg, barátságunk szellemi része, sértetlen marad. Ért engem? Nem igen vagyok jártas az efféle elvont fejtegetések terén.

- Ön nagyon érthetően beszél, - mondta Laetitia.

- Sohasem állítottam, hogy a pszichológia erős oldalam volna, - felelte Willoughby, némileg elkomorodva a leány hüvöske elismerésén; mivelhogy nem kevésbé volt érzékeny a hang törtszámokkal kifejezhető árnyalatai iránt sem, mint a szempillák rebbenésével szemben, - olyan volt ez, mintha valami melódia zengett volna benne, amelyet minden kizökkentett, ami

nem simult szerényen vagy némán a kíséretébe. Már pedig egy ily melódiával járni a világban, összehasonlíthatatlanul jobb kémlelő szer, mint a próbakövek vagy talizmánok bármelyike. „Édesatyja állapota javult mostanában?”

- Nem panaszkodott, mikor ma reggel odaát voltam nála. Amália, az unokanővérem, állandóan vele van s kitűnő ápolónő.

- Az öreg ur szereti Vernont.

- Nagy tisztelője Mr. Whitfordnak.

- Ön is?

- Oh, hogyne; én is.

- Kezdetnek ez a legbiztosabb alap. Szeretem, ha barátaim, akik nekem kedvesek, így indulnak. A fejjel való nekiugrások a vonzalmak terén... hogy is mondjam csak!... Az ilyesminek előre félnék a végétől. Vernon képességei valóban tiszteletreméltók. Félénksége a főbetegsége. Azt hiszem, mindig az ejti gondolkodóba, hogy ő nem kapitalista. De hát, - ugy-e erre bátran gondolhatna valaki? - miért nem fordul hozzám? Az én erszényem nincs lakat alatt!

- Nincs, Sir Willoughby! - mondta Laetitia melegen, mert hősrünk híres volt jótékonyágáról.

A leány szemei ragyogva szolgáltatták Willoughby kedvenc táplálékát, úgy hogy sütkérezve folytathatta:

- Vernon jövedelme egyszeriben kikerekíthető lenne, arányosan új helyzetéhez, mely méltán igényelne fizetésjavítást. Oh az a pénz, az a pénz! Dehát ilyen a világ sora! Szerencsére én rendes gazdálkodásra való hajlamot és személyemmel szemben is érvényesülő takarékoságot nyertem örökölni. Vernon olyan ember, aki ötvenszer többre volna képes, ha megfelelő élettársra akadna, aki méltányolná képességeit és eltekintene apró fogyatékoságaitól. Mert ez utóbbiak bizony kézzelfoghatók, ha kicsinyek is. Ő mindig tisztában volt az én kívánságaimmal: - még akkor is, ha teljesítésük újra egy egész világműködési utra hajszolt volna, engem, aki pedig fészkenülő madár szeretek lenni! Mikor is kezdődött a mi barátságunk? Még kisfiu koromban, ugy-e? Sok éve már ennek!

- Harmincadik évemben járok, - mondta Laetitia.

Kinosan lepődve meg ettől a nyíltságtól, mely különben nagyon egyezik a hölgyek természetével (akik, mint tudvalévő, akár oktalanságból, akár örületből, még parókájukat is képesek fitogtatni), s akik azonnal halálos bizalmaskodásba keverednek, amely agyoncsap minden költői bámulatot irányukban, - Sir Willoughby megbüntette Laetitiát, megfontoltan adva tudtára, hogy nem is látszik kevésbé idősnek.

- A tehetség, - mondotta, - nem ismeri a ráncokat! - Ez a megjegyzés aligha tartozott Willoughby finomabb bőkjai közé, de elvégre sértés érte s ő sohasem tudta a sebet azonnal kiheverni. Ez a seb, minthogy épen érzelmes hangulatban találta, nagyon is élesen sajdult belé. Hiszen ő is könnyen utánaszámolhatta volna a lady életkorát. De ez a szégyenkezéstelen vallomás csörömpölve csattant közé az ő halk és gazdag fuvolaszólamának s megbotránkoztatta.

Egy pillantást vetett a kandallón álló, arany oszlopos órára s némi sétát indítványozott, mielőtt dinerhez mennének. Laetitia összerakta kézimunka-szerszámait.

- Általában az a szabály, - enyelgett Willoughby, - hogy a költőnők nem értenek a tú használatához.

- Szívesen mondok le akár a tőről, akár a tollról, ha ezek kivételes lénynek tüntetnek föl, - felelte a leány.

Willoughby bókot próbált elsütni Laetitia igazán kivételes sajátosságairól. De mint mikor a művész ujjai szórakozottan tévedeznek a billyentyükön, a bók félre sikerült s magának Willoughbynek a fülében is hamisan csengett. Mindazáltal kétségtelennek érezte, hogy Laetitia jóságából kicsinyelte le az ő félelmét, mely szerint egy harminc éves lady házassága az ő Vernon cousinjével oly nagy veszteség lehetne rája nézve. Ennélfogva Willoughby, miközben le- s fölléptetett a pázsiton, olykor-olykor odapillantva az ablakra, mely mögött Clara és Vernon még tanácskoztak, olyan egyre javuló harmóniákba egyeztetgette jövő boldogságának terveit jelenlegi érzéseivel, mint aminőket akkor hallunk, mikor a zenekari hangverseny muzikusai hangolják össze szerszámaikat. A dolog még nem tökéletes, de annak ígérkezik. Elvégre nem vagyunk angyalok, akiknek hárfái mindig chorál-képes állapotban vannak. Halandók vagyunk, s csak erőfeszítés révén jutunk el az égi összhanghoz, szenvedések árán. A szenvedés bizonyos mértékére mindig szüksége volt Sir Willoughbynek, különben nem érezte volna oly tisztán nemeslelkűségét. Ennélfogva tehát megint csak ellágyult Laetitiával szemben, olyannyira, hogy így szólt magához: „Társalgásra azért még mindig értékes nő volna.” S ő ezt az értékes nőt fogja odaajándékozni unokafivérének.

Tekintve Clara és Vernon értekezésének hosszú időtartamát, úgy látszott, hogy az unokafivérnek erős rábeszélés kell az ajándék elfogadására.

XV. FEJEZET.

Kérelem a szabadulásért.

Sem Clara, sem Vernon nem jelentek meg a déli asztalnál. Dr. Middleton klasszikus témákról beszélgetett Miss Dale-lel, ami olyan volt, mint mikor egy jószívű óriás kőről-kőre segít kapaszkodni egy kis leányt valamely zuhogó hegyi gázlón keresztül: végeredményben a járatlan hallgatóság, látva, hogy Laetitia átlábol a nehézségeken, méltán azt is hihette, hogy ebben sajátmagának is része van. Sir Willoughby büszke volt barátnőjére s ennél fogva türelmetlenül szeretett volna átesni a Laetitia dolgán, addig, míg hajlandó kiadni kezéből a leányt. Ugy remélte, hogy nyélbe is ütheti az ügyet Vernonnal, még a diner előtt, egy-két odavetett szó árán. Clara ama kérése, hogy vőlegénye adja vissza neki a szabadságát, az, hogy tőle való szabadulásért eseng, inkább bizonytalan félelemmel töltötte el, semmint büszkeségét sértette.

Miss Isabel elhagyta az ebédlőt.

Aztán visszatért, mondván: „Nem akarnak villásreggelizni.”

- Akkor asztalt bonthatunk, - jegyezte meg Sir Willoughby.

- Clara sirt, - sugta oda Isabel Willoughbynek.

- Eléggé gyerekes vonás, - felelte hősünk. A két idős hölgy együtt vonult ki. Miss Dale, folytatva a megkezdett témát, meghívást kapott a nagytiszteletű doktor urtól egy kis előadásra a könyvtárban. Sir Willoughby le- s föl járt a pázsiton, egy-egy pillantást vetve a nyugati szoba felé, valahányszor sarkon fordult séta közben. Türelmetlensége növekedtével benézett az ablakon, mikor is a szobát üresen találta.

A délután folyamán sem Clara, sem Vernon nem mutatkozott. A diner-idő közeledtével a ház hölgyei Miss Middleton szobalánya útján azt az üzenetet kapták, hogy urnője ágyba feküdt, mert nagy fejfájása miatt nem jöhet le az asztalhoz. A kis Crossjay viszont Vernonnal hozta azt a hírt, (melynek közlését holmi madárfészekszedés késleltette), hogy a tanár ur átgyalogolt a dombokon és Dr. Corneynél szándékszik megebédelni.

Sir Willoughby részvétét küldte menyasszonyának. Sehogysem volt képes értelmét szokásos beszédtemáira irányítani, harangöblü lélek volt, olyan ember, akit annyira eltöltött saját külön, önmagát ünneplő zengése, hogy bármely közelébe férkőző kétes szó vagy nemkellemes körülmény emléke megzavarta belső békéjét. Mivel pedig kétes és nemkellemes dolgok gyakran adódnak, mindig szüksége volt valamely női imádóra s gyakran érezte kényszerét annak, hogy az illetőt emez ellenmértül ható bálványozás egy-egy jelére sürgősen fölhívja. És épen most, mikor oly rendkívüli élességgel sajgott benne az imádat utáni vágy, nem juthatott egy csöppnyihez sem belőle. A nagytiszteletű doktor ur egészen büvkörébe vonta Miss Dalet, úgyhogy Sir Willoughby számára nem kínálkozott vigasz, se künn, se benn. Hozzá volt szokva a rendes csevegési tárgyakhoz, amikről angol gentlemanek általában beszélni szeretnek, a lovak szolgáltak ilyenekül, a kutyák és a vadászat, sport, pletyka, botrányok, politika és a borok, vagyis férfias témák, némi leereszkedéssel a női csacsogásokhoz s közben-közben egy-egy merészebb anekdota jóízű méltatásával is. Mi érdekeset találhatott volna tehát az athéni színház leírásában, vagy a görög leányéban, aki a szinfalak mögött fuvolaszóval utánozta a fülemilét, nagy elragadtatására a görög publikumnak! Szinte már gyanakodott, hogy Miss Dale éber érdeklődését valami különös ok fűti, dehát ilyen okot lehetetlen volt kitalálni. Egyébként pedig: ezeket a régi klasszikusokat egyenesen illetleneknek találta, hiszen nem irtak nőközönség számára, mint ahogy a mi modernjeinktől elvárjuk. Az asztalnál egyszer félbe is próbálta szakítani Dr. Middletont:

- Miss Dale, azt hiszem, okosan tenné, ha a klasszikusok ujkori kiadásaira szoritkoznék.
- Ön most úgy beszél, - felelte Dr. Middleton, - mint aki angol nyelven próbálja tanulmányozni a klasszikus mitológia lexikonját.
- A színház a klíma függvénye, Sir; ezt bizonyára el fogja ismerni.
- Ha a jó ötletek a klíma eredményei, akkor igaza lehet, Sir.
- Nálunk, úgy látszik, nagy erőfeszítéssel lehet jó színpadot fejleszteni, vagy legalább is törekvést ebben az irányban, - szölt Miss Dale, kérdő arccal fordulva Dr. Middletonhoz s elmellőzve Sir Willoughbyt, mintha megjegyzésével csak átmenetileg zavarta volna meg a beszélgetést.

Lady Eleanor és Isabel, akik eddig kitűnően hallgatták a tudós beszélgetést, belátták, hogy szükséges Willoughby javára beavatkozniuk. Dehát nagynénjeivel, a háztartás oszlopaival, nem társaloghat az ember az asztalnál holmi egyetemes témákról! Kísérletük csak növelte Willoughby rossz kedvét. Az járt az eszében, hogy rosszul választotta meg az apósát: ezek a tudósok nagyon nevetlen népség! Aztán azon tünődött el, hogy a fiatal és fiataloskodó nők a kiválóság minden formáját megbámulják, s egy tudós társasága a változatosság varázsával hat rájuk. Következésképpen szükségesnek vélte, hogy dinerpartie-kat fog barátai, főleg az őt nagyratartó hölgybarátok számára rendezni, még mialatt a doktor itt tartózkodik. Clara főfájása odafönt az emeleten, Dr. Middleton faragatlanságai pedig idelent a földszinten, egyaránt azt az ösztönszerű félelmet keltették benne, hogy valamely sorscsapás fenyegeti: zivatart szimatolt a levegőben. Mindazáltal valami újat is észlelt, aminek a jövőben hasznát vehette. A borokról kezdődő beszélgetés egyszerre csak visszarántotta a doktort a klasszikus multból, szinte mágikus hirtelenséggel. Gazda és vendég izlésében erős, testvéri rokonság mutatkozott meg az egyes borfajták és évjáratok méltánylásában: szinte tűzbe hozták egymást a híres szüreték fölsorolásával s ha Sir Willoughbynak a téma kedvéért föl kellett áldoznia a hölgyeket, sajnálattal bár, de mégis beletörődött, hogy a helyzet kényszerítő alakulása következtében vétkezni fog szokásai ellen, mivel csak így ragadhatja újra magához a társalgást s fürkészheti ki egy öregedő gentleman gyöngéit.

Késő este volt, mikor a kastély csengője megszólalt s Willoughby a hallban Vernonnal találkozott össze. Mindjárt fölszólitotta: jöjjön vele a laboratóriumba, elmesélni Dr. Corney legutolsó tréfáját. Vernon röviden válaszolt. Corneytől ma egyetlen anekdotát sem hallott, - mondta s máris meggyújtotta a gyertyáját.

- Egyébként, Vernon, beszéltél Miss Middletonnal?
- Holnap tizenkettőkor tárgyalni fog veled.
- Holnap tizenkettőkor?
- Igen, huszonnégy órai meggondolásra van szüksége.

Sir Willoughby elszánta magát arra, hogy zavarodottságát kifelé is láttatni engedi. Vernon azonban jóéjszakát kívánt neki s föllábal a lépcsőn, míg mielőtt a meglepetés eme drámai megjáttszása időt engedett volna a további beszédre.

Viharszag volt a levegőben s villámcsapás fenyegetett. Sir Willoughby ösztönei a sok előjelet éberem figyeltek s bár csendre szoritotta őket, mégsem nyomhatta el nyugtalankodásukat annak a görcsös ismételtetésével, hogy a szenvedélyesen féltékeny asszonyfélék mily örült végletekig tudnak eltévelyegni. Hitt a Clara féltékenységében, mivel tényleg akart benne ilyesmit fölkölni, holmi szelid vetélytársnői versengés kedvéért. Nem tudta föltételezni, hogy a leány beszélhetett volna erről Vernonnak. Ami viszont Clara ama kívánságának a komolyságát illette, hogy vőlegénye adja vissza neki a szabadságát, ezt Willoughby alig

tartotta hihetőnek. Mégis, az a körülmény, hogy a leány határozott órát tűzött ki a vele való beszédre, és azt is huszonnégy órai határidővel, némi rést engedett a hihetetlen valóságának s a gyanus előjelek tömegéhez új sullyal járult: de ki képzelte volna, hogy Clara Middleton ennyire vadul áldozatává lehessen a féktelen féltésnek! Willoughby különböző megnyugtató bölcseségeket mormogott maga elé, amelyek alkalmasak lehetnek egy félig esztévesztett fiatal hölgy megmentésére, végül is azonban valamennyit halomra döntötte azzal, hogy képtelenség ezeket Clarára alkalmazni! Hogy valahogy mégis álomba ringatózzék, enyhe szemrehányásokkal kezdte illetni önmagát, valahogy úgy, ahogy a tilosban járó szépségek gáláns historikusa szokott célozgatni hösnői apró eltévelyedéseire. Amit tett, Clara érdekében tette. Elaludnia azonban mégsem sikerült. Hogy egy ily rendkívüli féltékenység csak egy mindent leigázó szerelem bizonyossága lehet, ez a gondolat megoldást adhatott a problémának mindaddig, míg a tételt nem kellett Clara egyéniségével összeegyeztetni. Azonban Clarában nem tapasztalt semmi délszaki szenvedélyességet! Legutóbb is, mikor az eljövendő, rózsás, menyegzői napról beszéltek, a leány önmagába zárkózott és fagyos volt. Nem lehetett nyitját találni sem Clara lelkének, sem ennek az egész titoknak.

Másnap, a reggelinél, általános álmatlanságról panaszkodtak. Miss Dale és Dr. Middleton kivételével senkisé is húnnya le a szemét. „Én, Sir,” - mondta a doktor Sir Willoughbynek, - „úgy aludtam, mint egy jóra való lexikon az Ön könyvtárában, mikor Mr. Whitford és én nem vagyunk ott”.

Vernon odavetőleg megjegyezte, hogy egész éjszaka irt.

- Ti firkászok agyonölitek magatokat, - szólt szemrehányó hangon Sir Willoughby. - Én a magam részéről elvül tekintem, hogy öngyilkosság nélkül végezzem el a dolgaimat!

Clara odafigyelt atyjára: elneveti-e magát? Az öreg nyájasan nézett a módszeres munka emberére. A leány képtelen volt kifürkészni, vajjon szövetségést remélhet-e atyjában vagy bírót? Tartott tőle, hogy inkább az utóbbit. Most, hogy bele akarta vetni magát a küzdelembe, látta, mily távolságban húzódik az a vonal, melyen ő állt föl a harcra, attól a másiktól, melyet a világ szab ki a jegyesi sorba jutott leányok számára: édesatyja aligha állhat az ő oldalára; a távolság már nagyon nagyra nőtt. Atyja szereti őt, de bizonyára úgy fogja majd föl a dolgot, hogy leányát valami örült szeszély vezeti s kísérletet sem fog tenni megértésére. A tudósi iszony is, mely minden, csodálatos simasággal egybeszerkesztődött emberi viszonylat fölforgatásától retteg, ő ellene fogja hangolni az öreget s ha lányáról való vélekedését még a világ állásfoglalása is megerősíti, Dr. Middletonból kész zsarnoki apa válhatik. Hogyan lehetne védekezni ellene? Ha csak rá gondolt is Sir Willoughbyra, nyelve már készen állt s női elszánt-sága fürgén sietett nyelve segítségére; - atyjával szemben azonban, úgy gondolta, csak néma és makacs daccal tud majd helytállani.

- A te munkád nem ugyanolyan természetű ám, mint a Vernoné, - szólalt meg.

Dr. Middleton bozontos szemöldökei alól jókedvű villanás jutalmazta a leányt, mutatva, hogy az öreg ur mégis csak mulatott a baronet „munká”-jának a fölemlégetésén.

Ilyen kevés kellett Clara fölvidítésára! Valósággal sütkérezett a fölvilanó sugárban, hízeldőn marasztalva szeméin atya tekintetét, ameddig csak lehetett. Elkezdett reménykedni, hogy mégis a maga oldalára hódíthatja: majd szépen megvallja neki, hogy sokkal nagyobb a baj, mint először gondolta s hogy nagyon rosszul tette, amiért már előbb nem zavarta meg az öreg ur tudósi békéjét.

- Nem is állítom, hogy ugyanolyan természetű volna, - hajlott meg Sir Willoughby a többiek egyöntetű állásfoglalása előtt. - Az én szegény munkásságom a nappalé, Vernon munkája pedig kétségkívül a fölvirradó napoké, a jövőé. Mindazáltal kardoskodom az egészség megbecsülése mellett, mert az egészség a munka legfőbb szerszáma!

- A folyamatos munkáé mindenestre! Ebben megegyezünk, - mondta barátságosan Dr. Middleton.

Clara szíve elcsüggedt; ilyen kevés kellett a megfélemlítéséhez.

Ám vádoljuk őt azzal, hogy csak képzeletével emelt ellentéteket maga és vőlegénye közé! De jusson eszünkbe, hogy ámbár nem esett szó, mely viselkedésére teljes jogot adhatott volna, a természet olvasni tud a másik ember természetében: a foglyokat mindentől megfoszthatják, csak attól nem, hogy átlássonak zsarnokaikon; - és jusson eszünkbe az is, hogy Clara, amint-hogy maga is tudta magáról, nem volt teljesen hibátlan, s Willoughby ellen törő lázadása részint önmaga ellen is fordult.

Asztalbontásnál összekerült Sir Willoughbyval. Tovább akart siklani, Miss Dale után kiáltva: „A laboratóriumba? Megengedi, hogy majd elkisérjem, mikor átsétál édesatyjához? Az ember ma a szabadban csupa föld- meg égszagot érez. Micsoda nyár! Tavasz szellőkkel! Nem? Majd le- és föl fogok sétálni a kertjükben s világért sem rövidítem le a látogatását, ígérem!”

- Igazán nagyon boldoggá tesz. Azonban nekem máris mennem kell, - felelte Laetitia, látva, hogy a körülöttük settenkedő Willoughby le akarja foglalni menyasszonyát.

- Jó! Csak egy kerti kalap s a följárónál leszek!

- Várni fogom a terraszon.

- Nem fogom soká vártni!

- Legföljebb öt perc! - szólt oda Sir Willoughby Laetitiának, aki távozott, magukra hagyva a jegyeseket.

- No, édesem, - fordult Clarához Willoughby csaknem meghunyászkodó hízélgéssel, - hát mi újság? milyen eredményre jutottál tegnap Vernon mesterrel? Akarja is, nem is? Ilyesmiben ő igazi asszonytermészet! Nem tudom megbocsátani neki, hogy megfájdította a fejedet. Valaki azt is látta, hogy sirsz.

- Igen, sirtam, - felelte Clara.

- No hát most már beszélj el, hogy volt! Tudod, kicsikém, akár tetszik a terv Vernonnak, akár nem, a földolog az, hogy itt tartsuk, ha nem is a kastélyban, de valahol a szomszédságban. Aligha kívánatos, hogy mostanában erőltessük a házasságokat. Bizonyos vagyok benne, hogy a vidéken csupa olyan... A legtöbb házasság napján akár a lélekharangot is meghuzhatnák.

- Magam is azt hiszem, - mondta Clara.

- Hovatovább odajutunk, hogy csak az érdekházasságokat és csakis azokat üdvözölheti vidám harangszó.

- Ne beszélj így a nyilvánosság előtt, Willoughby.

- Csak előtted, drágám, csak előtted. Nehogy azt hidd, hogy a világ előtt ily leplezetlenül mondanék véleményt. Nos, én egyébként puhatolóztam Miss Dale-nél. Az ő részéről nem lesz különösebb akadály. Hát Vernonnal hogyan állunk?

- Majd beszélünk róla, Willoughby, mihelyt visszajöttem a Miss Dale-lel való sétából, ugy tizenkét óra körül.

- Tizenkettőkor! - hüledezett Willoughby.

- Órát tüzttem ki. Ez gyerekesnek tűnhetik. De megmagyarázom. Órát tüzttem ki, mert egyrészt talán még mindig letagadhatatlanul gyerekes lény vagyok, másrészt el akartam halasztani

bizonyos időre ezt a megbeszélést. Annyit azonban máris mondhatok, hogy Mr. Whitfordot nem tudtam rábeszélni s eljegyzésünk fölbontása sem tudná őt maradásra bírni.

- Vernon fogalmazta ezt így?

- Nem, hanem én.

- „Eljegyzésünk fölbontása!”... Gyere be egy kicsit a laboratóriumba, édesem!

- Erre most nincs időm.

- Az idő inkább álljon meg, minthogy akadályba lehessen a mi beszélgetésünknek! „Fölbontás!”... de hisz valóságos szentségtörés ezt a szót kiejteni!

- Én is érzem, de hát mégis ki kell néha ejteni.

- Néha? Miért? Nem látom az okát. Hiszen te tudod, Clarám, hogy az adott szó, két szerelmes jegyesi kötése számomra vallásosan mély dolog. Olyan szentnek tartom, mint magát a házasságot, sőt szentebbnek, nem is tudnám megmondani, hogy miért? Csak a szivedre apellálhatok, hogy megérthess. Házastársi válásokról aránylag közönyösen szoktunk olvasni. Olyan párok közt fordul elő az ilyesmi, akik már lekoptattak magukról minden romantikát.

Clara, valamely jeges ironia rohamában, - látva, hogy Willoughby ily elvakultan akarja nyilatkozatra bírni, - már-már megkérdezte, vajjon mióta lett a romantika vallásosan mély dolog vőlegénye számára?

Willoughby azonban újra megszólalt s szavai kevésbé harcias érzelmekre szelidítették a leányt: „Szegény istenadták! csak hadd induljanak el a maguk külön utjain! Az olyan házasfelek, akik már nem szeretik többé egymást, nem sorozhatók elbirálni való kategóriába. De ha a mi eljegyzésünk is fölbontható lenne! A mi eljegyzésünk! A *miénk!* Oh!”

- Oh! - Clara hattyui hangján végtelen fájdalommal remegett Willoughby sóhajának gépies utánpótlása. - Oh! - pihegett föl, - essünk túl rajta, most! Ne szólj, míg meg nem hallgattál! A fejem közben egészen belezavarodott. Két jelenet egymásután, - két jelenet több, mint amennyit elbirhatnék. Bűnbánattal látom be, hogy vétettem ellened. Fáj a szívem miattad! Minden szemrehányás engem illet! Willoughby, vissza kell adnod a szabadságomat! Egy szót se szólj arról, amit tegnap mondtál; a féltékenységet én nem ismerem... Boldog leszek, ha barátomnak foglak nevezhetni s egy nálam méltóbb nő oldalán látlak, aki idővel barátnőül fogadhat! Szavamat adtam neked... de akkor még nem voltam tisztában érzelmeimmel. Egy gyöngye és bolond leány tudatlansága az oka mindennek... Gondolkoztam erről s nem tudok gonoszságot látni benne, bár kárhozatos és szégyenletes, jól tudom. Te azonban tisztán állasz. Téged nem érhet vád. Te nem fogsz szenvedni, mint én. Akarsz-e hát nagylelkű lenni hozzám? Lásd, minden önbecsülésem veszendőbe megy, mikor így könyörgök: légy nagylelkű és bocsáss szabadon!

- Hát ez volt... Willoughby megőrizte nyugalmát, - hát ez volt az, amiről Vernonnal tárgyaltál?

- Beszéltem vele. Eleget tettem a megbizásodnak és beszéltem vele.

- Rólam?

- Magamról. Belátom, hogy megsértettelek, de nem kerülhettem el... Igen, rólad is, amennyiben egymáshoz tartozunk... Azt mondtam, hogy azt hiszem, szabadon fogsz bocsátani... Azt mondtam, hogy hű tudnék maradni adott szavamhoz, de te nem fogsz erőszakoskodni. Gentlemanek nem erőszakoskodnak, ugy-e? Hű tudnék maradni, de egy lépéssel sem tovább: szeretni nem tudnék! Nem! Oh, Willoughby, bánj velem úgy, mint teljesen érdemtelennel, -

az vagyok. Már egy évvel ezelőtt is tudhattam volna... Csalódtam önmagamban. Szerelemnek kellett volna lennie...

- Kellott volna!... Willoughby hangjában éles lenézés csengett.

- Szerelem... de lásd, ha nem tudok szeretni! Azt hiszem, teljesen ellentétes érzés az én természetemmel. Amit az emberek róla mondanak, sohasem tapasztaltam magamon. Ugy látszik, tévedtem. Könnyű ezt kimondani, de érezni nagyon keserű. Te meg fogod érteni, hogy én csak a szabadságért könyörgök, mert nem tudok lekötve élni. Ha szabadon engedsz és megbocsátasz nekem, vagy legalább megígéred, hogy egyszer meg fogsz bocsátani, ha egy szives, bátorító szót találsz számomra, tudni fogom, hogy ez azért van, mert te különb vagy nálam, magasan állsz fölöttem, aki nem tudtam oly szerelmet nyújtani neked, aminőt megérdemelsz házastársadtól. Csak mondd ki a szót: eredj! Te légy az, aki fölbontja egyességünket, látva, hogy mily gyarló a szívem. Hogy az emberek mit gondolnak majd rólam, keveset bánom. Én csak attól rettegek, hogy neked okozok bánatot.

Elhallgatott, várt: úgy látszott, hogy Willoughby már-már megszólal.

Willoughby észrevette a leány várakozását s bár lelkében csak képtelen, fura zürzavar dult, kimért méltósága úgy tartotta jónak, hogy Clarát félrevezesse érzései felől.

Megingatta a fejét, hasonlatosan Kelet pálmájához, melynek árnyéka áldás az alatta meghuzódó, áthevült vándornak. Szomorúan mosolygott, közben azonban tanácsot tartott méltóságával: mily szavakkal lehetne ezt a nemes fölényt továbbra is megőrizni s az örült kis lázadózót keserűen nyomatékos leckében részesíteni. Hogy mit gondoljon a dolgról, - ez későbbre is halasztható. Első teendő: cselekedni!

Megszorította a leány mindkét kezét, aztán, szélesre tárva az ajtót, sűrű szemjelekkel integetett a laboratórium felé: - „Odabent zavartalanul beszélhetünk. Sehogyse tudtam kitalálni, mi érinti itt olyan kényelmetlenül az érzéseimet! Hát persze, az amerikaiaknak van igazuk, az ember az orrán keresztül izgul föl elsősorban. És itt csupa reggelimaradék illatozik! Talán tulságosan is kifiguráztam annakidején a jó unokaöccsöket! - ha ugyan hallottál ily tárgyú leveleimről... Ezek az ételhulladékok tényleg kellemetlenebbek, mint egy egész éjszakai dorbézolás nyomai... Ennyi haszna van, ha az ember Amerikát is megjárta, bár nem volt olyan romantikus multság, mint például egy itáliai kirándulás. Meneküljünk az ebédlőből!”

Clara nem fogadta el a feléje nyújtott kart. Látta, hogy Willoughby kinlódik; gyötrelmes érzés volt, de most már benn sodródtak az árban, nem lehetett szó szünetről, vagy helyváltatásról.

- Most essünk túl rajta; csak még egy perc! - nem mehetek innen, mert akkor előlről kezdenők újra az egészet. Itt beszélj velem, felelj a könyörgésemre! Azonnal! Csak egy szót! Ha megbocsátasz nekem, az emberfölötti lesz! De mégis, tégy szabaddá!

- Hát igazán? - kezdte újra Willoughby, - itt? teás csészék, kávék findzsák, kenyérmorzsák, tojáshejak, kaviár, vaj, sülték és szalonna közt? - Ebben az ételpárában?

- Akkor elmegyek, sétálni Miss Dale-lel... És ha visszajövök, beszélgetünk?

- Amikor parancsolod! Csak menj Miss Dale-lel. De mégis, drágám, életem!... Komolyan, hát hova jutottunk? Mondják, hogy a szerelmesek szoktak veszekedni is... Én sohasem szoktam! És ez jellemző reám nézve. Hát Vernon unokaöcsémnek árultál be? Pedig igazán tudhatnád, hogy az adott szó adott szó marad, mint ahogy a sodronykötél sodrony marad, amelybe mindig bátran meg lehet kapaszkodni. Egy kis eltévelyedés? De mért épen Vernonnak szóltál, az összes többi férfiak közül épen neki? Pszt! Ókisasszonysága biztosan valami tökéletes hősről álmódott, akivel összehasonlítva szegény Willoughby most rosszul jár!... Ej, Clara, kis

Clarám! dehát ha mondom: a menyasszony az menyasszony, és te az vagy, még pedig az enyém!... az enyém!

- Willoughby, az előbb említetted a válást,... a házastársak elválását. Azt mondtad, hogy ha nem szeretik egymást, akkor... Oh, mondd hát, nem lenne helyesebb, mint... ha már késő lesz?

Willoughby fölhasználta a félénk válaszból ráháruló előnyt s fölkiáltott: - Dehát hová jutottunk?... A menyasszony menyasszony és a feleség feleség!... És aki eljegyezte magát, azt a becsületszó máris feleséggé kötelezi. Nem tehetlek szabaddá. Mi már egyek vagyunk. Értsd meg: egyek! Feleségét az ember nem bocsáthatja szabadon.

- És ha megszökik...?

Ez már oly nyílt kérdés volt, amelyet nem lehetett elütni a megnemértés színjátszásával. Willoughby arra a végletre ragadtatta Clarát, ahonnan a leány már egészen tisztán láthatta, mit jelent a belőle föltörő kérdés, s ezzel a tisztánlátással, kétségbeesve, de szinte diadalmasan dobta ellenfele felé a dárdát, melytől a férfi igazi vagy színlelt értetlenségének föltétlenül meg kellett rendülnie s a való helyzetre eszmélnie.

- Megszökni? megszökni? - mondta, minden ismétlést egy-egy pillarezzentéssel szaporázva. - Hogyan? - hová?... micsoda gondolat!...

Már-már dühroham lepte meg, elhomályosítva azt a megbecsülést is, amit az érintetlen fiatal lányok tisztasága iránt mindvégig érzett.

Hogy Clara, ez a szigorú, uri nevelésű fiatal lány, tudhat ilyesmit, - anélkül, hogy ő tanította volna meg rá, - hogy az asszonyok megszökhetnek! - tudhatja, hogy a szökés által rákényszeríthetik férjüket a lemondásra, a birtoklás megszüntetésére! - és ezt sajátmagáról is el tudja képzelni, mint leendő asszonyról! - és beszélni is merészel a szökéséről!...

Női eszményképe, a himnemű Önzés szokásos viaszábu-eszménye darabokra zuzódott volna, ha Clara további szavakkal töltötte volna ki a szörnyű fölkiáltással jelzett lehetőségek körvonalait.

Clara érezte is a kisértést, mert az utolsó pár percben a helyzet fölcsapó tüze egyszerre megvilágított értelme előtt oly területeket is, melyek rövid idővel ezelőtt még az északi sark jégmezőinek távolságában állottak tőle. Az a kilátás intett bátorsága felé, hogy ha vállalja a szegényt s olybá mutatkozik, mint aki otthonos a női gonoszságok terén, Willoughby undorral és rettegéssel fordul el egy ily romlott fiatal leánytól. Azonban megfékezte magát, még pedig az első, leányos szemérmű berzenkedés után főleg azért, mivel nem volt képes önnön nemének megvetéséhez anyagot szolgáltatni, még ha Willoughby ítéletéről volt is szó.

Az ajtó nyitva állt. Clara arra gondolt, jó volna kirohanni s szabadon pihegni egy kis fegyverszünet tartamára:

Gyorsan, titokban végiggondolta egész helyzetét:

- Ha ennyi mindenem kell keresztülvégődni, míg egy eljegyzésből kibontakozhat az ember, mi sors vár azokra a szegényekre, akik asszonyfővel, a házasságból keresnek szabadulást?

Ha kimondta volna ezt a gondolatát, Sir Willoughby mindjárt láthatta volna, hogy ez a leány koránt sincs oly gonoszul beleavatva a világ dolgaiba, mint amennyire jártasnak a pusztai női ösztön mutatta, amely egy bilincsekkel küzködő szegény rab elkeseredésévé lázasulva, az indulat első hevében azt a fegyvert ragadtatta meg vele, melyet éppen ő, Willoughby, adott a kezére.

Clara a női nem ősi, agyontöredezett esküformuláját ismételte magában: „Soha, senkihez sem fogok férjhez menni!”

Felelt Willoughbynak: „Mindent elmondtam. Jobban nem tudom megmagyarázni, amit mondtam.”

Az előcsarnokban léptek hangzottak. Vernon nyitott be.

Észrevéve őket, mentegetőzve magyarázkodott:

- „Dr. Middleton itt felejtett egy könyvet. Már látom is: egy Heinsius-kötet!”

- Lám, lám, a könyvért jöttél! Könyveket csak akkor felejt itt az ember, ha előbb idehozta! Tiszteltetem Dr. Middleont, aki természetesen azt teheti, ami neki jólesik, de viszont vagy van rend, vagy nincs... - mondta Sir Willoughby. - Gyere át a laboratóriumba, Clara! Jellemző az emberi lényekre, hogy mindenütt, ahol megfordulnak, otthagyják rendetlenségük nyomait. Ti, emberiség csodálók, - fordult Sir Willoughby Vernonhoz, bosszus oldalbólintással a dult reggelizőasztal felé, - okosodjatok ki belőle, ha tudtok. Gyere, Clara!

Clara ellenkezett, hogy neki most már igazán sétálnia kell menni Miss Dale-lel.

- Miss Dale a hallban várakozik, - mondta Vernon.

- Miss Dale vár, - mondta Clara is.

- Hát csak eredj Miss Dale-lel, eredj! - felelt ideges hangon Sir Willoughby. - Meg fogom kérni, hogy még két percig legyen türelemmel. Majd a hallban megtalálod, mikor lemegy!

Csöngetett és távozott.

- Avassa bizalmába Miss Dalet; teljesen megbízható nő, - szólt Vernon Clarához.

- Egy lépést sem tudtam előbbre jutni, - válaszolt a leány.

- Jusson eszébe, hogy most olyan harci pozícióban van, amelyet önmaga választott s ha mégis arra az elhatározásra jut, hogy ezt elhagyja, akkor ezután már csak nyílt csaták következnek, - nem szabad tehát kétségbeesnie, ha valamennyit el is veszíti. Nincs más eshetősége!

- Nem én választottam ezt a helyzetet, Mr. Whitford; ne mondjon ilyet! Nem is volt módomban semmiféle választhatás. Én csak beleegyeztem.

- Az teljességgel ugyanaz. De legalább jöjjön tisztába azzal, hogy mit is akar tulajdonképpen?

- Igen, - bólintott a leány, jogos büntetésnek érezve, hogy föltételezhető róla, mennyire nem ismeri a saját kívánságait sem. - Az Ön tanácsának ma hasznát vettem.

- Tanácsoltam volna valamit Önnek?

- Talán már megbánta?

- Bizonyára minden szót megbánnék, amely éket verhetne Ön és Willoughby közé.

- De ugy-e most még nem hagyja itt a kastélyt? Nem hagy itt engem egyetlen barát nélkül? Ha én a papával holnap elutaznék, abból előreláthatólag végtelen levelezések lennének. Legalább pár napig még maradnom kell, lesz ami lesz, - és aztán, ha majd szegény papával is beszélnem kell a dolgról, képzelheti, milyen hatással lesz ez óréá!

Sir Willoughby lépett be, helyreütni a távozásával elkövetett hibát.

- Miss Dale vár rád, drágám. Megvan a vállkendőd, a kalapod? - Nincs? Hát elfelejtetted, hogy sétálni készülsz vele?

- Már készen is vagyok, - felelte Clara s távozott.

A két gentleman az előcsarnokban elvált a leány háta mögött. Nem beszéltek egymással.

Clara olvasott annakidején holmi megróvó bölcseségeket arról, hogy nők teszik tönkre a férfiak egymásközti barátságát. Szemrehányásokat tett magának, dehát cselekednie kellett, kényszerűség hajtotta, hiszen a tenger és a zátony közt lebegett. Mégis, szörnyű volt rá-gondolnia: ő is ilyen barátságrontó nővé lett!

XVI. FEJEZET.

Clara és Laetitia.

Tiszteletteljes tartózkodása mellett is, Vernon olyan dolgokat mondott Miss Middletonnak, melyek a leányt még élesebben elhatározottá tették, mint aminőnek a Sir Willoughbyval történt jelenet alatt mutatkozott. Utalása az elkövetkezendő nyílt csatákra s a vereségek megjósolása oly harci kedvvel töltötték el, melyhez képest előző érzései szeliden bágyadtaknak tüntek föl. Most már szenvedélyesen tudta vitatni, hogy menyasszonyi sorsát nem ő választotta; hogy sokkal fiatalabb és tapasztalatlanabb volt, semmint választhatott volna. Vernon nem jól beszélt, szavai gúnyosan hangzottak s mikor a beleegyezést ugyanazon dolognak minősítette a szabad választással, egyenesen igazságtalanságot mondott. Mr. Whitford jót akart; lelkiismeretes akart lenni, nagyon lelkiismeretes. Azonban nem volt abból a hősi típusból való, amelyik lángpallossal száll alá az égből, hogy egy leláncolt nő bilincseit szétzúzva mentse meg a szenvedőt az ásitó örvénytoroktól.

Fejtegetéseinek logikai hüvössége, mikor a Sir Willoughby ostoba megbízatásáról elfeledkezett Clara önmagáért zokogva fordult hozzá tanácsért, - abban az arányban volt teljesen hősietlen, amily arányban dicséretes volt. Teljesen a leányra hagyta, hogy cselekedjék, hogy tegye meg mindazt, amit megtéve szeretett volna látni; mindössze azt hangoztatta, hogy huszonnégy órai megfontolásra föltétlenül szükség van, mielőtt egyéni szabadságharcát tovább folytatná. Egyetlen vigasztaló szava sem volt. Ilyeneket mondott: „Én vagyok az utolsó, aki ilyen esetekben tanácsot adhat.” Mindazáltal egyáltalán nem látszott meglepettnek, mikor a leány meggyönt előtte. Clara gyönt, maga sem tudta, hogyan. Valahogy úgy kezdődött, hogy Vernon elhárította magától a megházasodás ötletét, mire Clara gratulált neki, hogy így ki tudja vonni magát ennek az igának már a gondolata alól is; - emlékezete azonban nagyon kába volt, semhogy azt a pár izzó pillanatot, mikor aztán dadogva és gyászosan elfeledkezett magáról, visszaidézhetné volna.

Ez a gentleman nem volt hizelgő, - barát is alig. El tudta nézni az ő bánatát egyetlen vigasztaló szó nélkül. Mi is lett volna, ha történetesen melegen vigasztalni kezdte volna? Erre a gondolatra minden érzése tiltakozni lázadt. És mégis, megróttá Vernont tulságos hüvösségéért, nagyon is kiérezhető aggodalmáért, amely félt, egyetlen szóval is valami megfontolatlansággal ártani magának, - megróttá szabadkozó kijelentéseieért: „Én ezt magam is kitaláltam, de miért fordul most hozzám ezzel a dologgal?” És az a tanácsa, hogy Clara előbb jöjjön tisztába, mit is akar tulajdonképen, - meglehetősen sértő volt. A leány mégis belátta, hogy e szavak mögött nem lehet bántó szándék; Vernon egyszerűen úgy kezeli őt, mint egy gyerekleányt. Miss Dale-ről egyenesen olyanokat mondott neki, mintha követendő példaként akarná eléje állítani.

- Önmagamat kell adnom, mert különben képmutatásba esném s vermet ásnék magam alatt, - mondogatta magában, miközben arról tanácskoztak Laetitiával, melyik utvonalon menjenek s miközben bámulatát fejezte ki barátnője kalapjának finom vonalain.

Sir Willoughby, sűrű sajnálkozások közepette, hogy üzleti levelezése megfosztja őt a hölgyek elkísérésének gyönyörűségétől, még megjegyezte a Miss Dale ajánlotta utvonatra: „Ez esetben egy szolgát is kell vinniük magukkal!”

- Akkor menjünk a másik uton, - felelte Clara s elindultak.

- Sir Willoughbyt mindig nyugtalanítja, hogy védtelenül maradunk, - szólalt meg Miss Dale.

Clara fölnézett a fellegekre és becsukta az ernyőjét. Felelt: „Valósággal félénkké teszi az embert.”

Ennek a feleletnek a hangsulya és formája eleve figyelmeztette Laetitiát, hogy ezuttal épen a fordítottja következik annak, amit nyugodt csevegésnek szokás nevezni.

- Szereti a sétát? - próbálkozott meg valami békés témával.

- A sétát is, meg a lovaglást is; igen, szívesen gyalogolok, - felelte Clara, - csak nagyon nehéz jó partnert találni hozzá.

- Mr. Whitfordot már a jövő héten elveszítjük.

- Hát mégis elmegy?

- Számomra nagy veszteség lesz, mert én nem lovagolok, - felelt Laetitia a tulságosan nyílt kérdésre.

- Oh!

Miss Middletonnak nem lehetett kedvére ez a téma, ha válaszul így sóhajba nyelte a hangját.

Laetitia uj, semleges tárggyal próbálkozott.

- Az időjárás ma igazán illik a tájhoz, - mondta.

- Az angol tájhoz általában, vagy csak Patternehez? Én annyira jobban szeretem a hegyvidéket, hogy egyáltalán nem tudok lelkesedni a sikságért.

- Sikságnak mondja a mi vidékünket, Miss Middleton? Hiszen vannak hullámos területeink, dombjaink is és a rétek, folyók, apró erdők, patakok, a gondozott utak és kedves oldalösvények elég változatosságot nyújtanak.

- Igen, nagyon is szép és csinos itt minden. Csupa kedves látnivaló! De szívesebben élnék csunya környezetben. Azt hiszem, szeretni tudnám a csunyaságot. A rutság becsületes. Bármily fiatal legyen valaki, a csunyák nem vezethetik félre. Ezek a gazdagember-parkok az uri szépség egy részét alkotják. Én jobb szeretnék egész paraszti mezőket.

- A parkokban gyönyörű zöld sétányok vannak, szép ligetek közt kanyargó utak.

- Igen, ha joga volna mindenkinek járni bennük!

- Persze, így kellene, - felelte elcsodálkozva Miss Dale, Clara pedig kiáltva folytatta: „Minden korlátozás vérig sért; sövény és kerítés mindenfelé! Előbb legalább tíz évet kellene utaznom, hogy nyugodtan telepedjem meg ezek közt a sáncerődítések között! Természetesen, versekben szívesen olvasok az angol táj szépségéről. De igazán költészet kell hozzá segítségül. Mi a véleménye azokról, akik a költészethez folyamodnak segítségért?”

- Az, hogy az illetők nem szívesen keverednek a társaséletbe, de viszont a távolság köde csak megjavítja a látásukat.

- Ön akkor bizonyára tudja, hogy Ön a legbölcsebb életet éli!

Laetitia fölvetette sötét szempilláit; próbálta Clarát megérteni. Ugy sejtette, hogy megérti; és ha jól érti, Miss Middleton azért tartja őt bölcsnek, mert pártában maradt.

Clarában sötéten derengett föl a sejtelem, hogy az ő „féltekenységé”-ről nyilván célzást tettek Miss Dale előtt is.

- Ismerte Miss Durhamot? - kérdezte.

- Egészen közelről alig.

- Ismerte annyira, mint engem?

- Nem annyira.

- De őt többször láthatta!

- Ő zárkózottabb volt velem szemben.

- Oh, Miss Dale, én egyáltalán nem akarok zárkózott lenni Önnel szemben!

A hang remegése arra bírta Laetitiát, hogy lopva Clarára tekintsen. A leány szemei ragyogtak, s látszott rajta, hogy a lázbetegek szóbősége kész megeredni ajkairól. Egyébként nem árult el izgalmat.

- Ön sohasem fogja megengedni, hogy ezek közül a nemes fatörzsek közül egyet is kivágjanak, Miss Middleton.

- A fejsze jobb, mint a korhadás, nem gondolja?

- Én azt gondolom, hogy az Ön befolyása igen nagy lesz és Ön azt mindig üdvös célra fogja érvényesíteni.

- Az én befolyásom, Miss Dale? Ma reggel például kértem a magam számára valamit s nem kaptam meg!

Odavetett mondás volt, de Clara arca mutatta, hogy komoly dologról van szó s a kérdező: „Mit kért?” önkénytelenül is kiröppent Laetitia ajkáról.

Mielőtt még megfékezhetette volna a nyelvét, Clara megadta a feleletet: „A szabadságomat!”

Mégegyszer és hangosabban szólalt meg Laetitia kérdése: „Mit?” s oldalt pillantott sétapartnerére. Kétkedve nézett rá s ez a kétely lassan nyitott rést a hitnek, sajgó, óvatos társulással. Clara látta, mint telik meg az üres kérdés fokozatosan nagy fájdalommal.

- Azt kértem vőlegényemtől, hogy oldja föl az eljegyzésünket, Miss Dale.

- Sir Willoughbyt kérte erre?

- Ön ezt hihetetlennek találja. Willoughby megtagadta a kérés teljesítését. Láthatja, hogy nincs befolyásom.

- Miss Middleton, ez borzasztó!

- A házasság szolgátságába vonszoltatni, az ember akarata ellenére? Igen, ez borzasztó?

- Oh, Miss Middleton!

- Nem így gondolja Ön is?

- Ez nem lehet az Ön véleménye!

- Csak nem gondolja, hogy tréfálok? Tudja, hogy erre nem volnék képes. Olyan komolyan érzem át a dolgot, mint a csapdába került egér.

- Nem, Ön nem fog engem félreérteni, Miss Middleton! Ez a csapás megrendítő lenne Sir Willoughbyra nézve, a legkegyetlenebb! Imádja Önt.

- Miss Durhamot is imádta.

- Nem olyan mélyen, valahogy másképen.

- Akkoriban nem udvarolták körül tulságosan Willoughbyt? Most is rajongás övezi, de már kevésbé: nem olyan fiatal többé. - Azonban én azért beszélek most Miss Durhamról, mert meg akarom mondani, mily különösnek tartom ezt a leányt, aki csak azért szerezte vissza,

szabadságát, hogy újra a házasságba ugorjon. Érti Ön ezt? Egyik börtönből a másikba! Ezek azok a cselekedetek, melyek elcsodálkoztatják rajtunk a férfiakat s arra vezetik őket, hogy kigunyoljanak, sőt bátran mondhatom, meg is vessenek bennünket.

- De, Miss Middleton, Sir Willoughbyra nézve egy ily kérelem teljesítése, ha ilyesmire kérnék...

- Kérték tőle, és én kértem, és újra, meg újra kérni fogom. Kész vagyok rá, hogy a vád az én méltatlanságomra nehezedjék, Miss Dale. A grófság így fog vélekedni s tökéletesen igaza is lesz. Inkább akarom Willoughbyt védeni, mint sajátmagamat. Neki egészen más asszonyra van szüksége, mint amilyen én lennék. Erre rájöttem, bár sajnos, nagyon későn. Engem illet minden gáncs. A világ nem lehet eléggé kemény a megítélésben. De szabaddá kell lennem, mert viszont a magam ítéletében csak így lehetek méltányos még azzal a férfival szemben is, akit én sértettem meg.

- Egy oly nemes férfival szemben! - sóhajtotta Laetitia.

- Bármely dicsérethez hozzájárulok, - mondta Clara, s belenyilallt a gondolat, hogy egy ily nő, aki annyira jól ismerheti Willoughbyt, mint Laetitia, nemes férfiúnak érezheti őt. - „Mindenesetre nemesnek látszik. De őszintén mondom, hogy csak az Ön megbecsülése bizonyítja számomra az ő nemességét.” Clarát Willoughby ellen berzenkedő érzése ragadta erre a szélsőséges megállapításra, amely erősen zavarba hozta Laetitiát. „És” - folytatta még, mintegy támogatásul előbbi mondásának, - „és ez egyszersmind lesújtó szemrehányás is önmagammal szemben; én kevésbé ismerem őt, vagy legalább is nem tanulmányozhattam oly sokáig.”

Laetitia eltűnődött ezeknek a szavaknak a homályosságán, s már-már saját értelmébe fogatékosságát vádolta, mikor egyszerre némi fénnel világította meg a most hallottakat egy másik, nem kevésbé homályos mondat, amit ma hallott. Félelem lepte meg, hogy bármily különös volna is, talán féltékenység, vagy a féltékenységnek legalább az árnyéka borul Miss Middleton beszédére, mert Sir Willoughby valószínűleg erre tett bizalmas célzást, miközben a hallban Clarára vártak. „Valami kis női gyöngesség, a tökéletes barátság megértésének a hiánya”, - ezek voltak a Willoughby szavai s halvány figyelmeztetésfélét is csatolt hozzájuk, hogy Laetitia óvatosan dicsérje barátságukat.

Elhatározta, hogy tisztázza a kérdést.

- Én nem azt mondtam, Miss Middleton, hogy minden kritikán fölüllállónak tartom Sir Willoughbyt.

- De nemesnek!

- Vannak hibái is. Ha az ember éveken át ismer valakit, a hibák kiütkeznek, de a megszokás nem veszi őket tragikusan. És én azt hiszem, hizelgőbb érzés szembenézni velük, mint a vakságot erőltetni! Hizelgőbb érzés és még egy kis örömet is okozhat! - Nézze csak, nem találja elragadónak a kilátást? Kedvenc helyem!

Clara lombok hullámozó gazdagságát pillantotta meg, erdőt és vizet, egy torony hegyét, egy várost és dombokat a látkörön. Pacsirta trillázott.

- A madár sem madár, amelyik nem repül el! - mondta, jelezve, hogy még a madarat sem szereti, amely elégedetten röppen föl és alá ezen a helyen.

Laetitia előtt homályosan és ormóttanul kezdett földeregeni, milyen mindent csömörrel eltaszító láz lobog Miss Middletonban. Visszaborzadt tőle, mintegy rettegve, hogy ragadós lehet s megfoszthatja őt is az otthon festői szépségének örökre friss birtokától. Clara azonban megbékítette: „A maga kedvéért... idővel... szeretni tudnám ezt a helyet... vagy akármelyik

kedves, régi angol vidéket. De mióta ez a... ez a változás történt velem, még a tájakat sem tudom kiszakítani a gondolatkapcsolásaimból... Most tanulom meg, hogy illan el az ifjuság. Egy hét alatt évekké lettem öregebb. - Miss Dale, ha Willoughby vissza akarná adni a szabadságomat... ha eldobna magától... ha egyedül állana újra...?"

- Sajnálom őt.

- Őt... és nem engem! Oh! Reméltem, tudtam, hogy így lenne.

Laetitia próbálkozása, hogy lecsillapítsa Clara nyugtalanságát, hiábavalónak bizonyult. Most már bizonyosra vette, hogy a féltékenység beszél a leányból, - féltékeny a hervadó Letty Dale-re! - holott röviddel előbb még semmi ilyes nem érződött a hangján.

- Sajnálom Willoughby-t, - szólalt meg Laetitia, - de Ön most olyan érzést kelt bennem, mintha sötétbe jutottam volna és én ilyen helyzetben mindig az után a világosság után próbálok igazodni, amely bennem gyul ki. Ha nincs ellenére ismerjen meg olyannak, aminőnek én ismerem magam. Ne gondolja, hogy fölösleges kitérőt teszek, ha szóba hozom, hogy egészségem gyenge lábon áll. Az orvosok anaemiának hívják az illetet; meglehetősen vértelen teremtmény vagyok. A vér: az élet, bennem tehát kevés élet buzog. Tíz évvel ezelőtt, - vagy tizeneggyel, ha pontos akarok lenni, azt hittem, hogy tollammal fogom meghódítani a világot! És mi az eredmény? Boldog vagyok, ha tüzhelyhez huzódhatom s még abban sem lehetek biztos, hogy ebben mindig lesz részem. Ennyit értem el. Napjaim egyhangúak, és mégis rettegek a változtatás gondolatára. Atyámnak nagyon kevés pénze van. Abból élünk, ami magánvagyonkaja maradt, és a nyugdíjából: katonaeorvos volt. Lassanként odajuthatok, hogy városba kell mennem, tanítványokat szerezni. Hálás volnék bárkihez, aki ettől megmentene, bár közben mindig csodálkoznom rajta, hogy kész ily teherrel súlyosbitani a háztartását. - Elég világosan fejtettem ki Willoughby iránt érzett sajnálatom természetét? Valami általánosan emberi részvét volna az, a részvét tiszta lymphakivonata, a lehető legtestnélkülibb érzés. A letelt esztendő elhullott avarjából nem lehet vonzó koszorút fenni. És az avar egyetlen érdeme, hogy nem is vágják ilyesmire. Én is hulló lomb vagyok, Miss Middleton. Nem mutakozhatom leplezetlenebbül Ön előtt, - azt hiszem, jól látja őszinteségemet...

- Nagyon, - felelte Clara.

Szive még egy nagyot lüktetett s kiáltva mondta: „Látom és irigylem öntől ezt a mély alázatot! Büszke volnék, ha utánozni tudnám! Oh! mily büszke volnék, ha ilyen tökéletes őszinteséggel tudnék beszélni! - Ön azonban nem szólt volna hozzám ezen a hangon, ha nem érezne irántam valami olyan meleget, amiből a barátságok szövődnek. Erről bizonyos vagyok. Senkihez sem lehetünk igazán őszinték, akit nem szeretünk. Önmagam után itélek így. Nem vagyok túlmerész következtető?"

Laetitia arcán barátság tükröződött.

- Most azonban, - folytatta Clara, tovább úszva a szivéből föltörő hullámon, - a legbalgább gyanu bűnével kell vádolnom Önt, amelyet egy oly kiváló nő, mint Ön, csak elkövethet. Kisasszony, Ön képesnek tartott engem az asszonyi gyarlóságok legsilányabbjára! - Fogja meg ezt a kezét, Laetitia; legyünk barátok, akarja? Bennem most történik valami.

Laetitia elfogadta a baráti kezét; látta és érezte azt a Clarában történő valamit.

Clara ennyit mondott: „Hiszen Ön is nő!”

Ezzel akarta igazolni azt a valamit.

Egy ragyogó pillanatig könnyeken uszott tovább és átengedte magát az áradatnak.

Mikor leperegtek, az első hosszú sóhaj után egészen hűvösen mondta: „Lélekemelő képe a lázadásnak, nem?"

A másik leány suttogva vigasztalgatta.

- Sebaj, kicsiség az egész, - mondta Clara, keservesen erőltetve nyugodtra szájá vonalát.

Tovább haladtak, kezét kézbe fonva, mély, szivbeli érzéssel egymás iránt.

- Most már a tájat is jobban szeretem, - kezdte újra a megrendült leány. - Szeretnék itt szépen lefeküdni és aludni, csak aludni. S szeretnék mindig arra gondolni, hogy maga is itt van. Mily nemesen nagyszerű önérzet élhet magában, hogy úgy tud beszélni, mint az imént! A hősökrol és hősnőkről szőtt álmaink hideg aranyfüst csupán a valósághoz mérten. Én még nemrégén úgy képzeltem, hogy kitagadottja vagyok nememnek s ime, van valakim, egy jó nő, aki jó szívvvel van hozzám egy kicsit... tán szeret is? Oh, Laetitia! barátnőm, csak meg kellett volna csókolnom magát s nem ily csupaszra vetköznöm, - de ha hisztériának mondaná mindezt, akkor jaj magának! mert én beleharaptam a nyelvembe, hogy megőrizze a titkomat, noha arra is alig volt elég erőm, hogy a fogaimat összeszorítsam... csak maga ne vette volna úgy fejébe azt a szerencsétlen féltékenységi gondolatot!... És ez a gondolat tőle jutott magához!

- De hiszen, ahogy én emlékszem, egyetlen szóval sem céloztam erre.

- Willoughby nem tudja egyéb okát elképzelni szabadulási vágyamnak. Ugy láttam, szinte ösztönszerűen él benne az a hit, hogy a nők természetüknél fogva csak hűséges ragaszkodók lehetnek vele szemben. Valamennyien acéltücskéek és ő a mágnes. Hogy féltékeny lehetnék magára, Miss Dale! Laetitia, beszélhetek?

- Mondjon el mindent, ami a szivét nyomja!

- Szeretném, ha... Tudja a keresztneveimet?

- Clara!

- Végre! Tehát szeretném, ha... persze csak úgy, ha magának sem volna ellenére. Igen, szeretnék valamit. Függetlenségemen kívül még valamit. Most esetleg megsértem magát. De ne engedje, hogy megbántódása ellenem forduljon. Szeretném, ha Willoughby boldog lenne, azon az egyetlen módon, amelyen ő boldog lehet... Ez az én hires féltékenységem.

- Ezt akarta az imént mondani?

- Nem.

- Gondoltam.

- Azt akartam mondani... és azt hiszem, engem a kinpad sem tudna olyan őszintévé tenni, mint amilyen maga... de nem bánom; mondja, magát még sohasem lepte meg az, hogy... Ne felejtse el, én jól látom Willoughby kitünőségeit... és most a leghivebb barátjához beszélek, - elismerem, hogy vonzó jelenség, hogy férfias jóízlése és modora van... De magát még sohasem lepte meg az, hogy... Nem, nincs jogom ezt megkérdezni. Tudom, hogy az embereknek kell lenni hibáiknak, nem várom el tőlük, hogy szentek legyenek, én sem vagyok az, bár szeretném, ha az lehetnék...

- Engem még sohasem lepett meg, hogy... - sietett Laetitia a Clara segítségére.

- Hogy milyen kevés nő tud nyíltan és egyenes őszinteséggel beszélni, bármennyire szeretné is?

- Másképen nevelték őket. De nagy szerencsétlenség idején megtanulják.

- Ez a felelet bizonyára nagyon helyes. Ismert valaha olyan nőt, aki teljesen Önző volt?

- Hogy személyesen ismertem-e ilyet? Mi sem vagyunk jobbak a férfiaknál.

- Nem is állítom, hogy jobbak volnánk. Én az utóbbi időkben Önzővé lettem, nem gondolok senki másra, csak önmagamra, s minden teremtett lélekből, aki utamba akad, hasznot akarok huzni... De ha ez így is van, a nők mindig alacsonyrendű számba mennek. Alig kerülnek ki a gyermekszobából, már lasszót éreznek a nyakuk körül s hogyha szépek, nem csoda, ha ők is fegyvert kovácsolnak ebből, s annyi foglyot ejtenek, amennyit épen tudnak. Én nem csodálkozom ezen! A magam természetes gyöngeségén érzett szégyenkezés, valamint a férfiak hetyke elbizakodottsága képes volna arra unszolni, hogy én is foglyok százait igázzam le, ha ezt nevezik női kacérságnak. És nem éreznék a büszke röptü rablómadarak, a férfiólyvek iránt semmi részvétet. Ha látnám, hogy szárnyaikat megnyirbálják, csak mulatnék rajtuk. Lehetne más mód a megbüntetésükre?

- Meggondolandó azonban, hogy mi magunk mennyit veszünk, miközben megfenyítjük őket.

- Én csak arra gondolok, mennyit nyerne nekik, ha a büntetés elmarad.

Laetitia azt hitte, hogy csak általános vitatételeket hallgat a nemek egyenlőtlenségének tárgyköréből. Az a gyanu, mintha valamely szorosabb alkalmazásra is történnék utalás, már-már egészen elszunnyadt benne, mikor Clara szavai egyszerre csak arcába kergették a vért: „Itt van a nagy különbség, amelyet én látok! Igen, látom! bizonyos vagyok benne: a kacérnak mondott nők nem a férfiak színe-javával üzik hódításaikat; a férfiak azonban, a férfi Önzők jó női anyagból szedik áldozataikat, nők közül, akiknek imádó hűségéből táplálkoznak s isszák, mint a vért. Bizonyos vagyok benne, hogy nem egyoldaluan női szempont az enyém. És ők közben önmagukat büntetik meg, mert a hozzájuk illők mellett, akik valóban mindazt nyújthatnák nekik, amiért epednek, elhaladnak és azok után loholnak, akik...” Clara elakadt. „Nem tudom magam oly erővel kifejezni, mint Ön,” - mondta.

- Miss Middleton, rettenetes erővel tudja kifejezni magát, - felelte Laetitia.

Clara kedvesen mosolygott: „Nem is hittem volna. Kinek a villája ez?”

- Atyámé. Nem jönne be? a kertbe?

Clara fölnézett a repkényátszotte ablakokra és a kapuiv rózsáira. Megköszönte a meghívást és így felelt: „Egy óra mulva Önért jövök.”

- Egyedül akar sétálni az országúton? - hitetlenkedett Laetitia, Sir Willoughby elszörnyedésére gondolva.

- Én megbízom az országútban, - felelte Clara s elindult. Aztán újra visszafordult Laetitiához s csókra nyújtotta az arcát.

A fiatal lány „rettenetes ereje” izzó benyomást tett Laetitiára s most, hogy megcsókolta, csodálkozott a Clara szelidségén és gyermeki kedvességén.

Clara utnak indult, mit sem tudva arról, hogy neki bármiféle ereje is lehetne.

XVII. FEJEZET.

A porcellánváza.

Az alatt, míg Clara és Laetitia sétára mentek, Sir Willoughby összezsugorodott önbecsülése, hasonlatosan a felhőszakadás után tűz mellé akasztott facsaróvíz ruhához, kezdett újra visszanyerni valamit bársonyos tapintatu simaságából. Mrs. Mountstuart Jenkinson társaságában volt, aki a világot jelentette számára, félelme tárgyát, melyet minden rendelkezésére álló módon napfénytől ragyogóvá szeretett volna kényszeríteni a maga számára. Mrs. Jenkinson azt várta, hogy a vidám Sir Willoughby lépjen eléje s mivel a lady szemei valóságos varázsló erővel hatottak rá, csakugyan csillogtatni kezdte szokásos szellemességét, élcet élccel viszonzva. Királyi nők izlése parancs a jólnevelt gentlemanek számára. Férfiak közt aratott népszerűség, noha kitünő eszköz arra, hogy általa a nők előtt is közkedveltekké legyünk, nem sokat ér az érzékeny természetű uriemberek szemében, akik már eleve nyugtalankodnak büszkeségük, kényelmük és fölényük esetleges sérelme miatt. A férfiakat különben is durva eszközökkel kell megnyerni: jó borokkal, jó szivarokkal, puszipajtáskodással, - s még akkor sem hálálják meg a rájuk pazarolt fáradságot, még akkor is esetleges görbe pillantásokkal kell szembenéznünk. Az asszonyok tekintete ellenben azonnal föltárja előttünk, mily kitünő különbséget tudnak tenni a remek tollazatu és a vedlő gúnyáju kakasok között. A nőket, hál-istennek, könnyű megnyerni, csak ügyes nyelv kell hozzá, vagy egy pompás lábszár. Ők bizonyosan a mi pártunkra állnak, ha a Természet is pártunkat fogta, ha elegánsak és diszkréték vagyunk, ha nap süt ránk s látják gondtalan sütkérezésünket, vagy ha észreveszik, hogy előnyös helyre álltunk s tetszetős formát mutatunk a napban. Ha aztán egyszer megnyertük őket, egész életünkre tükreinkké válnak, hivebb tükörré, mint a csiszolt üveg. Ingatagságuk meséje képtelenség. Ha egyszer megmozgattuk a fantáziájukat, rabszolgáink maradnak s cserébe egészen egyszerű udvaronci szolgálatokat kérnek csupán. El fogják tagadni, hogy öregsünk, fedeznek a botrányok ellen s nem engedik, hogy nevetségesekké válhassunk. Sir Willoughbyt valami ösztön, ami olyan volt, mint bőre érzékenysége, vagy a csigabiga előretolt szarvacskái, megtanította a nők eme döntő szerepének titkaira s épen oly kevésbé volt szüksége külön tanulmányozásukra, mint némely rosszhirbe keveredett hölgynek.

S ez az ismerete valóban nagy haszonnal járt rája nézve: önvédelmének szükségszerűsége fejlesztette benne ezt a tudást. Ösztönszerűen varázslóügyességüvé lett az önvédelem terén, előrelátó bölccsé, akinek nincs szüksége külön utmutatásra, mikor kigyómarás ellen megvédő füvek nedvét kell szívni. Nem nézhetett bele ő sem az ellenség szívébe, de a látás eme éles-ségét pótolta számára az az eleven érzékenység, mely talán elhomályosítja a szemet, azonban csodálatosan fürge mozgékonyságává teszi a lelket. Így történt, hogy Willoughby, minden közvetlen szükségszerűség érzése nélkül, célirányosnak vélte Mrs. Mountstuart elbűvölését s némi célzásokat ejtett el előtte, mintegy megelőzendő a jövő komoran kisérteties lehetőségeit. Ezek a célzások nem a Clara esetleges ingatagságát illették, oh nem; Willoughby inkább saját állhatatlanságáról példálózott, vagyis inkább arról, hogy most már valahogyan másképpen látja a Clara jellemét. A „huncut kis porcellánbabá”-t hozta újra szóba.

Méltányló jókedv finom mosolyával kezdte: „Most már jobban értem ezt a mondást!”

- Ne felejtse el, hogy én nagyon megszerettem Clarát, - felelte Mrs. Mountstuart.

- Ez a büntetésünk!

- Önre nézve kellemes büntetés.

Willoughby helybenhagyta. - „A huncut jelzöt most már mellőzhetjük?”

- Ezt majd akkor kérdezze, ha Clara anyává lesz, kedves Sir Willoughby.

- És ha ezt én úgy értem, hogy...

- Bármely értelmezést elfogadok, amely hizelgően hangzik.

- Nincs oly hizelgő értelmezés, amely engem teljesen kielégíthetne, ennél fogva hagyjuk Clara jellemére, hogy kitöltse az Ön mondásának hézagait.

- Helyes. Miért is sietnénk? De addig se engedje félrevezettetnie magát a *huncut* jelző iránt érzett ellenszenvétől, mely csak akkor lenne érthető, ha Ön nem tudta volna kellően biztosítani maga számára a leányt.

Mély üregű, borzalmas kongású szoba ajtaja nyílt meg ettől a megjegyzéstől Sir Willoughby előtt.

Tréfásan próbált válaszolni, hogy a *huncut*-okat nem lehet mindig lekötni a szenvedélyes imádat segítségével, azonban szavát eltompította a szívében fölviharzó égiháború s Mrs. Mountstuart mosolyogva élvezte, mily elemi erővel sodorja a férfit boldogsága osztályosának puszta említése is zuhogó örvényekbe a simán folyó csevegés vizeiről. Ily tetőpont után a társalgásnak természetesen lanyhulnia kellett.

- Miss Dale jószinben van, - mondta Sir Willoughby.

- Tűrhető szinben: férjhez kellene mennie, - felelte Mrs. Mountstuart.

Sir Willoughby megrázta a fejét: - „Birja rá erre!”

A lady bólintott: „A jó példa esetleg hatni fog.”

Sir Willoughby rendkívül szórakozottnak látszott. - „Igen, már épen ideje volna. De hol az a férfi, akit az ő élete társául ajánlhatna? Laetitia most már rendelkezik azzal, aminek eddig hijjával volt: most már érett értelem párosul másik szerencsés tulajdonságával, - a romantikával, ahogy Ön szokta mondani. Nem hinném, hogy ez a vonás ártalmára lehetne egy nőnek.”

- Csak egy lehelletnyi van ebből benne.

- Ő úgy hívja ezt, hogy: „lombdisz”.

- Ügyes mondás. És az Ön Achmet lova dolgában még mindig nincs engedmény?

- Nem adhatom négyszáz fonton alul.

- Szegény Johnny Busshe! Ön elfelejti, hogy ő a felesége kezéből kapja a pénzt! Önnel nehéz üzletet kötni, Sir Willoughby.

- Nem szeretem az árák lerontását.

- No jó... A „lombdisz” alkalmas a bujósdijátékra, főleg persze akkor, ha nem lapul meg mögötte némi csalafintaság. No de ez a legrosszabb, amit Laetitia Dale-ről mondhatok. A tulságos alázat szégyenére válik ám nemünknek. Az a hír járja, hogy Ön a grófság legkeményebb üzletembere s ezt én el is hiszem, mert itthon és odakünn egyaránt mindig csak a legjobb teljesítményt kívánja mindenkitől. Amint látja, én nem hordok semmiféle „lombdisz”-t, tökéletesen, ridegen prózai vagyok.

- Nem baj, kedves Mrs. Mountstuart, biztosíthatom Önt, hogy azért számomra éppolyan üdítő az Ön társasága, mint akár a Miss Dale-é.

- Dehát a „lombdisz”! a „lombdisz”! Önöknek, kemény üzletembereknek nem igen lehet érzékük az alázatosan föltekintő, pártában maradt hajadonok iránt!

- Én teljesen őszinte véleményeket mondok Önnek.

- Én is mindig kifejezem a magam szerény nézetét.

A ladynek eszébe jutott, hogy ma reggel voltaképen Dr. Middletonhoz igyekezett, akit ebédre akart meghívni. Sir Willoughby elvezette a könyvtár ajtajához. „Ezután is tartsa meg a szokását!” - mondta még.

Mig Mrs. Mountstuart visszajövetelére várt, a lefolyt, nem céltalanul vezetett társalgás frissítő hatása egyszerre teljesen a maga ijesztő nagyságában tárta föl előtte a sérelmet, melyet menyasszonya vele szemben elkövetett. Egyre távolabb próbálta terelni magától ezt az élményt, úgy hogy a messzeségben már csak nagyon kevés személyes érzés tapadt hozzá s a szemlélet világosabban tárhatta föl a sérelem igazi terjedelmét: a szerencsétlen leány bűne élesen rajzolódott eléje, mint valami tengelye körül kihívóan forgó gömb.

Ily módon különállóvá tenni valamely bennünket ért sérelmet s kihelyezni azt a térbe, sulyának és tömegének matematikai mérlegelése céljából, - bizonyára művészet, bár sok van benne az ösztönszerű önvédelemből is. Hiszen különben az érzékeny embert bármely pillanatban tökéletesen agyonnyomhatnák a durvák és az érzéketlenek, épen úgy, ahogy a hegyomlás eltemeti az útjába került falvakat. Ha azonban művészetnek tekintjük a leirt műveletet, tudnunk kell azt is, hogy e hasznos művészet gyakorlóinak a körülmények segítségét is meg kell nyerniük. Sir Willoughby kitűnő ösztöne is csaknem eltompultan és szétzúzva hevert a Mrs. Mountstuarttal folytatott beszélgetés előtt. A lady szavai azonban ismét az önmagáról alkotott eszményképek magasságába emelték hősünket. Férfiak társaságában angol gentlemanként viselkedett, nők előtt viszont a XIII. Lajos korától XV. Lajos koráig terjedő idő francia udvaroncai közé igyekezett lendülni. Rajongott azokért, akik lehetővé tették számára, hogy ilyen módon cseveghessen, - persze a tömörebb angol izlés alapjainak megtartásával. A roastbeef azért nyilvánvalóan ott zamatoskodott a soufflé és a pezsgő mögött. Angol földesuri kiválósága mellett, bár e nemben is különbnek mutatkozott a többiekénél, ha egy-egy nyilvános mérkőzésre adódott alkalom, még csiszolt nyelvű suttogó is tudott lenni, temperamentumos társalgó, ötletes szóharcok bajnoka, amelyekben volt valami vadászfressesség is az elmésségen kívül, amint ezt bárki észlelhette, aki tartalékjai kijátszásáig tudta ragadtatni s volt érzéke a sport-iz iránt. Ennyit a Willoughby önmagáról alkotott eszményképeiről. Nos, Clara nemcsak hogy észre sem látszott venni mindezt s nemcsak hogy nem igyekezett e kiváltságokhoz igazodni, hanem még elutasítólag is viselkedett velük szemben: az ő közelében nem virulhattak ki. Willoughby, rendes helyzetlátogatásai közben elnézően hanyagolta el ezeket a tényeket, elvégre vőlegény és menyasszony voltak s röviddel a nász előtt; de most, hogy eszményei a Mrs. Mountstuart szavaitól új bimbózásra fakadtak, nyomban a Clara elkövette sérelem után, egyszerre teljes erővel gyakorolta újra a föntirt különválasztás művészetét s így szemlélte Clarát, mintegy eltaszítva magától, egészen különálló lényként, hidegen véve szemügyre egyetlen lázadozását.

Alaposan jártas lévén az Önzés Könyvének ismeretében, ismerte a bölcs mondást, mely szerint: *A megsértett büszkeség, ha nem sujt vissza, önmagára sujt.* De mivel sujtson Clarára? Laetitia, ha tíz évvel fiatalabb volna, kitűnő eszközzel szolgálna a büntetésre. Most már ostobaság volna reá gondolni. Clara mellett olybá tűnnék, mint tavaszi ágak alatt a tél szinei. Elvetette tehát az ötletet, lelke mélyéig fölingerülve ezen a tulságosan szemmel látható hervadáson, amiért nem állja meg az összehasonlítást azzal a viruló ifjúsággal, melyet pedig, török-szakad, de meg kell ostorozni, mert így kívánja az önvédelem.

Mrs. Mountstuart épen a kocsifölhágóra lépett, mikor az ifju hölgyek selyem napernyői föltűntek a park egyik lejtőjén, ahol a májusi ruházatu bükkfák sárgás zöldje hullámozott a mult év barna avarja fölött.

- Ki a gavallérjuk? - kérdezte a lady.

Egy gentleman kísérte őket.

- Vernon? Nem! Vernon Crossjajt tömi a tudományával, - mondta Willoughby.

Vernon és Crossjay a szabadba léptek, hogy a fiu étkezés előtti félórás sétájára lódulhasson. Crossjay megpillantotta Mis Middletront, mire azonnal feléje nyargalt. Vernon kényelmes ütemben követte.

- Talán a huncut porcellánbaba valamelyik cousinje? - kérdezte Mrs. Mountstuart.

- Generációk óta csak egy fiu vagy egy lány van a családjukban, - válaszolta Willoughby.

- Vagy a Letty Dale-é?

- Unokafivér? - kiáltotta Willoughby oly hangon, mintha az ellen tiltakoznék, hogy Miss Dale-nek valami vagyona lehetne, - nincs unokafivére!

Egy állomási bricska kanyarodott ki a fasorból a kastélybejárat felé. Flitch volt a kocsis. Nem volt joga itt megjeleni, tilalmat szegett meg, de foglalkozása teljesítése közben cselekedte, mellyel feleségét és gyerekeit eltartotta; az esdeklő mozdulat, mellyel kalapját leemelte, kutya-alázatossággal szavalt bocsánatért előbbi gazdája előtt.

Sir Willoughby intett neki, hogy közelebb jöhet.

- Már megint itt vagy! - szólt rá. - Csomagokat hoztál?

Flitch leugrott a bakról s hangosan olvasta le az egyik málhadarab fölírását: „H. De Craye alezredes.”

- És az ezredes ur találkozott a hölgyekkel? Csatlakozott hozzájuk?

Ugy látszott, hogy Flitchnek most gyászos mondanivalói kezdődnek.

Először is az egész dolog távoleső kezdeteit részletezte: elveszítvén Sir Willoughby háztartásában élvezett helyét, kénytelen volt olyan munka után nézni, amelyet épen kapott s noha jól tudta, hogy itt nem szabad megjelenie, mégis elnézést mert remélni, tekintettel a rája otthon váró éhes szájakra, akiket mint vasutállomási bricskás tart el, mely minőségében az ezredes ur fölfogadta s így azt hiszi, hogy Sir Willoughby megbocsájt neki az ideszemtelenedésért, hiszen Sir Willoughby barátját hozta, mert az ezredes ur Sir Willoughby barátja, akire ő, Flitch, jól emlékszik és aki őrá, Flitchre szintén jól emlékszik, mert azt mondta, nem vévén észre, hogy másképen van öltözve: „No, Flitch! visszakaptad a régi helyedet? - Várnak rám?” és akkor ő, Flitch, elmondta az ezredes urnak a szomorúságot, hogy: „Dehogy kaptam vissza, ezredes ur, nincs énnekem olyan szerencsém!”, amire Craye ezredes ur, aki mindig olyan jó ember volt, tudakozódott a Flitch-család egészségi állapotáról... És bizony meglehet, hogy most ezt a nyomoruságos kenyeret is el kell veszíteni, mert ilyen a balszerencse, ha egyszer szigonya hegyére szurta az embert: evickélhet és viz alá bukhat az ember, a szigony a hátunkban marad, ha egyszer valami ostobaságot csináltunk. „Szabad alázattal esedeznem, ha kegyeskednék méltóztatni, Sir Willoughby”, - szólt Flitch s áttért balszerencséje kézzelfogható bizonyítására. Kinyitotta a kocsiajtót s rámutatott egy csomó porcellántörmelékre.

- De hát mi ez? Mi ez? Beszélj! - kiáltotta Sir Willoughby.

- Mi az? - mondta Mrs. Mountstuart is, füleit hegyezve.

- Ez egy váza... volt, - nyögte elégikus hangon Flitch.

- Egy porcellánváza! - tört ki Sir Willoughby.

- Kinai porcellán! - pihegte szörnyülködve Mrs. Mountstuart.

Az egyik törmelékdarabot odanyújtotta Sir Willoughby a ladynek, alaposabb vizsgálatra.

Mrs. Mountstuart előbb közel emelte, aztán távol tartotta magától a cserepet. Szörnyű nagyot sóhajtott:

- Ez az ember jobban tette volna, ha inkább fölakasztja magát, - mondta.

Flitch balsorsnyütte arcvonásai és tagjai a szomorú elbeszélés folytatására rándultak.

- Hogy történt a baj? - kérdezte Sir Willoughby, a lényegét sürgetve.

Flitch alázatosan emlékeztette volt gazdáját, hogy ugyebár mindig jó és vigyázatos kocsisnak ismerte?...

Sir Willoughby mennydörgött: „Hogy történt a dolog? Erről beszélj!”

- Oh, egy csöpp nem sok, annyit se, Lady! - tegnap este óta semmit, igaz lelkemre! - keresett oltalmat Flitch Mrs. Mountstuart szárnyai alatt.

- Csak ki vele! - bátorította a lady.

Flitch tehát kirukkolt a dologgal.

A Piper-malom mellett, ahol a Wicker patak a rebdoni országutat keresztezi, Hoppner egyik szekere, szokás szerint agyonterhelve, éppen fölfelé kinlódott a lovakkal a domboldalon, mikor Flitch ott hajtott lefelé, kényelmes ügetéssel. Láta, hogy a Hoppner szekere megáll, egy kis pihenőt tartani s azt is látta, hogy mellette egy fiatal hölgy is jön fölfelé. Egyszerre csak a Hoppner kocsisa megcserdíti az ostorát s a lovak nekivadulva rántják tovább a szekeret. A fiatal hölgy félre szökken, a Flitch kocsija elé, mire az ezredes kiugrik, hogy megmentse a kisasszonyt; ő pedig, Flitch, oldalt zökkenti a kocsit, ugyancsak azért, hogy megmentse a kisasszonyt, ami hálistennek sikerült is, és annyival nagyobb öröm volt, mert megismerte, hogy ki az a fiatal hölgy...

- Egyedül volt? - kérdezte Sir Willoughby, tragikus elbámulással meredve Flitchre.

- Szóval maga megmentette a kisasszonyt, a kocsit viszont fölborította, - ösztökélte folytatásra Flitchet Mrs. Mountstuart.

- Bartlett, az öreg erdőkerülő, a tanum, lady! Félig a töltésre kellett hajtanom s ami igaz, igaz, a bricska fölborult egyik kicsit, a váza pedig kiesett és egyenesen a tizenkettes mér földmutató kőhöz vágódott, minthogyha éppen *oda* szánták volna! Mert egyébként senkinek sem lett semmi baja és ha az a váza nem a mér földmutatóhoz ütődött volna, nem ment volna szét annyi darabra, hogy Bartlettel tíz percig kellett összeszededegetni a cserepeit, a legapróbbakat is, mind egy szálig. És Bartlett azt mondja és én sem mondhatok egyebet, hogy ez a Gondviselés akaratából történt így, mert mi ott valamennyien úgy kerültünk össze egyrakásra, mintha csak *oda* lettünk volna rendelve.

- Szóval Horacénak volt annyi esze, hogy gyalog jött tovább a hölgyekkel, ahelyett hogy újra erre a botladozó bricskára bizta volna a csontjait, - fordult Sir Willoughby Mrs. Mountstuart-hoz, aki válaszolt: „Szerencse, hogy senki sem sérült meg.”

Mindaketten a szegény Flitch lekonyult orrára néztek s egyszerre mondták ki az ítéletet: „Szerencsétlen flótás!”

Mrs. Mountstuart egy félkoronást adott erszényéből a boldogtalannak, Sir Willoughby pedig meghagyta a jelenlévő inasnak, hogy rakja le a málhákat s szedje össze gondosan a porcelláncserepeket. Flitchnek minél előbb tisztulnia kellett.

- Az ezredes nászajándéka! Holnap megint ellátogatok, - intett bucsut Mrs. Mountstuart.

- Jöjjön is! mindennap! - Igen, a vázának alighanem az volt a rendeltetése. - Willoughby meghajlással bucsuzott s a lady még visszakialtott:

- No, ezt az ajándékot szét is lehet osztani, ha ugyan a magafajta emberek hajlandók volnának az osztásra! - A kocsikerekek zörgéséből még egy mondat hallatszott ki: - *Ez a porcellán legalább huncut volt!*

Ilyenek a csapások, amiket a könnyünyelvű világtól kap az ember.

Ami a vázát illeti, az a Horace De Craye veszteségszámlájára irandó. Nászajándékot mégis csak adnia fog kelleni s valószínűleg nem cserepeket. Értékes váza lehetett, de most nem ez a fontos... Miképen értendő az, hogy Clara egyedül mutatkozott az országuton? - Miféle immár megmutatózó csapdája a sorsnak, hogy Willoughby Patterne-nek egy ily nőt kellett kiszemelnie becsülete letéteményeséül és erősségéül?

XVIII. FEJEZET.

De Craye ezredes.

Clara csevegve és nevetgélve közeledett De Craye ezredessel, egyik karjába Crossjay kapaszkodott, napernyője villogott a napban. Így jött, káprázatos bűnös, mintha kényszeríteni akarná a szemlélőt, hogy igazat adjon a „huncut kis porcellánbaba” jellemzésnek; igazán türhetetlenül szép volt, pompásan nyulánk és bájos minden mozdulatában, elragadóan fésülve, piros ajkakkal, melyeknek színe messzire lobogott az elefántcsont arcbrórról, - remek látványosság, melytől a jó vidék táncra kap kedvet s mely elcsavarná a város összes fejeit. Hiába, szép volt, ha mindjárt egész műértő-jury esküdnek is össze e szépség letagadására. A szabálytalan vonások nem szokták szépnek tartani. Inkább Clara termete nyerte volna meg a kritikus urak tetszését. Alakjának és járásának ábrázolása osztatlan dicséretre talált volna s hozzá még öltözködve is oly ravaszul volt, hogy a ruha, noha átölelte a testét, mégis szabadon is lebegett körülötte, összhangban egy nyári nap lelkével. Calypso-ruha, - mondta volna Dr. Middleton. Gondoljunk a szellőingatta nyírfára: erre összehajolnak a lombjai, amott meg szétremegnek, egyszer gömbölyűre dagadnak, másszor zászlósan lebbennek szerte s a fehér törzs egy pillanatra ragyogón villan elő, hogy a következő másodpercben gyorsan burkolózzék el, minden amit kileshettünk, az összecsapódó vonalak hullámos zengésével, melyek mögül mégis érezhetően szűrődik át a fehér szín. Clara értette azt a csodálatos művészetet: hogyan kell az évszakhoz és az időjáráshoz igazodni ruházkodásával. Ma pedig ez a művészet elragadón illeszkedett édesfényű arcához, mely nagyon is édesen, nagyon is ékesszólón emelkedett túl a „csinosság” korlátain, ha nem is felelt meg a „szépség” szigorúan komoly követelményeinek. Pipereárusnők elrészletezték volna, hogy fehér muszlin vállkendő volt rajta, mely elől keresztbe simult a hasonlóan könnyű kelmejú, sötétebb rózsadiszű ruhán. Szürkeselem napernyőt viselt, szegélyén zöld girlandokkal s Crossjaynek nyujtott karjáról bokros repkénylomb folyt alá, míg a kézfej egy halom hosszú, zsenge fűszálat ölelt csokorba. A piros rózsák, az élénk és halvány zöldelemek eme játéka pajzánul torlódott a ruha lebegő fehérje közt, s az egész föl-fölhullámzó, el-elvölgyellő kelmeringás egy yachtra emlékeztetett, mely vitorlát kioldani készül. Mozgása azonban mégsem olyan volt, mint a szélnek forduló hajó, biztos lendületében inkább maga volt a nyári nap, mikor délnyugati szél kergeti a felhőket: színei és mosolyból nevetésre, nevetésből nyugodt derűre simuló arcvonásai úgy olvadtak egymásba, mint a szél fölött ragyogó ég képének változásai.

Sir Willoughby, mintahogy többször is talált alkalmat ennek Clara előtt való hangsúlyozására, nem volt költő: a rendes angol úri embernél őszintébb volt abban, hogy a költői értelmességeket, fecsegéseket és rimeléseket bevallottan nem szerette. Nem tartozott azok közé, akiket az egyik-másik versfaragó fickó körül fölvert lárma végre is terrorizál s néma megvetésbe zárkoznak, vagyis abba az érzésbe, amely nyugodtan alhatik s nem kell védelmére sikra szállnunk. Willoughby utálta ama fickókat, sikra is szállt ellenük. Azonban mégis egyet kellett értenie a költőkkel uralkodó témájuk, vagyis a női bájak megbecsülésében. Szerencsétlenségére rendkívül érzékeny volt s ahol csodálata tárgya más férfiak bámulatát is maga után vonta, csodálata dühöngésbe ment át. Egyetlen szempillantással meglátta, hogy Horace De Craye csodálja Miss Middleton. Horace jóízű ember volt, tehát aligha cselekedhetett volna, sőt egyáltalán nem is cselekedhetett másként; mily furcsa azonban, hogy Sir Willoughby, mikor mostanában gondolatban összevetette egymással Clarát és Miss Dalet, csak afféle egyszerű fejbólintással értékelte menyasszonya külső megjelenését! Ujabbán valahogy nem tulajdonított ennek különösebb fontosságot.

Clara viselkedése s elsősorban, ha nem is döntő módon, az a körülmény, hogy Horace ott találta, sőt egyenesen ott ismerte meg Clarát az országuton, kíséretárs vagy cseléd védelme nélkül, oly szokatlanul éles fájdalomérzést keltett föl Sir Willoughbyban, hogy teljesen jogosan lehetett ingerült. Ilyen körülmények között az a tény, hogy épen azt a leányt csodálja, aki megsértette őt, a lehető legkésőbbi érzés volt számára, amit férfi egyáltalán érezhet. Természete alaprugói működtek s csodálata örömmé fanyarult, ám egy csöpp sem veszett el azért belőle, mikor elhatározta, hogy Clarát meg fogja fenyíteni, mégpedig megvetése formális kimutatásával. A leány fölcseggő vidámsága most úgy hatott rá, mintha valaki a templomi szószék árnyékában mer nevetni.

- Megmenekültél? szólt oda Clarának, miközben megrázta Horace kezét s baráti szívélyességgel üdvözölte: - Kedves öregem, te is majdnem nyakadat törted, ahogy Flitchtől hallom.

- Én, Willoughby? dehogyis! - felelte az ezredes, - az ember nem azért száll be egy bricskába, hogy ki ne tudjon ugrani belőle! S Flitch épen olyan szépen segített ki, mint ahogy besegített, a derék fickó, még a kabátomat is leporolta. Az egyetlen rossz az volt az egész történetben, hogy Miss Middleton egy kicsit nagyon is sietve volt kénytelen oldalt lépni.

- Mindjárt megismerted Miss Middleton?

- Flitch volt olyan kedves és bemutatott. Először is Miss Middleton lábaihoz borított, aztán, ősi keleti szokás szerint, ebben a helyzetben mutatott be uralkodónőmnek.

Sir Willoughby arckifejezése épen elég felelet volt Horace számára. Egy negyedfordulattal Clara felé folytatta: „Én most már egész életemben azt a helyzetet tartom kötelezőnek magamra nézve, noha az ember nem lehet mindig olyan szerencsés, hogy mindjárt így kezdhesse, s még hozzá szidás nélkül, az udvarlást.”

Clara felelt: „Szerencse, hogy nem sérült meg az ezredes úr!”

- A szerelem istenei tartottak a tenyerükön! Nem a gráciák, persze; hiszen elképzelem, milyen arcot vághattam. Nem a gráciák! Tyhú, kedves Willoughbym, te még biztosan sohasem csináltál végig egy ilyen fejest ugró vallomást! Nagyszerűen hatásos lehetett volna, csak a pozitúra kissé választékosabbra sikerült volna! És Miss Middleton még csak nem is nevetett! Én legalább csak részvétet láttam az arcán.

- Nem irtál az érkezéséről, - mondta Willoughby.

- Mert haboztam, hogy Irlandba menjek-e, vagy idejőjtek; végre is idejöttem, hogy oda ne kelljen mennem s mellesleg egy nagy urnát is hoztam magammal, áldozatul a balszerencse isteneinek, akik voltak oly kegyesek és elfogadták a kiengesztelő ajándékot.

- Nem volt ládába csomagolva?

- Nem; papírba csavarták, hogy érvényesüljön az elegáns formája. Tegnap láttam meg egy boltban, ma reggel elhoztam s délben, minden különösebb formáság mellőzésével, átnyújtottam Miss Middletonnak.

Willoughby ismerte az ő Horace barátjának csapongó kedvét, ha ir nyelve szabadon neki-lendülhetett.

- Látod, mi történhetett volna!... - fordult oda Clarához.

- Amennyiben az én hibámból történt a baj, őszintén sajnálom, - volt a felelet.

- Flitch azt mondja, hogy a baleset azért történt, mert a töltésre kellett hajtania, hogy te a kerekek alá ne kerülj.

- Flitch apó menjen és motyogja bele az üres whiskys üvegébe ezt a számárságot, - szólt közbe Horace De Craye. - És aztán jól dugaszolja be!

- A következmény aztán az, hogy egy porcellánváza eltörött. Nem kellene egyedül sétálnod az országuton, Clara. Mindig kísérővel kellene járnod. Nálunk ez a szabály.

- Miss Dale-t a villában hagytam.

- Legalább a kutyákat kellett volna magaddal vinned.

- A kutyák megmentették volna a vázát?

Horace De Craye vidáman köszöri meg a torkát.

- Aligha mentették volna meg, Miss Middleton! Ha az ember vázákat akar megóvni, boszorkányokhoz kell folyamodnia, már pedig azok most valamennyien a levegőben vannak s ugyancsak járják velünk a bolondját, amint az a politikai és társadalmi kavargásokból s a seprők árának emelkedéséből látható, mivel így akarják bebizonyítani, mint mondják, hogy minden zug és sarok alapos átsöprésre szorul. - Miss Dale ragyogó színben van, - folytatta De Craye, minden okos és okatlan módon igyekezve elüzni Willoughby látható rosszkedvét.

- Nem jártál mostanában Irországban? - kérdezte Sir Willoughby.

- Nem, sőt még csak egy olyan színésszel sem ismerkedtem össze, aki ír szerepet alakít valamelyik olyan darabban, amely a zöld szigeten játszik. Kedves Willoughbym, Flitch koma volt az, aki fölírta bennem az ír benszülöttet s kegyes jóindulatodba ajánljuk őt, hogy veled is hadd tegye meg ezt a jó szolgálatot, mikor is pár év múlva jó lesz hallanunk, hogy már nem ráncolod össze a homlokodat szived urnője előtt. Igazán, visszavehetnéd a házadhoz ezt az öreg, hűséges kutya-lelket! Bolondja annak, hogy visszakerülhessen a kastélyba. Hidd el, Willoughby, igazi jócselekedet lenne, ha visszavennéd. Gondold meg, mindenki csak helyeselné a dolgot, bizonyisten! Nekem valahogy az a babonás érzésem van, hogy a templomból Flitchnek kellene benneteket hazakocsikáztatni. Ha én lehetnék olyan boldog, mint te, okvetlenül őt választanám kocsisomnak!

- Az a fickó részeges, Horace.

- Mártogatja egy kicsit az orrát az italba. De hát mikor ez az egyetlen balsamír az ő bajára! Azonban az orr mögött a józanság vergődik. Azért iszik, hogy elringassa egy kicsit a szívét, mert szíve mégis van ám! Engedd hát, hogy szószólója legyek szegény Flitchnek!

- Egy szót se róla! Ő maga dobta el az állását!

- Szerencsét akart próbálni a világban, ahogy a legjobb emberek is cselekedni szokták, noha valamennyiünknek sarkát veri a szolgálibéria, figyelmeztetve, hogy senki sem lehet igazán független gentleman s egyszer csak eljön az a hideg nap, mikor újra magunkra huzzuk a fémgombos kabátot, a beletörődés mélységes „ah” szusszanásával. Mondom, mindenki csak dicsérni fog a dologért! Miss Middleton is csatlakozik a kérelmemhez.

- Ne kérjetez ilyesmit!

- De ha fogadalmat tettem az ékesszólásomra, Willoughby, hogy kegyelmet eszközölök ki a szegény ördög számára!

- Egy szót se róla!

- Csak még egyet!

Sir Willoughby küzdött önmagával, hogy elnyomja rossz hangulatát, mely a jókedvű Horace mellett határozottan hátrányos helyzetbe sodorta. Általában szeretni szokta barátja ír kitöréseit, melyek Horace-nál tréfákban és évődésben nyilvánultak, csak néha nagyon is önkény-

telenül buzogtak föl s ilyenkor félő volt, hogy szabadosságukban tullendülnek a kellő határon. De Craye, amint Willoughby erre gyakran emlékeztette is, tulajdonképen normann eredetű volt. Annak a két-három ír anyának a vére azonban, akiket családfája fölmutathatott, épen elég táncos kedvet oltott belé s ha finom profilja a merevebbik fajról beszélt is, szemei, valamint az arcvonásai közt fürgén mozgó száj, sok egyéb tulajdonsággal együtt nyilvánvalóan hirdette anyáitól kapott örökségét.

- Amit mondtam, megmondtam erről az emberről, - válaszolta Willoughby.

- De én a szivedre fogadtam a szavad ellen s nem engedhetem, hogy veszítsek. Neked pedig dupla okod is van, hogy visszavond a szavad!

- Én egyetlen okról sem tudok. Ime, itt vannak a hölgyek!

- Gondolj szegény féregre, Willoughby!

- Remélem, okosabb dolgom is akad ennél!

- A kastélyban talicskát is szivesebben tologatna, mintha másutt a saját szekerét kormányozná. A szíve igazán össze van törve...

- Nagyon is sok mindent tör össze ez a fickó, kedves Horace-om!

- Oh, azt a vázát! azt a porcellán-izét! - kiáltott éneklő hangsúllyal De Craye. - No jó, majd később még beszélünk a dologról.

- Kérlek, ha kedved tartja! Rendelkezéseim azonban megmásíthatatlanok.

- Megmásíthatatlanok? - akárcsak annak a régi népnek a szokásai, akik inkább ólomruhában jártak volna, csakhogy büszkélkedhessenek vele. Az emberek törvényeiben épen az a szép, hogy át lehet őket szabni új divatok szerint.

De Craye ezredes nyomába csatlakozott Willoughbynak, hogy üdvözölhesse lady Eleanort és Isabelt.

Sir Willoughby kitalálta, hogy ki volt az, aki Horace-t rávette erre a csökönyös és időszerűtlen közbenjárásra Flitch érdekében. Ez a fölfedezés persze sem rosszkedvét, sem válaszi nyersségét nem javította meg. Közben vonaglott annak az ellentétnek a kinjától, melyet barátja élénk, kacagó, szikrázó, muzsikáló derüje és a saját merevsége között érzett. És látta a Clara arcát, látta, hogy a leány is mérlegeli az ellentétet. Willoughby elégedetlensége végzetes módon fokozódott, ami nem vált hangulata javára. Még egyéb fölfedezést is tehetett volna, ha gyors és rideg vállrándítása el nem fordította volna bizonyos látnivalóktól. Ugyanis De Craye ezredes és Miss Middleton összenéztek, önkénytelenül és egyszerre. Az ezredes tekintete ezt mondta: „Önök igaza volt”, a Claráé pedig: „Tudtam.” A leány tekintete nyugodtabb volt s az első pillanat után az egyhangúság érzésének fátyla borult rá; a katonatiszt szemei csillogtak: elbámulás, tünődés, részvétteljes csodálat tükrözött bennük, mintha valami kinyilatkoztatást mérlegelnének s ámuló gondolatok seregét menesztenék különös kérdések megoldásai felé.

Sir Willoughby nem vette észre ezt. Csak egyetlen valaki figyelte meg a dolgot, és épen az, aki kulcsát is adhatta volna a titoknak. Miss Dale az ezredest villájuk kapujánál találta, Miss Middleton társaságában. Ugy nevetgéltek és csevegtek egymással, mint régesrégi jóbarátok. De Craye olyan ír volt, amilyen csak lehetett, már pedig az ír nyelv és úri modor ellenállhatatlanul hívják föl a meghitt barátkozás kezdő lépéseire, kivált ha a véletlen már meg is törte a jeget. Flitch volt a témájuk, és: „Oh ha most így kezdet kezébe fűzve odamegyünk Willoughbyhoz s szépen komplementet csapunk neki Mister Flitch érdekében, két ilyen közbenjáró kérésének csak nem fog tudni ellenállani! Persze, hogy nem!” Miss Middleton azt mondta, hogy Willoughby nem fog engedni. De Craye ezredes az ellenkezőre fogadott: ő

jobban ismeri Willoughbyt! Miss Middleton egyszerű, komoly tekintettel felelt erre, ami így is elég cáfolat volt, szomorú tapasztalatok hirdetője. „No majd meglátjuk,” - mondta az ezredes. Ugy csevegtek egymással, mint két olyan ember, akik idegenek közt egyszerre csak fölfedezik, hogy ők egy nyelven beszélnek. Lehet annak végét szakítani, ha két ilyen lény összetalálkozik? Csacsognak, szóval töltik ki minden percüket, mintha valamely jelre várnának, amely majd erőszakosan választja szét őket s addig is sietnek kihasználni az időt, amíg csak lehet: két hegyi patak találkozása; nem is annyira beszélgetés, mint lelkendezés az egymás nyomában, melynél nem lehet eldönteni, ki szalad elől s ki utána, vagy hogy egyáltalán mi is a beszéd tárgya, - annyira egymás szavába vágva sietnek s oly fürgén változtatják a mondanivalóikat. Laetitia meglepetve figyelte Miss Middletont, hogy egy órával ezelőtt folytatott beszélgetésük fölött mily könnyű lélekkel tér napirendre. Clara uszott a jókedvben. A nyári vizsodorban lubickoló gyerkőcök nem mutatják élénkebben egész lényük fölfrissülését. Laetitia nem tudta megérteni, Vernont, aki Clarát igen értelmesnek mondta. És úgy látszik, ír vér is folyik a Miss Middleton ereiben. Irországról beszélve, Clara elmondta, hogy unokafivérei vannak ott, egyetlen rokonsága.

- A kacagásából is kitaláltam volna, - felelte De Craye ezredes.

Laetitia és Vernon föl s alá sétálgattak a pázsiton. De Craye ezredes angol kimértséggel szórakoztatta lady Eleanort és Isabelt. Clara és a kis Crossjay elcsatangoltak.

- Ha szabad tanáccsal fordulnom Önhöz, azt ajánlanám, hogy ne hagyja el oly hamar a kastélyt, egyelőre még ne, - mondta Laetitia Vernonnak.

- Hát Ön is tudja?

- Nem tudom, mi lehet az oka, de Clara bizalmával ajándékozott meg.

- Én tanácsoltam neki.

- Amint látom azonban, nem járt számára semmi haszonnal a dolog.

- Hasznára volt, hogy jól kibeszélhette magát.

- De mily szeszélyesen és összevissza!

- Jobb, hogy most önti ki a lelkét, mint mikor már késő lenne.

- Bizonyára csak kérnie kellene, ha szabadulni akar, - komolyan kérnie; ha csakugyan ez a szándéka.

- Ön téved.

- Miért nem fordul édesatyjához bizalmával?

- Ezt is meg kell majd tennie. Kimélni akarta az öreg urat.

- De nem lehet kimélnie, ha egyszer fölbontja a jegyességet!

- Meg akarta kimélni a kellemetlen érzésektől. Most azonban, minthogy harc következik, az öreg urnak is részt kell benne venni.

- Vagy talán gondolta Miss Middleton, hogy atyja nem az ő pártjára fog állni?

- A kisasszonyban nincs egy csöpp ravasz számítás sem. Ön nagyon keményen ítéli meg őt!

- Mikor kísértáltunk, egészen meghatott. Visszafelé már másképpen kezdtem látni a dolgot.

Vernon az ezredes felé pillantott.

- Clarának jó vezetőre van szüksége, - folytatta Laetitia.

- De hiszen nincs benne semmi csaltság!

- Gondolja? Igaza lehet. Azonban teljesen hijjával van minden türelemnek és könnyen felejt el minden tekintetet. Valami vadság van benne... Abból következtetek, ahogyan beszél; mert a beszéde legalább őszintének látszott. Egyáltalán nem tart titkot. Willoughby persze ezt csaknem hihetetlennek fogja találni. Aminthogy ezt az egész változást, amely oly hirtelenül és szeszélyesen jött, én sem tudom elhinni. Rám úgy hat ez, mint egy zabolátlan teremtség viselkedése. Willoughby esetleg joggal kényszerítheti is szava megtartására!

- Meg is járná, ha ezt tenné!

- Nem mondott most ezzel szigorubb ítéletet Claráról, mint az én bármelyik kijelentésem?

- Én nem akarom mindenáron dicsérni Clarát. Azonban azt hiszem, jól látom az esetet: temperamentumok ellentétéről van itt szó. Sohasem tudjuk világosan szavakba foglalni, hogy valaki miért illik hozzánk tökéletesen: az ilyesmi villámcsapásszerűen érződik meg.

- Az is, hogy valaki *nem* illik hozzánk? Oh, nem; az ilyesmit fokról-fokra vesszük észre.

- Jó; azonban az érvek és ha úgy tetszik, lassu megérzések halmaza gyúlékony valami ám: csak egy szikra kell hozzájuk, mely esetleg csak későn hull a kazalba. Az Ön érvelése épen Clarának kedvez. Talán épen nagylelkűen és vitézül tűrő lény, aki végül is belefárad a dologba.

- És mi fárasztaná bele?

- Akármi. Esetleg a férfi fölényessége, ha úgy tetszik. Mondjuk, hogy Willoughby nagyon is magasan szárnyal hozzáképest.

- Szóval sas?

- És Clara unhatja a rideg fészkeket.

Vernon szavainak a zengése megérezte Laetitiával, hogy ez a férfi sokkal biztosabban és keményebben ragadta meg Sir Willoughby jellemét, mint az ő szelid női bátortalansága. Pedig Vernon nem volt a szavak virtuóza.

Ha az első pár szótag erőteljes tagolása némi megkönnyebbülést is hozott szívére, szavaival nem tudott segíteni magán. Homloka borus maradt.

- Sehogysem tudom azonban elképzelni, hogy mit vár tőlem Clara, miután helyzetét saját fölfogása szerint föltárta előttem, - szólt Laetitia.

- Senkisem tudja közülnk, mi lesz. Mindannyian Willoughbytól függünk, aki viszont minden olyasmitól függ, amibe megkapaszkodhatik: és így egy összegabalyodott rajban nyüzsgünk.

- Szóval Ön is belátja, hogy bölcsebb dolog volna maradnia, Mr. Whitford.

- Egy-két napon belül eldől a dolog. Addig mindenesetre maradok.

- Clara, úgy látszik, engedne, ha Ön szólna neki.

- Nagyon fájlalnám, ha tekintélyi áldozattal kellene őt engedékenységre bírnom. Crossjay dolgában kell majd dülőre jutnunk, pénzt szerezni valahogyan, hogy tanító mestert fogadhassunk mellé. Ha ez nem sikerül, talán majd találok valaki mást, aki megbizik a terveimben. A fiut mindenesetre el akarom innen vinni. Willoughby a gentlemani életről kezd fuvolázni neki s a fickó félfüllel máris odafigyel. Ha Clara „engedékenysége”-ről egyáltalán szó lehet, az ő állapota és helyzete semmiesetre sem olyan, hogy bárki is vakon vezethetné. Neki teljesen önmagára kell támaszkodnia, mindent önállóan cselekednie. Ezt a csomót más kéz nem oldozhatja meg, csak az övé.

- Félek, hogy... - kezdte Laetitia.

- Csak sohse féljen...
 - Ha a dolog odáig fajulna, hogy Willoughby határozottan szembeszáll...
 - Akkor ám lássa a következményeket!
 - Ön azonban nem gondol Clarára!
- Vernon fürkészve nézett Laetitiára.

XIX. FEJEZET.

De Craye ezredes és Clara Middleton.

Miss Middleton azzal végezte be Crossjayvel való csatangolását, hogy repkény-csomóját koszoruba csavarta a fiu kalapja körül, a fű-bokrétát pedig a koszorúba tűzte. Aztán meghagyta Crossjaynek, üljön le a fűbe egy nagy rhododendron-tő mellé s várja meg, míg ő visszajön. Crossjay azzal válaszolt, hogy inkább azt szeretné, ha egy csomó pajtásával mehetne, akikkel magas fákra másznának madárfészket szedni s megjelölni a helyeket, ahol az ősszel különféle vaddarazsakat lehet majd kifüstölni. Clara veszélyesnek ítélte ezt a vállalkozást s mivel féltő volt, hogy a fiu az ebédidővel is keveset törődik, ha ilyen élénken ecsetelt terv kivitele bizsergeti, a leány azon buzgólkodott, hogy Crossjayt ama varázs segítségével bírja maradásra, mellyel a fickó évjáratában lévő fiukat önkénytelenül is leköt-hetni vélte. „Igérd meg, hogy nem mozdulsz innen, míg vissza nem jövök és akkor kapsz tőlem egy csókot!” Crossjay megígérte. Clara erre otthagya s szépen el is felejtette.

Látva zsebóráján, hogy ebédcsengetésig még negyedórája van, hirtelen elhatározás ébredt benne, mint valami babonás kényszer, hogy haladéktalanul beszéljen atyjával. Céltalan lépegetése így határozott irányba fordult. Tudta, mit kell cselekednie, világosabban, mint ahogy még reggel érezte. Azonnal menni innen! - kiáltotta felé egy belső hang. Nem lehetett tovább szó kételyről. Eddig talán lehetett? De reggel még nem sejtette önmagában ezt a rosszra való hajlandóságot, sem ezt a sürgető szükségességet, hogy önmaga elől is menekülnie kell. Lehet, hogy jellemében tisztátalan elemek is vannak, elvégre nem lehet mindenki az úristen szent leánya, de érezte, hogy akarata teljesen tiszta: és inkább tűz, mint jég. S amint elkezdte szétválasztgatni az elemeket, melyekből lénye össze volt elegyítve, nem sodorta őket újra egy halomba, hogy az ismert szép Clara szelid nézésével tekintsenek vissza reá. Megkülönböztette tulajdonságait: egy kevés erő, sok-sok gyöngeség; sőt pillarezzelés nélkül mert szembenézni bizonyos lappangó, gonosz hajlamocskákkal. De ez a ráismerés azonnal atyja oltalmát keresni kergette:

- Azonnal el kell innen vinnie! még holnap!

Kimélni akarta atyját. Önmagát annyira nem kimélte, hogy mikor azon habozott, vajjon szóljon-e neki menyasszonyi érzelmei megváltozásáról, semmiképen sem akarta magára erőltetni azt a hitet, hogy az egész dolog úgy is magyarázható, mint leányi aggodás atyja sorsán, akit férjhezmenetelével oly nagy egyedüllétben hagyta; - pedig ezelőtt kacérkodott ezzel a gondolattal. Belátván azt, hogy most már föltétlenül beszélnie kell atyjával, azt is megértette, hogy eddig halogatta a dolgot, még annak a ránézve megalázó megoldásnak az árán is, hogy idegenekhez futott elpanaszolni a bajait, mivel az emberi kívánságok egyik legostobábbja volt úr rajta: hűségének a színét akarta mindenáron megtartani. Sokat hallott arról, hogy az asszonyok a világ legsekélyebb és legingatagabb teremtsései, atyjától is ilyesmit hallott, aki szerint valamennyien csélcsep szélvitorlák s aki gyakran ismételte a *quid femina possit*-ot. Ez a töprengő fiatal leány tehát, egyrészt saját neve érdekében, másrészt pedig azért, hogy kivételnek tekintessék neve alól, hevesen ragaszkodott ahhoz, hogy őt állhatatosnak tartsák.

Épen abban a pillanatban, mikor az öreg urat már megszólította: „Apám!” - amely megszólítás kellemetlen komolyság benyomását tette Dr. Middletonra, - az villant Clara eszébe, hogy az alkalom még sem érkezett meg a nagy beszélgetésre s gyorsan átcsapott a másik hangnembe: „Papa!”, - amitől a tudós egyszeriben fölvidámult. Clara kifejezte kívánságát, hogy utazzanak el innen.

- Londonba? - kérdezte Dr. Middleton. - De kihez szállanánk?
- Vagy esetleg Franciaországba, papa!
- Ez a szállodai életet jelenti!
- Csak két vagy három hétre!
- Két-három hétre! Mikor épen elfogadtam Mrs. Mountstuart Jenkinson meghívását, hogy öt nap mulva, azaz csütörtökön nála ebédelünk.
- Nem menthetnök ki magunkat?
- Lemondani egy megállapodást? Nem, drágám, mégha ily módon meg is menekülnénk holmi özvegyasszonyi boroktól.
- Hát az adott szó ily kötelező?
- Persze, mi egyéb köthetne?
- De ha nem jól érzem magam?
- Majd elhivatjuk azt az urat, akivel a minap itt együtt ebédeltünk, Corneyt. Pompás orvos, afféle régimódi, anekdotázó doktor bácsi. Dehát, hogy is lehet, hogy nem jól érzed magad, aranyom? Hiszen jó színben vagy. El se tudom képzelni, hogy rosszul lehetnél.
- Az egész csak annyi, papa, hogy egy kis levegőváltásra volna szükségem.
- No, itt vagyunk, - változás kell neki! Semper eadem! Az asszonyfélének még a paradicsomban is levegőváltásra lesz szüksége, vagy tán angyalváltásra is, bizonyosan! Az itteni szállás után egy francia szálloda csak rossz változás lehet, hanyatlás! - „Ez hát a hely, e gyászos félhomály, a drága égi fény után?” - Én itt, a könyvtárban, tökéletesen otthon érzem magam. Pompás napokat töltünk Vernonnal, nagyszerű fickó, nagyon szeretem, mert az öregebb és jártasabb agyvelőkkel is derekasan tud sikra szállni.
- De hiszen ő is menni készül innen!
- Nem tudok erről s nem is adok hitelt az ilyen hiesztelésnek, míg biztosat nem hallok róla. Csökönys fej, de nagyszerű ellenvetései vannak.

Clara keble hullámot vetett. Szótlán lázadása szemeit fenyegette.

Az ablaktáblákat délnyugati szél csapkodta, ami Dr. Middleton lelki szemei elé a Csatornán való gőzhajós átkelés didergető képét idézte.

- Corney majd megvizsgál; már a személyes megjelenése is üdítő orvosság lesz. Valószínűleg kevésbé tudományos orvos, amit akkor vettem észre, mikor az asztalnál szemközt ült velem s beleszólt az előadásomba, de azért elég tanult ember ahhoz, hogy a Tudást tiszteletben tartsa s jól megfirkantson egy-két receptet; többet nem is várok egy orvostól. - Miközben Dr. Middleton így beszélt, már föl is kelt s óráját nézte, meg a kezei hátulját. - „Quod autem secundum litteras difficillimum esse artificium?” Mert mi a legnehezebb foglalkozás a tudományok művelése után? „Ego puto medicum.” A tudós után mindjárt az orvos következik, bár emlékezetem szerint nekem sohasem volt rá szükségem s azt se hittem volna, hogy még a gyermekem is valaha kamillateákra fanyalodhatik. Nodehát leány lett a gyermekem, - a kiszámíthatatlan nem képviselője; hát majd elküldünk Corneyért. Ami pedig a változást illeti, drágaságom, abban hamarosan részed lesz, a legváltozásimádóbb nőt is kielégítő fajtából, ha Willoughby, mint gondolom, a mézeshetek eltöltésének új, vasutban rázogatós módszerét választja. Mondhatom, kitünő kép, félbolond futkározások közszemlére tétele és állandósítása, amely már jellemző rendszerré válik! Az én időmben bezzeg békésen, egyhelyben kotlottunk a boldogságunkon, nem szaladgáltunk utána, végig az egész kontinensen, holmi porfelhőkbe

burkolt zürzavart nézve a keresett isteni valaminek. Hitványabb nemzedék jött, mely az izgalmaknak áldoz. Por és zavar lesz ennek a vége is, nem más! Ez a ti modern világotok! Most pedig, kicsikém, gyertünk kezét mosni. Az ebéd csengetyűszavára azonnal menni kell. Ezek nem ismerik a lassu összegyülekezést.

Clara igyekezett összeszedni magát; kétségbe volt esve az elszalasztott alkalom miatt. Az öreg ur észrevette a leány erőltetett tartását és elborult tekintetét, igyekezett vigasztaló szavakat keresni, elnyomni, a maga professzoros fölényével, a Clara viselkedéséből kifenyegető esetleges kellemetlenségeket.

- Nem veted meg nagyon a leányodat, apa?

- Dehogya is! Ilyesmire képtelen volnék! Hiszen szeretlek, szeretem a kislányomat. De semmi szükség, hogy holmi kis szúnyog módjára ilyen komolyan zümmögj körül ezzel a problémával, kicsikém!

- Akkor, apukám, mondd meg ma Sir Willoughbynek, hogy holnap el kell utaznunk. Te majd még idejében visszajöhetsz a Mrs. Mountstuart ebédjére. Megszállani majd valamelyik barátunknál fogunk, Darletonéknál vagy Erpinghaméknál. Oxfordba is mehetünk, ahol neked biztosan nagyon meg fognak örülni. Egy kicsit szeretnék rendbejönni. Doktorokról pedig szó se legyen! De láthatod, milyen ideges vagyok. Valósággal szégyenlem is magam emiatt; elég jól is vagyok ahhoz, hogy mulassak a betegségen, azonban mégsem tudom legyűrni. Érzem, hogy egy-két nap alatt helyre jönnék. Mondd, hogy akarod. Az ábécé nyelvének egyszerűségével jelentsd ki, az elemi iskolás beszédgyakorlatok stílusán túl ma semmit se tud beszélni szegény bolond fejecském!

Dr. Middleton vállat vont és emelgette a karjait.

- Szóval nagyköveti hivatalt vállaljak közted és Willoughby közt, Clarám? Lapda legyen, amit két játékos ide-oda ütöget? De hiszen, ha a szindarab jó, akkor a prólógusnak annyi értelme sincs, mint egy szappanbuboréknak. Nohát, én tanulgattam egyetmást a szerelem titokzatos tudnivalóiból, de mondhatom, nem lettem tőlük okosabb. Ha Willoughbynek meg kell tudnia tőled valamit, leghelyesebb, ha a te szádból tudja meg!

- Igen, apám, igen. De ellentétek merültek föl köztünk. És én e pillanatban nem vagyok képes a szembeszállásra; szédül a fejem. El akarom kerülni a komolyabb rosszullétet. Willoughby és én... én nem vádolom őt, magamat vádolom...

- Csengetnek! - kiáltotta Dr. Middleton. - Majd megbeszélésem Willoughbyval.

- Még ma délután?

- Majd valamikor, még az esti étkezés előtt. Nem köthetem magam a percmutatóhoz, drága gyermekem. És engeddd meg, hogy figyelmeztesselek valamire; legközelebb, ha az „én” és a „nem” szót egymásután ejted, a közédjük eső hanghézagot ne töltsd ki az „n” hang megnyújtásával. Ez a nyelvnek oly lomposága, melyet én-n-n-nem szeretek. A leányom nem beszélhet így!

Mosolygott, hogy mérsékelje a hibajavítás szigorúságát s homlokon csókolta leányát.

Clara kijelentette, hogy képtelen étkezéshez ülni; szobájába vonult, miután nagyon komolyan megkérte atyját, üzenjen, mihelyt beszélt Willoughbyval. Egyetlen könnyet sem ejtett s örvendett ennek az önuralomnak: igazi bátorság érzését sugallta ez neki, holott épen a bátorság ellenkezőjéről tett az imént nyilvánvaló bizonyosságot.

Délután félóránként váltogatta egymást zuhogó eső és napsütés, mint egymásnak kezét nyújtó s tovavonuló barna és szőke processziók. Jött a boru s Clara didergett; aztán nedves sárga fény s Clara eltakarta előle arcát, hogy föl ne ujjongjon jókedvében. Elhitetvén magával, hogy

csakugyan fáj a feje, az összes súlyos tüneteket magára erőltette, amivel aztán annyira elcsigázta kedélyét, hogy tünődve kezdte mérlegelni magában Laetitia Dale szerény kis lelkesedését a vidéki élet örömein, különösen ehhez a helyhez fűződően, ezekhez a buja lombokhoz és a csönd eme dus diszletezésű pillanatfelvételeihez. A kilátás, hogy elszabadulhat innen, egyszeriben elképzeltette vele, hogy nyájas, derüs életet is lehetne élni itt, amely a napot nem csupasz tűzgolyónak, hanem erdei tájak övezte jóbarátnak láttatná, míg park és rét jólismert vonalakkal nyújtóznék szét kelet és nyugat felé s az ember meghittségben élne a távoli, környező dombokkal s a szegény paraszti néppel is, - amely iránt a szeretet érzése Clara számára a jóság bizonyítéka volt, - igen, így is lehetne élni itt, reggeltől estélig. Hiszen úgy szerette a vadvirágokat, minden évszak újra ébredő boldogságát; költők bájolták el, könyvek bilincseltek le. Érzéseinek ehhez a földben gyökerező őszinteségéhez erősen ragaszkodott, hiszen szüksége is volt rá most, mikor kezét szeméire szoritva tudta, hogy csak alakítja a beteget, noha annyira nyilvánvalónak érezte fejfájási jogosultságát, hogy agya elutasított minden erre vonatkozó kételyt s mindenáron azon mesterkedett, hogy fájdalmasan lüktessen. Hiszen különben semmi mentsége sem lehetne rá, hogy így szobájába zárkózzék. Vernon Whitford biztosan kételkedik is. És fejfájás ide vagy oda, De Craye ezredes is furcsákat gondolhat róla, hiszen előtte nem mutatta semmi jelét a rosszul létnek. Fülébe visszacsengett az ezredes kacagása és beszéde, s ez elűzte nyugtalan képzelődéseit: igazi tengeri szélként hatott, mely edzi az idegeket. Gondolatai visszatértek Sir Willoughbyra is, ekkor azonban lazúltabban peregetek szét, mint a zuhogó hegyipatak szétporzó habtajtékja.

Nemsokára azonban új érzésváltozás érte. Barclay, a szobalány, ceruzairásos cédulácskát hozott; atyja írta:

„Factum est; laetus est; amantium irae, etc.”

Hogy megtörtént, hogy Willoughby a derüs beleegyezés gesztusát választotta s hogy atyja fölfedezte a szerelmesek harci egyenetlenkedését, első pillanatban csodálatosnak tünt föl Clara előtt, a következő percben viszont egészen természetesnek. Willoughby bizonyára nagyon ráunhatott már s örül, hogy elmegy. Azt is tudhatja, hogy visszatérésről nem lehet többé szó. Clara hálás volt vőlegényének, amiért talán épen Willoughby célzott az „amantium irae”-re, noha ezt a verset - Clara szerint - oktalanság volt az ő esetükre idézni. S most ellágyultan nézett az ablakán túl mutatkozó egyszerű tájra. Boldog lesz e hely urnöje, ha választása szerencsésnek bizonyul! De Clara Middleton csak a duplavirágu vadcseresznyefát irigyelte tőle, semmi mást. Csak egy ágat belőle, ha még nem hervadt el s nem vált poros színűre, mint a repedező alpesi hó a mélyebb üregekben, - akkor aztán mehet, a legszebb emlékekkel, amit elvisz e helyről! A fejfájás erőltetése nem kinozta tovább. Muszlin ruhája helyett selyembe öltözött; meglegedett a legelső kalappal, amit Barclay feléje nyújtott. Barátságos érzéssel a ház minden lakója, még Willoughby iránt is, kitarta ablakát, beszívta a levegőt s szerette az egész emberiséget. Ezt gondolta: „Ha Willoughby kinyitná szívét a természet előtt, kigyógyulna a világról táplált siralmas véleményéből.” A természet odakint épen ragyogva frissült föl a tovahuzódó esőfüggöny utolsó csöppjeiben, kedvező háttérül Clara derüs optimizmusához. Az éhség holmi kis érzése, igazi éhségé, melyről mindeddig nem vett tudomást, most csak fokozta ezt az egészséges világszemléletet, anélkül hogy kielégülésre sarkalta volna. Clara inkább növelni szeretne volna éhségét, az erőteljes aktivitás kedvéért, melyet tagjaiba öntött. Igen könnyűszívű fiatal hölgyek módjára robogott le a lépcsőn, mint egy vizesés; s mint a meteor, melynek csak tovatünő nyomát pillantjuk meg, surrant el közvetlenül De Craye ezredes előtt, be a hall melletti szobák egyikébe!

Az ezredes félszemmel a lazán behajló ajtó felé sandított.

Nos, és most jusson eszünkbe, hogy a vidám, könnyen élő gentlemaneknek, mivel egyébként nagyon is megtalálnának riadni az általuk üldözött szépnem különféle cseleitől, fordulataitól

és kibuvóitól, van egy kedvenc szokásuk, hogy tudniillik a szép nőket osztályokba sorozzák: megkülönböztetnek röpülőket és szaladókat, vadul menekülőket és a fegyvernek bátran neki-fordulókat. E gentlemanek számára nincs egyéni nő. Csak annyiban ismernek el jellemvonásokat, amennyiben valamely osztályba beoszthatók. Ezek az urak a mi halhatatlan fő-ostobáink, mihelyt annak a megfigyeléséről van szó, hogy a nők külön-külön fejlett személyi változatai lehetnek nemüknek.

De Craye ezredes sanditása az ajtó felé arról beszélt, hogy itt most a szenvedélyes kacérság egy képviselője surrant tova. Találhatunk azonban mentséget is az ezredes számára. Clara oly különös szavakkal beszélt előtte a nászajándék balesetéről, majd Willoughbyról, vagy legalább is a hangjában volt valami különös, mikor leendő férjére célozott; s különösen is kezelte Willoughbyt, mikor végül találkoztak. Mindenekfölött furcsa volt az, amit Flitchről mondott. És a nézése! Aztán mily megkülönböztetett udvariassággal fordult a Willoughby barátjához! És az elbűvölő párbeszéd után, melynél édesebb szólabdázást még soha leánnyal nem folytatott az ezredes ur, Clara egyszerre csak fejfájást színlelt, hogy elkerülje őt. Most meg vakságot színlel, ugyanabból az okból!

De Craye meg volt sértve, de helyesebbnek ítélte, ha inkább kihívást érez Clara viselkedésében.

Miss Middleton, egy másik ajtón, újra kijött. Észrevette az előbb is az ezredest, de akkor már késő volt, jelezni, hogy fölismerte. Most aztán úgy tett, mintha már tul lennének a köszö-nésen.

- Senki? - kérdezte. - Egyedül vagyok az egész házban?

- Csak egy nulla van jelen, - felelt De Craye, - de az is elhanyagolható és semmit sem jelent, ha Ön a rosszabbik oldalára áll s egyedül óhajt lenni a házban.

- Willoughby hol van?

- Üzleti ügyben távozott.

- Lovon?

- Achmeten. Kérem, ne hagyja, hogy eladja ezt a lovat, Miss Middleton! Különben megbizatom, hogy szolgálatára álljak.

- Szívesen sétálnék egyet.

- Már teljesen jól van?

- Teljesen.

- Friss erőben?

- Soha nem éreztem magam egészségesebbnek.

- Ezt mondta az egyszeri gonosz öreg ember feleségének a szelleme is, mikor visszalátogatott, hogy rábirja a megtérésre. No jó, felelte az öreg, én is hinni fogok a mennyországban, ha el tudod kapni ezt a palackot, - azzal nekilódította. A palack darabokra tört s az öreg öngyilkos lett, nem minden gyanakvás nélkül, hogy az asszony csak kelepcebe akarta csalni. - Ezek a tovasodródó esőzuhatagok, a nyomukban áradó édes illatokkal isteniek, Miss Middleton. Az a különös szerencsém van, hogy épen az Önök esküvője napján lesz a nevénapja is. Ez a Willoughby-féle park igazán a legszebb dolgok egyike Angliában. Ott az a részlet olyan a tavon, mintha Killarney egy szöglete füstölögne belőle, szinte álomba andalítja a szemet, igazán! - De Craye spirális vonalat rajzolt a levegőbe, mintegy füstbodrokat jelezve. - Szereti az ír tájakat?

- Írt, angolt, skótot...

- Mind szép, ha szép, igaza van, szivemből beszél. A fajok kozmopolitizmusa egészen más dolog. Engedelmet kérek, de bizonyos egyesítéseket lehetetlennek tartok; például: ír és szász nem fér össze, mégha Cupidó lenne is a ceremóniamester s a boldog pár lakóhelye közvetlenül egy bőségszaru szája! S mégis, én már láttam, hogy Erin egyik virágát büszkén vitte magával egy szász gentleman s hogy ír férfi udvarolt angol leánynak! Így hát vissza is vonom, amit mondtam s érvénytelennek tekintendő!

- Ön a forradalmi párthoz tartozik, De Craye ezredes?

- Én protestáns vagyok és konzervatív, Miss Middleton.

- Nincs fejem a politikához.

- A politikus fejek után, akikkel találkoztam, magam is szívesen vagyok ezen a véleményen.

- Megmondta Willoughby, mikor jön vissza?

- Nem mondott pontos időt. Dr. Middleton és Mr. Whitford a könyvtárban a könyvek csatáját vivják.

- Boldog csaták!

- Ön hozzászokott a tudósok társaságához. A tudósok meglehetősen türelmetlenek a többi szegény halandó iránt.

- Talán csak a tudatlanság iránt türelmetlenek s nem a személyekkel szemben.

- Önt édesatyja maga nevelte, gondolom...

- Ellátott annyi latin tudnivalóval, amennyit csak elbirtam. Az én hibám, hogy ez elég kevés.

- És göröggel is?

- Egy kis göröggel is.

- Oh! És Ön úgy viszi ezt a tudást, mint egy pelyhet!

- Ha egyszer olyan könnyű!

- Miss Middleton, én úgy szeretnék nekiülni és tanulni, pedig öreg legény vagyok. Mikor nők vernek le bennünket, akkor úgy érzem, mintha a világ legelpáholtabb kutyái volnánk. Szereti a színházat?

- A miénket?

- Magát a színjátszást talán?

- A jó játékot igen, természetesen!

- Szabad megkockáztatnom azt az állítást, hogy Ön nagyszerűen játszana színpadon?

- Az állítás nagyon is kockázatos, mert még sohasem próbáltam ilyesmit.

- Lássuk csak: itt volna Miss Dale és Mr. Whitford, Ön és én; - ebből kitelnék egy két-felvonásos. Az *írországi ember Spanyolországban* épen jó lenne. - Az ezredes lehajolt, megtapogatni a füvet, amint Clara rálépett. - A pázsit nedves!

Clara jelezte, hogy nem fél a nedves fűtől s így szólt: „Az olyan angol nőt, aki fél az időjárástól, akár be is lehetne csukni!”

De Craye folytatta: „Patrick O’Neill átmegy Hiberniából Iberiába. Ez a Patrick egy örökségből kiforgatott fiú, aki a törvénycsavarók karmaiba jutott. Ajánlólevelet visz Don Beltran

d'Arragohoz, egy legelsőrangú grandhoz, akinek a leánya, Doña Serafina (Miss Middleton), hetedhétföldön a legbüszkébb szépség, egy dueña (Miss Dale) őrizete alatt áll s Don Fernannal (Mr. Whitford) van eljegyezve, a Guzman-családból. Ezek a darabban szereplő személyek.”

- És Ön lenne Patrick?

- Patrick, igenis. És elvesztem a levelet és ott állok Madridban a Pradón, tenyeremben az utolsó britt tallérral, szülőföldem legtisztább dialektusában siránkozva: „Az én nyelvemen az a szó, hogy: letter, betűt is jelent, meg levelet is. No, és most elvesztettem egy levelet és a hazámból is egy betűt! Itt állok Hibernia helyett Iberiában. Oh, be nehéz is betűket sillabizálni!”

- De hát az ír Patrick a „h” betűt ki fogja ejteni a „Hibernia” elején s így rossz a szójáték!

- Szavamra, kitűnő kritika, Miss Middleton! Az ír kiejti a szókezdő „h”-t! S így két betű szerepel egy helyett, ami gyöngévé teszi a „letter” szójátékot! No, de azon a „h”-n holmi nyögéssel teszi túl magát az ember, úgy hogy csak afféle visszajáró lelke legyen a „h”-nak; s különben is a színpadon minden lehetséges, csak nevensenek a körülülők. Azonkívül londoni hallgatóság előtt tessék elképzelni az előadást, ahol az emberekben ellenszenv él a „h” hanggal szemben s nem tűrnék, hogy ezt a kis tréfát oly ridegen kezeljük, mintha holmi lordok vagy rendőrök volnánk. Ez az angol demokrácia ösztönszerűsége. - Nos, és miközben ott forgatom a megmaradt tallért, tünődve, hogy némi vacsorába öljem-e szegényt, egyszerre csak megpillantok egy pár spanyol szemet, amelyek olyanok, mint két violaszín villám annak az áldott tájnak a fekete egén. Nem tetszik Önnek ez a viola-szín?

- A violaszín akadály volna arra nézve, hogy én játszhasam a hölgyet!

- De a fekete szem fénye sötéten violáskék!

- Ön elfelejti, hogy én a feketére sem tarthatok igényt!

De Craye ezredes bátorkodott futó pillantást vetni Miss Middleton szeméire. „Gesztenye-barna”, - mondta. - „Helyes! Spanyolország ugyanis a gesztenyék hazája!”

- Amiből az következik, hogy én is spanyol leány vagyok.

- Világos!

- Logikus!

- Pozitív okfejtés!

- És hogy kell ránézniem Patrickra?

- Mint egy igás öszvérré.

- Oh!

Miss Middleton fölkiáltása hangosabb volt, mint amennyire a párbeszéd tárgya megkívánni látszott. Karjait hirtelen kitérte.

A rhododendron-bokor külső szélével egyvonalban, a ház ablakainak ernyője alatt, a kis Crossjay nyújtózott, feje alá hajlitott karral, arcán a repkénykoszorus kalappal, úgy ahogy Clara otffelejtette, mikor meghagyta neki, hogy várjon rá. Már félutnyi távolságból észrevette a leány a szegény, fűben árváskodó fickót s ez a részvételtől látvány gyorsabb suhanásra ösztönözte: De Craye ezredes a nyomában, bajusza végét pödörgetve.

Crossjay talpra ugrott.

- Drága, drága kis Crossjaym! - szólította meg Clara a fiut s megfeddte. Milyen éhes lehetsz! S hogy átázhattál! Igazán csacsiság volt!

- Azt mondtad, várjak rád! - mentegetőzött félénk hangon a fiu.

- Azt mondtam, de mégse lett volna szabad ezt csinálnod, csacsi fiucska! Nézze, ezredes ur, azt mondtam neki, hogy várjon meg itt a lunch előtt s a bolond, csacsi kis fiu itt éhezett s kétszer vagy háromszor is megázott, egyszerűen azért, mert nem jöttem érte!

- Nagyon helyes! És ha az igazi fajtából való, akkor akár a láva is elborithatta és szoborrá önthette volna, mint ahogy a pompéji őrkatonával cselekedte!

- De hátha meghült! Hátha láza lesz!

- Ön parancsolta neki, hogy itt maradjon!

- Tudom és nem is bocsátom meg magamnak! Szaladj, Crossjay, válts ruhát! Oh, siess, szaladj Mrs. Montaguehoz s kérj tőle meleg fürdőt s valami harapnivalót is a nevében. És minden ruhadarabodat cseréld át! Ez megbocsáthatatlan dolog volt tőlem! Azt mondtam, hogy nincs fejem a politikához? Kezdem azt hinni, hogy semmihez sincs! Dehát ki gondolta volna, hogy Crossjay ne mozduljon meg az étkezésre hívó csengőszóra? Pedig az eső is esett? Elfelejtettelek Crossjaykám. Ugy sajnálom, úgy sajnálom! Fizettethetsz velem olyan kárpótlást, amelyet csak akarsz! Ne felejtsd el, hogy nagyon, nagyon adósod vagyok. S most lássuk, milyen gyorsan tudsz szaladni? Ma este bejöhetsz a desserthez!

Crossjay nem szaladt el. Megérintette a Clara kezét.

- Mondtál nekem valamit...

- Mit, Crossjaykám?

- Megigérted...

- Mit ígértem?

- Valamit.

- De mit? Ki vele, fiacskám!

Crossjay dűnnyögve mondta: ... „Hogy megcsókolsz...”

Clara ráborult a fiura, átölelte és megcsókolta.

A mélységes lelkiismereti furdalás érzése oly heves volt benne, hogy nem engedett időt semmiféle illendőségi meggondolásra: azonnal sietett megfizetni adósságát. Miután aztán Mrs. Montaguehoz nyargaltatta a fiut, nagyon elpirult.

- A kedves, jó kis Crossjay! - sóhajtotta.

- Igen, derék kis fickó, - felelte az ezredes. - Kitűnő katona válnék belőle s el nem hagyná a helyét soha, ilyen nagyszerű zsold ígretében... Ő az ön kedvence, ugye?

- Igen, az. Nagy szolgálatot tenne neki, ha rávinné Willoughbyt, hogy küldje el valamelyik tengerészeti vizsgára előkészítő tanítóhoz. És De Craye ezredes, lenne oly szives az estebédnél szóvátenni, hogy Crossjay bejöhessen a desserthez?

- Mindenesetre, - felelt elámulva az ezredes.

- És lenne oly kegyes szemmel tartani a fiut, míg itt lesz? Ügyelni rá, hogy senki se kényeztesse? Ha el tudná érni, hogy még az Ön távozása előtt tanítókézre adják, az nagyon előnyös volna ránézve! Tengerésznek született s itt az ideje, hogy előkészítsék a tengerészethez való belépésre.

- Mindenesetre, mindenesetre, - mondta De Craye, egyre jobban csodálkozva.
- Előre is köszönöm Önnek.
- Nem leszek nagyon tolakodó...?
- Nem, mi holnap elutazunk.
- Egy napra?
- Hosszabb időre...
- Két napra?
- Még többre...
- Egy hétre? Nem fogom Önt viszontláthatni?
- Attól tartok, hogy nem.

De Craye ezredes elnyomta álmétkodását; őszinte fájdalmat kellett leküzdenie, miközben enyelgő hangon mondta: „Ez csapás, de bizonyos vagyok benne, hogy nem készakarva énteam sujt le vele. Elvégre mindannyiönkat szomorúságba dönt!”

Miss Middleton kijelentette, hogy neki még Mrs. Montagueval, a házvezetónővel meg kell beszélnie a Crossjay fürdőjét s lelépett a pázsitról. Az ezredes meghajolt, egy pillanatig még Clara után nézett, s különféle párhuzamosan jelentkező okokból, melyek elég közel estek egymáshoz, hogy ugyanabba a célba találjanak, nagyon sajnálni kezdte barátját, Willoughbyt. Véleménye szerint Willoughbyra nézve egyformán sajnálatos sors várt, akár elnyeri, akár elveszti ezt a fiatal hölgyet.

XX. FEJEZET.

Hires bor, vén bor.

Időverő séta, föl és le a gyepen, előkelő hölgyek és figyelmes gentlemanek társaságában, lesve az ebédre hívó harangot, - ez volt dr. Middleton esti mulatsága. Ugy járt, mint aki táncolt is valaha (Apolló és a kölyökisten Cupido korában), ruganyosan lábikrája és lába izmain, nagy emelkedettségben hordva széles, vasszürke fejét. A nap nehéz munkájára jól esett a csillapító mozgás, s a francia szakácművészet s hires szüretnek borainak mindent megkoronázó üdítése. Boldog volt ily órákban, bölcsességét vagy *nugáit* hintve hallgatóinak, mint a lenyugvó nap, amelynek tempója, ha kedvez az idő, nyugodt ragyogásban áradni szét, noha ez korántsem meríti ki pompakészletét. Boldog az, valóban, minden társa fölött - mint az ijszárnyu madár, tiszta naplementi egén, a csipegető veréb fölött -, aki napjának legjavát maga előtt látja, és küszöbön, megtérő estjében. Egy erényes élet ifjúságának és férfikorának gazdag jutalma várja őt. Dr. Middleton kétkedett jövőjében épügy mint multjában annak az embernek, aki nem örült ebédje jöttén illő méltóságban. Az ilyen - úgy vélte - nem alkalmas sem erre az életre, sem a jövőre.

Példaképe a mértékletesség gyümölcsének, vigasztaló büszkesége telt emésztésében, s politikai nézetei az erényt jutalmazó hatalmak iránti tiszteletéhez illeszkedtek. Konzolidált világra van szükség, hogy ez lehetséges legyen.

A nagytiszteletű doktor finom régi festmény volt; valami sajátosan angol művészet specimenje: a vallásosságot az epikureizmussal, a tudományt a gavallérsággal kombinálva magában, tág teret adva mindeniknek, és ülőhelyet a másik asztalánál: egyébként erős férfi, atléta ifju korában, éles olvasója a tényeknek, nem a személyeknek, derüs szívé, energikus a problémákkal szemben, kitartó munkás amellet, de hamar kedvetlen. Szerette leányát és félt tőle. Bármennyire kedvelte jellemét, nemének és korának mumusa örökké előtte volt, s figyelmeztette, hogy messze még sorsának nyugodt egészsége, míg Clara kisasszony férjhez nem ment. A leány anyja szeretetreméltó asszony volt, csakhogy költői vérmérsékletű, nagyon is rajongó, képzelődő, impulzív egy józan tudós nyugalma számára; csodálatos asszony, de lám, mégis asszony, tüzijáték. A leány reá ütött. Miért akart elfutni Patterne Hallból egyetlen órára? Egyszerűen: mert a változékony nemhez tartozott, a robbanékony nemhez. A férj lett volna már a nekivaló ör, illőn fölvaltva az apát. Ha künn demagógia lázong, s otthon leányaink: filozófiára van szükség, hogy egyensúlyban maradhassunk. Legyen a leány Cicero Tulliája: meghal, - csakhogy apját kétségbe ejthesse! A legkülönb is különös perverzitás példáit mutatja.

Miss Dale Dr. Middleton mellett állt. Clara hozzájuk jött, a másik oldalra.

- Mondom ép Miss Dalenek; a te boldog rabságod lesz jele az én szabadulásomnak - szólt a doktor, sóhajjal, s mosollyal. - Már tudjuk a dátumát. Egy jövőendő eseményt a dátum avat tényé, mellyel számolni kell.

- Alig várod már, hogy megszabadulj tőlem? - rebegette Clara.

- Kedvesem: harcmezőn állok, miattad, s várom a trombitát; ha megszólal, megszűnik a feszültség idegeimben, ez az egész.

Clara nem talált ezekben a szavakban semmit, amibe válasza belekapaszkodhat. Laetitia hallgatására gondolt.

Sir Willoughby jelent meg, szívélyes hangulatban közeledve.

- Jobban vagyunk-e? kérdenem se kell - mondta Clarának, Laetitiára csillantotta szemét, s kulcsot emelt dr. Middleton vágyainak színvonalára felé, megjegyezve:

- Lemegyek a belső pincémbe.

- Belső pince! - kiáltott a doktor.

- Szentély, tilos még a pincemesternek is. Stoneman sem léphet oda. Fölajánlhatom vezetésem önnek? Pincéim megérnek egy látogatást.

- A pincék nem kripták. A pincék, ha jól értjük, jól mondjuk, klastromok, ahol a Palack álmodik: örömről, amiket adni fog, nem romlott porokról. Van valami különösebb kincse?

- Kilencvenéves bor.

- Az őseivel van talán kapcsolatban, hogy oly biztonsággal mondja meg a korát?

- Nagyatyám öröksége.

- Az ön nagyatyjának, Sir Willoughby, érdekes örökösei vannak, nem is beszélve a pompás elődökről. Mi történt volna, hogyha lányágra jut? Boldog leszek, ha elkísérhetem. Oporto? Valence-i?

- Oporto.

- Ah! Angliában vagyunk!

- Ép annyi időnk lesz, - mondta Sir Willoughby, rábirva dr. Middleton az elindulásra.

Vidám csattogás volt a tisztelendő doktor hangjában. - Rajnai fehér! az is veri a Kort! Rajnai fehért kóstoltam öreget. Izük olyan, mint a sokhangu patak; mélye is van. Senátorok bora, azt mondjuk, oporto! Nem mondhatjuk ezt semmilyen más borra. Az oporto mély, mint a mély tenger. A zamatában mély: nagy különbség! Szerves a koncepcióban, mint egy klasszikus tragédia. A régi valence-iban megvan az antik fénye; a képesség, szélső vénségig nemesülni; biztonnal nagy érdem. De se valence-i, se rajnai fehér nem olyan, hogy azt mondaná az ember: ez maga e hosszú évek vére, ifju erőt őrizve, öreg bölcsességhez. Az csak az oporto! Oporto a legdrágább örökség! Értsen meg: nem összehasonlítás ez a borok közt, csak jellemzése a minőségeknek. Legyen csak mind együtt, gazdagulásunkra; nem vetélytársak ők, mint az idai Három. Ha azok volnának, egy negyedik szállhatna ki velük. A burgundi hatalmas géniusz. Csodákat tesz a maga korában; mindent, csak hogy nem tart ki a versenyben; rövid élete van. Elvénuült burgundin pelyhesszáju oporto is tulatesz. Ugy képzelem: az oporto bölcsesség szavait éneklé, ihlett ódát a burgundi. Vagy mondjuk így: homéri hexameter az oporto; a burgundi pindári dítiramb. Mit szól hozzá?

- Sir! a hasonlat kitünő.

- Figyeljen jól a különbségre. Pindár nagy ámulat. De az öregebbik kupa, Homéré, életadóbb erő. Az egyik: roppant lejtőn fölzubbanó forrás. A másik: hömpölygő hullámok kikutatlan mélységű bibora.

- Rendkívül finom karakterizálás.

- Meghiszem, hogy dicséri a hasonlataimat. Még e régi költők első kritikusaik idejéből valók. Nincsen új annak, aki a görögökre gondol; mindent elmondtak ők: „*Graii... praeter laudem nullius avari.*” A genius, ha istene a hirnév, halhatatlan. Mi, Sir, a geniust a Kloaka isteneinek szenteljük. Nem a változatlan égiekhez fordulunk mi, hanem a populáris szenvedélyekhez.

Sir Willoughby türelmes volt. Körülbelül olyan párja dr. Middletonnak a diskurzusban, mint a dob lenne bögővel duettálva; ahányszor közbeszólt, megkapta a leckét a vezetőhangszertől.

Ha igent vert, ha nemet, hibázott. De tudta, hogy a tudós modortalan fajta; s a doktor tudománya igazán olyan volt, ami sok szót érdemelne.

A pincében a dob kerekedett fölül. Dr. Middletonnak itt leragadt a nyelve. Sir Willoughby válaszolt borának történetét legfőbb vonásokban; honnan került eredetileg a familiához, s hogyan maradt meg s szállt reá az itt látható kvantitásban. - Érdekes: nagyatyám, aki örökölte, ősbornemissza volt. Atyám korán halt el.

- Igazán? Ne mondja! - kiáltott a doktor, bámulva s részvéttel. A bámulat a furcsa következetlenségnek szólt, a részvét a boros végzetnek.

Nagy tisztelet volt benne a Család iránt. Ez a hüvös boltozatos Pince, s a közepén a négyszögű elkerített *szentély*, hol a sűrű homályt nem hatotta át a tolakodó lámpa, hanem inkább úgy gyult belé, mint egy szem, bizonyosságot tett szilárd és praktikus gondolkodásáról annak a férfinak, aki ily Fundamentumra építette házáat. Oly ház, mely alatt hires bor hordói pihennek, vidám házként él a képzeletünkben, pompás erővel gyökerezvén a talajban. S a képzelet helyet tart akkor a ház örökösének is. Nagyapja vizivó volt, apja korán elhalt: beszédes körülmények eléinktárt predestinációja illusztris utódlás és sorspályák felé! Dr. Middleton elmékedéseit a Nagy Bor poharainak nyájas látomása színezte; lelkében ünnep volt; tetszett neki, s jólesett gondolatainak szeszélyesen robusztus, grandiózusan légies stíljában kéjelegni: ami bizonyos nyomot hágy az ünnepi lelken, nem rögtönösen eltörölhető. A várakozás valami jóra, tudjuk, megnyugtató; e várakozás állapotában növünk. S ő önmagát élvező gentleman volt.

Szerette Sir Willoughby hangjának lejtését, amint parancsolt a sarkában levő szolgának, hogy emelje föl „azt a két üveget”; kellő mértékű óvatosságra intett ez a hang, tulbuzgóság nélkül és kellemes számat nevezett.

Élesen figyelve a szolga kezére, így szólalt:

- Hanem itt az átka annak, ami nagyonis kitünő: - husz közül egy tudja méltányolni.
- Nagyon igaz, uram - felelt Sir Willoughby - s azt hiszem, jobb a többi tizenkilencet mellőzni.
- A nőket, például; és a legtöbb férfit.
- Ez a bor zárt könyv volna a számukra.
- Ugy gondolom én is. Kárhuzatos pazarlás lenne az.
- Vernon a vörös bor embere; Horace De Craye szintén. *Ennek* a bornak a nivójához egyik sem ér. Egy kalap alá jönnek a hölgyekkel. Talán ön és én, Sir, maradhatunk együtt.
- Részemről a legnagyobb örömmel.
- Kíváncsi vagyok az ítéletére, Sir.
- Hallani fogja, Sir, s előre mondhatom, nem fog ellenmondani a kórusnak, amely előttem dicsérte. - Hüvös, de nem fagyos, - summázta dr. Middleton a pince attribútumait, mielőtt elhagyta. - Észak-déli fekvés. Semmi dohos nyirok. Tiszta levegő! Minden requisitum. Az ember szeretne leheverni itt és kényelembe helyezkedni.

Minden tiszteletreméltó brittje közt a két britt szigetnek, kik az ó Oporto vallását szürcsölő vonzódással vallják - prókátor, doktor, földesur, pozsgás admirális, s városi kalmár közt - a klasszikus nyelvek tudósa az, akinek vére leginkább jegyes a pókhálós palackkal. Oka nem lehet más, mint hogy tele van ő a régi költőkkel. Szellemük benne él, zengeni, s az Idő földi alkotásainak legjava, táplálni. Hasonlóságot is láthat a borban a Tudás lelkével, mely visszája a mi halandóságunknak, ecetét hányja le és borkövét az esztendőök üledékébe, mignem

ragyogó lesz a tisztaságtól. Konzervativizmusához rokonhangon szól az oporto himnusza. Mágia ez: egy korty, s már messze uszik bibor árján az örökfiatal antiknak.

S ha összehasonlítunk: másoknál az élvezet brutális; nincsen lelkük hozzá; de ő méltó a borra, mint költők a Szépségre. Adagolni kellene ezeket valóban, kinek-kinek, költőnek s tudósnek, mint a maga javát. Ugy is legyen.

Addig is Dr. Middleton kortyantott.

Mikor a hölgyek eltávoztak, Sir Willoughby raffinált udvariatlansággal fordult Vernonhoz s Horacehoz.

- Ti vöröset isztok - mondta nekik, körülnyujtva az üveget, - Dr. Middleton, azt hiszem oportót? A bor ti előttetek szolgálhat előszónak. Az *Őn bora* itt lesz öt perc alatt.

A vörös bor kancsaja kiürült, Sir Willoughby ajánlkozott, hogy hozat még. De Craye lankatag fogadta a kérdést. Vernon fölemelkedett az asztaltól.

- Jön még egy üveg, a dr. Middleton oportója - szólt hozzá Willoughby.

- Hogy mondta? Az enyém? - kiáltott a nagytiszteletű doktor.

- Királyi bor, nem tűr osztozkodást - mondta Vernon.

- A billiárdszobába mégy, Vernon? Majd utánad megyünk.

- El nem sietem jó borom ivását senki fia végett - szólt a nagytiszteletű doktor.

- Horace?

- Elemér vagyok, alul a nivódon, Willoughby. Megyek a hölgyekhez.

Vernon és De Craye visszavonultak, amint megérkezett a Bor; és dr. Middleton kortyantott. Kortyantott és a boldog Birtokosra nézett.

- Lehet harminc tucat? - érdeklődött.

- Ötven.

A doktor bólintott, alázattal.

- Nem fogok róla elfeledkezni, sir - fordult feléje gazdája -, amikor csak leszek oly szerencsés vendégül látni önt, hogy ez a bor az én pincémben áll.

A nagytiszteletű doktor letette poharát. - Bizonyos értelemben, sir, irigylendő helyzete van önnek. Nagy áldás - de felelősségteljes. Öntől függ késleltetni napját az utolsó tucatnak.

- Kedvező véleménye van a boromról, sir?

- Ennyit mondok: - sekélyes lelkek áradnak rapszódiaikba, sir: - én csak ennyit mondok: megvigasztal, hogy nem éltem kilencven év előtt, vagy bármely más korban, mint a mai, az ön és borának ez az egy pohara.

- Féltékenyen őrzöm, - mondta Sir Willoughby szerényen; - de természetes rendeltetése, hogy jusson azoknak, akik értékelni tudják. Ön tudja, sir.

- Mégis csak, kedves barátom, mégis csak! Hisz ez valóságos felelősség: az ön kincse, de szinte csak létben. Noha nem mondhatjuk szorosán véve hitbizománynak, valahogyan mégis lelkiismeretünk kérdése, hogy ne legyen majd nagyon is megapadt örökség.

- Nem lehet kifogása az ellen, sir, hogy az ön unokáinak egészségére igyunk belőle. Éljen addig, hogy felköszönthesse őket vele esküvőjük napján!

- Ön csábító színekkel festi a hosszú élet ideáját. Ejha! Ez Tithonus szájába való bor. Ez a bor elsegítette volna őt a rózsás reggelhez, ejha!

- Vállalkozom rá, hogy fönn ülök önnel mellette reggelig - mondta Sir Willoughby, akiről lepattant a bacchikus nászi célzás.

Dr. Middleton a vén palackot nézte. Van a mulatásban valami szomorú, halandó voltunk emlékeztetője. Az a bor, ami még a palackban volt, nem ígérte, hogy túl az éjnek csillagboltozatán, megéri a hajnalt. - Régi bor, barátom, s nem teli a palack.

- Jön majd a második.

- Kár volna!

- Hozzák már.

- Tiltakozom.

- Bontják már.

- Könyörgök.

- Töltik már.

- Megadom magam. De egyet mondok, sir, becsületes osztozkodást kérek. Evvel az egy kikötéssel fogadom gazdámnak. Figyeljen a Bor előnyére a Szerelem fölött! - Mondhatnám: a Bor nagylelkűségére; féltékenységünk itt az ellen fordul, aki *nem akar* osztozni! De a dugók, Willoughby. A dugók felköltik bámulatomat.

- A dugózást szabályos időközökben fölülvizsgálják. Emlékszem egy ily alkalomra atyám idejéből. Egyszer jelen voltam.

- Kényes lehet, mint egy tracheotomikus operáció; úgy kell hinnem, ilyenhez hasonlít mint sebészi feladat, s kézi virtuózítás, nem is említve az imminens veszélyt, hogy a páciens kileheli lelkét.

Új palackot tettek a doktor elé.

Megszólalt. - Csak egy lányt adhatok! - Olvadozott.

Sir Willoughby felelt: - Ugy fogadom, mint a legnagyobb ajándékot, amit e föld nyujthat.

- Fejébe vertem némi latin tudást, néhány szó görögöt. Lelkében a klasszikusok ize. Reményem volt egyszer... csak hogy ő lány. Erdők nimfája él benne. Mégis: hozományában a Hippokréne virágos serlege. Ez az övé - a legnemesebb arisztokrácia. Csinos leány; valóságos szépség, mondták többen, akik nem ítélnék a vonalak után. Nekem szép, Willoughby! Nekem az egem ő. Akadtak pályázók. Itáliában is megkérték *tőlem*. *Neki* nincs története. Az első fejezet címe: Ön. Önnel lesz egyetlen regénye, ahogy kell. *Mulier tum bene olet* - ismeri a mondást. A legjobb illatu, ha nincs illata. Éntőlem megy Önhöz, éntőlem egyedül, apjától férjéhez. *Ut flos in septis secretus nascitur hortis...* - Tovább mormolta a sorokat, addig: *Sic virgo dum...* - Meg fogom érezni a válást. Akihez megy: büszke lesz rá, mint én, sőt még jobban. Hozzáteszem: irigyelni fogják. Mr. Whitford kell hogy *Carmen Nuptialét* írjon...

Míg a szerencsétlen gentleman dr. Middletonra figyelt, szíve szabálytalan szökésekbe kezdett. Sértett hangulata riadtan fordult el Clara képétől, mely úgy jelent meg előtte, ahogy reggel látta őt Horace de Craye mellett, busító édességben; egy lágyan lehellő angol nap szellős sugárzásának édességében; fiatal növénynedvek frissességével édesen. Szemei, ajkai, lobogó ruhája, mely boldog anyát játszott keble körül, kacéran emelgetve szendergő ikrecskéinek takaróját; és karcsu alakja, nevetése, páratlan tartása, egész félelmetes édessége, fájó elevenig izgatták a sebet.

Azon gyötrődött, hogy a lány tőle szabadulni kíván. Fájdalma őszinte gondolatokat szült. Mikor még könnyebb volt ez a fájdalom, abba a föltevésbe burkolózott, hogy Clara féltékeny Laetitia Dale-re, s az a kívánság, amit ő képzel, nem több képzeletnél. De a lány kifejezte ezt a kívánságot. Ez volt a seb, amelyre gyógyulást keresett; két okból: mert jobban szerethette őt, ha megbüntette; s mert ezt a büntetést tervezgetve álcázta félelmét, hogy elvesziti - a félelmes örvényt, amelytől megborzadt, amelytől végre addig vitte Clara, hogy egész lényével megborzadt, mint egy szédületes, s talán, önvédelmének minden művészete dacára, közeli mélységtől.

- Mit fogok tenni holnap este? - kiáltott. - Nem dobhatok De Craye ezredes és Vernon elé egy ilyen palackot. Magamnak ki nem bontom. A hölgyekkel ülni annyi lesz nekem, mint a hidegben ülni. Mikor hozza vissza a menyasszonyomat, Sir?

- Drága barátom, Willoughby! - lihegett a nagytiszteletű doktor, összeszedte magát és kortyantott. - Ez az expedíció abszurdum. Képtelen vagyok belátni a célját. Clarának a feje fáj, ideges volt. Most már egészséges, és észre fog térni. Mindig azt tartottam, hogy nem kell fölbátorítani a lányok bogarait. *Én* erős tudok lenni. Az én tervem az, hogy még tiz napig itt maradunk, az ön szives vendéglátásának korlátai között. Én maradok.

- Tapsolok elhatározásának, sir. De állhatatos lesz-e?

- Sohsem szegem meg ígéretemet, Willoughby.

- Még nyomás alatt sem?

- Semmi nyomás alatt.

- Rábeszélésre: ez lett volna jobb szó.

- Semmiesetre sem. A gyengeség abban rejlik, ha engedünk, akár rábeszelésnek, akár nyomásnak. Az utóbbi sullyal nehezül ránk; az előbbi elfujja sulytalanságunkat.

- Ön nagy örömet okoz nekem, Dr. Middleton, és megkönnyebbülést.

- Jó szokások megtörését szivből gyűlölöm, Willoughby. De emlékszem, megmondtam Clarának, - talán helytelenül tettem? - hogy ön elég könnyen látszott venni bizonyos elutazást, vagy megszakítását a látogatásnak, ami, meg kell vallanom, nem volt inyem szerint.

- Az Ön öröme az én örömöm is volt, drága doktorom, egész egyszerűen; de ha ön az én örömet teszi az Önévé, akkor itt marad és fölbont még a vejével egy csomó palackot.

- Ezt pompásan mondta. Ön érti az udvarias szó titkát, Willoughby. Elképzelem önt, hogy intéz el egy szerelmi perpatvart: oly udvariassággal, mintha előadást tartana jólnevelt kis-asszonyok előtt. Aha?

- Perpatvar? Kiméljen meg ilyen csacsiságtól.

- Minden rendben?

- Clara, - felelt Sir Willoughby, drámai epigrammallyal - maga a tökéletesség.

- Örülök - válaszolt a nagytiszteletű doktor, aki megértette ebből, hogy a szerelmi perpatvar leánya és házigazdája közt véget ért.

Kevéssel tizenegy után elhagyta az asztalt. Rövid párbeszéd következett: a hölgyekről. Aludni mentek már, bizonynal? Nos igen; úgy kell lenni. Jól van az, hogy korán aludni menjenek, s megóvják bőrük frissességét - számunkra. A női nem a teremtés koronája; csak hogy a női nem ellenmondás százados bor után. Ellenmondás, visszalökés, ellenáram; erkölcsileg: megbánás, vezeklés; képletesen: fagyos észak a zöldbeszökő fiatal barna rügyekre. Mit tudnak ők az iny kritikájáról, s a tobzódás lelkeről? És, disztíngváljunk itt: a Bölcsesség tobzódását mondjuk, a

Mérséklet ujjongását: klasszikus tobzódást. Kedvesek ők nekünk - de tudnak-e: kandelábe-
reket gyujtani velőnkben, megvilágítani az egész Történetet, s megoldani az Ember sorsának
rejtelmét? Nem tudják, még rokonszenvezni sem tudnak azokkal, akik tudják. Így azért ennyi
válaszfal van köztünk; pedig mi nem vagyunk turbános keletiek, s ők sem a Hárem lakói.
Nem vagyunk moztimok. Biztos lehetsz benne, ha az asztal borosüvegeit nézed.

Dr. Middleton szólt: - Megyek hát ágyba egyenest.

- Elkisérem az ajtóig, sir - mondta a házigazda.

A zongora hangzott. Dr. Middleton a korlátra tette kezét, s megjegyezte: - Ugy kell lenni: a
hölgyek aludni mentek már.

Vernon jött ki a könyvtárszobából. - Tudóskolléga! - köszöntötték.

Jó éjt legyintett a doktor felé, és szólt Willoughbyhoz: - A hölgyek fönn vannak a szalonban.

- Én pedig utban fölfelé - volt a felelet.

- Magány és álom, ily bor után, mint ez; s elzárkózni az emberi társaságtól! - kiáltott a doktor.

- Csakhogy, Willoughby!

- Sir!

- Holnap *egy*et!

- Ön rendelkezik a pince fölött, Sir!

- Alkalmasabb lennék a nap lovait hajtani. Ridegen tanácsolom: egyet és ne többet. Megtörtük
az ötvenedik tucatot. Naponta egy, meg fog őrizni még attól, hogy a negyvenediket is épily
kellemetlen összefüggésben kelljen majd említenünk. Palackok párja *per diem*: bomlás
prognózisa, s a nyomában járó erkölcsi züllésé. Konstitúcióm, hadd tegyem hozzá, meg birna
hármát is. Az utókor érdekében szólok.

Dr. Middleton beszéde alatt a hölgyek kijöttek a szalonból, Clara legelől, mert meghallotta
atyja hangját és meg akarta kérdezni elutazásukra vonatkozólag: - Papa, megmondod nekem
az órát holnapra?

Fölszaladt a lépcsőn, hogy megcsókolja, ismételve: - Mikor leszel készen holnap reggel?

Dr. Middleton erősen fontoló elmét leplezett le, ismételt „ühüm”-ök kúrhangjai által. Doktori
stíljében akart válaszolni, - de meggondolta magát. Rövidségre intette Clara mohó arca: kinos
kezdett lenni, vágybahaló. Kedvetlenítette; mert betolakodott látomásába a hurikról, kik a
Belső Pincében hevernek, a férfiúi derékségek jutalmául. Szemöldökei összeszaladtak. -
Egyáltalán nem leszek készen holnap reggel, - mondta.

- Hát délután?

- Délután se.

- Mikor?

- Kedvesem, ebben a pillanatban a lefekvésre vagyok készen, s semmiféle más készenlétről
nem akarok tudni. Hölgyeim, - bókolt a hallban alatta egybegyűlt csoportnak, - szép álmok
udvaroljanak önöknek az éjjel!

Sir Willoughby lesietett a lépcsőn s kezet fogott a hölgyekkel, utat mutatott Horace de
Crayenek a laboratóriumba - dohányzó helyett - és visszatért dr. Middletonhoz. Idegesen a
jelenettől, s nem bizva türelmében, ha Clarával marad - akinek kiábrándítását holnapra és
távollétében tervezte. - „Jó éjt! Jó éjt!” kívánt neki kellő hévvel hajolva lankatag ujjhegyei
fölé; aztán a nagytiszteletű doktornak nyujtotta karját.

- Ugy, fiam Willoughby, barátságból, ha akarja, bár elbirom én még a magam sulyát, vagyok olyan legény, - szólt hozzá atyja a kábult leánynak. - Gyertya, azt hiszem, van az első fordulónál. Jó éjt, kedvesem, Clara!

- Papa!

- Jó éjszakát!

- Óh! - emelkedett a lány keble az indulatszóval, szégyenben állva a leleplezett összeesküvésen. - Jó éjszakát.

Atyja fölkanyarult a lépcsőn. Ő lelépett.

- Megegyeztünk, hogy papa és én Londonba megyünk holnap korán reggel, - mondta a hölgyeknek elfogulatlanul és hangja tiszta volt, de arca nagyon is olvasható. De Craye szive mélyéig szerencsétlen volt, amint ránézett.

XXI. FEJEZET.

Clara elmékedései.

Ezt az éjet ketten töltötték álomtalan: Miss Middleton és De Craye ezredes.

A leány lázban volt, mint egy kődarab feküdt, de égő velővel. Gyors lelkek rohannak; s benn vannak már a szerencsétlenségben, hacsak árnyéka rájuk esik. Az Aggály iszonyata hajtja őket. Nem állnak meg a végletek előtt, ha egyszer a Félelem szárnyára kapta őket. Egy szemöldökrántás vihart jelent, szellő hajótörést; tüzet *látni* annyi már, mint égni. Ha az utálat közelsége az, amitől rettegnek, egy lehellettől átszenvedik az ölelés tragédiáját; s aztán: kész a küzdelem köztük s az undor közt; köztük s a bűn közt, mely segítséget ígér; köztük s a gyengeség közt, mely a bűnhöz fordul; köztük s jobb részük közt, mely nem sug illúziót.

A hamis út, amelyre szofisztikus gyávasága vitte, elcsüggesztette a leányt; veszve volt. Az előny, amit Willoughby szerzett ezáltal, az erő formáját öltötte s alacsony, nyomorult érzést adott neki; veszve volt, elragadta a nagy Zuhany árja. Az apját megnyerte Willoughby. Csodálatosan, - nem is sejtette, mi módon, sikerült neki befolyása alá vetni az öreget, aki eddig legfeljebb türe őt. „Fiam Willoughby” apjának ajkain olyan valamit jelentett, amihez jelenetek és jelenetek sora kellett: leküzdeni, kimerítve apját és önmagát. Görgött lelkében ez a „fiam Willoughby,” hőkkenés, megvetés, lázadás, megadás hangulatain át. Azt jelentette, hogy ő a vesztes itt. Azt jelentette, hogy apja számba sem veszi már. Mindent eljátszott. S úgy látta a doktort, mint gigászi képét a rosszkedvnek.

Gyáva gyengeségének fölismeréséből a Fatalizmus fajzata született. Mi joga volt zavart csinálni oly nyomorult teremtménynek mint ő, akár jó lenne is a sorsa, akár rossz? Uszni a sorssal nyugalmasabb volna, s udvariasabb mindenkivel szemben. Hála égnek egy rövid élet kilátásaiért! Egyszer hálóba jutva, kietlen a kétségbeesés. Földi sorsunk állatok sorsa lehet; ahogy viseljük, annak nem kell állatnak lenni.

Abban az állapotban volt, amikor a passzivitásban kéjelgünk: mikor a felsőbb Hatalmakra háritjuk terhünket, s nem szeretjük őket. Szeretetük szüksége ragadta ki ebből, hogy küzd-hessen az elviselhetetlennel s már a pusztá küzdés által, szerencsétlenségében is, aláztatosan szerethesse őket. Itt segíti a lelket a Jó Tanítás magva; mert mappát lehetne csinálni erről az állapotról, s hol a végzet azt sugja, hogy hunyjuk le szemünket, míg lelkünk parancsa bátor fölnézésre biztat, ott a Küzdelem élesen jelzett keresztutja.

Gyors az érzésben, de nem bátor az elhatározásban, most vette észre, mily elhamarkodottan cselekedett. Büntetésül, úgy tetszett neki, hogy ő, aki nem ismerte igaz érzelmeit, most már kötelezve van legyőzni ellenállását és megadni magát. Elfogadta Willoughby: hát elfogadja most is. Az ügy a múlté lett; megtörtént tény, amiről nem lehet vitázni.

Elvontan tekintve, ez a szemlélete a körülményeknek elég tetszetős volt. Világos kötelesség állott előtte. S aztán! valami testetlen gondolat lengett lelke körül, mely Vernonnal hasonlított össze, saját rovására. Vernon sok olyat türt éveken át, amitől undorodott, csak hogy tanulhasson s szegény jövedelméből segíthesse azokat, akik még nála is szegényebbek voltak. Résztétel és irigyen gondolt rá; itt élt ő, ezen a helyen s itt kell élnie neki magának is; Vernonon nem hagyott foltot alázata; nem vesztette el az önuralmat, mert volt benne belső élet. Majdnem azt képzelte, hogy utánozhatná: mikor egy éles fizikai gondolat reccsenése: „Te más vagy! Te más vagy!” értésére adta, hogy ő csak leány s számára ilyen megnyugvás lehetetlen. Lehet egy nőnek belső élete, külön a férjétől, akivel a Sors egy igába fogta? Megpróbálta lelkének mély fészkébe menekülni; valamely szögletbe, ahol az elvont szemlélet

vigasztalta volna; szökni a gondolattól, ahogy asszonyi vére hajtotta. Hasztalan törekvés volt. Az a „Te más vagy!” az asszonyok kegyetlen végzete, védtelensége üldözte őt, vad lovak hátára feszítette, sivatag pusztákon rázta végig. Az ő esetében a kötelesség szégyen volt; s így nem is lehetett mélyebb értelemben kötelesség. Az az eltűrhetetlen „Te más vagy!” proskribálta e szót.

De a magasan égő s mindent fölgyújtó agyvelőnek tüze önmaga ellen lobogtatta magát: - Akarattal bíró lélek-e, aki olyan lenge mint ő? - Nem csak repeső vágyacsokák légiója-e az, amit akarattal nézett? - Pehelyfejű leány: állhat-e ő a fizikai gög piedesztáljára? - Ha képes volt kezét nyújtani meggondolás nélkül (ahogy ő interpretálta cselekedetét, mert föl nem foghatta, hogy tehetne volna meggondoltan?), sokkal több volt-e akkor az eladható cikknél, amely jobb, ha nem szól bele az üzletbe?

Azonkívül - mondta áttüzesült esze - azelőtt nem gyanította az ügyesség ily művészetét Willoughbyban. Nem lehet-e hát, hogy egyáltalában csalódott - hogy félreértette őt? Ha egyszer erősebb mintsem ő képzelte, nem lehet-e becsülésre méltóbb is épenugy? A világ ítélete kedvező volt róla; barátai versenyt magasztalták.

Szemlét tartott rajta. Mindent látott, egyetlen villanásban. Ez a szemle nem volt kevésbé *szándékosan* kedvező, mint ahogy a világ szeme nézte és barátaié, - de, mivel már egyszer rájuk gondolt, hát fölidézte - *hallotta* a Willoughby hangját, amint véleményt mond a világról és barátairól; Vernon Whitfordról például és De Craye ezredesről, urakról, hölgyekről. Határozatlan elhatározás, hogy épugy fogja tisztelni őt, mint a világ s barátaé, hacsak époly távolságban marad tőle is: ez volt a vége ennek a fázisnak, amely tartott talán egy percnyi ideig, s jött intenzíve éles képek során: - mig valamennyi mögött mint háttér s kommentár borongott az a kifejezés, amivel fogadta, mikor szabadságát kérte tőle.

- Nem tudom! Nem tudom! - kiáltott hangosan; s lelkébe villant, hogy iszonya: szent intés. Inkább legyen botrányhős, mint undorodó feleség: inkább gondolják következetlennek! Mért ne gondolják olyanak, amilyen?

Miért? Ezt a kérdést rendszeren valami büszke tulajdonságainkba vetett dühös bizalommal szoktuk megfelelni, valami félreismert fenséges kvalitásainkban való bizalommal, amiket magunk is épenugy gyanítunk magunkban, s amik mégis lelkünk belső várát teszik, gögünknek otthonát, aki úgy ül ott, magányosan és hozzáférhetetlen, mint egy nyolcvan éves konzervatív. Csakhogy lehetetlen így felelni akkor, mikor az agy őrzöng, mint egy fenyőfáklya, s az emésztő tűzvész lelkünk minden foltját megmezteleníti. Gyengeségének érzése nem enyhült, s visszakergette őt utálatába. Utálatából, alig elevenedtek meg annyira indulatai, hogy realizálhatták, - visszalökődött a gyengeségbe. Ellenszenves volt, következetlen volt, állhatatlan, elvek nélküli nő, nem csupán prédája a gonosznak: rosszabb - maga is képes rá; mindig kész, szinte várja, hogy félrevezessék. Sőt az a gondolat, hogy félrevezessék, kellemes lankadással öntötte el lelkét; vége lesz a harcnak, és ő, boldog tengeri növényke, nem szenvedve többé vonagló gyökerében, a tengerre hagyja, hogy emelje s vigye csatáiban. Constantiához lesz akkor hasonló: legalább sorsában: bár, attól félt, távolról sem olyan becsületes.

Talán nagyon is hasonló Constantiához, külső sorsában!

Szegény gyötört testek, akik fölrezzennek éjjel, hogy a saját belsejük megzavart gépezete által kivetített kísértetet szinte szemmel lássák, rámeredve percig, mig, öntudatuk visszatérven, halszerű gyorsasággal merülnek újra paplanaik alá! Clara szembenézett gondolatával, s lebukott hirtelen valami karmazsin örvénybe.

Föloldozást kellett találnia ott lenn, vagy feledést. Az alábukás után elmélkedésének első tárgya De Craye ezredes volt. Nyugodtan gondolt rá: valóságos menedéknek tünt föl.

Szeretetre méltó ember volt, szinte ünnepi karakter. Hajlékony alakja, szilárd és ügyes szarvasléptei, élénk, intelligens arckifejezése, mindig kész vidámsága, tetszetős humora, szívélyes modora, egész ír kedélye, amelyen szabadon játszott, mint szigetének jelképi hárfáján, mind olyan volt, hogy jól esett rá gondolni. A gyanút, hogy talán hazudik magának, mikor ily nyugalommal véli idézni őt: ellökte magától. Fölmerülve a gyötrődések közül, fiatal természete kijátszotta a világosodó észet, ünnepi kéjelgés volt képzeletének őt szemlélni - zápor volt ő a kiaszott rétre. Friss levegőt hozott. Őt semmi ok sem volt rossz embernek hinni; reá veszély nélkül gondolhatott. Aztán Willoughby barátjáért vállalt tiszte is kötötte, hogy teljesen ártalmatlan legyen. S aztán (nem kell logikai egymásutánt várni) az a zápor szerű fölfrissülés, amikor rá gondolt, nagyrészt épen abból a biztosságból származott, amit az adott, hogy mennél hosszabban gondolt rá, annál kevésbé tudta elképzelni őt ebben a gyűlölt tiszt-ségben: hogy Willoughby mellett vigye az oltárnál azt a szerepet, amit ebben az esetben apja vinne ő mellette. Lelke megnyugodott De Craye ezredesen.

Horace volt a neve. Horace-Horatius. Apja tanulta vele Horatiust. Ismerte legnagyobb részét az ódáknak, s valamelyest a szatirákból és episztolákból is. Visszfényük jóindulatu sugárt vetett a költő nevét hordó gentlemanre. Ő is élénk volt, élces, józan és elegáns; szerette az egyszerűséget, sokat beszélt róla, vidéki életre áhitozott, az volt az álma, hogy visszavonul Kanadába, a saját birtokát művelni; „*modus agri non ita magnus*”: igazi gyönyörűség. De ő is, mikor végre vidéken volt, a városért sóhajtott. Erős hasonlóságok voltak közöttük. Ő is néha tréfásan célzott arra, hogy nem gazdag. „*Quae virtus et quanta sit vivere parve.*” Csak-hogy ez az idézet Vernon Whitfordra szólt és tőle származott. Ilyen csekélység megzavarta elmélkedéseit.

Vernonra gondolt volna, - ahogy biztosságának ösztöne sugta neki, - ha Vernon követelése nem lettek volna oly tulzottak. Vernon nem ajánlott föl más segítséget, mint tanácsát. Neki magának kellett volna tenni mindent, tenni és merni mindent, s mindenről határozni. Vernon megmondta neki kereken, hogy csak így jöhet tisztába magával; kereken, hogy ez a penitenciaja. Semmitsem nyert vele, hogy megalázta magát és kiöntötte előtte a lelkét. Vernon azt akarta, hogy hozza össze Willoughbyt és apját szemtől-szembe, s legyen tanuja a párbeszédüknek - s egyuttal témája! Mi választása volt? - engedelmesen beváltani szavát. Vernon türelemről beszélt, önvizsgálatról és türelemről. De ő benne minden - egész lénye *sürgős* jelzésű volt. Ez a ház ketrec volt, s az egész világ az - saját agya ketrec, mig vissza nem nyerte szabadságának kilátását.

Hacsak a ház volna, kimehet már: amott ég a hajnal.

Ablakához lépett, hogy lássa az első szinzalagot a szürkeségen át. Nem sok öröme telt, akár erre nézett, akár önmagára. Került tükröt s eget. Egyik úgy, mint a másik keretbe bélyegezte, rabszolgának. Ugy tünt föl neki, oly soká élt e helyen, hogy gyökeret vert itt; ez volt már világa, s valami alpi tájat elképzelni álommá vált, mint visszakeresni gyermekkorát. Hacsak csoda nem jön közbe, itt kell majd hogy töltse napjait. A férfiak oly kevésé lovagiasak manapság, hogy sohasem jön közbe a csoda. Következésképen: ő el volt ítélve.

Tollat fogott és levelet kezdett jóbarátnőjéhez, Lucy Darletonhoz, aki nyoszolyónak ígérkezett; kérte, hogy vonja vissza a mennyegzői ruhájára tett rendelést, s egy svájci turát helyezett kilátásba. Fantáziájának teljes megeresztésével irt a hegyvidékről. A menekülés paradicsomának víziója lett ez. Fölkelt s egy shawlt kapcsolt éji öltözete fölé, hogy védje a hűvöstől; s ismét asztalhoz ülve, többé egy szót sem tudott kihozni. A sorokat, amiket már leirt, nem találta jóknak: nevetségesen erőtlének voltak. Darabokra tépte a levelet. Hiába minden: ő el volt ítélve.

Nézett a papirdarabkákra, könnye hullt, fölöltözött; odaült az ablakhoz s figyelte a rigót a gyepon, amint ugrált harmatos napfénycsikokról hosszan elnyuló harmatos árnycsikjaira a

fáknak; s arra gondolt közben, hogy az árnyas harmat jelentőségesebb a naposnál, s az erdő harmatának szépsége édesebb, mint a rét harmatáé. Csak azt mutatta ez, hogy nyugodtabb volt. Előlegezte a válságot - s ebben már keresztül is élte. Ekként van az, hogy élénk kedélyek gyakran hidegek és kemények, s nem nagyon indulnak föl, ha az igazi válság elérkezik, s hogy hőkentő ugrásokra készek a fokozatok helyett, melyek magaviseletüket érthetővé, ha nem is megbocsáthatóvá tehetnék számunkra. A rigót figyelte, amint mereven hátradobta fejét s vagdosott jobbra-balra, hosszú kukacot himbálva narancsszinü csőre két oldalán. Foltoshasu füttyösök nagy munkában voltak, s egy billegető, mintha Clara saját apró lépteivel szaladt volna. Feketerigó, sárgarigó fészükbe röpültek. Szárnyuk volt. A bájos reggel édes földszagot lehellit nyitott ablakába, s nehézzé tette a sűrű csattogás, csicsergés, csip-csirip és légi zene közt ellenállni az ártatlan kábulásnak. „Szeretni! szeretni!” - nem mondta ezt, de ha lelke zenéjét dalolhatta volna, mondta volna. Harca Willoughbyval ebből a vágyból fakadt: szeretni! - amit ellenszenve megbénított. Szabadságkiáltása azért kiáltott, hogy szabad lehessen: szeretni! - megértette most, félig borzadva: szeretni! nem - nem férfi alakját, de nem is valami testetlen Természetet; hanem az önzetlenséget szeretni és a segítő lelket és a biztos erőt egy más lényben. Akkor - ha szeretne és szeretnék egy kicsit - milyen erős volna ő maga is! Megtalálná akkor, szerelmébe zárva, az összes szavakat, amikre szüksége volna apjával és Willoughby-val szemben; s ebben a világban járva, egy másikban élne.

Régebben kétségbeesve sirt: „Ha engem szeretnének!” Féltékenység és irigység uralkodtak rajta: féltékeny volt Constantia boldogságára, s irigyelte szökését; sirt: jól emlékezett könnyei szavára, noha nem szólt az akkor hozzá magához sem világosan: szívesen értette így: „Ha Willoughby képes volna igaz szerelemre!” Most elült agya lángja, s ürügyek s kifogások hemzsegték körülötte. Szívesen gondolta így: fölbátorodott a személyes Szeretet eszméje, mert az adott erőt, utat vágni szabadsága felé! Az imént épen az ellenkezőt érezte, de nem tudott meglenni evvel az érzéssel; és annyi igaz volt, hogy a szabadság nem volt oly határozatlan fantáziájában, mint a Szeretet eszméje.

Vajjon, aki jól ismeri a férfiakat, olyannak találja-e mind, amelyennek ő ismert egyet - nagyon is jól?

Ez volt az ő kisértő kérdése öhozzá.

Próbálta hessegetni. De akármerre fordult: ott állt a kérdés és ránézett. Annyi mindent tudott egy férfiről - a többiről semmit: természetesen kíváncsi volt. Vernonról esküdni mert volna, hogy másmilyen. De ő kivétel volt. Hogy állt a dolog a többivel, aki még a házban lakott?

A lányokat többnyire arra szorítja a Végtet, hogy ösztöneikkel olvassanak sorsuk uraiban; s ha az ösztönöket kiköszörülte a lélek tulzott élénksége, be kell kötni szüzi érzésük szeméit, hogy eltűrjék azt, amit olvasnak; és ostobáknak kell tenni magukat, máskép a férfiak észrevennék, hogy megadatott nekik keresztüllátni rajtuk. Teljes tudatlanság lévén záloga tisztaságuknak a férfiak előtt, le kell törölni agyuk táblájáról észleleteik irását: tudniok kell nem tudni ott is, ahol tudnak. A tudásvágy ösztöne, mellyel szembenáll a tudás kitörlésének feladata, hozza létre azt a konfliktusát a természetes lénynek a mesterséggel, amelynek végül is kivilágzó, s az örökké elégedetlen férfiatól annyit fölpanaszolt, szineskedésük köszönhető. Ne csodálkozzatok, hogy szívesen szeretnének csacsik lenni, és hogy annyian közülük ezt a szerepet játsszák. Még kevésbé csufolódjatok, hogy nem mutatnak növekvést. Fölhoztátok őket *eddig* a magaslatig, s ők ezen a magaslaton kezdtek benneteket civilizálni. Ha azt akarjátok, hogy egészen civilizáljanak, engednetek kell velük szemben az igényekből annyit, amennyi szükséges, hogy az ifju nők elméje learathassa méltó aratását, és fölgazdagithassa lelküket. Akkor lesz majd csak becsületes a harc, bátrabb s jobb sikerü.

Clara belső szeme átvillant De Craye ezredesen, egyetlen villanással.

Rögtön ki kellett törölnie a látomást, mely az Oxford kapitányt látta benne; Willoughby iránti nevető megvetésének fölfedezését, ingatag elveinek látomását, könnyü szerelmeinek toll-heggyel irt historiáit.

Kitörölte, távol tartotta lelkétől: így ismerte meg őt. Megismerte, mint egy édesebb és csapongó Willoughby, valami nagylelkűbb-fajta Willoughby, egy Willoughby-pillangót. De lelke még nem volt elég szabad, summázni őt, s maga elé festeni mint egy intést. Elszórt vonásai, amilyeneket az ösztön fölidézhet, nem adtak elég impressziót. Aztán felhőzött lelke nem is volt hajlamos az impressziókra.

A fiatal Crossjay hangja csendült feléje a csendes reggelen át. Drága, ártatlan, fiús csevegés. Igen bizony, úgy van: a fiatal Crossjay volt a férfi, akit ő szeretett. S az is szerette őt. Az önzetlen lesz, segíteni kész, igaz, erős férfi, amilyen férfit ő kívánt magának, horgonyt vetni végre. Ó drága, drága hang! Harkály is, rigó is. Csevegett, egyre csevegett, Vernon Whitford-hoz csevegett, ruganyos léptekkel járva mellette, a tó felé, hajnali fürdőre. Boldog pár! A reggel frisséget adott mindakettőjüknek, és ártatlanságot, tul az emberin. Ugy tünt föl Clarának, hogy hajnali szellőből valók és tiszta tóvizből. Crossjay hangja föl-alá szaladt valami hanglétrán, olykor egy-egy kérdéssel felezve a hangot, vagy belesöngetve egy kacagással. Clara csodálkozott, mit tud beszélni olyan egyfolytában, próbálta elképzelni a párbeszédet. Tegnapjáról csevegett a fiu s májáról s holnapjáról, ami mind nem jelentett se multat, se jövőt, hanem csak az ő éles jelenjét. Clara úgy érezte magát, ráhallgatva, mint valaki, aki hiába próbálna röpülni: öregnek érezte magát. Arra a vigasztalásra jött, hogy ez anyai érzés. Szerette volna megölelni a fiut.

Ügetve és lépve, Crossjay és Vernon beléptek a parkba, nem törődve a gyeplédességével s egyetlen egyszer sem pillantva a házra. Crossjay szaladt elől s virágokat szedett, visszaugrálva dicsekedni velük. Clara szíve földobban egy képzelődésre: hogy talán a nevét mondták ki. Ha neki szánták a csokrot, hogy fogja dicsérni!

A fürdő felé haladó két alak elmerült egy földhullám mögött.

Ahogy elvesztette őket szeme elől, megint megcsörögtek a láncai.

Fiatal emberek, mennél többet gondolkoznak bánataikról, annál jobban felejtik azokat; mert csak fantáziával tudnak gondolkozni, fantáziájuk pedig tele a gyönyör képeivel: így ez a vegyülés ha édessé nem is cserélheti a szomorut, valami ópiumot szűr belőle.

- El vagyok hát jegyezve, - hivatalosan? - kérdezte önmagát. Mint hogyha most ébredezett volna.

Ágyára pillantott, ahol az éjet töltötte, gyümölcstelen jajban; és ki a füvek magas hullámaira, ahol Crossjay és barátja eltűntek.

Hát az egész küzdelmet újra kell kezdeni?

Lassankint valódi helyzetének megértése áradt föl, elborítani bátorságát.

- Az ő házában vagyok - mondta. Ugy hangzott, mint egy fölfedezés; oly különösen hatott kinjain át, lelkének ópiuma s az álom ereje.

Elfulladva mondta. Az ő házában volt, vendége, jegyese, igérettel lekötöztette. Ércbe vésve állt előtte ez a tény, kegyetlen napfényben.

Ez a tünődés kergette ki, korai sétára a Crossjay nyomain.

Megállt a bükkösben, az ut partján, amerre a fiunak vissza kellett térni; és mialatt itt várt, maga ez az ujdonság, hogy valakinek az utjába állt várni - ő, aki az ellenkező szerephez volt szokva! - többet mondott büszke lelkének, mint amennyit az szívesen hallott. Pedig el-

hitethette magával, hogy csak mint tanácsadóval akar beszélni Vernonnal, kemény és rövid, de üdvös tanácsért.

A fürdő alakok megint fölmerültek a gyepszelen, versenyt futva és nedves törölközőikkel csapdosva.

Valaki köszöntötte őket. Ügető paták zaja Clara figyelmét a fasorra vonta. Willoughby látta a park pázsitján átvágni s egy szót ejtve Vernon felé, továbblovagolni. Akkor ő is előjött, hogy lássák.

Crossjay nagyot rikoltott örömeiben. Willoughby megfordította fejét, de nem lova fejét. A fiu elébe szaladt Clarának. Keresztülusztta már a tavat oda-vissza; versenytfutott Mr. Whithforddal - s legyőzte! Mennyire szerette volna, ha Miss Middleton is ott lett volna!

Clara irigykedve hallgatta őt. Ez volt a gondolata: „Mi nők oda vagyunk szögezve nemünkhöz!”

Megszólalt: - Sir Willoughby beszélt veled az imént.

Crossjay kinyújtózott és utánozta a baronet kézlegyintését, amint az bucsut vett.

Nem tette volna, ha nem érezte volna, jószimattal, hogy mutatványa rokonszenvre talál.

Clara nem akart elmosolyodni. Crossjay ismételte a trükköt, s nevetett. Még egy, szenzációs előadást rendezett belőle, a közeledő Vernon számára. - Ki ez, Mr. Whitford?

Vernon kettőzte lépteit, hogy elfogja. Crossjay menekült, és messziről lengette feléje a fenséges kézmozdulatot.

- Jó reggelt, Miss Middleton; korán kelt ma, - szólt Vernon kissé sápadtan és idegesen a hideg fürdőtől, s az utána következő kemény testgyakorlattól megélesedett tekintettel.

Clara szerette volna hidegen fogadni a barátságos közeledést, melyet előre várt; mert Vernon nagyon nyájasan tudott beszélni s ő úgy tekintette, mint orvos doktorát, aki legalább is ir valami hatástalan orvosságot.

- Jó reggelt, - felelte.

- Willoughby nem jön haza estig.

- Nem is találhattak volna szebb reggelt a fürdésre.

- Nem bizony.

- Olyan gyorsan megyek, ahogy csak akarják.

- Már tökéletesen fölmelegedtem.

- De maga jobb szeret gyorsan menni.

- Kifelé.

- Ah! Igen, ezt megértem. Más az, visszafelé! Miért nincs ma itthon Willoughby?

- Dolga van.

Néhány lépés után a leány megszólalt: - Ő egészen biztos már a papában.

- Nem ok nélkül, mint látni fogja, - szólt Vernon.

- Lehetséges? Ez szinte megzavar. A papa nekem határozott ígéretet tett...

- Hogy egy-két napra elhagyja a kastélyt.

- Akkor meg lett volna...

- Meglehet. De más fej is dolgozik, nemcsak a magáé. Ha komolyan akarta volna venni a dolgot, rögtön bizalmába vonta volna atyját. Ezt az utat bátorkodtam indítványozni, erre az esetre.

- Komolyan! Nem képzelhetem, hogy kételkedne erről. Kimélni akartam őt.

- Ebben az esetben nem lehet kimélni.

- Ha akárki máshoz lennék kötve!... Akkor még nem tudtam, *kinek* vagyok foglya. Azt hittem, elég, ha őszintén szólok vele.

- Kevés ember adja föl egy szóra a kincsét; Willoughby lenne az utolsó.

- Kincsét! - borzongva zengett át rajta a szó Vernon ajkáról, s enyhítette megalázottságát.

Szeretett volna tiltakozni, hogy az ő kincse édes-kevéssé kincs; szegényes kincs; nem is olyan, amit általában becsülnének; csak annak számára kincs, aki kincsnek tartja; nem kincs a szó szokott értelmében.

Föltolakodó fájdalma megőrizte ettől.

- Azt gondolja: majd megváltozik a hangulatom megint? Kincs vagyok én, amit lutrin nyernek? Itt maradni? Igazán több ez, több mint amennyit kibirok. És ha arra számít - Mr. Whitford, ha még egy hangultváltozásra számít: akkor ez a ravaszkodás, hogy itt tart engem, meggondolatlan és nem nagyon bölcs. A hangulat - változhatik esetleg a távollétben.

- Akár bölcs, akár nem, megvan az a joga, hogy a legjobb tehetsége szerint próbálja magát megtartani.

Clara Vernonra nézett, a csodálkozó szemrehányás egy árnyalatával.

- Miért? Micsoda jog?

- Az a jog, amit maga is elismert, mikor tőle kérte a fölszabadítását. Megvan a joga azt hinni, hogy maga csalódik; s hogy jobb ítéletre jön majd, ha tovább itt marad - úgy értem: rá nézve kellemesebb ítéletre. Ez a joga teljességgel megvan. Azt sem szabad elfelejtenie, hogy neki van igaza. Ezt maga is megvallotta azáltal, hogy az ő nagylelkűségéhez fordult. S minden embernek megvan a joga, megtartani egy kincset a kezében, ha képes rá. Ezekkel a tényekkel szembe kell néznie.

- Azt várja tőlem, hogy csupa ész legyek!

- Próbálja meg. Ez az egyetlen módja megtudni, hogy az érzései csakugyan komolyak-e?

- Megpróbálom. Rosszabbra fog vinni még!

- Próbálja meg teljes becsületességgel. Ma, az én véleményem szerint, a legjobb, amit határozhat: itt maradni. Annak a személynek a szerepében szólok, akit maga rajzolt maga elé, mint kire szüksége van. Igaz barát ismétli a tanácsot, ugyanazt. Elmehetett volna az apjával: ma már csak bosszantaná és megzavarná őt. Meglehet, hogy nem is volna hajlandó elmenni.

- Lehet hát asszony oly változó, mint maguk, férfiak? Apa beleegyezett, még szinte helyeselt; volt valami benne az én érzéseimből; láttam. Ez tegnap volt. S ma éjjel -! Ma éjjel mindannyiunkhoz más hangon szólt, mint szokott. Hozzám - nem volt épen szeretetteljes. De mikor azt tanácsolja, Mr. Whitford, hogy maradjak, talán nem gondolja meg, hogy az minden őszinteség feláldozását jelentené.

- Tekintse próbaidőnek.

- Nagyon is sok volt már számomra.

- Az ész hatáskörébe tartozik az eset; ott kell elintézni.

- Ugy beszél hozzám, mintha valami különösen *okos* leány volnék.

Hangjában az ezüst csengés elárulta, hogy közel a könnyek.

Vernon könnyedén megborzadt. - „*Okos* leány” - mondta, intett, és átvágott a pázsiton, elhagyva őt. Át kellett öltöznie.

Clarához De Craye ezredes csatlakozott; nem volt ideje egyedül éreznie magát.

XXII. FEJEZET.

A lovaglás.

Crossjay rontott rá, egy orrhosszal megelőzve az ezredest.

- Tudod-e, Miss Middleton, hogy a délelőtti leckék után egész napunk szabad lesz? Akarsz velem halászni jönni és nézni, hogyan tudok madárfészket szedni?

- Még abban az esetben sem, ha az a látványosság ígérkeznék, hogy újra bevered a fejedet fiacskám, - szólt közbe az ezredes s meghajlással folytatta Clara felé: - Miss Middleton ma az én kizárólagos oltalmamra van bízva, - persze, ha neki is így tetszik...

- Igazán nem tudom... - mondta Clara, a csüggedés hangján, melyben emlékek látszottak fölremegni. - Ha egyáltalán itt maradok... Apám tervei bizonytalanok. Beszelnem kell vele. Ha itt maradok, akkor Crossjay bizonyára szívesen jönne délután egy kicsit kilovagolni.

- Igen, igen! - kiáltotta a fiu, - Bourndenenen túl, Mewseyn át, egész a closhamí világítótoronyig, aztán le megint Aspenwellbe, ahol a nagy réten versenyfutást csinálhatunk. És átgázolunk a folyón!

- Csalogató kilátás Önre nézve, - szólt az ezredes Clarához.

A leány mosolygott s megszorította a fiu kezét.

- Nem lovagolunk ki nélküled, Crossjay.

- Nem szoktál fésűt vinni magaddal, mikor fürödni mégy, fiacskám?

Az ezredesnek erre a megjegyzésére Crossjaynek eszébe nyilallt, milyennek láthatja imádott ladyje az ő összecsapzott haját. Pirulása mögül még egy szerelmes tekintetet vetett Clarára, aztán elrohant.

- Tetszik nekem ez a fickó, - mondta De Craye.

- Szeretem Crossjayt, - felelte Clara.

A fiu nyugtalanul verdeső pillái a becsületes gyerekarcon egy kép élénkségével maradtak benne.

- Akárhogyis, Miss Middleton, Willoughbynak nincsenek is oly rossz tervei a fickóval, különösen ha meggondoljuk, hogy Ön tölti be majd mellette az anya szerepét.

- Én rosszaknak tartom azokat a terveket.

- Ön nem hajlandó számításba venni azt, hogy Crossjay itt a birtokon sokkal többet kaphat Önből, mint ha a koronás-horgonyos gombokat viseli!

- Beszél róla Willoughbyval?

- Tegnap este sok mindent megbeszéltünk.

Vajjon mi mindent? - gondolta Clara.

- Willoughby visszajön? - kérdezte.

- Estebédre itt lesz, annyit tudok; mert a belső pince kulcsa nála van és Dr. Middleton nagy megbecsüléssel nyilatkozik a boráról. Willoughby volt oly szives fölhatalmazni rá, hogy Önt addig is mulattatni próbáljam.

Clara zavart ámulattal tünődött atyja és a bor dolgán, miközben arra kérte De Craye-t, igyekezzék meggyőzni Willoughbyt, hogy főleg a Crossjay jövőjét tartsa szem előtt, mikor a fiu sorsáról dönteni készül.

- Ugy láttam, ő is szereti a fickót, - mondta elgondolkodva De Craye.

- Mintha az Ön hangjában kétely is volna...

- Dehogysis! Csakhogy ő... mi férfiak furcsa madarak vagyunk! - bocsássa ezt meg nekünk, - ugy-e ő egy kicsit zsarnoki módon bánik, ha tréfából is, azokkal, akiket szeret?...

- Csak azért, mert az illetők jobbra vagy balra mernek nézni?

Ez kérdés akart lenni, de olyan hangon, mintha ott se lenne az, aki a szavakat kiejtette. „Kedves kis Crossjaym!” - sóhajtotta. - „Szívesen fizetnék érte a magam erszényéből s meg is fogom tenni; inkább ezt, semhogy elmulassza szegény a szerencsését! Csak még nem tudtam magam annyira megemberelni, hogy ezt szóvá is merjem tenni.”

- Lehet, hogy én tévedek, Miss Middleton. Willoughby beszélt arról is, hogy a fiu mennyire ragaszkodik hozzá.

- Igen, el szokta mesélni.

- Azt hiszem, aligha föltűnő, hogy Willoughby szereti a Sarkcsillag szerepét játszani.

- Igen, ez természetes.

- Különben is, az Ön befolyása nyilván mindenható erejű.

- Nem az.

De Craye tekintete az égen kószált.

- Mostanában igazán pompás időjárásunk van. A furcsa csak az, hogy mindig ilyenkor szaladunk külföldre, mikor idehaza is gyönyörű az idő. Már van is jegyem egy földközi-tengeri hajókázásra, - s csak az Önök egybekelése miatt halasztottam el.

- Csak? - Clara nem tudott uralkodni a szó hangsúlyozásán.

- Lehetne rá komolyabb okom?

Szünet következett, Clara hibájából.

De Craye vetette végét az áldatlanul hosszú csöndnek. „Én már egyszer értekezést is irtam a mézeshetekről, de félbenmaradt.”

- A félbenmaradt értekezés ugyanolyan, mint mikor csak félig írja le az ember azt, amit gondol?

- Ugyanolyan, mert hiszen én is egész értekezést irtam, csakhogy igen egyoldalú szempontból.

- Kinek a szempontjából?

- Az agglegényéből.

- Mit törődik ilyen témákkal az agglegény?

- Melegszik szegény, mert egyedül hagyták a hidegben.

- Irigykedik?

- Szó ami szó, irigykedik.

- De van szabadsága!

- A szabadság olyan cikk, amelynek nem ismeri értékét az, aki még nem talált rá vevőt.
- És miért akarná eladni?
- Hogy teljessé tehesse az értekezését.
- Amelyből egyszerűen unalmas olvasmány válnék.
- Itt a kulcsa az egész problémának! Mert mi ment meg egy pár embert a kettővel megszorított egyhanguságtól? Ezért tehát az agglegény azt tanácsolja, hogy mihelyt valaki megtalálta azt a megfelelő fajtájú másik személyt, akivel türethetően tud elunatkozni, az oltár előtt azonnal vigye kalandok közé, amikben mégis csak van némi veszélyzamat. Keressék mindjárt első vagy második nap az életveszélyt! Az agglegény magányossága igazán magánügy; neki nem kell szégyenkezve nézni egy másik arcba, ha nyomja az unalom s a másikat is nyomja általa; neki párnája a magány, melyet kedvére dögönyözhet s forgathat, ha változatosságra áhítozik; alhatik is rajta, álmodozhatik. De a szegény ifjú pár virrasztva mered az éjszakába! Az álmoknak vége! Ők kiürítették az elixires palackot, vagy eltörték; a nő nyelvét beszédszomj csiklandozza, a férfi volt barátai közt szeretne egy jóízűt ásítani; s minden a régre sivárul vissza, észre sem veszik, mint a homokpuszta a záporosó után. Az asszony, mihelyt teheti, barátnői közé menekül, a férj folytatja a klubéletet. Ez az, amit az agglegény előre lát s amitől szeretné az összeházasadókat megkimélni. Ha nem látna így bele a dolgokba, ő is usgyé! nyakába vetné a hurkot s térdre borulna a reggel harmatában a legelső tejesleány előtt!
- Az agglegény szerencsére óvatos és vigyáz magára, - mulatott Clara, az ezredes öröme. - Meséljen el egy pár kalandot, amilyeneket ajánlani óhajtana!
- Volt egy barátom, aki fiatal feleségével végigevezett a Themzén a parlamenttől egész Severnig és tovább, Észak-Wales-be. Néhány csinos gáton és zúgón zökkentek át.
- Multságos lehetett.
- Töméntelen kalandon mentek keresztül s legszebb bizonyítéka a vállalkozás hasznának az volt, hogy minden egyebet elfelejtettek, csak azt nem, hogy kitűnően mulattak.
- S persze elég derüsen tértek vissza ahhoz, hogy Ön meg legyen elégedve velük.
- Ugy tértek vissza, olyan ragyogva, mint ahogy a világítótorony lobog a tengerész felé. Lássa, Miss Middleton és mindezt a tájak tették, a testmozgás, meg egy ici-pici életveszély. Ajánlható megoldás! A szín egyre változik, de nem tulságosan gyorsan s nem is olyan fönséges, mint a nagy hegyek, amelyek elfárasztják az embert az örökös elragadtatás tulságos „oh” sóhajtásaival. Ez a különbség az üvöltő viharban való hányódás, meg a gyöngéd szellők szárnyától hajtott vitorlázás közt. Szabad levegő és mozgás, de nem a vasuti kocsi mélyén: az ember hozzá is nyulhat ahhoz, amit meglát. És az asszonyka kezeli a kormánykészüléket, ami nagyon bölcs kezdet. Az ur pedig egész nap bizonyoságot tehet férfiúi erejéről s percnként tizenkétszer is derekat hajt a hölgy előtt. A menyecske viszont szintén akkor hajlik a férjecskehez, segíteni neki, amikor csak kedve tartja. Így ülnek szemtől-szembe egymással, a természetből körülölelve, s mi sem kényszeríti őket kimondhatatlan dolgok fürkészésére, mivel, amint látni tetszik, mindig van valami egyéb tennivalójuk: egy csónak igazán kitűnő harmadik társ, aki sohasem szól közbe, de akire folyvást ügyelni kell. S a két ember érzi, hogy kettőjük közös, arányos munkája révén jutnak tovább s a férjnek akár van egyébként fáradozni valója az életben, akár nincs, most kifejtheti az életrevalóságát. Mi a véleménye erről, Miss Middleton?
- Nincs egyéb hátra, minthogy nyilvánosság elé lépjen az indítványával, ezredes ur!
- S mire visszatérnek a nászutról, a természetes élet révébe hajóznak vissza...
- Igen ám, de Ön elfeledkezik a hölgy toalettládikájáról!

- A fémboríték foltos helyei is csak annak lesznek örök emlékei, mily vitézül mentette ki férjüröm a vízből a ládikát! - Különben más megoldásom is van, - és az még szebb! Még pedig: a jegyesség ideje alatt olvassunk szindarabot, ami nagyon jó az ellen, hogy unostalan ugyanazt a beszédtemát ismételjük, mígcsak a fülünk dobja csakugyan szegény dobbá nem válik; - s rövid idővel azelőtt, mikor a jegyesek nevüket végleg beírják a végzetes Anyakönyvbe, szerződjenek le egy vidéki szintársulathoz, hogy a mennyegző napján csatlakozhassanak s vagy egy hónapig végigszekerezhessék a környéket: a hölgy mint Lady Kitty, Tüzzrölpattant, az ur pedig mint Sir Harry, az Ábrándok fia. Ezek lesznek aztán a gyorsan suhanó mézeshetek! Igazán csodálom, hogy még egyetlen fiatal pár sem próbálta meg! Élvezhetnék a világot, láthatnák az életet, mulattatnák a truppot s végül üdén térhetnének vissza eredeti szerepkörükhöz, ahelyett, hogy Afrika-adagokat vennének be, némi változatos-ságot nyújtó vadember-látvány nélkül, ami, mint hallom, a nászutak örök impressziója. Nem egy kitűnő jellem szenvedett pótolhatatlan kárt a közönséges mézeshetek következtében. Én, a magam részéről ezt a második haditervet választanám inkább!

Clara, mivel feleletet vártak tőle, válaszolt: „Valószínűleg azért, mert úgy szereti a színészetet. Mindkét tervhez tehetség kell ám!”

- Miss Middleton, én vállalnám, hogy lelkesedést ébresszek akár a színpad, akár a kalandok iránt!

- De hiszen Ön általában, mindkét félnek ajánlja a módszerét!

- Igen! A fő azonban, hogy a férfiban legyen meg a lelkesedés alaptökéje. A nő majd tüzet fog. Csak egy szikra kell neki!

- És ha a férfiban nincs semmi lelkesedés?

- Akkor, attól tartok, halálosan unni fogják egymást!

Clara hallgatással felelt s tudta, hogy ez nagyon is ékesenszóló válasz s egész személyével kimutatott aláárnyékolása annak a fénypontnak, melyet az „És ha a férfiban nincs semmi lelkesedés?” gyújtott. Alakja egyszeriben olybá tűnt, mintha az unalom köpenye és kámzsája borulna rá.

Tele volt lázadással és ingerültséggel, égette a helyzete. Ha bármely cselekedete miatt szégyen kelt is benne, ez a szégyen nyomban izgalommá szilajult s a terhet átvette a kétségbeesett elkeseredés okozójára. Már tul volt azon, hogy önmagának tegyen szemrehányásokat, ennek már csak a felszabadulás perce nyújthatott újra teret. Megfosztva attól, hogy befelé pillanthasson, önmaga iránt való elvakultságában, amely mellett azonban úgy érezte, hogy világosan lát keresztül a Willoughby barátján, hálás volt szívében ezzel az emberrel szemben, aki egyszerűen csak mulattatni akarja őt s ezt, úgy ahogy, sikerrel is cselekszi. A délutáni lovaglás, vele és Crossjayvel, további kellemes öncsalást ígért.

Laetitia jelent meg s elválasztotta De Craye ezredestől. Dr. Middleton nem mutatkozott, csak a reggeliző asztalnál, mikor is, leánya jelenlétében, látható aggodalom ráncolódott a homlokára, hasonlatosan a helyenként dombormivü térképek felületéhez. Kevés látvány érdemli meg jobban rokonszenvünket e földön, mint a jó emberé, akit megzavart lelkiismerete nyom.

A nagytiszteletü doktor nyugtalanságát észrevették. Lady Eleanor és Isabel, látván, hogy leánya az ok, megrótták magukban Clarát s szívesen segédkeztek volna az öreg urnak az elillanásban, ha Miss Dale, akivel a doktor beszélt a dologról, nem lett volna ellenkező párton. Móját ejtette, hogy Clara vezethesse ki magával atyját. Az öreg még Vernon után kiáltott, aki azonban csak bólintással válaszolt, miközben Crossjayvel az üvegajtón át távozott.

Egy fél pillantás Dr. Middleton szomorú fogságbavonulására már eléggé föltárta De Craye ezredes előtt, hogy a háznép pártokra szakadt. Első gondolata az volt, mennyire sajnálatos lenne Miss Middleton két-három napra elveszteni s nagyon megütődött, látva, hogy Vernon Whitford és Laetitia Dale furcsa módon segítségére sietnek a leánynak, anélkül, hogy céljuk tisztán látható volna. Mert az ezredes a clair-obscur lelkek közé tartozott, akik bizonyos eleve meghatározott élességgel figyelik meg az emberi élet játékát s férfiakat és nőket egyaránt egy rossz sakkjátszma figuráinak tekintenek, melyben mindenkinek külön irányu utja van. A föld egyrészt végigtapasztalta, - s bátor, nyílt és férfias pajtás volt, a javából, - így hát eljutott ideig. Azonban csakhamar abba hagyott minden spekulációt, mivel ez olyan, mintha valamely anemometer mutatójának nyugtalan és állhatatlan rezgése zavarna. Észrevéseire és ösztöneire támaszkodva, mindig a főszereplő személyekre irányozta figyelmét s a többiekre csak ama posztulátum értelmében vetett ügyet, hogy ahol egy házban pártok alakulnak, ennek csak a ház legelbűvölőbb lakója lehet az oka. Minden bonyodalom Helena műve. Miss Middleton halálosan elbűvölőnek érezte, kacajában napfény ragyogott, mosolyában árnyék remegett: olyan ifjú hölgy volt, aki tökéletes szerelmi muzsikákra van teremtve.

És Clara ilyen volt, nemcsak az ezredes, hanem minden férfi szemében. Előkelő neveltetése nem dermesztette meg meleg leányosságát. - Csak Willoughby! Mikor De Craye erre gondolt, a leány ragyogó képe elsötétült előtte s meggyőzőn tünedeztek föl emlékében a két jegyes közt észrevett egyenetlenségek esetei.

Most tehát, (mert nem csak csupa tiszta és számításalan indulat él bennünk, ha mindjárt bekötött szemü követői vagyunk is fölsőbb rendeléseknek) - most tehát egy derék gentleman-re nézve szükségessé vált, hogy heves szemrehányásokkal támadjon pajtására, aki pompás kincs birtokába jutott, de nem ért a vele való bánáshoz! Hogy viselkedhetik Willoughby ilyen tökéletesen számár módon! De Craye tudta róla, hogy lelkében sok a merevség, szárazság és kimértség: nők beszéltek ezt Willoughbyról, - volt egy nő, aki nem bírta ki mellette: a pompás Constantia! - s egy másik nőt, aki Constantiánál sokkal többet áldozott föl érte, halálos kopottságúvá kinezott. Ahogy azonban egy ily értékkel szemben okvetetlenkedik, mint amilyen Clara Middleton, ez túlhaladja minden eddigi képtelen és silány viselkedését is! S hozzá még mindezt a jegyesi idő alatt! És ezzel a leánnyal való jegyessége alatt! Hiszen olyan volt, mintha már legalább tíz év óta férje volna!

Ez a gondolat elképzeltette az ezredessel Clarát: milyen lesz tíz év múlva, fiatal, kinyílt asszonyiségében. Nem lesz rajta lehellete sem a kornak, de éretten okos lesz és éretten édes, talán egy-két apróság körében, akiket szeretni fog, ő, aki sohasem ismerhette meg, mit tesz az, egy férfit szeretni!

Hogy Clara Middleton majd huszonkilenc éves korára, két szép kisgyermek anyjaként sem fogja még tudni, mit tesz az, szeretni egy férfit, sőt talán azt sem, hogy mit tesz az, ha egy férfi őt szereti, - ez a gondolat kinezni kezdte az ezredest.

Hogy elcsitítsa, abban a másik gondolatban kellett megkapaszkodnia, hogy hiszen a leány még csak tizenkilenc éves és még nem is ment férjhez.

De menyasszony és nem szeretik igazán! Esküt lehetne tenni rá, hogy nem szeretik igazán. És Clara nem olyan leány, akit egy kastéllyal és egy főnhéjázó férjjel ki lehet fizetni.

A szomorú elképzelés, mely Clarát, mint szerelem nélkül élő, két kis gyermekével vigasztalódó anyát mutatta, gyorsan változott másra. A gyermektelen Clara képe, aki tragikusan szeret s talál vizontszerelmet, sötét fénnel villant föl a jövő tükrében.

Bármelyik lehetőség kegyetlen sorsot ígért.

De Craye némi elképedéssel tűnődött el azon, hogy mily mélyre gázolt bele a képzelgések eme mocsarába. Belátta, hogy most már választania kell: tovább-e, vagy vissza? S a „tovább”-at választotta. De a fantázia meghalt, a leányt körüllebegő poézis láthatatlanná vált: az ezredes benn volt a mocsárban. Ennyit tudott csak s rögtön még mélyebbre süllyedt, miközben erős vágyódás kelt benne, újra látni a leány arcát, tanulmányozni vonásait. Az ezredes értelmé megbicsaklott.

Az agynak az a köde lepte meg, mely akkor száll föl a férfi szívéből, mikor tudatára ébred, hogy foglyul esett.

Az elképedés még ringatta egy darabig. Eddig neki mindig az a szerep jutott, hogy ő hálózza be a nőket s aztán ügyesen kikerülje a szép nem bosszuját. Mi volt hát az a Miss Middleton arcán és lényén, ami így lépre csalhatott egy hadviselt és szép társaságbeli embert, aki a maga harminchat évével csaknem ugyanannyi hódításnak - a hőse? „Minden golyó célba talál.” Végül hát őt is eltalálták. A Flicht-féle baleset sütötte el a végzetes fegyvert. Ha pontosan szíven vagyunk sebezve, mindaddig nem vesszük észre szerencsétlenségünket, míg csak újra rendes dobogásra nem akarjuk erőltetni a szegény szívet. Az ezredes szívét a porcellán váza sorsára juttatta annak a végiggondolása, hogyan állt fölötte Miss Middleton, miközben ő az országot porában nyult el, s hogyan sétáltak aztán együtt a kastélyig. Clara szavai? Nem emlékezett a szavakra. Talán nem is beszélt a leány, csak kisugározta valahogyan a véleményeit. Az ezredes egy pillanatig sem érzett olyasmit, hogy ő bűvölte volna el bármivel is Clarát; az a bűverő, mely a leányból áradt felé, nagyon is erős volt, semhogy a férfiúi rátartóság fölszeghette volna ellene a fejét. De Clara láthatóan élvezte társalgásukat. Cserébe azért, hogy a leány fölszabadította benne az ír vér szökőkútját, ő nyilván megkönnyebbülést szerzett Clarának. S nem látnivaló-e, hogy egy ilyen élénk lélek mihamarább eltompul az oly férfi mellett, mint aminő Willoughby? Már el is tompult: a közelgő lakodalomra szóló gratulációt válasz nélkül hagyta. Egyetlen célzás a házasságra meggyilkolta ajkán a mosolyt. A Flicht-eset, az a fél-tréfás fogadás a Flicht visszafogadásáról a kastélyba, döntő bizonyosága volt Clara Willoughbyról való véleményének.

De Craye ezredes újra szükségét érezte, hogy magában megrójjá Willoughbyt örülségéért. Miért kinozza ez az ember azt a leányt? Mert valamiképen kinozza, az bizonyos.

S mi lenne, ha Willoughby is szabadulni akarna az eljegyzéstől, épen úgy, mint Miss Middleton?...

Egy másodpercre a csinos asszonyoktól körülrajongott tiszt úgy érezte, hogy szíve sokkal kevésbé beteg, mint képzelte. Ez a fontos szerv, ahelyett hogy erősebben dobogott volna föl, határozottan elbénult a főnti elgondolásra.

Vegyük fontolóra azonban, hogy ez az ezredesi szív nemcsak egy férfi, hanem egy hódító szíve is volt. A szerelmi hősök ama fajához tartozott, akik büszkék arra, hogy nagyszerűen érik utól, kábitják el s győzik le áldozataikat; hogy vetélytárs elől nyerik el a díjat, amely asszonyin finom lelkiküzdelmek közt érlelődik a lehullásra, vagy kedves, régi módi ellenállás után törik igába. Miénk a drága zsákmány, miközben édes ijedtséggel csapkod ide-oda szárnyacskaival. Így szerette a nőket De Craye, hüvöskés vérrel, a nőhódítóknak kijáró társasági elismerésért, valamint a harci hév érzéséért is, mely mindig értékesebbé teszi a prédát s fölfrissíti visszaemlékező hiuságunkat.

Mindezekon tul pedig, ő már máskor is mérkőzött így Willoughbyval, kétszer vagy háromszor is. Volt egy hölgy, akit ő nyert el Willoughbytól, s volt egy, akit elvesztett vele szemben. A nagy vagyon s a főuri modor előnyös „start”-ot biztosítottak Willoughbynak. Már pedig, ha nőkről van szó, gyakran a startoláson mulik minden, - meg egy kis szerencsén.

De Craye ezredes galoppozó szívének futó elbénulása csak egy másodpercig tartott, - csak addig, míg a fejvesztett iramban egy pillanatra félrezökken a lovas. Clara varázsos hatása, egy oly temperamentumra, aminőnek az ezredes saját magát ismerte s amelynek példátlan lebűvölése egyenesen bizonyíték volt arra nézve, hogy a leány ezekután *minden* férfiszívet könnyen győzhetne le, biztosította De Craye-t, hogy Clarát elnyerni akkor is diadal, ha oly kézből vesszük át, mely készséggel bocsátja el.

Most már kettős oka volt fölháborodnia Willoughby örültsége ellen. Abból, ahogy Willoughby Clarával bánt, vagy szeszélyre, vagy megunásra következtethetett. Hiuság és józan fontolgtatás egyaránt az előbbi eshetőséget fogadtatta el De Craye-vel. Clarának Willoughby iránt való érzelmeiről szintén volt egy külön következtése. Minthogy pedig ezt föltétlenül biztosnak érezte, azt hitte, teljes pontossággal ismeri a leány jellemét: angyal, maga a született hajlithatóság; égi lélek, féltucat szelid, földi csselfogással. „Ijedős kis csikó” - ezt a készenálló frázist mondta volna rá; de Clara magatartásában és nézésében volt valami, ami megtiltotta, hogy ecsetjét kopott festékcsöbrökbe mártsa, megszokott színeket rakni föl a szokatlan teremtsére.

- Rajta hát! - gondolta, - kíváncsian, tévedhetett-e, először az életben? Ha nem, esélyei kedvezők!

Semmi becsületbevágó nem lehetett abban, ha meg akart szabadítani gyűlöletes béklyóiból egy leányt. Az a kísérlete, hogy elhitesse magával, mintha Willoughbynak is szolgálatot tenne, gyöngén sikerült. De Craye abban hagyta ezt a szörszálhasogatást. Kétségtelen, hogy végül Willoughbyval szemben is jó szolgálat lesz. Férfiúi becsületérzését ezzel csitította el. Egyelőre azonban arról volt szó, hogy ellenfele lesz Willoughbynak s hogy a világ rossz szemmel fogja nézni baráti minőségében elkövetendő támadását.

Ezek a megfontolások gyöngéden sodorták közelebb Miss Middletonhoz. Mindazáltal meg kell vallanunk, De Craye ezredes belső heve némileg lehült annak a lehetőségnek a latolgtatására, hogy a jegyespár mindkét tagja egyforma véleményen lehet jegyességük fölbontásáról. Bármily kívánatos volt is ez egyébként, mégis nagyon ellaposította volna a dolog romantikáját, s a dráma harmadik részésének csak holmi fabáb szerepét juttatta. Férfiember nem vállalja szívesen az ilyesmit. Az Istennők kegyenceinek emlékiratai, ha megmaradtak volna, bizonyosságot tehetnének a férfinem ilyen irányu izléséről, noha a legangyalibb díj jutott osztályrészükül. Mindenesetre, tetteik is beszélnek.

De Craye, a laboratóriumból az istálló felé indulva, épen akkor haladt át a hallon, mikor Clara becsukta maga után a könyvtár ajtaját. Az ezredes mondott valami tréfafélét, azonban nem állt meg s nem nézett kétszer arra az arcocskára, mely után pedig úgy vágyódott.

Amennyit azonban megpillanthatott, abból félve következtethette, hogy a mai kilovaglás esetleg egészen elmarad. A következő összetalálkozásnál azonban megnyugodott: Clara lovaglórúhába volt öltözve s elszántan vidám arcot mutatott. Az ezredes parancsként szögezte maga elé, hogy hangnem dolgában a leányhoz fog igazodni.

Alaptermészete époly élénk volt, mint a Claráé. Tapasztaltsága előtte tágabb teret nyitott, mint a leány előtt a fantázia, de épen tapasztaltsága emelt intó ujjat léptei elé, azt parancsolva, hogy várjon a Clara kezdeményezéseire. A leány keveset beszélt. Az előttük ügető Crossjay volt kedvenc témája. A kora reggeli órák óta sokat változott. Az ezredes tréfás ötleteinek, melyekkel megpróbálkozott, nem volt sikerük: komoly angol nő lett Clarából. Ebből természet-szerűen csak a melanchólia felé lejtőzhetett a hangulat. Clara egyik odavetett mondása szerint kár volt, hogy a protestáns országokban a nők nem ölthetnek fátyolt. De Craye, szerencsére, hallgatott, mert nem tudott hirtelenében egyéb fátyolra gondolni, mint amit a muzulmán nők viselnek s mikor utóbb ráeszmélt szórakozott fejével, hogy Clara mire célzott, az ezredes

megvallotta magának, hogy egy fiatal nőre áhitattal bámulni igen elbutító dolog a férfiúi agyműködésre nézve. Félóra múlva az a bolond ötlete támadt, hogy Clara bizalmába akarta avatni azzal a mondással. De megint hallgatott, s nagyon helyesen.

Aspenwell falvánál Clara levelet huzott elő kebléből s odakiáltott Crossjaynek, dobja be. A fiu hangosan olvasta: „Miss Lucy Darleton! Milyen csinos név!”

Clara nem mutatta, hogy a névnek valami jelentősége volna.

Ennyit mondott De Craye-nek: „Ez is azt bizonyítja, hogy Crossjaynek már nem volna szabad itt lennie és csinos nevekről ábrándoznia!”

A lovag felelt: „Igaza lehet Önnek.” Aztán hozzátette, hogy enyhítse a nagyon is rabszolgai hangnemet: „De hát a fiuk már ilyenek!”

- Nem ilyenek, ha szigorú mesterek szoritják őket napi leckéik elvégzésére s olykor az élet iskolájából is megleckéztetik őket.

- Vernon Whitford nem elég szigorú?

- Mr. Whitfordnak egyéb befolyások ellen is küzdenie kell itt.

- Willoughby ellen?

- Nem Willoughby ellen.

Az ezredes megértette Clarát. A menyasszony bátran háritotta el a kényes célzást. Az ezredes férfiúi szíve megbecsülte őt ezért: nem sok leány tudott volna így meggondolt lenni, vagy így egyenesen beszélni. De Craye látta, hogy a mellette lovagló hölgy mélyen elkomolyodott és érezte, hogy Clara szeretete a fiu iránt egészen anyai, tul minden kislányos érzélesen.

Ennek az elkomolyodásnak a fényében a levélnek egy ily távoleső faluban történt feladása, vagyis a kastély postaládája iránt tanusított bizalmatlanság, fontos mozzanatnak látszott: nem mintha a leány attól félhetne, hogy magánlevelezését bárki is kilesi, hanem azért, mert mindannyian szeretjük, ha, mikor valami fontos levelünk van, saját szemünkkel látjuk eltűnni azt a nyilvános levélgyűjtő szájában.

Következésképen ez a levél fontos volt. Egy ingadozó leány viselkedésében az ilyesmi feltétlenül valami döntő elhatározást jelent. Hozzáfüzve már most ehhez a Clara „fátyol”-megjegyzését s más dolgokat, nem épen az elsőhajtott szavakat (melyekben elvégre csak mintegy a hangulat pihegése remegett), nem volt teljesen oktalan a következtetés. Clara talán nagyon is következetes tudott lenni néha. Jaj, csak kulcsot találna hozzá az ember!

Clara egyszer azt is megemlítette, hogy szándékában van a lehető leghamarabb Londonba látogatni, ha ugyan atyját rá tudja venni az utazásra. De Craye-nek eszébe jutott az esti, hallbéli jelenet s Clara akkori, láthatóan nagy levertsége.

Az aspenwelli községi legelőn át a gázlóhoz vágattak. Sekély volt, nagy bánatára Crossjaynek, akit jócskán előre engedtek, hogy kedvére csapkodhassa és fröcskölhessen a vizet ponnyjával, mint a folyam korlátlan ura.

A mozgás gyorsasága oly fürgére ingerli az agyban a vért, hogy gondolataink villámszerűek lesznek s szívünk parancsol velük.

De Craye-t a galopp fürkésző kérdés bátorságáig hevítette: „Nem hallhatnám meg a nyoszolyólányok névsorát?”

Az iram elég erőre ajzotta Clarát, hogy kurtán felelhessen: „Semmi szükség rá!”

- Nincs hozzá jogom?

Clara néma maradt.

- Például Miss Lucy Darleton, akinek a nevébe különben majdnem olyan szerelmes vagyok, mint Crossjay.

- Ő nem lesz nyoszolyólányom.

- Lemondott? Kérje meg a nevemben, újra!

- Csak őt? vagy a többieket is?

- Hát minden nyoszolyólány lemondott?

- A színelőadás, amelyhez statisználniuk kellene, nagyon is komor!

- A házasság?

- A lányok már halálosan beleuntak.

- A lakodalmakba? Majd kihevertetjük velük ezt a halálos unalmat!

- Egyik-másik kiheverheti.

- Például Miss Darleton! Tegyük próbára nála az ékesszólásomat!

- Akarja?

- Megnyerni a beleegyezését? Föltétlenül!

- És az előadáson való megjelenést?

- Mit, kérem?

- A házasságot! - kiáltotta Clara s a gázlóba ügetett, félve fékezhetetlen vadsága kitörésétől s ami kilobbanhat utána. - Te, apám! te üztél ebbe a leányhoz nem illő zavarba! - Elfelejtette Willoughbyt is, csak atyja volt előtte, aki nem akart megválni egy kényelmet ígérő háztól, holott leánya csaknem térdreborulva kérte; nem akarta elméjét lelkendező fejtegetéseihez alázni; s oly siket megnemértés borzalmas ismétléseivel felelt, mint amilyen az üres harang kongása.

De Craye hagyta, hogy Clara egyedül érje utól Crossjajt. Szűk ösvénybe kanyarodtak be, mely a májusizöld sövények dus madártojás-titkait ígérte. Minthogy nem értek el mindhárman egymásmellett, az ezredes hátvédnek maradt s Miss Middleton alakjának szemléletével vigasztalta magát. Az a készség azonban, mellyel a leány Crossjay fészekkutató szórakozásához csatlakozott, nem tetszhetett tulságosan az izgalmak tetőfokáig sebzett férfinak. Clara gunyos hangsulya, mellyel a „házasság” szót ejtette, át- meg átzengett az ezredesen. Nyilvánvaló volt, hogy a leány kénye-kedve szerint kezd bánni vele, s amellet ő maga teljesen kívül marad a játékból.

Miss Middleton maga mellett tartotta Crossjajt, míg csak leszállásra nem került a sor. Az ezredes ki volt szolgáltatva a fejében processziózó elefántnyi ormótlanságu gondolatoknak, melyek nehézkességét természetes sulynak képzelte. Hiába, az ember nem adhatja ki büntetlenül kezéből a kezdeményezést. Az olyan férfiak, akik mégis megteszik, a lovassághoz hasonlatosak, defenziva idején: aránylag csekély ellenséges erő is egyetlen lökéssel szétszórja őket.

A heves vágy, ismét visszahódítani az elvesztett területet, rendes mértéküre szoritotta vissza az ezredes gondolatait.

Két ily gondolat állt szemben egymással De Craye agyában, mint két párbajozó, akik le akarják mészárolni egymást. Egyik pillanatban az volt elképesztő a leány viselkedésében, hogy megerősített minden gyanut, melyet már megismerkedésük pillanatában sejteni engedett

Willoughby iránt való érzelmeiről, vagy azzal hüledeztette el az ezredest, hogy tökéletes kacérságu lénynek mutatkozott, olyannak, akitől a férjes vagy özvegy asszonyok egyaránt tanulhattak volna.

A két párbajozó lövöldözött egymásra, de nem terítették le egymást: a harc eldöntetlen maradt. Akárhogy is, az ezredes érezte, hogy sohasem találkozott még Clara Middletonnál csábítóbb tereméssel. Csömörének fölkiáltása: „A házasságot!” - ez a leányi kitörés, halkán, de világosan csendítette meg a női nem ősi, szüzi szabadságvágyát s tiszta és hideg, vad büszkeségről beszélt, mely az ezredes epedését egyszerre magasabb régiókba lendítette.

XXIII. FEJEZET.

Értekezés a temperamentum és az okosság párosításáról.

Ezenközben Sir Willoughby arra törekedett, hogy viselkedését összhangba hozza azzal a nagyrabecsüléssel, melyet önmaga iránt érzett kötelességei diktáltak. Azzal az egyszerű elgondolással ámitotta magát, hogy a temperamentum és okosság párosítása csak jó gyümölcsöket teremhet.

Nincs ennél ősbibb öncsalás, nincs tetszetősebb sem, hiszen mindakét elem hevesen vágyódik az egymással való összeházasodásra. Azonban az emberi természet elméleti tudósai szerint mégis csak nagyon ellentétes két valamiről van itt szó. És ez igaz is, amennyiben egyikük sem akarja alávetni magát a létrehozott egyesítés igájának: mihelyt ráeszmélnek az elkövetett tévedésre, azonnal a válás felé ráncigálják egymást. Azonban mégis tény, hogy vonzalmat éreznek egymás iránt, s ölelkezni sietnek, mihelyt összekerülnek egy-egy emberi kebelben; mindegyikük a legkomolyabban arra sarkalja házigazdáját, hogy papként boronálja őket egybe. A magyarázat pedig a következő: a temperamentum, hogy megjelenését elfogadhatóvá tegye, oly megfontoltnak szeret látszani, mint az okosság; az utóbbi viszont minél jobban igyekszik saját életrevalósága kitüntetésére, amit a temperamentum friss vérével akar fűteni.

Helyes dolog tehát, ha az ember már a szerelmes, de ingatag pár legelső közeledésénél gátját veti minden, még csak átmeneti tartamu, egyesülésnek is: mivel az a kábitó láz, mellyel a két tulajdonságnak már a halvány árnyéka is összeforni igyekszik az ilyesmire hajlandó lélekben, oly megrészegülést jelent, mely tultesz minden erjedő must vagy boszorkányital hatásán; s az aktivitásban maradt értelem álarca alatt odáig juttatnak, hogy atyai jóindulattal türjük eszeveszett ugrándozásaikat, melyekhez képest a régi, pogány saturnáliák is istenesen józan mulatozásoknak mondhatók. Ez persze nagyon is teliszáju ítélet, de hát emberi sorsok szorgalmas kutatói vagyunk s így engednünk kell a morális emelkedettség rohamainak; témánk megköveteli ezt s minden civilizált kebel bölcs szavazata mellettünk szól.

Kezdetről fogva hangoztatnunk kell, hogy a temperamentum végzetes az okosságra nézve; két kézzel kell szétfeszítenünk őket egymástól. Még azt is hozzátehetjük, hogy mindig kételkednünk kell okosságunkban s zabolát vetnünk temperamentumunkra: akkor aztán bölcs embereknek fogunk számítani. Közben persze jó lesz az is, ha magunk mellé szolgálattételre rendeljük be két vagy három öreg kapitányát annak a nagy hadseregnek, melyet az ősök bölcsessége toborzott össze számunkra, derék közhelyek formájában, hogy segítsenek kordában tartani bennünket. Nem lesz hiábavaló, ha értelmünk megszívleli intelmeiket s békességre tanítja általuk a Magaviselet nevű pajzán fickó fiatalos ugrándozásait, aki rendszerint csak úgy szokik rá az illedelmes és egyenes járásra, ha bunkósbottal ütögetik fejbe, aki azonban ilyen módon majd óvatosabb lépkedésre fanyalodik s legalább a veszedelmes szögleteket szépen ki fogja kerülni.

Nos, Willoughby nem tanulta meg, hogy a temperamentum végzetes az okosságra nézve. Csak most kezdte észrevenni, hogy temperamentuma, melyet nagyon is felbátorított, különösen terrorizálja okosságát, melyet tanusítani próbált, mert noha az a szándéka, hogy menyasszonyával történt tegnapi összekülönbözése után el fog lovagolni, megmásíthatatlan volt, sőt talán bölcs módszernek is ígérkezett, mégis keserű panasszal illette magában a sorsot, mely, ime, csak egyre távolabb kergeti őt a leánytól, miközben sóvárgása az elérhetetlen elégtétel után veti magát.

Már maga az a csupasz tény, hogy a Clara viselkedése óvatos okosságot igényel, föllázította Willoughby temperamentum-készletét: nagyon sérelmes ténynek találta.

Annak a meggondolása, hogy a leány mélyen megsértette őt, mikor így egyszerűen szerepet cserélt vele s az ő legsajátabb szerepkörét bitorolta, óvatosságot és csinján való bánásmódot követelve, amit eddig Willoughby várt el másoktól s joggal kívánhatott meg menyasszonya részéről is, ez a meggondolás igazán fölöttébb bántó és ingerlő valami volt. Egy ily férfiura nézve, aki tulságos érzékenységet örökölt az illendőség dolgaival szemben, a Clara viselkedése csak határtalan szemérmertlenséget jelenthetett s Willoughby, aki úgy ismerte magát, mint igen szeretetreméltó embert, föltéve, hogy megkapja azt, ami joggal megilleti őt, s akinek ezt az önismeretét egész háztartásának, minden bérlőjének és szomszédjának bizonyossága is támogatta, nem nézhetett menyasszonyára másként, csak a nagyon megalázott embernek makacs ellenszegülésével, amiben a mártir-sorsnak bizonyos megszenteltsége is ott érződött.

Legelkeseredettebb ellensége sem foghatta rá, hogy ő valami méltatlanságot követett volna el.

Még maga Clara sem volt oly vakmerő, hogy ilyesmit állítson. Viszont az a magyarázat, hogy személye kelthetett ellenszenvet a leányban, alig volt elfogadható, hiszen a társaság körülrajongott bálványa volt. Annak a szeszélyes teremtésnek nyilván csak egy kis fenytésre van szüksége, hogy ráeszméljen, mi is a fegyelem elve, vagyis a parancsoló férfi!

De hogyan alkalmazza ezt a fegyelmi elvet? Ha egyszer hatalmába keritheti a leányt, kétségkívül tetszése szerinti ostort választhat a fenytésre: kerülheti, hidegen nézhet rá, enyhe szarkazmus melegével ereszkedhetik le hozzá, szánakozva mosolyoghat, nevetségessé teheti, másoknak udvarolhat. Mindezt megteheti, ha egyszer sikerült hatalmába keritenie. S mindezt bátran megteheti, híres szeretetreméltósága biztos tudatában, mert közben nyugodtan érezhetné, hogy ő tulajdonképen mégis más, mint amilyennek mutatja magát s önnön derék és jó természetének elgondolása vigasztalná, miközben büntetéseket osztogat. Mert ő derék és jó, igen, s ha ridegnek látszik, ezt csak a világ erőszakolta rá. Szive ebben az elképzelésben ringatózott, hiszen a dobogó szivek nagyobb fele ezzel a szelidséggel áztatja magát, hogy vidám maradhasson. Büntetni akart, de csak jogos bosszúból, szive megsértett jósága miatt. Ha Clara, képzeletben, vagy akár tényleg is, térdreborulna előtte, fölemelné és megbocsátana neki! Sóvárgott ezért a térdrehullásért. Ráeszméltetni a leányt, hogy mily kevésbé ismeri őt! Ez fölérne azzal a fájdalommal, amelyet Clara okozott, kiöntené előtte újra szive régi, bizalmas rejtekeit, lefestené magát előtte, olyannak, amilyen valóban, amilyen belül, a lelke mélyén s nem kívül, a világ szemében. Noha a világnak is igaza van, mikor megbecsüli.

Mindenesetre, első teendő, megalázni Clarát.

Valami azonban azt sugta Willoughbynek, hogy a lázadó végkép kisiklott a hatalmából.

Ebben az esetben pedig minden kimért büntető csapás csak távolabb sodorhatja tőle a leányt s a köztük mélyülő szakadék végre is áthidalhatatlanná válik.

Elhatározni, hogy nem engedi szabadon Clarát, - ez volt a legjobb befejezés ehhez az örök körforgáshoz, mely úgy zakatolta körül a fejét, mint egy vizimalom kerekének folyvást visszaforduló ócska lapátjai, valahányszor eszébe jutott a rajta esett sérelem. Már előbb is mindig ehhez az elhatározáshoz jutott el, most sem juthatott máshoz. Ez volt az ő bosszuja. S el is lágyult a gondolatra, hisz Clara olyan édes volt! Ugy ragyogott előtte, mint napos szellőben a vitzükör. Ha csak eszébe is jutott a leány, elakadt a lélekzete.

Ez a rettenetes fiatal teremtés élesebben metszett a férfiérzések elevenjébe minden királynői szépségnél.

Őrületség lenne szabadon engedni őt!

Azt az érzést keltette benne, mint mikor hosszú távollét után újra eléje tárul a hatalmas Patterne-birtok s az üdvözlő lobogó sirva csapkod a büszkeségtől a kastély ormán.

Árulás lenne szabadon engedni őt.

S kegyetlenség lenne, magával Clarával szemben is.

Elvégre meggondolandó, hogy ez a leány még egészen zsenge koru s botor örületét mentheti a végtelen ifjuság.

Az ember eldob egy virágot, melynek illatát meguntuk s melyet nem akarunk tovább viselni. De egy ilyen rózsát, - egy fiatal nőt, - nem lehet büntetlenül elhajitanunk. Mindig ott settenkedik a hátunk mögött az ördög, valamely másik férfi képében, s fölemeli. Már pedig az is tolvaj, aki az eldobott tulajdon után nyul. Willoughby Laetitia személyén át érezte meg ezt az igazságot s minél elragadóbban multák fölül Clara bájai az elhervadt barátnőt, annál égőbbben érvényesült a fönti igazság. Tizezer furia hemzsegett egyszerre Willoughby körül arra gondolatra, hogy virágja ott heverhetne az utszélen s ő előbb nem préselt ki belőle minden illatot és hamvasságot, ami még fölköltethné az ördög, - egy másik férfi, - érdeklődését.

Másrésről pedig, arra a föltevésre, hogy a virág ott heverhetne és senki sem nyulna hozzá, hogy az ördög éles vizslaszimata egyszerüen elfordulna tőle s Clara vénkisasszonnyá hervadna, - erre a föltevésre lelkiismeretfurdalás-félét érzett Willoughby. Némi szelid lelkiismeretfurdalás azonban még kellemesnek is mondható, szemben a porbahullt bűnössel, akit talán kissé keményen is sujtottunk. Ha látná a megbühődő Clarát, bizonyára apró kedveségekkal tudná elhalmozni, megszegyenítő nyájasságokkal. A dolog attól függne, milyen idős lenne akkorára a leány. Föltéve, hogy még megmaradna benne valami a fiatalságból, megvesztegető báju párbeszédet folytathatnának, például egy ilyet, a régi, megszokott bizalmasság hangján:

- Ugye, szegénykém, az én hibám volt? Engem ér a vád, hogy fiatalságod örömtelen magányban telt el...

- Nem, Willoughby, én követtem el a helyre nem hozható tévedést, a vád csak engem érhet, engem egyedül. Azért élek, hogy megbánhassam, amit tettem. Nem kérem a bocsánatodat, hiszen nem érdemelném meg. És ha meg is bocsátanál, minden önbecsülésemet össze kellene szednem, hogy e bocsánatot hozzá merjem szorítani a szívemhez, mely nem méltó hozzád.

- Talán nagyon is türelmetlen voltam, Clara: hiszen emberek vagyunk!

- Sohasem illethetném a legcsekélyebb panasszal sem azt, akinek a béketűrését oly súlyos próbára tudtam tenni!

- Hallgass, én régi szerelmem! - ugy-e, megbocsátasz, ha már csak a történeti hűség kedvéért is *igy* nevezlek? - én sem lehettem teljesen hiba nélkül való...

- De én előttem az voltál, és az is maradsz!

- Clara!

- Willoughby!

- Beletörődjem-e hát abba a keserü igazságba, hogy mi ketten, akik valaha oly közel álltunk egymáshoz, csaknem egyek voltunk, örökre elváltunk?

- Én már szembenéztem vele. Barátom, - mert ugy-e, nevezhetlek barátomnak? - hiszen mindig barátom voltál, a legjobb barátom! - Oh, hol is voltak a szemeim, hogy nem láttam meg velük, ki az igazi barátom?... Willoughby, az éjszaka sötétjében és nappalokon át, melyek éjszakaként nehezültek a lelkemre, láttam a kérlelhetetlen mutatóujjat, mely a magányosság utját jelölte ki számomra, a pusztaságot a Paradicsom után, melyet csökönyös, könnyelmü vétkem eljátszott. És most találkoztunk. Ez több, mint amennyit megérdemeltem. Elváltunk. Irgalmazz, és váljunk el örökre!... Oh, szörnyü szó! - Ifjuságunk szenvedélyei

verték pénzzé ezt a szót s ez marad minden kincsünk, mikor már eltékozoltuk valamennyi földi javunkat. Ez az az utlevél, melyet a Lemondás ad a Fájdalomnak, amely immár szabaddulni akar a megpróbáltatások bolygójáról. Willoughby, elválnék. És jobb is így.

- Clara! csak egy - egyetlenegy - utolsó, szent csókot!

- Ha ezek a szegény ajkak, melyeket egykor édesnek éreztél...

A csók, pont gyanánt az elképzelt kellemes helyzetek s kedvenc, fantázia-játszó beszélgetések után, elmaradhatatlan fontosságú volt Willoughby ihlete számára.

Nos, Clara megkapta a csókját, még pedig nem valami közönségeset. Ez a csók a tovatűnő varázs minden kis maradékát föl akarta szűrölni a leány ajkairól, melyeken a szégyen kedves keserősége is ott fanyarlott, s ezzel a csókkal Clara ügye végkép el volt intézve s a leány újra egyedül maradhatott, „a visszaemlékezés isteni börtönébe zárva”, mint a Willoughby öndicsőítő románcai szokták zengeni és zengik már évek óta.

A baj csak az volt, hogy Clara ajkainak elképzelt üdvössége Willoughby elé ismét az élő, lélekző Clarát sodorta. Ugy suhogott elő a semmiből, mint a vihar, mely pompás hajók szétforgácsolására tör.

Álmodozása Willoughbyt súlyos megrendülésbe zuhantatta. A szenvedélyek rabszolgája mindig körben nyargal, mint a nyúl: gondolatai oda érnek vissza, ahonnan kiindultak. Willoughby Clara édességével kezdte s ehhez az édességhez kerengett vissza. S mivel a leány édessége kormányozhatatlan, a férfi vágyódása pedig telhetetlen volt, elképzeltük Willoughby kinjait, mikor Clara viselkedése ködös áthatolhatatlanságban káprázott eléje.

Lazán ült a lovon, a paripa csendesen léptetett, - mintha poros-sáros vadászatról térnének haza. A ló egyszerre csak hegyezni kezdte a füleit s Willoughby a dombos ut magasából megpillantotta a vadul nyargaló Crossjajt, amint az aspenwelli rétről, rövid starttal, a gázlónak fordul. Nem lehetett kétség afelől, hogy kik a lovasok, bár csaknem egy jó mérföldnyi távolságban haladtak. Willoughby megfigyelte, hogy nem siettek a fiu után. A gázlónál visszatartották a gyeplőt s nemcsak egyszerűen, egymás felé fordulva beszélgettek, hanem szemet-szembe mélyesztve. A Willoughbyban ébredő új érzés, melyről addig mit sem tudott, volt az, ami közelebb rántotta hozzá a távolság lovasait s képessé tette annak a világos elképzelésére, hogy azok ott most egymás tekintetében fürödnek. Aztán Clara beugratott a gázlóba, De Craye utána, - de nem egészen közel a leányhoz, - és miért nem egészen közel? Bizonyára elutasító, hetyke mondásai egyikét vágta a férfi arcába, mikor oly gyors galoppba kezdett. Willoughby ismerte ezeket a mondásokat. Ezek már a bizalmas viszonyt jelentették Claránál.

Mult este Willoughby indítványozta De Crayenak, hogy másnap délután lovagoljon ki Miss Middletonnal. Eddig nem jutott eszébe, hogy barátja valamikor riválisa is volt. Azt akarta, hogy Clara szórakozzék. Az okosság diktálta, hogy minden szálát fölhasználjon, ami a leányt a kastélyban való időzéshez kötheti, mindaddig, míg ő, Willoughby, leküzdi temperamentumát s ismét a fölény hangján szólhat, amivel egy fiatal nőt sikerrel lehet leigázni. Az okosság, bár a temperamentumtól kissé meghamisított okosság, volt az, ami Willoughbyt korán reggel arra a vállalkozásra indította, hogy megfelelő ház és kert keresésébe fogjon Dr. Middleton részére, öt, hat, vagy hét mérföldnyire körzetben a Patterne-kastélytól. Ha a nagytiszteletű doktornak tetszeni fog a ház és elfogadja (és Willoughby igyekezett úgy választani, hogy a hely tetszetős legyen), az új szomszédság láncként fogja idekötni Clarát; ha viszont a ház nem nyeri meg a nehezen kielégíthető gentlemant (aki csak a régi borokért lelkesedik), ez az eshetőség mindenesetre ürügy lesz arra, hogy más házakat nézzenek végig s a türelmetlen leánnyal szemben elő lehet állni a kifogással, hogy újabb és újabb nagyszerű telek van kilátásban. Willoughby számos célzással arra is utalt Dr. Middleton előtt, hogy Clara nem

helyesen beszélt neki az ő szerelmi pörpatvarukról, úgy hogy mindaz, amit okossággal eleve el lehetett intézni, a legszebb reményekre jogosíthatta Willoughbyt.

Az új és különös fájdalom azonban, amely most nyilalt át rajta, meggyőzte arról, hogy okosságát nagy adag haszontalan temperamentum homályosította el. De Craye baráti hűségének természete, ha a drámába női szereplő is keveredik, ismeretes volt. Főnállott ez a baráti hűség, de nagyon rugalmas valami volt: valahogy úgy kezelte, mint ahogy a sophisták bántak az ésszel. Ha tehát Willoughby annyira megbizott ebben a hűségben, az is csak a temperamentum okozta elvakulásnak a bizonyossága volt.

És De Craye nyelve ír módra mozgott; az ezredes kitünően tudott bánni vele s okos beszédre és léha csacsogásra egyaránt könnyen használta. Az angolos puritánság leghevesebb fölfortyanása sem tehet arról, hogy a nők nagyon szeretik az ilyesmit. Clara is nyilván szerette s Willoughby átkozta a női nemet. És ezekre az agyvelőtlen teremtésekre bizzuk, a körülmények iróniája közben, a becsületünket!

Mert Willoughby nem volt fecsegő. Emlékezett rá, hogy ifjabb korában ő is szívesen csacsogott, de annak értelme és célja volt: könnyed, gondtalan, élénk, elbájoló fickónak akart látszani, mint minden fiatal gentleman, aki vidáman viseli az évi Ötvenezer Font aranytányérját, amely úgy lapul a nyakszirtje mögé, mint valami dicsfény korongja. Amint azonban a kritikai szellem növekedni kezdett benne, rájött, hogy az ő csevegésének egyik főeleme a lompos szóhasználat volt, s minthogy ezt nemzetségére és önmagára nézve lealázónak vélte, szépen átsiklott, az affektált közömbösség kényes és ásitozó átmenetein keresztül, a tiszta Puritanizmus állapotába, amely komor megvetéssel sújtja a fecsegőket.

Ám a fecsegők törbe csalják a nőket, bizony, - s főleg a leányokat! Oh, mily megvetendő falka a lányoké! - legalább is az az egy ott, aki az ezredessel lovagol!

A férjes nők inkább megértették Willoughbyt, - az özvegyek különösen! Önkénytelenül is összehasonlította egyik rendkívül csinos, hizelgő kedvességű özvegy ismerősét, bizonyos Lady Mary Lewison, Clarával; egyszerre azonban, szinte önmaga ellenére (hiszen ő inkább az ellenkezőjét szerette volna most), és a Lady Mary előkelő származása és összeköttetései ellenére is, a Clara leányosan ezüst ragyogása teljesen elhomályosította a szegény özvegyecskét.

A balul sikerült összehasonlítás eredményeképpen oly fölülmulhatatlan tündökléssel jelent meg újra a Clara képe, hogy ez már csakugyan döntő bunkóütés volt. Féltékenység rohant rá Willoughbyra.

Eddig ment volt ettől az érzéstől; olybá tekintette, mint valamely idegen ördögöt, a tömeglények átkozott bajkeverőjét. Lehetek szerencsétlen fickók, akik áldozatul esnek ennek a csuf kórságnak: - ő soha! - és sem Oxford kapitány, sem Vernon, sem De Craye, sem akármelyik más barátja, sohasem adtak belőle neki csipetnyi izelítőt sem, - nem férfiak tették meg ezt vele, hanem a nők; és azok sem úgy, ahogy most érezte ezt a vonagló fájást: eddig még sohasem döntötte le senki a föld színére, a féltékenység rossz fűvét rágni. Büszkélkedett vele, hogy fölötte áll ennek a lealázó sorslátogatásnak.

Ha a dolog csakugyan így állt volna, nem kellene annyit törődnünk Willoughbyval. Egy-két versenyfutása az üldöző koboldrajjal éppen elegendő látványosság lett volna számunkra. Ő azonban eléggé férfimódra szerette Clara Middleont ahhoz, hogy a vetélytársi mérkőzés legenyhébb lehetősége is féltékennyé tegye; az ördög egy perc alatt megragadta, az idegen, lángoló ördög, akinek, ha pontosabban akarnók leírni, azt mondhatnók, hogy zöldrozdszínűek voltak a lángjai. Ilyen színű volt az ördög, de ez tán nem is fontos.

Jussanak eszünkbe a Féltékenység poétái! Féltékenység az, mikor két ember mennyországába egy Harmadik tolakszik be: előttünk járt, vagy nyomunkba lép, de épen ezért állandóan körülöttünk settenkedik, körülszorongat, ráknehézkedik pokoli harmadikságával. Ez a Szerelem oltottmészre vetett ágya: látjuk és izleljük a rothatag Harmadikat az üdvösség édes kebelén; vad erő vonszol végig a Multon, melyből az Éden jelenébe kénes szag árad; vad erő vonszol a Jövendő dus kapui elé, melyekről vért látunk alácsordulni; és imádjuk mind e keserüések szerzőjét, háromszoros imádattal s háromszoros vágyával annak, hogy körmünket torkába vájhassuk; - ez a féltékenység: megcsalás, guny, szégyen, utálat és esdeklés, árulás démoni öntudata, bosszu győzelemlihető öngazolása.

A férfiak mindig így érezték ezt, bár a modern ember cselekvései már megfontoltabbak.

Ismerjük a sok-sok ábrázolást a vadállattá dühült átokvertekről: és ez az érzés, önzésünknek ez a legizzóbb próbája, az Önzőre nézve azt eredményezte, hogy el kellett választania önmagától önmagát, hogy gondolatait egy *másik* tárgyra kellett összpontosítania, amely mégis önmaga volt, de egy másik kebelbe áttéve, melyet figyelnie kellett és melyen keresztül kellett látnia, hogy önmagát is megpillanthassa. Mohóságának tátongó toroknyílásán megmérhetjük féltékenysége telhetetlen falánkságát. Elbocsássa a nőt? Nem! ha mindjárt közmegvetés zudulna is reá, amiért igájába fojtja a szerencsétlent! Willoughby koncentrálttsága csodálatos volt. Noha nem volt hozzászokva képzelőereje használatához, víziós erővel jelenítette maga elé a leány képét, már-már belesajduló szemgolyókkal. Nem látott mást Clarán kívül, nem gyűlölt, nem szeretett mást, csak ezt a türhetetlen lényt. Willoughby minden logikája csak őt, Clarát következtette ki, mint egyéni és leginkább kitűnő indítékát minden bajnak. S csakugyan Clara tette éretté a fájdalomkra, ezt tudjuk. Az a gondolat, hogy De Craye, mikor a kastélyba érkezett, már nem volt idegen a leány számára, eleinte, egy másodpercre, De Craye ellen bősztette: lehet, - vagy talán mégsem lehet, - hogy valami közös titkuk van; - mégis Clara volt a megújuló varázsigé. Willoughby immár oly szörnyű módon szerette és gyűlölte őt, hogy egyfolytában nem tudott másra gondolni kivüle. Lelke egy pillanatig megalázva vonaglott a leány előtt, hogy a következőben irgalmatlanul vesse reá magát. Elsuhanó kincs volt, amely a Harmadik felé gurul.

- Oh, az a Harmadik is meg fogja szenvedni ezt! Ha majd Willoughbyt az oltár előtt látja, a testtel-lélekkel hozzákötözött áldozattal, - lassan pörkölő tűz lesz az!

És lassan pörkölő tűz lesz az Clarára nézve is, ha utálni fogja Willoughbyt. Ezt az ellenszenvet érezni égető és emésztő valami lesz. Mert semmiképp sem szabadul meg Willoughbytól, - akárhogy is! El fog égni és föl fog emésztődni! Akkor aztán a vetélytársak eltűnnek. És a Clara iszonyodása, hogy azé legyen, akihez el van kötelezve, meg fog szünni: nem lesz rá több szava, sem érzése.

Végül Willoughby már hitt a Clara iszonyodásában. Ennek a hitnek a fölköltésére elég volt az, ami eléje tárult azon a legelői lovaglón: szikrányi kevés, és ez a szikrányi is csak elképzelés! Azonban szükség volt a Harmadik föltételezésére, különben Willoughbynek azt kellett volna képzelnie, hogy ő maga az, aki ellenszenves lehet.

A nők a primitív ősemberi állapotba zuhantatnak vissza bennünket, vagy magasabbra lendítenek a legfőbb csillagoknál is. De hát nekünk épen ez van kedvünkre. Ők akármit mondhatnak, hogy mi mik vagyunk az ő számukra: tény, hogy ők a mi számunkra az élet alapját és tetejét teszik: a költő Lesbiáját és a költő Beatricéjét, - a választás rajtunk mulik. És ha bebizonyulna is, hogy a ragyogó lények egy része a Sötétség zsoldjában áll, kacsóin a Gonosz bélyegével, míg viszont mások igazi angyalok, amilyenek csak a versekben szerepelnek, egyaránt azt kell mondanunk, hogy mindakét fajta kilesi gyöngéinket s tudja, hol kell elevenünkre tapintaniuk. Ők csak azt nyújthatják nekünk, ami magunkban is a legjobb vagy legrosszabb. Az ő értékelésükön mérhetjük meg civilizációnkat is: és ha ez a civilizáció

még mindig fölöttébb állati, ennek az a magyarázata, hogy még mindig a primitív emberek vannak többségben s megkivánják a maguk legelőjét. Mivel mi, férfiak vezetünk, meg kell hajtani fejünket vezetőszerepünk kritikája előtt. Féltékenynek lenni egy nőre: ez tulajdonképpen az őseMBERI egoizmus, amely átfinomulva akar megelevenedni a vérben, a jogai megtámadása címén dühöngő vérben. Olyan ez, mint mikor a tigris megriad a puskától s marcangolni kezdi a talpa alatt eddig bántatlanul tartott áldozatot. Széttépi az eleven testet, az újabb támadó miatt kelt dühében. Az Önzőnek, aki óriásibb lendületű, ősi himségünk képviselője, nincs ugyan a talpa alatt semmiféle vérző áldozat, de a női nemet kedvére gyötörheti. Bármennyire előnyben is részesíti a tisztos erényű nőket, akik illőn tudják imádni és körülhizelegni őt, és akikbe szent félelmet is lehet csöpögtetni, dühében mégis akár Lesbia Quadrantariát is tud csinálni a Beatricéből.

A nők mondhatnak akármit arról, hogy ők miként vesznek részt ebben a harcban. Az ő önzőségüknek mi nem vagyunk annyira próbakövei, mint ők a miénknek. Némely megrettenhetetlen függetlenségű, koronás vagy meg nem koronázott hölgy példája mutat csak némi hasonlóságot hozzánk, azt tudniillik, hogy ők is tudnak olykor férfiak módjára viselkedni, mihelyt ők tölthetik be a vadász szerepét. Ezidőszerint azonban az a gyakorlat, hogy a nők az üldözött vadak, itt a különbség! S vadászatunk módja föltárja előttük, hogy milyenek is vagyunk hát!

Noha a fiatal nők még csak homályosan sejtik a dolgokat, megvan bennük az iszonyodásnak az az ifjonti heve, mely az Önzővel szemben kevésbé türelmessé teszi őket, mint élesebb látású, idősebb nővéreiket. Ha aztán ráeszmélnek valamire, rettentő módon bele tudnak kapaszkodni, s Clara viselkedését bizonyára menthetetlennek kellene mondanunk, ha félelmes fölfedező ereje nem igazolta volna az irányt, melybe igazodott. S mikor így látta maga előtt Willoughbyt, nyomban el is fordult tőle, kerülve a kastélyt, mint a mesebeli emberevő barlangját. Föladta a Lucy Darletonnak irt levelet. Különben, ha csak úgy egyszerűen faképnél lehetett volna hagynia De Craye ezredesét, a legszivesebben azt tette volna, hogy egy, a Vernon tanítványának kiosztott meleg bucsucsók után, a dombok mögül áthangzó, éles vicinális-fütyentést vette volna utitársul Lucy barátnőjéhez, - annyira irtózott a gondolattól, hogy lova fejét újra a kastély felé fordítsa. Jaj, hogy ennie kell az ottani kenyérből! És ez így fog tartani még egy egész napig, aztán megint egyig: pontosan negyven óráig, vagy tán negyvenhatig is! És még arra sincs kilátás, hogy alvással üthetné el ezeknek az óráknak egy részét, hogy gyorsabban röpüljenek!

Ilyenek voltak Clara belső vergődései, miközben szegény Willoughby a maga részéről ama rossz, fémizű, zöldesroszdás lángok közt emésztődött, míg a mellkasa belül hasonlatossá nem vált holmi ócska, korhadozó páncélinghez, melyet a rendőri lámpás fénye fölásott gödör mélyén világít meg, zöldpenészes pocsoljától itatott, vak talajban, ragadós, furcsa tömbökkel összetapadva. Mi más képet adhatnánk a lesujtott Willoughbyról? - mellét üresnek érezte és nehéznek, régi és halálos küzdelem betegének - és izzott, föltépetten:

Tünt csillagoknak öble,
Mert lelke elröpült, -

csupa seb volt, képtelen bármi másra a tompa kinon kívül, csaták képe és eredménye.

A határtalan undor nem volt elég, hogy megmentse szenvedéseitől, - pedig próbálta, - sem a megvetés, - melybe mélyen alá akart merülni. Az egyszerű tény, hogy Clara egészséges fiatal leány volt, úgy tért vissza gondolatai fölszínére, mint a folyóba dobott meggyilkolt test, mely nem akar alábukni s a bomlás elemeit hívja segítségül, hogy a hullámok fölé lebegessen. Élt benne a nagy, átöröklött vágy, hogy birtokait, gazdagságát és nevét erőteljes utódokra hagyja, de ugyanez a vágy, miközben undort és megvetést keltegetett benne egy oly természet iránt, mely az övéhez képest nyilván alacsonyrendű és múltó értékű volt, - ugyanez a vágy kétségbeesetten üzte a Clara ragyogó egészsége felé. Az ősök tanácsa, akiknek ivadéka volt, ezt a

fiatal nőt bizonyára a legillőbb társnőül választotta volna ki számára! Egyenesen azzal a gondolattal kérte meg Clarát, hogy az ősök helyeselnék ehhez. Oh, hiszen olyan egészséges leány! És ő is az! - azonban, mintha csak arról lett volna szó, hogy nekik, akik vérük által az Ősi Ház ép erőben tartására rendeltettek, vad párbajt kell előbb vívniuk, - a leány elsőnek tanította meg őt arra, hogy mi az: a halandóságot átérezni!

Nem tudott megbocsátani Clarának. Következésképpen okos dolognak vélte, hidegnek maradni a leánnyal szemben s komorságának további ízével kóstolgattatni, holott izzott a vágytól, hogy karjai közé zárja, préselő szorítással, míg maga is meg nem sajnálja.

- Kilovagoltatok? - fordult udvariasan menyasszonyához a pázsiton egybegyült teljes társaság előtt.

- Igen, kilovagoltam, - felelte Clara.

- Bizonyára kellemes volt?

- Nagyon kellemes.

Valóban, ezt látni lehetett. Oh, a szemérmetlen!

A következő pillanatban Willoughby már Laetitiával beszélgetett, megkérdezve, miért hunyja le olyan leverten a szempilláit?

- Azt hiszem, én természetemnél fogva melanchólikus kedély vagyok, - válaszolta Laetitia.

Willoughby halkított hangon beszélt tovább: - Az én hitem szerint minden bajunkra van gyógyszer, kivéve azokat, melyeket mások keze zudít ránk.

Laetitia nem ellenkezett.

De Craye, akinek humoros kedvét nagyban táplálta a jegyesek közvetlen megfigyelése, akikről az volt a meggyőződése, hogy Willoughby épen oly kevésbé igyekszik törődni Miss Middletonnal, mint a leány ő vele, terjengősen kezdte méltatni a kilovaglás szépségét s kedves partnerének lovagló ügyességét.

- Vándorcirkuszt kellene alapítanod, - jegyezte meg Willoughby.

- No, ez igazán kitűnő ötlet! - ujjabb változat ahhoz a vállalkozáshoz, amelyet ajánlottam, Miss Middleton, - felelte De Craye. - Én lennék a bohóc, mi? Egyáltalán nem volna ellene kifogásom. De adomás könyveket kellene előbb olvasgatnom!

- Ne tedd azt, - szólt Willoughby.

- Ártanék vele a szerepemnek? De egy természetes együgyűségű bohóc nem volna alkalmas egy egész hónapi szereplésre, pedig mi ennyi időtartamot terveztünk ki! Egy nap alatt kifogyna a természetességéből s a legbutább festett képű és libegő bóbítáju utszéli csepürágó is tultenne rajta.

- És miféle vállalkozást „terveztetek”?

De Craye-nek megsugta a jóérzése, hogy Miss Middletont kimélnie kell a mézeshetekre való bármely célzástól is.

- Csak időtöltésből tréfálgattunk.

- Ah, - nyugodott meg Willoughby. - De valami egyhónapi időtartamról beszéltek!

- Vannak, akik évekig is folytatnák!

- Oh, te igazi Mr. Merriman-élcekkkel traktálsz, Horace; ezekhez én ostoba vagyok.

Willoughby meghajolt Dr. Middleton előtt s elvonta az öreget Vernontól, fiui meghittséggel ragadva karon, hogy bizalmas beszélgetésre vigye magával.

De Craye látta Clara tekintetét, mikor atyja és Willoughby így, kart-karba füzve távoztak.

Ez a tekintet fölültemelte az ezredest minden aggodalmon és lelkiismereti töprengésen, melyeket eddig a baráti hűség dolgában érzett. Puskaapor villant meg abban a tekintetben, - pihegővé villanyozva s kürtjelre füleltetve a reszkető harci paripát.

XXIV. FEJEZET.

melyben Willoughby nagylelkűségének egyik példájáról lesz szó.

Növekvő bonyodalmak s aktiv jellemek megfigyelői rendszerint kalászyűjtőkhöz hasonlítanak, akik csupán arra ügyelnek, hogy minél több buzaszemet tallózzanak össze s halmozódják a csomó. Érdektelenül vagy érdekelten, tulbuzgón kapnak a legcsekélyebb semmiségen is, minden adattal nagyra vannak. A megfigyelés első szabálya pedig az volna, hogy nem minden meglátott dolog méltó a számontartásra s hogy mérlegre kell vetnünk minden látottat azzal, amit a körülményekből már ismerünk: csak azután jöhet az ítéletmondás. Kitűnő megfigyelők lehetnek egyszersmind igen rossz bírák. Persze ők ezt nem hiszik el, s kedvenc mozdulatuk a sietve hajlongó tallózó: a gyors következtetések emberei; holott minden lépést és kérdést külön kellene latolgatniuk.

Miss Dale segített Vernon Whitfordnak a nézések és hangsúlyok számontartásában, a beszélgetésmorzsa fölcspontolásában. Laetitia az érdek kizártságával cselekedte ezt s Vernon is hasonlót hitt sajátmagáról: eddig rendben is lett volna a dolog megfigyelői rátermettségükkel. Egyiküknek sem jutott eszébe, hogy személyesen is belebonyolódhatnak az általuk figyelemmel kísért események kétes kibontakozásába. Csak szorgalmas megfigyelők voltak, serény gyűjtők. Laetitia azt hitte, hogy Clara hajlik a Vernon tanácsaira; Vernon is elhitte ezt s úgy tekintette a dolgot, mint férfiúi hiusága egyik alapját. Mindegyikük összehasonlította Clarának azt a mohóságát, mellyel bizalmába vonta volt őket, azzal a tartózkodással mellyel minden meghitt beszélgetést kerül a De Craye ezredes megérkezése óta. Sir Willoughby megkérte Laetitiát, hogy minél több időt töltsön Miss Middleton társaságában: ez azt mutatta, hogy Willoughby is résen állt. Ugy látszott, egy második Constantia Durham csapkod szárnyaival a menekülésért. A nyilvánvaló intimitás nagy hirtelensége, Clara és az ezredes között, megrendítette Laetitiát: hiszen ujjain összeszámlálhatta az órákat, mióta ez a két lény egymást ismeri. Sőt legelső beszélgetésük alkalmával még gonoszabb lehetőségeket is sejtett, mint aminőkre most gondolt s Vernont épen emiatt a halk gyanu miatt kérte arra, hogy még ne hagyja el a kastélyt. A gyanu akkor ébredt benne, mikor Clarát és De Craye-t a villakapunál találta, baráti folyamu és kacagástól gyöngyöző beszélgetésben. Képtelen lévén megérteni a bizalmasságnak ily gyors kifejlődését, bár inkább vélte hangosnak, mint igazinak, a két élénk teremtés között, - pedig összeismerkedésük bevezetéséből ily folytatás következett természetnek s hozzá még egyikük valósággal teli tudóval lihegett a megélnkülés után! - Laetitia csak azt hallotta, hogy máris fogadást kötnek egymással, - *nem-et* szögeznek az *igen* ellen, - a szegény Flitch dolgában, s hogy Clara ezt mondta: „Willoughby nem fog megbocsátani!”, De Craye pedig: „Oh, ő is csak humánus lény!” - aztán Clara hallgatott, az ezredes pedig vigan kiáltott föl: „Flitch megint megkapja régi urasági kocsis rangját, vagy pedig az én nyelvem semmit sem ér!”, amire Clara némán ingatta meg a fejét. Megrendítő volt Laetitiára nézve, hogy ez a fiatal menyasszony, akinek elidegenült szive egy órája még nem ismert el urat maga fölött, most egyszerre párjára bukkant, sőt a megfigyelő azt is kimondhatta volna, hogy végzetére talált! Így támadt Laetitiában ennek a nyugtalanító lehetőségnek latolgatása, melyet Miss Middleton jellemének friss megfigyeléséből meritett, valamint abból, hogy Clara egy férfival (Vernonnal!) már előzőleg is hasonló nyíltsággal beszélt. Hogy egy fiatal leány ily szent és rejtett dolgokról szóba állhat egy férfival, még ha Vernon Whitford is az illető, hihetetlen volt Laetitiára nézve; igazságként kellett azonban elfogadnia, mint kifürkészhetetlen életünk rettentő tényeinek egyikét, melyek kerekeiket testünkbe gázolztatják, lelkünket pedig jajszóra sanyargatják. És ha Clara egyszer már így szóba állott Vernonnal, amire Laetitia egy világért sem lett volna képes, épen így szólhatott De Craye-nek is, - következtette Laetitia, a

gyakorlatlan fejek logikájával, mely épen ellenkező irányba fordul, mint az ő kárhóztató dedukciójuk. - Clarának beszélnie kellett De Craye-vel!

Laetitia emlékezett rá, mily megnyerő és meggyőző tud lenni Miss Middleton, mikor bizalmas közléseket tesz. Az a gentleman, aki meghallgatja, könnyen elfeledheti baráti kötelességét. Így gondolta ezt Laetitia, mivel Clara annakidején őt is oly különös módon meg tudta ingatni: Sir Willoughbyról olyan gondolatok magva hullt belé, aminőkre sohasem hitte volna magát képesnek. Arra persze nem gondolt, hogy a fiatal leány átható heve csak olyasmit kavart föl benne s keltett életre, ami azelőtt is ott szunnyadhatott a lelkében. Nagyon szelid nők szoktak ily módon impressziókat szerezni személyekről, különösen arról a valakiről, akit imádnak s megbántotta őket. Olyan ez, mint azok az ujmódi erődítések, melyek gyöngye földréteggel vannak beborítva, míg mögötte robbanó lövegek húzódnak meg nagyártatlanul, amiket aztán egyszerre csak elő lehet rántani. Itt lehet a titka annak, hogy az ily halálra sértett hölgyek túlélnek a hasonlóképen szíven talált Clara Middletonokat.

Vernon nem követte Laetitiát a dolgok oly fölfogásában, hogy Clara voltaképpen lázas állapotban van, tehát alig tekinthető beszámíthatónak. A leány bizalmosságát azzal mentegette, hogy ez a viselkedés Clara helyzetéből természetesen folyik. Nem is lepődött meg tulságosan a meggyónt részleteken s egészben véve, mivel a leányt igen izgatottnak és boldogtalannak látta, teljes mértékben föl is mentette őt ítéletében. Még meg is tudta volna dicsérni: természetesen találta, hogy Clara végre is hozzá fordult, - bátorság volt abban, hogy a leány oly nyíltan beszél, - és bók, hogy leereszkedett hozzá s barátságára méltatta őt. Helyzete a legteljesebben tisztázta Clarát. Csak az alól nem lehetett fölmenteni, hogy De Craye-t is bizalmas barátjává fogadta. Itt volt a különbség!

Igen, a különbség az volt, hogy De Craye-ből hiányzott az az éles becsületérzék a nőekkel szemben, mely a mi elméledőnket jellemezte, a pártatlan bíraskodás érzéke, - szemmel láthatóan hiányzott: s Vernon helyesen tett megkülönböztetést maga és a másik férfi között. Mivel azonban ugyanabban a pillanatban erős érzés is rezgett át az agyán, szemrehányást tett Miss Middletonnak, amiért nem fogta föl illő világossággal ezt a különbséget, mielőtt helyzetét De Craye előtt is föltárta volt. Mert Vernon biztosra vette, hogy a leány az ezredes előtt is mindent elmondott. Persze, nem is képzelhetett egyebet. Hiszen Clara egyizben már elkövette ezt a gyöngeséget; egy megsértett barát szemében mért ne tűnhetett volna föl tehát úgy a dolog, hogy másodszor is elköveti? Ez nyilvánvaló. Hölgyek, akik végzetszerűen oly fórumhoz apellálnak segítségért, melytől inkább őrizkedniük kellene, szigorúsággal fognak találkozni, mihelyt letérnek a lerakott sinekről: többé nem lehet szó igazságszolgáltatásról: a férfiagy talán segítene rajtuk, de a férfitér nem engedi. Ha talán alaposan le tudnák hűteni a férfitér hevet, menne valahogy a dolog. Igen ám, de ez oly módszer, amely holtá teszi az egész oltalomkeresés célját.

Este Miss Middleton és az ezredes duettet énekeltek. Nemrégiben Clara még kitért az ének elől. Hangja most észrevehető szilárdsággal csengett. Sir Willoughby meg is mondta: „Ujra visszakaptad a hangod gazdagságát, Clara!” A leány mosolygott s boldognak látszott, hogy tetszett Willoughbynek. Willoughby egy francia balladát említett meg. Clara a hangjegyállványhoz lépett s kérés nélkül elénekelte. Willoughby meg lehetett elégedve, mert végül még meg is kérdezte a leány: „Így szereted?” A férfi félbeszakította Miss Dale-lel folytatott suttogását: „Csodálatos!” Valaki egy népszerű toszkán canzonét hozott szóba. Clara várt, vajjon Willoughby is akarja-e s bölintését fölhatalmazásként tekintette.

„Áruló!” - kiálthatta volna Willoughby.

Ebből a jellegzetesen hizelgő engedelmességből a csalni készülő asszonyt olvasta ki. Annakidején sok hasznát vette ennek a tudományának.

- Vajjon ösztönszerű, vagy gyakorlati tudás-e az, amellyel a Csatornán tuli szomszédok úgy fölülmulnak bennünket az Önök nemének ismeretében? - fordult oda Willoughby Miss Dale-hez, s folytatta a beszélgetést, miközben Clara a „Santissima Virgine Mariá”-ba kezdett. Temperamentumát még mindig okossága része gyanánt kezelte, de Clarán semmi hatás nem mutatkozott, ami újabb szomorúan zöld lángu elmélkedésekre adott alkalmat. A szerelmes, aki nem tud sebet ejteni, csakugyan elveszítette a horgonyt, keservesen hányódik ide-oda: csak a levegőt sebzi meg, ami annyit tesz, mint önmagán ejteni sebet. A nő vigan hivalkodó védőpáncélja szemébe neveti, hogy ő maradt alul.

A rövid társalgási idő alatt, mely a hölgyek nyugvóratérését megelőzte, Miss Eleanor futó célzást ejtett a házasságról. Miss Isabel válaszolt valamit, aztán kérdőleg fordult Clarához. De Craye ügyesen lépett közbe. Clara egy szót sem szólt. Keble hullámot vetett és elcsitult. Aztán De Craye-re pillantott, révetegen, mint aki most ébredt föl, de mégis észrevehető pillantással. Elámult az ezredes talpraesetségén s hálát érzett a segítségért. Pillantása azonban hideg volt, tág és határozatlan, minden hála és személynek-szóló csillogás nélkül. Mindazáltal hosszabbra nyúlt, semhogy Willoughby tűrhette. Fölkiáltott: „Porcellán!” - s fölállt keresztbevetett lábu ültéből, ami jeladás volt Lady Eleanor és Isabel számára, hogy visszavonulhatnak. Vernon meghajolt a fölemelkedő Clara előtt. Eddig egyetlenegyszer sem került a leány szeme elé s most szerette volna észrevétni magát a jóéjszakát kívánásnál. Clara köszöntötte, de feje Miss Isabel felé fordult, aki még egyszer elsopánkodott De Craye előtt a nászajándék-porcellánváza pusztulásáról, mivel azt hitte, hogy Willoughbynak ez jutott eszébe, mikor a jelet megadta. Vernon szobájába oldalgott, sötéten, mint akit szemem öklöztek: *bile tumet jecur*: a leány hanyag legyintése ott találta el őt, ahol az ütés éjszakába vonja a szemeket és az agyvelőt egyaránt.

Clara látta, hogy Vernonnal baj történt, s meg is bánta a dolgot, mikor már elváltak. Hiszen Vernon volt az igazi barátja! De nagyon is szigorú föladatot rótt ki rá ez a jóbarát. Egyébként ő igyekezett mindenben Vernon kívánságaihoz igazodni, kivéve azt az egyet, hogy itt akarjon maradni s kibőjtölni Willoughbyt, akinek jártas fölénye máris fölemésztette az ő kis türelem-készletét. Hiába igyekezett atyja előtt mindenféle emlékeztetésekkel és könyörgésekkel érni el eredményt, az öreg szemeit bekötötte a vendéglátó gazda: Clara került a töprengést, hogyan is eshetett ez? - borral talán? - ez a gondolat visszataszító volt.

Mégis, egész eddig a gondolatig is el kellett merészkednie, hogy erőt gyűjtsön szabadulási tervéhez. Ha Lucy Darleton otthon volna s ha Lucytól meghívást lehetne kapnia, - ha elszökne Lucyhoz! Oh, akkor atyjának bezzeg oka lenne a nyugtalanságra! Vagy ezzel sem törődne, csak azzal az átkozott borral?...

Mi lehet hát abban a régi borban, ami így számüz minden megfontolást és atyai érzést? Hiszen az öreg úr édes, jó atyja neki, ő az ő szeretett gyermeke, - és mégis, valami elválasztja őket egymástól, valami bezárja az atyai füleket az ő szava elől, - lehetséges volna, hogy a bor érthetetlen csábítása teszi ezt? Clara gyermeki tisztelete hevesen kiáltott nemet. Elképedve hajolt meg az öreg úr még egyideig maradást parancsoló érvei előtt s aztán tiszta aggyal és lázadva emelkedett föl megint, mert eszébe jutott, mennyi erős ellenérvet tudott ő mindezek ellen szögezni.

A férfiak különös természete: az, hogy fiatalon és öregen egyaránt, csekélységtől is (- a „nagy” bort „csekélység”-nek minősítette! -) ide-oda hagyják forgattatni magukat s egészen megváltoznak, ámulattal töltötte el Clarát. És még ők korholják a női ingatagságot! Clara úgy érezte, hogy a nőket csak a legparancsolóbb okok ingatják meg, sohasem holmi semmidolgok. Vajjon a nők megbánthatnák-e azt, akit szeretnek, akár egész óceánjáért is annak a... ah! pah!

S a nőknek tiszteletben kell tartaniuk a férfiakat. Természetesen, elsősorban az atyjukat. „Drága, drága apám!” - sóhajtotta Clara, szobája magányában, eltűnődve az öreg ur jóságán s

igyekezett összebékíteni az atyja által rákényszerített helyzet kétségbeesését a leányi tisztelet érzéseivel. A csapás, mely Dr. Middletont sújtani fogja, előre komoran nehezült rá Clarára. „Nincs egyetlen mentségem sem!” - mondta, holott egész csomót tudott s különösen egyet, amely döntő lehetett. De az a gondolat, hogy atyja ő miatt fog szenvedni, mélyebbre vetette, semhogy ereje lett volna az önigazoláshoz. Eltűnődött, mi lenne, ha mégis megkimélné az öreget. Nagyon is képzeletizü elgondolás volt.

Szobája, szentélye, a tiszta, fehér kis zug, mely oly otthonosan ölelte körül leányságát, békét suttogott felé, de ebbe a suttogásba más hang is vegyült, mely harsogássá dagadva nyomta el a másikat, úgy rohanva át Clarán, mint egy hangszer vadul megtépett hurjain. Ha itt marad ebben a házban, szobája nem lehet többé szentély! Fájdalmas rabszolgaság! A halál ocsmány-sága sem lehet rosszabb. A halál férgeit nem üzhetjük el magunktól, de mikor ezek a férgek rágódnak rajtunk, akkor már tompák vagyunk minden gyalázat iránt, boldog érzéketlenek.

Fiatalsága álomra nyomta szempilláit, bár még szenderében is meg-megremegett s remegve riadt föl akkor is, mikor ablaka alatt nevét hallotta fölzendülni. „Még tudok szeretni, hiszen ezt a fiut szeretem,” - mondta, miközben kéjesen élvezte a Crossjay kamaszi hangját s újra irigykedett, hogy a fiu szabadjára fűrödhetik a tavak vizében, melyek bizonyára diadalmasan mosnak le az emberről minden bánatot és rabságot. Elhatározta, hogy Crossjayvel fogja tölteni itt legutolsó perceit. A gyermek örülni fog, hogy szolgálatot tehet neki s szívesen el fogja kísérni holnap reggel az állomásig. Ott egy egész napi csatangolási szabadságot ad Crossjaynek s egy kis védőlevelet is ír a számára, amit este majd átadhat Vernonnak.

Crossjay lelkendezve futott hozzá, miután megreggelizett Mrs. Montague-nak, a házvezető-nőnek a társaságában. Jelentette, hogy ő költögette az ablak alatt.

- Holnap nem igen lesz rá alkalmad, mert sokkal korábban fogok fölkelni nálad, - felelte, s miközben Crossjay fogadkozott, hogy azért is ő lesz a frissebb, Clara ismét atyjára gondolt, kötelességének érezve egy utolsó kimagyarázkodási kísérletet.

Willoughbynek valami magánügyében szüksége volt Vernonnra. Dr. Middleton, mint rendesen, a könyvtárba vette be magát, miután Willoughby nagylelkü ajánlatára, hogy a doktor ur bármily könyvet kívánna, azonnal meghozatja Londonból, ezt felelte: „Utóbb még a tönk szélére juttatom Önt!”

Az öreg ur tiszta nyugalma, mely hasonlított a reggeli sugarakban fürdő ormokéhoz, azt a vágyat keltette Clarában, hogy előbb Willoughbyval rögtönözzön döntő jelenetet, amivel nagyon megkönnyebbíthetné az atyja dolgát. Willoughbyt azonban már nem tudta föltartóztatni, még kevésbé rábírni magát arra, hogy szemével adjon jelet vőlegényének. Willoughby a hallban állt, karonfogva Vernonnal. Clara elhaladt előtte, Willoughby nem szólította meg s a leány belépett a könyvtárba.

- No mi az, kicsikém? - kérdezte Dr. Middleton, látva, hogy leánya becsukja maga mögött az ajtót.

- Semmi, papa, - hangzott a csendes válasz.

- Csak nem zártad be az ajtót, gyermekem? Mintha megfordítottad volna a kulcsot: próbáld csak lenyomni a kilincset!

- Mondom, papa, az ajtó nincs bezárva!

- Mr. Whitford azonnal visszajön. Kemény munkában vagyunk. Az asszonyféléknek sohse volt, s általános vélemény, hogy sohase is lesz fogalmuk az idő értékéről.

- Hiú és sekélyes lények vagyunk, ugy-e, drága apuskám?

- Nem, nem, te a világerért sem, Clara! De szeretném, ha megtanulnád, milyen fontos az, hogy mikor az ember fontos munkát folytat... nyugalmas kezdettel induljon a nap. Nincs tudós, akitől ne ezt hallanád. Szükségünk van egy biztos, csöndes zugra. S annyiszor háborgatnak! - Tehát ma újra ki akarsz lovagolni? Az nagyon egészséges. Holnap Mrs. Mountstuart Jenkinsonnál ebédelünk. Igazán derék, tiszteletreméltó asszonyság, bár nemigen értem, miért kell nekünk hozzá elmennünk. - Ne tégy szemrehányást, amiért tegnap este olyan sokáig borozgattam, Clarám! Sohasem teszek ilyesmit, csak ha véleményt kell mondanom valamely borfajtáról.

- Azért jöttem, papa, hogy megkérjelek, vigyél el innen engem!

A vihar közepette, melyet a zürzavarnak ez az újabb kilátása zuditott Dr. Middletonra, az öreg ur helyére emelt egy könyvet, melyet akkor sodort le könyöke heves mozdulatával, mikor idegesen kapott homlokához, félresimitani fürtjeit és fölkiáltani: „De hát hová? Hová a csudába? Ez a mindenféle Baedeker-olvasás, meg a sok henye utirajz és festői tudósítás az újságokban, fölforgatja az emberek eszét! Tudod, hogy mennyire nem állom a hotel-életet! Nem habozom kijelenteni, hogy szivből utálom is. Megszenvedtem én a szállodai életet eléggé, boldogult édesanyád életében, *καί τρισυχαροδαίμων*, tizezerszeresen! Nem akarod megérteni, hogy az öregedő ember bajai csak megsokszorozódnak az évekkel? Vagy téled hiába kér részvétet az öregség, Clara?”

- Darleton tábornok szívesen vendégül lát bennünket, papa.

- Nála rettenetes a konyha! És ez még hagyján; de hát a bora! Méreg! És ez se minden, - azahogy, de hogy is nem minden, - azonban politikai nézeteink se békithetők össze! Persze nem kell föltétlenül politizálnunk, de anélkül is, általában, sohasem vagyunk egyvéleményen! Mi az ördögről beszéljek vele? A katonák közt, elismerem, sok kitűnő epikureus akad, akár katonavoltuk következtében, akár annak ellenére; vannak köztük jámbor lelkek, tanult férfiak is, gentlemanek, - a haza méltán tiszteli őket; mégis, hiába, én nem mehetek bele ebbe a Darleton-kombinációba!

- Sírsh?

- Nem, papa!

- Remélem is, hogy nem. Itt mindenünk megvan, amit ember megkívánhat. Vendéglátó gazdánk föltétlenül elsőrangú! Persze, ti nem kerülhetitek el a pillanatnyi összezördüléseket, viharokat egy pohár vízben, amiket vad zivatarokká fujtok föl, Ámor könyvének ősi receptjei szerint. De annál jobb! Ismétlem, annál jobb, legalább tullestek az ilyesmin, még az együttélés zsenge korában, mint valami gyerekbetegségen. - Tessék! - Dr. Middleton megkönnyebbülten ujjongott föl, feleletül az ajtón hallható koppanásra.

Félt, hogy az ajtó mégis csak kulcsra van bezárva s leánya esetleg úgy is akarja hagyni.

- Clara! - kiáltotta.

Miss Middleton kedvetlenül nyomta le a kilincset s ekkor Lady Eleanor és Isabel léptek be, a szavak oly zavart fűzésével mentegetőzve, amilyennél különbet, Dr. Middleton véleménye szerint, a női nemtől nem is lehet elvárni. Clarával szerettek volna beszélni, azonban a világerért sem akarták elhívni a könyvtárból. A nagytiszteletű doktor hiába erősködött, hogy leánya rendelkezésükre áll, ők amellet maradtak, hogy csak pár szó mondanivalójuk van s egy pillanatra sem akarnak ezen a pár szón túl alkalmatlankodni.

Mint mikor iskolásgyerekek mennek deputációba a tanító ur elé, sehogysem tudták kinyögni azt a pár szót; - kinos és gyászos csönd; - Dr. Middleton azonban fölfrissült, örömmel várva, hogy a ladyk a küldöttségjárás után mégis csak magukkal viszik valahogy Clarát.

- Talán egy kicsit szertartásosnak is látszik a látogatásunk, - kezdte Miss Isabel s rögtön nővére felé fordult.

- Nem akarnánk oktanul nagy jelentőséget tulajdonítani küldetésünknek, ha ugyan egyáltalán annak nevezhető, - folytatta Miss Eleanor.

- Bizonyára Willoughby megbízásából jönnek? - szólt Clara.

- Kedves gyermekem, legyen meggyőződve, hogy mi a legjobbat akarjuk s leghőbb vágyunk, hogy az Ön boldogságán munkálhassunk. Ezért bizta ránk ezt az üzenetet Willoughby.

Erre a két nővér fölváltva kezdett beszélni Clarához, aki hol az egyikre, hol a másikra nézett, igyekezve valahogyan egybefércelni a jelentéktelen ürességű szófoszlányokat, hátha előtűnének belőlük a késlekedő értelem.

- És mikor az Ön boldogságáról beszélünk, kedves Clara, akkor a Willoughbyéra is gondolunk, amely az Önétől függ.

- És mi a világért se vennők a lelkünkre, hogy a mi boldogulásunk álljon az Ön útjában...

- Nem. Mi szeretjük ezt az ősi helyet, s ha talán tulságosan is bálványozó módon szeretjük, ez már elég alapot ad a büntetésre, hogy elmenjünk innen.

- Igen, el, minden neheztelés nélkül, minden harag nélkül.

- Hiszen természetes, ha egy fiatal urnő föltétlenül egyedüli királynő akar lenni a maga házatáján.

- Ez a fiatalság és öregség örök ellentéte!

- De én, - szólt közbe Clara, - én sohasem mondtam ilyet, eszem ágában sem volt...

- Önnek, drága gyermekem, olyan vőlegénye van, aki az Ön boldogságán fáradozva egyformán kitalálja, hogy mi az Ön óhajta és hogy mi a legmegfelelőbb megoldás az Ön számára.

- S a mi számunkra, Clara, ez a megoldás föltétlen parancs.

- Ezenkívül pedig, kedvesem, egy tengerparti villa mindig is egyike volt hő vágyainknak.

- Mi jól tudjuk, hogy mi csak két vénleány vagyunk s nem illenénk oda egy nagy háztartás fiatal urnője mellé.

- A mi avult fogalmainkkal, ha vita támadna egyik-másik háztartási kérdésben, még ha a lehető legnagyobb jóakarattal törekednénk is az egyetértésre...

- Így hát, drága Clara, tekintse elintézettnek ezt a dolgot!

- Néha-néha persze örömmel lennénk az Ön vendégei.

- Vendégei, kedvesem, és nem akadékoskodó birái.

- Hát ilyen önzőnek gondolnak Önök engem? De, drága hölgyeim! Ily kegyetlen egoizmusnak a feltételezése igen sértő rám nézve. Dehogya is akarom, hogy Önök elhagyják a kastélyt! Én szeretem az Önök társaságát, tisztelem, becsülöm mindkettőjüket. Egyetlen panaszom, ha ilyesmiről szó lehet, legföljebb az, hogy Önök nagyon is háttérbe vonulnak, igénytelenek. Holott én azt szerettem volna, hogy Önök legyenek itt az én mintaképeim. Semmiképen sem engedhetem meg, hogy eltávozzanak. - Mit gondol rólam az a Willoughby! - Ma reggel beszélt Önökkel erről az ügyről?

Nehéz lett volna megkülönböztetni, hogy a családi bálvány eme két imádója közül, amint egymást visszhangozták, melyik volt az ostobábbik.

- Willoughby, - kezdte Miss Eleanor, aki úgy látszik, kettőjük közül inkább volt hivatott gyakorolni az előbbszólás jogát, - a mi Willoughbynk igen figyelmes, - mindig nagylelkű, - és nem kevésbé előrelátó. Ahogyan ő intézi el a dolgokat, az mindnyájunknak javára válik.

- Nekünk egy szó is elég, - szólalt meg Miss Isabel, rákerülvén a sor, előrukkoltatni szörnyű ostobaságát.

- De ha mondom, kedves hölgyeim, Önök nem fognak elmenni. Ha én volnék itt az urnó, ellenezném ezt.

- Willoughby azzal vádolja magát, hogy eddig nem eléggé domborította ki az Ön urnó voltát.

- Csakugyan, mi is vádoljuk magunkat, hogy már eddig is el nem mentünk.

- Ma reggel hozta *először* szóba a dolgot? - kérdezte Clara, de erre sehogysem tudott választ kapni. Ujra kezdték duettjüket s Clara megadással tűrte, hogy tovább tömjék füleit oktalan-ságaikkal.

- Tehát megegyeztünk? - kérdezte Miss Eleanor.

- Én látom, hogy Önök jót akarnak, hölgyeim.

- És én újra „Eleanor néni” lehetek?

- És én „Isabel néni”?

Clara kezeit tudta volna tördelni, amiért érzékenységét nem bírta rávenni: elmondani nekik, miért nem nevezheti őket néneiknek, úgy, ahogy Willoughby udvarlásának korábbi idejében tette. Meleg csókkal vált meg tőlük, szégyellve a csókot, bár melegsége igazi volt.

Áradozó bocsánatkérések közt vonultak vissza: nem akarták zavarni Dr. Middletont. A doktor ur az ajtónál állt, meghajlással bucsuzva s egyben nyitva hagyva az ajtót, hogy Clara is csatlakozhassék a menethez. A leányt azonban a terem egyik távolabbi sarkában fedezte föl.

Törte a fejét, nem volna-e jó egyszerűen itthagyni Clarát, mikor a hallban Vernon tűnt föl, aki a laboratórium-ajtó irányából jött s mintegy baráti tükörképe volt az ő dult nyugalmának.

Ez nem lett volna baj, mindaddig, míg Vernon jelenléte megakadályozza Clara rohamát; - mikor azonban látta, hogy az így hoppon maradt leány indulni készül a könyvtárból, Dr. Middleton egyszerre csak megborzadt: újra egy rosszkedvű arccal kell szembenéznie.

- No; csak nem volt valami bosszúsága? Ez a lehető legkellemetlenebb volna munkánk folytatására. Hol járt? Azt hiszem, Önnek épen az a gyöngé oldala, hogy nem tud háromszoros vértet ölteni a bosszúság és háborgatás ellen. Már pedig addig nem is végezhet jó munkát, míg ezt meg nem tanulja. Ugy látom, a laboratóriumból jön.

- Igen, sir. - Valami könyvet keressek ki Önnek? - kérdezte Vernon Clarát.

Clara megköszönte s jelezte, hogy rögtön távozik.

- Most épen az olasz irodalom állványainál állsz, gyermekem, - szólt Dr. Middleton. - Nos, hogy is? - igen, a laboratórium! Mr. Whitford, - a laboratórium, amelyben egy év alatt se végeznek annyi munkát, amennyivel a kastélytól a vasuti állomásig egy elektromosáramot lehetne elvezetni, pedig alig több négy mérföld távolságnál, gondolom. Igen, sir, a dilettantizmus, bármennyi időt és gépezetet fecsérél is el, mégis csak afféle disz, mintha rókafarkakat vagy szarvasagancsokat gyűjtene az illető jó módu gentleman, akinek barátai egyébként meg is elégszenek ezekkel az utóbbi tropheákkal a maguk uri mivoltának fölkoszoruzására. Willoughby, ezt el kell ismernem, legutóbb igen tapintatos volt leányommal szemben. Amennyire én ki tudom hámozni, - tudniillik hölgyek beszélgetését hallgattam végig, - leendő vőm époly nagylelkű, amily elővigyázatos ember. Vannak bizonyosfajta harcok, melyekben

vesztes félnek maradni diadal, - és az asszonyok ezt nem akarják megtanulni. Nem hiszem, hogy dicsőséget tudnának látni a csatavesztésben.

- Hallottam a dologról, együtt voltam Willoughbyval, - sietett közbevetni Vernon, hogy megvédje Clarát atyja célzásainak támadásától. Szerette volna értésére adni a leánynak, hogy Willoughbyval történt beszélgetése semmi jót sem eredményezett s így leghelyesebb lenne, ha most, mikor ő is támogathatja jelenlétével, kiöntené egész szívét atyja előtt. De hogyan adja ezt Clara tudtára? A leány nem akart a szeme közé nézni, s Vernon nagyon gyöngye intrikus volt ahhoz, hogy homályos szavakat tartson készletben, melyek a kellő pillanatban áttetsző fényvel világosodhatnak meg valaki előtt.

- Igen sajnálnám, ha Willoughbyval lett volna kellemetlensége, mert én őt igen-igen kegyeimbe fogadtam, - mondta Dr. Middleton.

Clara leejtett egy könyvet. Atyja hevesebben rezzent föl székéről, mint azt az egyszerű ideges megrázkódás indokolta volna. Vernon megpróbálta: elfogni a leány egy tekintetét s Clara látta is ezt az erőlködést; ingerült és büntudatos érzései azonban arra sarkalták, hogy most már csak a saját fölfogása után igazodjék s így szempillái defenzívában maradtak.

- Nem mondhatnám, hogy kellemetlenségem lett volna vele. Én azért vagyok itt, hogy tanácsot adjak neki, de ha nem fogadja meg, akkor sincs jogom bosszankodni. Ugy látszik Willoughbyt bosszantja, hogy De Craye ezredes holnap vagy holnapután már menni akar.

- Willoughby szereti, ha a barátai körülötte vannak. Szavamra, egész napi járőföldön sem találna az ember hasonló baráti indulatu szívet. De Önnek valami motoszka a fejében, Mr. Whitford.

- Dehogyan is, doktor ur!

- Itt! - és Dr. Middleton végighuzta egyik ujját a szemöldökei mentén.

Vernon is simított egyet a homlokán s magyarázatot agyalt ki, menteni rosszkedvét. Nem is sejtve, hogy Clara körül forgó gondolatai ügyetlen, kettős értelmű szavakat faragtatnak vele, belső, gyötrő ingerültségén akart könnyíteni, mikor ezt mondta: „Különben is, csakugyan törtem a fejemet. Az Ön segítségét kell kérnem, sir. Találtam egy sort s nem tudok helyes értelmezéshez jutni. Talán így lenne jó, mit gondol?...”

„Asinátíók nyelvén asinál”:

ami azt jelentené, hogy az illető mindenkit fölülmul az ugynevezett számár-beszédben.”

Illő szünet után, mely alatt a Kritika Szelleme a nagytiszteletű doktor homlokráncái közt csücsült, Dr. Middleton tudósi jókedvvel válaszolta: - Nem, uram, ez nem jó értelmezés és az Ön ingadozása a sorra vonatkozólag csak akkor lenne fönn tartható, ha a vers centipedal volna. Ajánlom, törölje ezt a variánst, mielőtt még vesszőt kapna! Én így fordítanám:

„Assignátíók rendjén assignál”:

ami azt jelenti, hogy nagyban hangoztatja kölcsönei ígéret szerint való pontos megfizetését. Ez a jó értelmezés. De azért ne hivatkozzék rám, mint a változat forrására!

- Elfogadnám ezt a variánst, ha beleillenék a szövegbe, - mondta Vernon.

- Vagy így... Dr. Middleton új megoldásba kezdett, de Clara már menekült, elképedve ezeken a férfiakon, amelyeket még sohasem látott. Hogyan! ég a világ és ők oktondiságokon köszörülnek az elméjüket! És ezek ketten tanult és tudós férfiak! És mindakettő tudta, hogy egy tragikus lázban hánykódó lélek figyel rájuk!

Egy perccel azután, hogy az ajtót rájuk csukta, már mindaketten mélyen munkába voltak merülve. Dr. Middleton megfeledkezett újabb variánsáról.

- Remélem semmi komoly baj? - kérdezte némi szemrehányással, amiért Vernon szemöldökén még mindig nem látta a nemes, tudósi derűt.

- Nem hinném, hogy komoly volna, sir: afféle természetes józanésszel elintézendő ügy...

- És Ön szerint az ilyesmi nem komoly?

- Én Hermann dicséretét tartom komolynak a versus dochmiachusról: komoly dicséret és nem túlzó, - felelte Vernon.

Dr. Middleton helyeselt s újra rálépett a görög metrumok zengő talajára, eltolva könyöke ügyéből az egész poros, száraz, mindennapi világot.

XXV. FEJEZET.

Menekülés, viharos időben.

Annak a napnak a reggele, melyen Lucy Darletontól levélválasznak kellett érkeznie barátnőjéhez, Clarához, már napkelte előtt fénylő színeket festett az égre, ami rossz jel a földesgazda szemében. Clara nem nézte viharlátó szemmel a gazdag keleti biborözönt, de nyugodt hely sem volt lelkében a látvány szépségének csöndes élvezésére. Ő a szabadulás kapuját látta az égen: szive fölzuduló dobogása új vigaszt talált a ragyogó dolgokban, melyekről egyszer azt álmodta, hogy körül fogják ölelni egész életét: izgatottan gyorsuló pulzusa azonban csakhamar terve hogyanjának és mikéntjének szűkebb körébe nyargaltatta gondolatait. Minden mozduló elképzelése delejes fémrészezske gyanánt igazodott az egyetlen nagy cél irányába. Minden csak arra volt jó, annak adott tápot: füllentések, kifogások, fehér hazugságok tiszta hadoszlopai vig menetelésben, párhuzamosan a kis porcellán huncutságokkal. Tegnap már sokat szabadjára engedett közülük, mikor programot beszélt meg a mai napra. Kénytelen volt programot megbeszélni s könnyedén és bátran tette, félrevezető szavaiért a rendkívüli, kényszerű helyzetre háritva a felelősséget. „A reggel korábbi felét magam számára kell lekötönm; a nap további részén aztán szabad leszek”. Ezt mondta Willoughbynek, Miss Dalenek, valamint De Craye ezredesnek, s csak a harmadik ismétlésnél vette észre, mily pompásan kétértelmű a programja. Ezért aztán emlékében az ezredessel kapcsolódott össze ez a mondas.

Leghangosabb kifakadásunk a törvényeinket megszegő eltévelyedettekkel szemben ez a kérdés szokott lenni: hogyan tudhat egy csak valamennyire is lelkiismeretes lény a maga főbüne mellett, melyet elvégre meg tudnánk bocsátani, egész sereg, lelkiismeretbe vágó apró mellékbünöcskét is elkövetni, aminők például az érthetetlen és utálatos hazudozások, vagy e hazugságok föltalálásának hüvös nyugalma? Tudhatnánk azonban, hogy fegyelmezetlen világban élünk s cselekvéseink idején terveink rabjai vagyunk, szenvedélyeink és helyzetünk szolgálai. Mindig a szóbanforgó terv ácsolja a hajót, szenvedélyeink a legénységünk s a helyzet kényszerüése védelmünk diktálója. Ha aztán a lelkiismeret utasként jön a fedélzetre, a hajó bármely látszólagos kis nekiiramodása már beléfojtja a lélekzetet, mint abba az uriemberbe, aki akarata ellenére lett egy kalózkapitány vendégévé, mikor az épen hanyatthomlok menekült sziklák és zátonyok mögé, elrejtteni fekete lobogóját a cirkáló páncélos elől. Ezért őrizkedjünk a kényszerű helyzetektől!

Persze, könnyű a bölcs tanács. De mikor néha oly ellenállhatatlanul bogozza be a lelkeket a baj, mint lizstharmit hálója a rózsabokrot. És olyankor nincs más választásunk, mint bátran kivágnunk magunkat, vagy kétségbeesve tünnünk. A legtöbb embernek nincs gyakorlata a bátorságban, a fiatal nők pedig egyenesen a gyávaság iskolájában nőttek föl. Rájuk nézve nyílt beszéddel szállni szembe a balsorssal annyi, mint arcátlannak minősülni s eljátszani a tisztaság viaszos politurfényét, vagyis forgalmi értékük legjavát. Őket arra nevelik, hogy a férfiak izlésének kedveskedjenek, mely célból aztán igen hamar megtanulják az önmaguk nélkül való életet: úgy nézni önmagukra, ahogy a férfi néz, csaknem époly kevéssé zavartatva magukat rejtettebb lényük által, mint udvarlóik. Bátorság hijján a lelkiismeret szomorú vendég s ha a kalózkapitánynak jól megy dolga, a lelkiismeretet egy szép napon vízbe pottyantják, nem lehetvén semmi hasznát sem venni.

Clarát ezen a reggelen egyáltalán nem nyugtalanították füllentései és kifogásai. Ő a kétségbeesést választotta s amellet igazán bátornak is vélte magát, mivel elég bátor volt elmenekülni iszonyodása tárgya elől. Könnyünek érezte a szívét, vagy, helyesebben mondva, leitatta a

szívét. Fürge természete oly élénken és gyorsan képzelte el vele a szabadulást, amely gyorsan és ólmos levertséggel roskadt le a rabság alatt. Vernon keresztelte a gondolatait: az egyetlen barát! Igen, ő jó utmutató lehetett volna, de most bizonytalansággal helytelenítette a szökést, már pedig, ha arról van szó, hogy akadály állhatja el a szent szabadulás útját, Vernont is félre kell taszítani.

Vajjon mit fog gondolni Vernon? Lehet, hogy sohasem találkoznak többé s így nem fogja megtudni ezt. Vagy egy szép napon talán majd mégis találkoznak, az Alpesebben, két meglepett koru ismerős: Vernon híres ember lesz, ő pedig csak azon fog busulni, hogy elmaradt a Vernon magas standardja mögött. „Mert, Mr. Whitford”, - mondja majd neki nagyon komolyan, - „akár hiszi, akár nem, én akkoriban nagyon szerettem volna kiérdemelni az Ön helyeslését.” Amint így maga elé idézte Vernon képét, a vízióknak komoran borongó szemöldökei voltak, mint azon a tegnap, a könyvtárban látott homlokokon.

Megróta magát, amiért erre a férfira gondol, most, mikor lelke minden erejével azon kellene csüggnie, amit Vernon nem helyeselne.

Üdítőbb kellemességű volt Crossjayre gondolnia, mindjárt mily szégyenkezve fogja bevallani, hogy az ágyban lustálkodott, mikor Clara már a harmatot taposta. Fölnevetett ezen s ebben a pillanatban Crossjay már eléje is bukkant az egyik fa mögül, mire a leány a szívéhez kapott, lábaival a földbe gyökerezve. Aki összeesküvést sző, nem könnyen viseli el a meglepetéseket. Crossjay félt, hogy fájdalmat okozott Clarának s férfiasan igyekezett vigasztalogni: már „órák óta” fönn van, mondta s várta, hogy megpillantsa a fasorban; világért sem akart ráijeszteni: csak iskolapajtásait szokta így megrézfálni. Ha mégis megbántotta volna Clarát, ám tegyen vele amit akar s látni fogja, hogy bármily büntetést kiáll. Lelkendezve kérte, hogy testileg fenyítse meg.

- Hagyjuk ezt a kormányosra, ha majd a tengerészetenél leszel, - mondta Clara.

- A kormányos nem üthet meg egy tisztet! Látod, most kiderül, mennyit értesz a tengerészethez, - felelte Crossjay.

- Dehát nem juthattál ki előbb, mint én, adta fickója, hiszen még minden zár és rezesz érintetlen volt, mikor az ajtóhoz értem!

- Igenám, mert nem a hátulsó ajtón jöttél ki, a Sir Willoughby külön bejáratán, hanem a hallajtón. Különben is, tudom, Miss Middleton, miért nem hiszed, hogy én előbb voltam kinn: nem akarod megfizetni, amit elvesztettél!

- Mit vesztettem el, Crossjay?

- Hát a fogadást!

- Miféle fogadást!

- Tudod!

- No, mondd csak!

- A csókot!

- Ilyesmiről nem beszéltünk. De azért, fiacskám, én épen úgy szeretlek, ha nem is csókollak meg. Csacsiság az egész: a te eszednek a tanuláson kell járnia és hogy mindig igazat beszélj. Sohase hazudozz: tőrj el inkább bármit, csak becsületes maradj! - Clara erősen hangsúlyozta még a mások megcsalásának csunyaságát és oktalanságát, aztán hozzátette: - Megértetted?

- Igen, de a multkor mégis megcsókolnál, mikor kint maradtam az esőben!

- Mert akkor megigérttem!

- De tegnap egy csókban fogadtunk, Miss Middleton!

- Biztos vagyok benne, Crossjay, - nem, nem akarom azt mondani, hogy biztos vagyok, de hát vajjon *te* biztos vagy-e afelől, hogy te voltál kint előbb ma reggel? Igen, mered-e biztosan állítani, hogy mikor kijöttél a kastélyból, engem még nem láttál a fasorban? Ugye nem mered? Ahá!

- Miss Middleton, komolyan, én azt hiszem, hogy előbb föl voltam öltözködve!

- Csak mindig az igazat, kedvesem s akkor érezni fogod, hogy Clara Middleton mindig szeret majd.

- De, Miss Middleton, ha férjhez mégy, akkor nem leszel tovább Clara Middleton!

- De bizony az leszek, Crossjaykám!

- Nem, nem leszel; pedig úgy szeretem a nevedet!

Clara eltűnődött egy kicsit, aztán így szólt: - „Jó hogy figyelmeztetted Crossjay; hát nem is megyek férjhez. Várni fogok”, - Clara már-már azt mondta: - „rád”, - de aztán habozva hagyta abba a mondatot. „Az a falu, ahol tegnapelőtt levelet adtam fel, messzi van neked egy kis gyaloglásra?”

Crossjay megvetőleg mordult fel. „A Clara név mellett Lucy a kedvencem”, - mondta.

- Azt hittem, hogy Clara inkább Nelson mellett szerepel, - felelte a leány, - persze, jóval Nelson után, hacsak szárazföldi patkány nem akarsz lenni!

- Nem leszek szárazföldi patkány, Miss Middleton, olyan biztos lehetsz benne, hogy akár meg is esküdhatsz rá!

- Mert néha-néha úgy beszélsz, mint egy kis szárazföldi patkányjelölt, Crossjay.

- Akkor inkább egy szót se szólok többet.

Teljes egy percig szigorúan is ragaszkodott ehhez az elhatározásához.

Clara úgy érezte, hogy a kockázatos, de parancsoló szükségű döntések eme reggelén mégis csak tett valami jót is.

Gyorsan lépkedtek, hogy a postahivatal faluját hamar elérjék s reggelire már vissza is juthassanak. Az időből bőven futotta, mert még postanyitás előtt érkeztek, úgy hogy Crossjay táncolni kezdett az éhségtől s Clara elküldte: verjen föl egy péküzletet. A leány nagyon egyedül érezte magát a fiu nélkül, szorongó félelemmel a lezsaluzott, mozdulatlan falusi utcán. Örült, mikor Crossjay visszatért. Végre aztán, miután a levélkihordó szabályszerűen igazolta címzett azonosságát, megkapta a levelét s Crossjayval együtt fürge iramba fogtak, idejében jutni vissza a kastélyba. Csaknem elnyelte pillantásával a Lucy-irta kezdő sorokat:

„Sürgönyözz és várlak. Mindenről gondoskodom arra a két éjszakára, ha már tovább nem maradhatsz.”

Ez volt a fődolog a levélben. Egy másik, kevésbé falánk pillantás, édességet árasztott Clara útjára: - Lucy ezt írta:

„Hogy úgy szeretlek-e még, mint azelőtt? Az én legjobb barátnőm nagyon boldogtalan lehet, hogy ilyen kérdésre vár tőlem feleletet.”

Clara kisvártatva megtörte a csendet:

- Nézd csak, kedves Crossjaym, ha kedved tartja, reggeli után megint lesz egy közös sétánk. De jól jegyezd meg, senkinek sem szabad majd megmondanod, hogy hova mentél velem. Kapsz tőlem husz shillinget, hogy megvehesd azokat a hiányzó madártojásokat és pillangókat

a gyűjteményed számára. És vésd a fejedbe azt is, és ígérd meg, hogy ez lesz az utolsó lecke-kerülő napod! Mr. Whitfordnak mondd meg, hogy jól tudod, milyen hálátlan voltál hozzá és ne veszítse el a reményét benned. Ismered a földeken át az állomáshoz vezető utat?

- Egy egész mérföldet megtakarítunk! A Comblin-malomnál az országútra jut ki az ember, aztán öt percre újra oldalsővényre vág, - a többi megint országot.

- Akkor, Crossjay, mindjárt reggeli után szaladj, kerüld meg a fácánost, ott találkozunk. Ha valaki előbb jönne oda, mint ahogy én érkezem, mondd neki, hogy a Himalája-fácán tollazatában gyönyörködöl, - tudod: az az a szép indiai madár! - ha pedig együtt látnának meg bennünket, akkor versenyfutást fogunk csinálni s természetesen utól is érhetsz, de csak akkor, ha már elvesztünk az emberek szeme elől. Este majd azt fogod mondani Mr. Vernonnak, - Mr. Whitfordnak, hogy a pénzt tőlem kaptad, mert meg akartam pótolni a zsebpénzedet. Én is szerettem, ha volt egy-egy kis zsebpénzem, Crossjay. És mondd meg neki azt is, hogy én engedélyeztem az egy napi vakációt és majd irok is neki, hogy ne haragudjék és remélem, nem lesz tulságosan szigorú és hajlandó lesz megbocsátani. Mert ő nagyon szigorú is tud ám lenni.

- Legközelebb majd csak nézz erősen a szeme közé, Miss Middleton. Én mindig rettentő szigorú embernek képzeltem, míg rá nem szoktatott, hogy bátran a szeme közé néztek. Ő azt mondja, hogy az embereknek mindig így egymás szemébe kellene nézniük, pontosan úgy, mint akkor csináljuk, mikor boxolásból veszek tőle leckéket s akkor félannyit se veszekednének. Nem jut eszembe minden, amit még mondott.

- Nem is kell oly akkurátosan emlékezned, Crossjay.

- Nem, de mikor te úgy szereted hallgatni!

- Ejnye, adta fickója, igazán nem tudom, hogy ilyesmit mondtam volna neked!

- Nem mondtad, Miss Middleton, de mégis így van. Ő pedig odavan, ha te énekelsz és játszol a zongorán és ő figyel rád.

- Elkészünk, ha nem igyekszünk! - mondta Clara s oly ütembe kezdett, amely már csaknem futássá lendült.

Még elég idejük volt egy kerülőre a duplavirágu vad cseresznyefáig, amely már veszített fehérségéből. Clara alulról föl nézett az ágak közé, melyek azon a bizonyos napon tökéletesebben tárták eléje az égi szépség vízióját minden lehető földi látványnál. Akkor volt az, mikor Vernon itt feküdt a fa alatt. Azonban Clara határozottan emlékezett, hogy ő akkor is fölfelé nézett és nem Vernorra. A fa most szomorúnak látszott, letaposott hó színét mutató, hervadó virágaival.

Crossjay újra kezdte a beszélgetést.

- Azt is mondta, hogy a nők nem szeretik őt.

- Ki mondta ezt?

- Mr. Whitford.

- Szórol-szóra így mondta?

- A szavakat elfelejtettem: de mondta, hogy a nők nem szeretnek tőle tanulni, mint ahogy én szeretek a te idejöveteled óta; és mióta te itt vagy, legalább tiszerte jobban szeretem Mr. Whitfordot, mint azelőtt.

- Minél jobban szereted őt, én is annál jobban foglak téged szeretni, Crossjay.

A fiu ujjongva nyargalt oldalt, Sir Willoughby pillantva meg, akinek váratlan fölbukkanása fagyként zsongorította össze Clara jókedvének indáit. Crossjay látható nagy örömmel futott

Willoughbyhoz. A séta alatt viszont eddig egy szót sem szólott róla, amit Clara annak jeléül tekintett, hogy a fiu jól tudja, mennyire csak az érzések külsőségei kötik le Willoughbyt s ezért nem is mutat mást vele szemben. Clara, bár alig rótta meg magában Crossjajt, mégis kritizáló szemmel nézte a jelenetet: hiszen fiatal teremtések, akik megszűntek valakit szeretni, valósággal éheznek az illető ellen szóló újabb bizonyítékokra, ezekkel is igazolni igyekezvén a maguk kemény ítéletét, mely olykor-olykor, mikor az illető épen nem ingerli őket közvetlenül, nagyon is elhamarkodottnak rémlik számukra, képtelenek lévén önnön érzésük analizálására, vagyis arra, hogy mindenféle ellentétek egész seregére tudják visszavezetni. Lassu fölhalmozódás következtében sötét és néma terhek sulyosodnak érzekeikre s ha most új bizonyság jelentkezik, ha még oly apró is, bajnoki sulyemelője lesz ennek a tompa hangulatnak. Mivel rosszban sántikált, Clara mohón kapott a Crossjay-féle bizonyítékon, szivesen forgatva a gondolatot, mily kevés valódi élet és igazság van ebben a férfiban és mennyire rontó a hatása erre a fiura! Közben azonban ösztönszerűen utánozta Crossjajt, csaknem szikrázó jókedvvel köszöntve rá Willoughbyra:

- Jóreggelt Willoughby: te sem akartad elhenyélni a reggelt? Régen künn vagy?

Willoughby kezében pihentette a leány kezét:

- Drága Clarám! és te? nem fárasztottad agyon magad? Hol voltál?

- Össze-vissza, - mindenfelé! És egy csöppet sem fáradtam el.

- Csak úgy, kettesben, Crossjayvel? Legalább a kutyákat eresztettétek volna ki!

- Fölugatták volna a házat.

- Az ugatás kevésbé bántott volna, mint most az a gondolat, hogy védelem nélkül jártál künn... Megsókolta Clara ujjait: ez szerelmes beszéd volt.

- A háznép... - kezdte Clara, de aztán lemondott arról, hogy olyasmiről győzze meg Willoughbyt, amit úgy sem értene meg.

- Ha legközelebb megint el akarsz szökni egy reggel, vidd a kutyákat is, Clara! Megigéred?

- Igen.

- Ma teljesen a tiéd lehetek.

- Igazán?

- Az első órától az utolsóig! - Nos, hát csakugyan tetszenek neked a Horace bohóságai?

- Nagyon mulatságos ember.

- Mintha csak szerződtették volna erre a szerepkörre!

- Nini, épen itt jön az ezredes!

- Hadd higye, hogy *mi* szerződtettük!

Clara észrevette vőlegénye hangján a keserűséget. Willoughby jóreggelt kiáltott De Craye-nek s kijelentette, hogy az istállókba kell elnéznie.

- Darleton? Darletont mondott, Miss Middleton? - kezdte az ezredes, főlegyeneseve meghajoltából, - a Darleton tábornok leánya? Igen? Már volt egyszer szerencsém táncolhatni vele. Ön is táncolt már Darleton kisasszonnyal? - persze, úgy értem, hogy gyakoroltak-e már együtt, vagy ahogy fiatal hölgyek szokták, forgatták-e meg már egymást úgy istenigazában? Ez esetben tudhatja, milyen kitűnő partner Lucy Darleton!

- Hogyne! - kiáltotta Clara, lelkesedve hű, segítséget nyújtó barátnőjéért, akinek levelét kincsként rejtette kebelébe.

- Furcsa, de tegnap alig tűnt föl nekem az a név, Miss Middleton. Csak éjfél tájban csendült meg a fülemben, mint egy kis ezüst csöngettyű s akkor jutott eszembe, hogy egyszer már félig szerelmes is voltam abba a hölgybe, ha másért nem, már csak a táncáért is! Barna lány, Önnel egy magasságu és épen olyan lenge járásu: nővére lehetne, csak más színben! Most, hogy tudom, hogy barátnője Önnek...!

- Most szeretne vele megint találkozni, nem? - ezredes ur?

- Hogy egy számüzöttet ajánljak az irgalmába... Mert az ember csak azért találkozik egy elbájoló leánnyal, hogy hallja: ez is menyasszony! És ez nem afféle balladai idézet, Miss Middleton, hanem a szív beszéde!

- Lucy Darleton... Ön szinte rávesz arra, hogy komolyan beszéljek Önnel, De Craye ezredes!

- Volna rá kedve egyszer? - oh, ne higgye, hogy én afféle örök paprikajancsi vagyok! Talán hallott már melankólikus bohócokról... A festék mögött nem fog olyan nagyon nevetnivaló arcot találni! Tizenhárom évvel fiatalabb fővel nagyon szerelmes voltam s az a drága lény sirba hanyatlott. Azóta nem igen érzem otthon magam az életben; valószínűleg azért, mert nem találok senkit, aki olyan jószívvel volna hozzám, mint Ő volt. Könnyű megnyerni a nők mosolyát és kezét, nem könnyű azonban oly nőt találni, akinek hűségében úgy bizhatna az ember az ellenséggel szemben, mint a saját szívében. Akkoriban még szegény ember voltam. Ő ezt mondta: „Huszonegyedik születésnapom után”, - és aznap, mikor érte mentem, csodálkoztam, hogy nem utasítanak el, már az ajtóban. Fölvezettek s megláttam Őt, halott volt. Feleségem akart lenni s rámhagyni a vagyónát!

- Akkor sohase házasodjék meg! - felelte Clara, elfojtott lélekzettel.

Hirtelen maga mögé pillantott.

Sir Willoughby közvetlen közelükben lépdelt a pázsiton.

- Ravasznak kell lennem, ha reggeli után meg akarok szökni előle, - gondolta a leány.

Willoughby lerázta magáról az előző napok ostobaságait s gondolata felelhetett volna Clara gondolatára: „Tökfilkó lennék, ha ma eltévesztenélek szem elől!”

Vernon tűnt föl, s nagyon kimért modoru volt, mint mostanában mindig. Clara mentegetőzött előtte, amiért Crossjajt elvonta a reggeli uszógyakorlattól. Vernon bólintott.

De Craye menetrendet kért Willoughbytól.

- A dohányzóban ki van akasztva egy. Vonatjaid tizenegykor, egykor és négykor mennek, ha csakugyan utazni akarsz, - felelte Willoughby.

- Elmegy a kastélyból, De Craye ezredes?

- Két vagy három napon belül, Miss Middleton.

Clara nem marasztalta, az ezredes bejelentése nem tett rá semmi látható hatást. Ennélfogva, - gondolta De Craye, - hogy is állunk csak? - sehogy! Talán mert Clara maga sem akar maradni? - Hiszen máskülönben sajnálkozna egy mulattató pajtás távozásán: ezt a szerény érzést forgatta magában az ezredes. Ugyanaz az érzés szerényebb és hiúbb fogalmazásban egyaránt lehetséges, sőt mindakét forma megférhet ugyanabban a szívben s mindegyik ugyanoly becsületes érzés lehet, mint a másik; ennyire félénk tud lenni a férfiúi hiuság, egyszer-egyszer, egy hölgy jelenlétében. Clara kedveli őt, de egy gombostüfejnýt se törődik vele, - hogy is törődhetnék?... Azonban: mégis csak kedveli. Oh, ha valami kedvrehangoló szolgálatot lehetne tenni neki! Ezek voltak az ezredes egymástkövető töprengései, melyek végre is természetyszerűen torkolódtak a végső fölsóhajtásba s azon a meggyőződésen épültek föl, hogy Clara nem szereti Willoughbyt s csak kedvező alkalom ujjsmutatására vár. A menetrendkéres

afféle sanda rögtönzés volt, De Craye agyának és nyelvének önkénytelen ravaszsága. Maga sem tudta, hogyan pattant ki belőle, azoknak a találgatásoknak a kapcsán, melyeket tegnap és tegnapelőtt latolgatott végig! Ma reggel Clara valószínűleg választ kap a levélre, melyet barátnőjének, Lucy Darletonnak írt, a csinos barna leánynak, akiről csodálkozva állapította meg De Craye, hogy együtt táncolásuk óta nem vetett rá többé ügyet. Akármilyen csinos volt is, mindig csak atyja nevéen és rangján keresztül jelent emlékezetébe, mivel az öreg hires lovassági generális volt s ismert taktikusa ennek a fegyvernemnek. Az ezredes mélyen lenézte magát, amiért Clara Middleton barátnője iránt nem tanusított mélyebb hódolatot.

A reggeli posta ott hevert a hall bronz tálcáján. Clara, szobájába menet, pillantást sem vetett a levelekre. De Craye föltépett egy boritékot s szintén fölvonult, néhány válaszsort firkantani. Sir Willoughby észrevette, hogy hiányzanak a reggelit megelőző házi imádságolvasásról. Három szék maradt üresen. Vernonnak tudvalevőleg különvéleménye volt a gépies áhítatoskodásról, - s az ő dolga, hogy ez a vélemény minő következményekkel fog járni ránézve! azonban a másik két szék támlája Willoughby elképedt tekintetét kihívó hetykeséggel verte vissza, Horace barátját juttatva eszébe, aki menetrendet kért tőle, de a következő percben már kijelentette, hogy még marad két vagy három napig. A féltékenységtől megszállott embernek nem sok szüksége van komoly adatokra: minden apróságot föl tud fujni: fűszáלבól őserdőt, dombocskából hegyláncokat csinál. Ahogy Willoughby hallhatóan feszengett, hol keresztbevetve lábait, hol szétdobálva őket, ahogy ropogós keménységgel fonta össze karjait s köszörülgette a torkát, mindez meglehetősen jelezte, milyen lelkiállapotban van.

- Nem jól érzi magát ma reggel, Willoughby? - kérdezte Dr. Middleton, s becsukta a könyveit.

- Aki igazán ismer, nemigen szokta ezt megkérdezni tőlem, - hangzott a felelet.

- Willoughby? Beteg? - és - Ő a megtestesült egészség! - kiáltották Lady Eleanor és Isabel.

Laetitia busan nézte Willoughbyt. Napsugarak a pestis-dulta városon, - gondolta, - ilyen a mosolya! Ugy képzelte, hogy Willoughby mélységesen szereti Clarát, s hogy egyre többet vesz észre a leány elidegenedéséből.

Willoughby a hallba ment, utána kémlelni a két gonosztevőnek; izzott belül s nem mondhatta el senkinek.

De Craye a házvezetőnő szobájában volt s Crossjayvel és Mrs. Montague-val beszélgetett, akik épen most jöttek föl, reggelizni. Az ezredes meghallotta a fiu fecsegését s mivel az ajtó félig nyitva állt, bekandikált a szobába, mire betessékelték. Mrs. Montague nagyon szerette hallgatni az ezredes beszédét, ő pedig azzal a bizalmas tisztelettel kezelte a jobb napokat is látott ladyt, mely a mult rombadőlte után régi emlékek borongó szelidségével csapja meg a lelket s mely különösen jólesett Mrs. Montague-nak, aki a ház urát sokkal merevebb leereszkedésűnek ismerte.

Panaszkodott Crossjayre, hogy tönkreteszi a szervezetét hosszú sétáival, még mielőtt evett volna valami legyalogolni valót.

- És merre kószáltál ma reggel, öcskös? - kérdezte De Craye.

- Oh, az ezredes ur jól ismeri azt a helyet! - felelte Crossjay. - Phű, de megéheztem! Három tojást fogok megenni és egy kis szalonnát is, meg vajaskenyeret, meg jam-et, aztán a második csésze kávénál újra kezdem az egészszet!

- És ez nem üres fogadkozás! - jegyezte meg Mrs. Montague. - Hajnali öt órától kilencig éhgyomorral szaladgál, akkor aztán agyonéhezve esik asztalnak s csak úgy fal mindent!

- Oh, Mrs. Montague, mifelénk lóditásnak mondják az ilyen beszédet! Mert, ezredes ur kérem, én már ettem ma egy mazsolás zsömlét, még hét órákor! Miss Middleton vétetett velem egyet!

- Egy száraz zsömlét?

- Tegnap volt, nem tömte ugy meg az ember begyét, mintha friss lett volna!

- És hol hagytad Miss Middleont, miközben zsömléért jártál? Egy hölgyet sohasem szabad egyedül hagyni! A vidéki városkák utcái nagyon kihaltak az ilyen korai órákban. Crossjay, én igazán nagyon csodálkozom rajtad!

- De ha ő küldött el, ezredes ur! Igazán ő küldött! Nem a világ nekem egy zsömlé! S Clara különben is biztonságban volt. Hallottuk, hogy a postahivatalban már mozgolódnak s a mi levélhordókkal is találkoztam, mikor épen a tarisznyájáért ment. Nekem semmi szükségem sem volt arra a zsömlére: ördög vigye! - dehát Miss Middletonnak csak nem mondhattam ellent! Sohse is tudnék engedetlen lenni vele szemben!

- Akkor egy véleményen vagyunk, - szólt az ezredes, Crossjay pedig fölkurjantott, mert lelkes párbeszédük tárgya ott állt az ajtóban.

- Ön bizonyára fáradtabb, semhogy ma reggel megint kilovagolhatnánk, ugy-e? - kérdezte De Craye, miközben lefelé haladtak a lépcsőn.

Clara felelt, kalapját szalagjain lóbálva: - Ma nincs kedvem lovagolni.

- Miért nem bizott meg engem azzal a ma reggeli dologgal?

- Amennyire lehet, magam szeretem elintézni a teendőimet.

- Miss Darleton jól van?

- Bizonyára jól.

- Lesz kegyes engem emlékezetébe idézni?

- Ő valószínűleg épen oly élénken emlékszik vissza Önre, mint Ön öreá.

- Fog vele mostanában találkozni?

- Remélem.

Sir Willoughby a lépcső alján találkozott össze Clarával, nem nyujtott azonban kezet neki, mert ez a kéz reszketett.

- A mai nap egészen a miénk lesz! - mondta.

Clara meghajlással válaszolt.

A reggeliző asztalnál a leány az órával szemközt ült le.

De Craye elővette a zsebóráját: - A ti faliórátok öt és fél percet késik, Willoughby!

- A rendoni órás, akinek a mult héten meg kellett volna igazitania, nem jött el. Ha most jön, legalább tapasztalni fogja, hogy későn jött.

A hölgyek egyike összenézte zsebóráját a De Craye-ével. Clara is elővette a magáét: nála is megvolt az öt perc késés. Hálát érzett az ezredes iránt.

Háromnegyed tizkor elhagyta a reggeliző-termet, miután atyjától csókkal bucsuzott. Willoughby nyomon követte. Az a gondolat, hogy De Craye fölött mennyi személyi előnye van, nyugodtabbá tette Willoughbyt s biztonságos érzése támadt: maradjon csak ismét egyedül ezzel a szeszélyes kis menyasszonnyal s zárja körül őt egyéniségével, majd jóra fordul

ujra minden: az a férfi lesz a számára megint, aki még pár nappal ezelőtt is volt, csak fékezni tudja kissé a temperamentumát. Hogy mennyire csak pár nap hozta ezt az egész változást, ezen újra berzenkedni kezdett ő temperamentumsága, Willoughby azonban szigorúan ráparancsolt.

A jegyések, mintha épen némi vita félébe keveredtek volna, mikor De Craye is kilépett az előcsarnokba.

- Érdemes megnézned az ajándékot, - mondta Willoughby menyasszonyának, - és nem csak azért, mert értékes holmi! Gyere mielőbb, kérlek. Egész napom rendelkezésedre áll. Délután majd átkocsizunk Lady Busshehoz, hogy megköszönd a kedvességét: de előbb meg kell nézned! A laboratóriumban helyeztük el.

- Délután is lesz rá idő, - mondta Clara.

- Nászajándék? - szólt közbe De Craye.

- Egy porcellánkészlet, Lady Busshetól, Horace.

- És nem tört el? Hadd nézzem meg én is! Nekem rögeszmém, hogy minden porcellán darabokra zúzódik. Szeretném látni; hadd tanuljak valamit! A laboratóriumban várjuk, Miss Middleton!

Karját Willoughby karjába füzte. Csak pillanatnyi ellenkezés fogadta: Willoughby elégedetten gondolta el, hogy De Craye addig sem lesz Clarával, míg vele megy. Látva, hogy Clara szobaleányát, Barclayt szólítja, rövid időre hajlandó volt elengedni kezeügyéből a leányt.

De Craye tartóztatta Willoughbyt a laboratóriumban: előbb kínai csészékről és csészealjokról beszélt neki, majd a legujabb londoni pletykákkal szórakoztatta, - titkos kalandok zsenge Cupidó-szavával, melynek a szereplők előkelő rangja adott fényt. Willoughby szerette, ha a csintalan történetkéik így nyernek csillogást, mert eme rangjelzések nélkül nem volt kellemes ize a dolognak, kellett hozzá egy kis megtépzés a főuri vetélytársaknak. Erkölcsi érzéke fölhorkant a megtévelyedett hölgyek ellen, bár egyébként kedve telt a históriákban. Mégis, egyszerre csak félbeszakította De Craye-t, hogy az ablakon át Vernonra mutasson, aki ide-oda kószált, nyilván Crossjayre vadászva. - „Senkisem tud bánni azzal a fickóval rajtam kívül! No, csak folytasd, Horace”, - mondta, elnyomva megvető kacagását. Vernon csakugyan nagyon mulatságos figura volt, ahogy odakint már-már tönkreázott a nekieredt esőben, ismét faképnél hagyatva a kis imposztor által. Ugy látszott, mindenáron föl akarja hajtani a szökevényt, mert hatalmas menetelést kezdett a fason végig.

- Igazán olyan, mint aki elkeseredetten iramodik az elgurult krikett-labda után! Ahogy így teljes gözzel veti magát a viharos esőbe az után az eltűnt fickó után, ez már igazán minden eddigi bolondságát felülmulja! - kezdte újra Willoughby és kitűnően mulatott.

- Hajh, hajh, - felelte De Craye, méla legyintéssel kísérve éneklő hangsúlyozását, - vannak ennél még mulatságosabb dolgok is!

Mivel az ezredes dohányzott a laboratóriumban, Willoughby az inassal átvitette a porcellánkészletet az egyik nappaliba, hogy Clara ott nézhesse meg.

- Elszánt ember vagy! - jegyezte meg De Craye. - Lehet, hogy szerencséd is lesz! Én ugyan egy ilyen csekélység miatt nem mernék hozzányulni ehhez a törékeny kincshez!

- Én hiszek a szerencsében, - felelte Willoughby.

Elkezdtek keresni Clarát. A ház ura türelmetlenül kívánta jelenlétét s várnia kellett. A földszinti szobákban nem találták. Barclay, a szobaleány, kijelentette a kérdezősködőknek, hogy odafönt sincs. Willoughby hirtelen De Craye felé fordult. Igen, az ezredes itt volt.

Lady Eleanort és Isabelt, valamint Miss Dale-t is mozgósították. Nem tudtak egyéb felvilágosítást adni Claráról, mint hogy maguk sem értik a leány tulságos nyugtalanságát. Az a gondolat, hogy valahol künn tartózkodik, aggasztó volt: az ég feketére borult, erős mennydörgés gurult végig a felhőkön s villámok hasogatták a csapkodó esőt. Embereket küldtek ki mindenfelé a parkba, esernyőkkel, kendőkkel és köpönyegekkel. De Craye ajánlkozott: „Én is megyek!”

- Nem! - kiáltotta Willoughby s máris ugrott, hogy visszatartsa: - nem engedhetem meg!

- Olyan szimatot van, mint egy vizslának, Willoughby; azonnal nyomra találok!

- Nem, kedves Horace-om, nem engedhetlek!

- Adieu, fiacskám! És ha a kisasszony egyáltalán megtalálható, hát én megtalálom!

Az esernyőtartóhoz lépett. Főkérdés az volt: vitt-e Clara ernyőt magával? Barclay azt felelte, hogy igen. Ez a tény arra vallott, hogy nagyobb sétáról volt szó, mint a park területe. Crossjay is eltűnt. De Craye bólintott egyet magának.

Willoughby hevesen dobolt ujjával a barométeren.

- Hol van Pollington? - kiáltotta s kiadta a parancsot: Pollington hozza elő a halászcizmákat és a vizálló köpönyegeket.

Belsejében indulatos küzdelem dúlt.

Egyedül menjen-e s ha megtalálja Clarát, saját ernyője és köpenye alatt hozza haza? Ez kész megbocsátás volna. Vagy csak egyszerűen akadályozza meg, hogy az ezredes kutasson utána? Elvégre kitelik tőle, hogy beváltja szemtelen hencegését!

- Megbántasz, Horace, ha csökönnyösen ragaszkodol az ötletedhez, - mondta.

- Tekints engem a sors eszközének. Willoughby, - felelte De Craye.

- Akkor menjünk együtt!

- Igenám, de úgy az egyik mindig feleslegesen akadályozza a másik szabad mozgását: és ez rossz beosztás! Mert én csak addig bízom a találékonyságomban, míg magam támaszkodhatom rá, - érted?

- Szavamra, néha egészen érthetetlen dolgokat mondasz, hogy őszinte legyek hozzád, Horace! Beszélj angolul!

- Talán vétkezem a nyelv szelleme ellen, - meglehet! De én azt hiszem, angolul beszéltem.

- No, angolul is csakugy lehet össze-vissza beszélni, mint írül, az már igaz!

- Sőt bolondabbul, ha jól nekilát az ember; mivelhogy az angol szót bajosabb úgy hajlítani, mint az írt.

- Jaj, hova mehetett az a leány! - sopánkodtak a hölgyek. - A vihar borzasztó!

Laetitia a csónakházat említette.

- Mert Crossjay ma reggel még nem uszott, - tette hozzá De Craye.

Senkise ütközött meg a képtelen gondolaton, hogy Clara esetleg uszni vitte Crossjajt a tóhoz, mindjárt reggeli után! - vagy talán csak evezni mentek? Mindenesetre ez is egy lehetőség.

A reményre, mely ebből a föltevésből csillant, Willoughby engedte, hogy De Craye egyedül próbáljon szerencsét. Csaknem fölkacagott saját terve biztosságán. Már előre látta, hogyan fogja elküldeni Crossjajt s hogyan marad egyedül a csónakházban Clarával; előre élvezte a

dicsőséget, hogy ő keresi és találja meg a leányt. Örömebe komor érzések keveredtek. Mégis, ez lesz a legjobb, egyedül lenni Clarával, oly helyen, ahonnan nem illanhat el előle.

A hall összetolós ajtaját szétvonták s a két gentleman előtt az özönvíz képe jelent meg, mintegy keretbe foglalva. A zsenge lombu fák acélos feketeségben hajladoztak, a zöld minden árnyalata nélkül, csöpögve és zuhogva, míg a szél éneke makacs sziszegéssé élesült.

A hölgyek erre a látványra szinte haragot éreztek Clara ellen, sőt korholó kifakadásokkal kezdtek szólógnatni, - ennyire sötét színt váltanak a legapróbb eltévelyedések is, ha a körülmények arca zordra rándul. Megörült, hogy ilyen időben kimerészkedett? Mindig is olyan szeles volt, sohasem nyughatott. Clara! Clara! hogy is feledkezhetett el így magáról? Nem kellene szólni Dr. Middletonnak?

Laetitia kérlelte őket, kimélgék meg az öreg urat.

- Merre indulsz? - kérdezte Willoughby, meglehetősen félve, hogy most már nem rázhatja le barátját.

- Ahogy épen jön, - felelte De Craye. - Fej vagy írást játszom az ötleteimmel s aszerint vágok neki valamelyik utiránynak.

Erre az örületes oktondiságra Willoughby otthagya az ezredest. De Craye még látta, hogyan vet hátra egy futó pillantást, megbizonyosodni, nem követik-e? De Craye ezt gondolta: „Isten látja lelkem, Willoughby szeretné megtalálni a madárkáját. De jó nyomon aztán nem jár! Clara elszánt leány, hacsak nem tévedek. Százezer közül csak egy ilyen akad! Belőlük lesznek az igazi feleségek, igazi férfiak számára! Ha ilyet lát az ember, kedvet kap a házasságra. No, majd holnap! - csak egy kis szerencsém legyen! Az ilyenek tartanak ki igazán mellettünk, csak egyszer sikerüljön lépen ragasztani őket!”

Most hirtelen a Clara virágszerű ruhájára és arcára gondolt, - hön remélte, hogy mégis csak megmenekült valahogy a vihar elől.

A nyugati parkbejárat őrházikójánál azt hallotta, hogy Miss Middleton erre ment ki, Crossjay urfi kíséretében. Visszajönni azonban nem látták. Mr. Vernon Whitford is távozott a kapun, de csak félórával később.

- Az urfit kereste! - mondta az ezredes.

Az őr felesége és leánya ismerték Crossjay urfi csinyjeit. Mr. Whitford, mondták, csakugyan kérdezősködött a fiatal ur után; valószínűleg utól is érte s hazaküldte, hogy csepegő ruháit mással váltsa föl. Mert Crossjay urfi aztán visszajött s még az őrházikóban sem akart meghuzódni. Ugy látszott, hogy sir. Átázva, lehorgasztott fejével ment tovább a nedves fűben. A portásház lakói szerint Crossjay urfi nagyon el lehetett keseredve.

- Mr. Whitford biztosan alaposan megmosta a fejét, - mondta De Craye ezredes.

Anyja és leánya is ezen a véleményen voltak s nagy makacsságnak tartották, hogy Crossjay ezekután sem ment egyenesen haza a kastélyba, átváltani nedves ruháit. Pedig merő egy csurromvíz volt.

De Craye előhuzta a zsebóráját. Tizenegy múlt tíz perccel. Ha feltevése, melyet távoli gyanúokra épített, helyes, akkor Miss Middletont nyilván tervezett útja derekán érte utól a vihar. Sejtve a leány jellemét (vagy ismerve is, - szerette volna mondani), alaposan hihette, hogy Clarát semmiféle vihar sem riasztotta el szándéka végbevételétől. Mindezekből pedig az következett, hogy e pillanatban már röpi is, barátnőjéhez, a bájos kis barna Lucy Darletonhoz.

Mindazáltal, arra is maradván eshetőség, hogy a vihar talán letörte a leány erejét, s különben is, semmi egyéb utirány a Clara eltűnésére nézve nem lévén elképzelhető, De Craye ezredes elhatározta, hogy végigjárja a Rendonba vezető utat s éles szemmel figyel meg minden villa- és parasztház-ablakot.

Vége az első kötetnek.